ДОКЛАДИ
от Националната научно-практическа конференция
„ИНТЕРКУЛТУРНОТО ОБРАЗОВАНИЕ КАТО СРЕДСТВО ЗА НАМАЛЯВАНЕ ОТПАДАНЕТО НА РОМСКИТЕ ДЕЦА ОТ УЧИЛИЩЕ“

25-26 юни 2014 г.
Велико Търново

АМАЛИПЕ

Сборникът се издава в рамките на Програмата „Всеки ученик може да бъде отличник”, реализирана от Център Амалипе с подкрепата на Тръста за социална алтернатива.

Тръст за социална алтернатива (ТСА) е неправителствена организация, чиято мисия е да се прекъсне порочният кръг на бедността чрез насърчаване на възможности, които помагат на най-непривилегированите граждани на България да постигнат образователен и икономически успех. ТСА подкрепя програми, които със своите почтеност, потенциал за разрастване и прозрачност спомагат за подобряване благосъстоянието на най-бедните хора в България, със специален фокус върху ромите.

www.romaeducation.com
www.socialachievement.org

© Авторски колектив – 2016
© АСТАРТА – графично оформление, 2016

ISBN 978-954-350-222-7

ДОКЛАДИ

от Националната научно-практическа конференция

„ИНТЕРКУЛТУРНОТО ОБРАЗОВАНИЕ КАТО СРЕДСТВО ЗА НАМАЛЯВАНЕ ОТПАДАНЕТО НА РОМСКИТЕ ДЕЦА ОТ УЧИЛИЩЕ“

25-26 юни 2014 г.

Велико Търново

ТОМ II

Съставители
Теодора Крумова, Таня Ванова, Нели Николова,
Йонка Данова, Петър Малинов, Мая Пенчева,
Дияна Якимова, Десислава Стефанова

АСТАРТА, 2016

Съдържание

1. УВОД 9

2. ТЕОРЕТИЧНА И НОРМАТИВНА РАМКА ЗА ОБРАЗОВАТЕЛНА ИНТЕГРАЦИЯ 11

Деян Колев, ЦМЕДТ „Амалипе“. *Включване на ромската интеграция и образователната интеграция в Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси” 2014 – 2020 г.* 11

3. УЧИЛИЩНАТА ПРОГРАМА ЗА НАМАЛЯВАНЕ НА ОТПАДАНЕТО: КОМПЛЕКСЕН ПОДХОД ЗА ПРИВЛИЧАНЕ И ЗАДЪРЖАНЕ НА ДЕЦАТА В УЧИЛИЩЕ

Димитър Костов, с. Тишевица, обл. Враца. *Училищната програма за намаляване на отпадането: комплексен подход за привличане и задържане на децата в училище* 33

инж. Цонка Иванова Жиговечка, Дияна Тодорова Янкова, Пловдив. *Работа с деца в риск* 38

ОУ „Христо Ботев”, с. Невестино, Кюстендилско. *Не е важно, че няма да бъде лесно. Важното е да бъде успешно* 45

Нела Димова, Ямбол. *Успяваме заедно* 54

Ваня Климова, с. Девене, обл. Враца. *Бъдещето започва от днес* 60

Цеца Ценкова, Светлина Вълчева, Силвия Илиева, Дунавци, обл. Видин. *Иновативни методи за работа в мултикултурна среда в ОУ „Христо Ботев“, гр. Дунавци* 64

Любимка Ламбева, с. Хърлец, обл. Монтана. *Атмосфера на толерантност: уважение между ученици, родители и педагози от различен етнос* 69

Петя Русинова, с. Селановци, обл. Враца. И моето училище 72

Анатоли Георгиев, с. Долни Цибър, обл. Монтана. *„Ромският Кеймбридж”* 79

Даниела Иванова Цоньовска, Койнаре. *Училището – мост на доверието* 81

Теменужка Томчовска, с. Баница, общ. Враца. *Не някой друг, а точно ние!* 88

Емилия Иванова-Великова, Татяна Пенчева, Павликени. *Добри практики в ОУ „Св. Климент Охридски“ – гр. Павликени* 91

Петър Синджирлиев, Бехидже Халидова, с. Градище, общ. Шумен. *Всички сме хора на този свят – нека да се обичаме* 94

Ирена Иванова, Гинка Николова, Силистра. *Под едно небе, на една земя* 97

Ирена Иванова Екзарова, Таня Георгиева Иванова, с. Средище, обл. Силистра. *Състезателните игри като средство за намаляване на отпадането на ромските деца от училище* 102

Димитринка Георгиева, Варна. *Мисловните карти в час по чужд език* 106

Дора Димитрова Добрева, Антоново, област Търговище. *Учене чрез преживяване и обучение чрез преживяване* 110

Дафинка Самарджиева, Пещера. *Да запалиш искрата* 116

Пресиян Конакчиев, Златарица. *Учениците от Златарица пазят спомена за Априлското въстание* 123

Диана Стоянова, Илияна Миланова, с. Беломорци, общ. Омуртаг, обл. Търговище. *Иновации в работата по програма „Намаляване на отпадането на ромските деца от училище”* 128

Недялка Филипова, Симеоновград. *Мотивиране на учениците от ромския етнос за продължаване на образованието си чрез извънкласни форми на обучение* 131

Антоанета Алексиева Стефанова, Стара Загора. *Образователни интервенции при превенция на ХИВ в ромска общност* 135

Силвия Илиева, Стара Загора. *Педагогически подходи при превенция на туберкулоза в ромска общност* 140

4. „ФОЛКЛОР НА ЕТНОСИТЕ В БЪЛГАРИЯ – РОМСКИ ФОЛКЛОР”: СРЕДСТВО ЗА ВЪВЕЖДАНЕ НА ИНТЕРКУЛТУРНО ОБРАЗОВАНИЕ В УЧИЛИЩЕ

Румяна Стефанова, с. Средище. *„Фолклор на етносите в България – ромски фолклор”: средство за въвеждане на интеркултурно образование в училище* 145

Николина Георгиева, Ямбол. *Проектната и извънкласната дейност в мултиетническа среда* 151

Малина Кирова Георгиева, Камено, обл. Бургаска. *Иновативни методи за интеркултурно образование* 155

Тянка Кърджилова, Данаил Димов, Гълъбово. *Европейски проекти в подкрепа на интеркултурното образование като средство за намаляване на отпадането на ромските деца от училище* 161

Таня Миладинова, Берковица, обл. Монтана. *Уча, творя, играя!* 168

Тошко Александров Тодоров, Анжела Маринова, Бойка Семкова, Мариана Тодорова, с. Радомирци, обл. Плевен. *СИП „Фолклор на етносите – ромски фолклор” и неговата роля в училищния живот* 169

Йорданка Алексиева, Ели Москова, Пещера, обл. Пазарджик. *Смяната на средата – предпоставка за излизане от социалната изолация* 174

Валентина Паунчева, общ. Радомир, обл. Перник. *Работа в мултикултурен клас* 176

Павлина Иванова Филева, Маргарита Иванова Георгиева, Диана Тончева Георгиева, с. Каспичан, Шуменско. *Иновативни методи за работа в мултикултурна среда* 179

Доц. дн Мариана Мандева, Велико Търново. *За езиковото образование на деца от етнически малцинствени общности (лингвистични и нелингвистични проблеми)* 188

Валентин Колев Узунов, Стара Загора. *Интерактивни технологии по история и география* 197

Росица Стефанова Никова, с. Добротица, община Ситово, област Силистра. *„Сцената образова, сцената мотивира, сцената дава самочувствие”* 181

5. ИНДИВИДУАЛЕН ПОДХОД В РАБОТАТА С УЧЕНИЦИТЕ И ДЕЙНОСТИ ЗА НАСЪРЧАВАНЕ НА УЧЕНИЧЕСКАТА АКТИВНОСТ

Неделчо Неделчев, Павликени. *Индивидуален подход в работата с учениците и дейности за насърчаване на ученическата активност* 207

Миглена Колева, Добрин Николов, Върбица. *Ученическият парламент, или младежкото участие във властта* 211

Елена Манчева, Лом, обл. Монтана. *Инициативите на ученическия парламент – възможност за включване и овластяване на учениците* 218

Диана Калайджиева, Марияна Пенчева, с. Коларово, Старозагорско. *„Форум театър” като иновативен метод за овластяване на младите хора* 224

Лидия Тодорова Костова, Омуртаг. *Училищен парламент – път за овластяване на малките ученици* 231

6. УЧИЛИЩЕ И РОДИТЕЛИ: РАВНОПРАВНИ ПАРТНЬОРИ В ЕДНА ОБЩА КАУЗА

Теодора Крумова, Велико Търново. *Училище и родители: равноправни партньори в една обща кауза. Родителският клуб в училище: реално партньорство за успеха на децата ни Как да създадем успешен Родителски клуб* 239

Милена Илиева, Стара Загора. *Образователни интервенции при работа с родители-роми* 246

Елена Генчева, Софка Бонова, с. Граф Игнатиево, Пловдивско. *Училището – желана територия за родителите Ученето през целия живот, реализирано чрез взаимодействието училище – семейство* 250

Мария Ранчева, с. Чавдар, Софийско. *Родителите – важен фактор в превенция на отпадането на ромските деца от училище* 257

Катилиян Костадинов, Ивелина Христова, Славка Бозаджиева, Рефат Талиб, с. Никола Козлево, обл. Шумен. *Добри практики и създаване на механизъм за превенция на отпадането на ромските ученици от училище чрез родителски клуб* 261

Габриела Рангелова, Златка Стефанова, София. *Модели за партньорство между родители и училище* 266

Розалина Симеонова Русенова, Троян. *Родители в действие* 268

Маша Викторова, с. Медковец, обл. Монтана. *Ролята на училището за активизиране на родителската общност* 271

Камелия Риджолска, с. Вълчедръм, обл. Монтана. *Модел на училищна политика за работа с родители по превенция на отпадане от училище* .. 274

НУ „Христо Смирненски", Бяла Слатина. *Партньорството между семейство и училище – фактор за успешна социализация на ромските деца. Модели за работа в мултикултурна среда* 279

Теменужка Христова Маринова, с. Бохот, общ. Плевен. *Родители и учители – активни партньори* 287

Ени Любенова, Иванка Атанасова, Светослава Богданова, с. Сърнево. *Оценяването от родителите – възможности и предизвикателства* 291

Мара Георгиева, гр. Българово, Бургаско. *Участие на родителската общност в живота на училището* 301

Миглена Василева Влахова, Валентина Димитрова Еленова, Пловдив. *Родителят – партньор и помощник на учителя* 304

1. Увод

През 2013 г. се роди идеята да организираме форум, който да дава възможност на колегите от десетките училища, които ежедневно влагат сърцето и душата си, за да дадат възможност на всяко дете да бъде отличник, да създаде своите мечти и да има волята и убедеността да ги преследва докрай, да споделят тези свои малки и не толкова малки успехи, да помогнат на други колеги да намерят идеи, решения или просто увереност, че нещата могат да се получат. Когато започнахме да организираме първия форум, и ние самите не бяхме сигурни дали и как ще се получи. Оказа се, че интересът е голям, много по-голям отколкото очаквахме. В конференцията се включиха над 100 участника. В края на форума всеобщото мнение бе, че тези срещи трябва да се случват всяка година и да дадат възможност не само на хората на терен да споделят своя опит, но и на академичните преподаватели да имат възможността да си „сверят часовниците“, да споделят теоретичен опит и да обсъдят с практиците как този теоретичен опит би могъл да се приложи на практика.

Втората национална научно-практическа конференция „Интеркултурното образование като средство за намаляване на отпадането на ромските деца от училище“ се проведе на 25 и 26 юни 2014 година. Залите на Областна управа – домакин на форума, се изпълниха с учители, директори, представители на шест РИО в страната, представители на академичната общност и местни образователни експерти. Докладите бяха излъчени като най-добри по време на юнските Областни конференции в 15 области в страната. Участие в конференцията взеха 130 представители на училища и заинтересовани институции със 70 доклада. Видяхме, че интересът към конференцията се увеличава с всяка изминала година. Така решихме да се опитаме да я превърнем в традиция …

В ръцете си държите второто издание. То е втората крачка по пътеката, която се надяваме оттук нататък да градим заедно, защото най-големият успех на програмата за намаляване отпадането на ромските деца от училище се дължи на това, че през годините сме я градили заедно – с всички училища, участващи в нея. Сигурни сме, че така ще бъде и с това начинание…

Една индианска мъдрост гласи:

– Какво е пътят, Малка Мечко?

– Път няма. Пътят се създава като вървиш …

Приятно четене!

Екипът на Център Амалипе

2. Теоретична и нормативна рамка за образователна интеграция

Деян Колев
ЦМЕДТ „Амалипе“

Включване на ромската интеграция и образователната интеграция в Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси” 2014 – 2020 г.

На 28 ноември 2014 г. Европейската комисия одобри Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“[1], което я превърна в първата за България одобрена оперативна програма за периода 2014 – 2020 г. Тя очертава помощта на Европейския социален фонд за постигането на интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж в няколко ключови области: пазар на труда (вкл. младежка заетост, обучение и квалификация, борба с безработицата), социално включване (вкл. интеграция на ромите, деинституционализация, развитие на модерни социални услуги и социална икономика) и модернизация на публичните политики. ОПРЧР е една от трите програми, съфинансирани от Европейския социален фонд в България за периода 2014 –2020 г., заедно с ОП „Наука и образование за интелигентен растеж“ и ОП „Добро управление“. Имайки предвид ограничените възможности на държавния бюджет, посочените три програми вероятно ще са най-мащабната инвестиционна рамка за иновации на пазара на труда, социалното включване, образованието и обучението, както и модернизацията на публичните политики през следващите години.

Съгласно одобрения финансов план в периода 2014 – 2020 г. ОПРЧР ще разполага с бюджет от 2 млрд. и 136 млн. лв. с включено национално съфинансиране. В тази сума влизат 258 млн. лв. по Инициативата за младежка заетост. Близо 60% от бюджета на Програмата са предвидени по Приоритет-

[1] Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014 – 2020 г. Налична на: http://ophrd.government.bg/view_doc.php/6946

на ос 1 за борба с безработицата сред уязвимите групи на пазара на труда, със специален акцент върху младежите, продължително безработните и повъзрастните хора. Приоритет в програмата са и мерките за повишаване на квалификацията на заетите, съобразно нуждите на бизнеса. Малко над 31% от финансирането на ОПРЧР 2014 – 2020 ще бъде за мерките по Приоритетна ос 2, които ще допринесат за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване. Те са насочени към социално-икономическата интеграция на ромите, мигрантите и най-маргинализираните групи и общности, активното включване на хората, най-отдалечени от пазара на труда, интеграцията на хора с увреждания и деинституционализацията на децата и възрастните. Голяма част от ресурса по тази ос ще бъде използван за социални и здравни услуги, както и за насърчаване на социалното предприемачество. Програмата ще инвестира и в модернизацията на публичните политики в сферата на пазара на труда, социалното подпомагане и здравеопазването, за което са предвидени мерки в рамките на Приоритетна ос 3. Четвърта ос ще подкрепя мерки за трансгранично сътрудничество.

Изработването на оперативната програма продължи повече от две години. Тематична работна група по подготовката ѝ започна работа още през август 2012 г., а одобреният от Европейската комисия работен вариант бе четвъртият по ред. В изработването се включиха съответните ресорни институции, социалните партньори (синдикати и работодателски съюзи), както и пет групи неправителствени организации. Ромските организации бяха представени в Тематичната работна група от Деян Колев (ЦМЕДТ „Амалипе") и Ганчо Илиев (СНЦ „Свят без граници").

Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси" е и ще продължи да бъде от ключово значение за интеграцията на ромите поради три причини. Първо, в нейното поле попадат четири от шестте приоритетни области, зададени от Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите: заетост, образование[2], здравеопазване и антидискриминация[3].

Второ, до момента на подготовката на настоящата статия (2014 г.) националният бюджет не се е ангажирал с по-цялостно финансиране за прилагането на интеграционната политика. Дори в годините на големи бюджетни излишъци дейностите за интеграция на ромите се финансираха най-вече от предприсъединителните фондове, а след 2007 г. – от Европейския социален

[2] Тази област попада и в полето на действие на ОП „Наука и образование за интелигентен растеж".

[3] Другите две области са жилищни условия и култура и медии.

фонд, като приносът на националните програми бе скромен[4]. Малко вероятно е да се очаква, че това ще се промени през следващите години, особено като се отчете фактът, че след 2010 г. много системни дейности, финансирани преди от държавния бюджет, бяха пренасочени към ОПРЧР, напр. целодневната организация на учебния процес в средищните училища[5] и др. При това положение Програмата се очертава като основен източник за финансова подкрепа на изпълнението на Националната стратегия за интегриране на ромите. Въпреки че презумпцията на европейското финансиране е то да бъде допълващо към националното, по отношение на ромската интеграция Европейската комисия отдавна допуска изключение и не изисква от националните правителства доказателства за системно финансиране на интеграционната политика от националните бюджети. Става въпрос за изключение (в Рамката на ЕС за Национални стратегии за интеграция на ромите се изисква „да се предвиждат достатъчни средства от националните бюджети, които да бъдат допълнени, при необходимост, от международно финансиране или финансиране от ЕС“), като не е ясно докога Комисията ще е съгласна с него. Но с висока степен на вероятност може да се твърди, че през настоящия програмен период изключението ще бъде допуснато като правило, за което говори и фактът, че в интерпретацията на предварителната условност 9.2. „Въведена е национална стратегическа рамка на политиките за приобщаване на ромите“ Комисията не е включила изискването за финансиране от държавния бюджет. Препоръките на Европейския съвет от 9 декември 2013 г. изискват национално финансиране, но без императивност и определянето му като „водещо“[6]. Препоръка 1.9. изисква от държавите членки на ЕС „Да

---

[4] Виж: **Колев, Д.** Подпомогна ли Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси” ромската интеграция през периода 2007 – 2012 г.? – В: Интеркултурното образование като средство за намаляване отпадането на ромските деца от училище. Сборник с доклади. С., 2014, с. 33-42. Налична на: http://www.amalipe.com/files/publications/Conference_book.pdf

[5] От 2012 г. финансирането на целодневната организация на учебния процес в средищните училища, което е изискване на чл. 26, ал. 4 от Закона за народната просвета, се осъществява чрез проект BG05IP0001-3.1.06 „Подобряване на качеството на образование в средищните училища чрез въвеждане на целодневна оранизация на учебния процес”, финансиран от ОПРЧР. Виж: http://allday.mon.bg/

[6] Препоръка 1.9. изисква от държавите членки на ЕС „Да разпределят достатъчно средства за изпълнение и наблюдение на своите национални и местни стратегии и планове за действие от всички налични източници на финансиране (местно, национално, от Съюза и международно) с оглед постигането на целта за интегриране на ромите посредством общи или целеви мерки“. Виж: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013H1224%2801%29&from=en

разпределят достатъчно средства за изпълнение и наблюдение на своите национални и местни стратегии и планове за действие от всички налични източници на финансиране (местно, национално, от Съюза и международно) с оглед постигането на целта за интегриране на ромите посредством общи или целеви мерки." Виж: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013H1224%2801%29&from=en

Трето, през периода 2007 – 2013 г. ОПРЧР направи първи стъпки за финансиране на операции, подпомагащи целенасочено ромската интеграция: 7 операции за общо над 57 млн. лв. (виж Приложение 1). Има основание да се очаква надграждане и разширяване на тези начални стъпки – както чрез ОПРЧР, така и чрез отделилата се като самостоятелна Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж"[7].

През програмен период 2007 – 2013 г. мерките за подобряване на качеството на образование и на достъпа до образование бяха включени в ОП „Развитие на човешките ресурси": съответно като Приоритетна ос 3 и 4. Министерство на образованието и науката бе Междинно звено по тези оси. През януари 2013 г. Министерски съвет взе решение за обособяване на отделна програма „Наука и образование за интелигентен растеж" с Управляващ орган Министерство на образованието и науката. Програмата бе определена като двуфондова: съфинансирана от Европейския социален фонд и от Европейския фонд за регионално развитие. В съответствие с това мерките за подобряване на качеството на образование и на достъпа до образование бяха включени в ОП „Наука и образование за интелигентен растеж": съответно като Приоритетна ос 2 и 3. По този начин в ОПРЧР 2014 – 2020 г. останаха преди всичко мерки за квалификация и отчасти за образователна интеграция.

Настоящата статия прави анализ на текстовете от ОП „Развитие на човешките ресурси" 2014 – 2020 г., които са свързани с темата за интеграция на ромите. Тя разглежда силните и слабите страни на одобрената програма и предлага конкретни действия за подсигуряване на средства от Европейския социален фонд за изпълнение на интеграционните политики. Статията разглежда също така включването на темата за образователната интеграция в приоритетна ос 2 на Програмата.

Като силни страни на ОПРЧР статията определя:

---

[7] През периода 2007 – 2013 г. образователните мерки бяха в рамките на ОПРЧР: като приоритетни оси 3 и 4, управлявани от междинно звено Министерство на образованието и науката. Повечето от операциите, целенасочено финансиращи ромската интеграция, бяха обявени именно в рамките на приоритетна ос 4.

1. Цялостното включване на темата за ромската интеграция в Програмата: чрез комбинация от целенасочен (таргетиран) и общ подход; определяне на ромите като специфична целева група; включване на индикатори и специфични цели за постигане, свързани с ромската интеграция по всички приоритетни оси, както и наличието на индикативен бюджет за целенасочения (таргетирания) инвестиционен приоритет 2.1.
2. Включването на инвестиционен приоритет „2.1. Социално-икономическа интеграция на маргинализирани общности като ромите“, който съдържа и подприоритет „Достъп до образование”.
3. Възприетият подход за подкрепа на целенасочени проекти за ромска интеграция: децентрализиран подход за подпомагане на многосекторни интервенции, изпълняващи общинските планове и областните стратегии за интеграция на ромите.
4. Създадените предпоставки за активно включване на гражданското общество и ромската общност в планирането и изпълнението на ОПРЧР.

В същото време статията очертава и определени предизвикателства пред успешното изпълнение на ОПРЧР:

1. Капацитетът за изпълнение на интеграционни политики на местно ниво в много от общините е твърде нисък.
2. Липсва подходяща институционална и административна рамка на национално ниво, която да подпомага общините при подготовката и изпълнението на многосекторни интеграционни проекти, да планира интервенции и процедури, да осъществява мониторинг и оценка.
3. Предвиденият бюджет и индикаторите към инвестиционен приоритет 2.1. са относително ниски.
4. Липсва подходяща рамка за интегрирани проекти, които обединяват ресурси от ОПРЧР, ОП „Наука и образование за интелигентен растеж“ и ОП „Региони в растеж“ / Програмата за развитие на селските райони.

Статията предлага конкретни решения за преодоляване на описаните слабости.

Ромите в планирането на ОПРЧР

Ромските организации участваха активно в подготовката на ОП „Развитие на човешките ресурси“ чрез Тематичната работна група и чрез няколко публични форума. През юни 2012 г. Министерство на труда и социалната политика организира процедура за избор на представители на 5 групи НПО, една от които бе „Социални организации, работещи за интеграция на малцинствени етнически групи и имигранти“. Организациите избраха като свой

представител в ТРГ Деян Колев (ЦМЕДТ „Амалипе"), а като заместник – Ганчо Илиев (СНЦ „Свят без граници"), които участваха активно в работата на групата. В допълнение, организациите проведоха форуми, на които представиха своите искания и ги обсъдиха с различните заинтересовани страни на местно и регионално ниво, вкл. регионални форуми във В. Търново, Бургас, Стара Загора, Пазарджик и Враца.

Участвайки в изработването на ОПРЧР, ромските организации промениха съществени елементи от първоначалния облик на програмата относно ромите. Този факт е отбелязан в самата оперативна програма, която указва, че „По предложение на НПО от Група 1 – Социални организации, работещи за интеграция на малцинствени етнически групи и имигранти, гражданският сектор бе включен като партньор в изпълнение на държавните политики за социално включване. Предложенията на групата подпомогнаха също формулирането на целевите групи в рамките на ПО 2, ИП 1, както и включването на изпълнението на областните и общинските стратегии за интегриране на ромите във водещите принципи за избор на операции в същия инвестиционен приоритет". Може да се каже, че в частта си относно ромите ромските организации са в пълния смисъл на думата съавтори на ОПРЧР.

Ромите в ОПРЧР

Още първият работен вариант на ОП „Развитие на човешките ресурси" съдържаше текстове, свързани с ромите и ромската интеграция. Този факт не бе случаен: през предходния програмен период 2007 – 2013 г. ОПРЧР бе програмата, която в най-висока степен включваше темата за социалното приобщаване на ромите и Управляващият орган натрупа положителен опит във взаимодействието с ромските неправителствени организации и в управлението на процедури, които целенасочено подпомагат ромската интеграция. Въпреки това първоначалните варианти на ОПРЧР съдържаха съществени слабости. Така например „ромски" индикатори и интервенции бяха предвидени единствено по ИП 2.1., което щеше да ограничи силно възможността останалите инвестиционни приоритети да подкрепят дейности в ромска общност. От друга страна, в текста на ИП 2.1. „Социално-икономическа интеграция на маргинализирани общности като ромите" имаше важни пропуски: не бяха заложени дейности за общностно развитие и преодоляване на антиромските стереотипи; не беше включено изискването подкрепяните проекти да изпълняват общинските планове за интегриране на ромите; в целевите групи по ИП 2.1. бяха включени много широк спектър от уязвими групи, а бяха пропуснати ромите и т.н. Всичко това вероятно щеше да разконцентрира

въздействието на ОПРЧР и да възпрепятства целенасочената подкрепа за прилагане на политиките за ромска интеграция.

Постепенно посочените слабости бяха отстранени и окончателният вариант на оперативната програма включва текстове, които създават необходимите предпоставки за подкрепа на изпълнението на Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите със средства от Европейския социален фонд. Ромската тема е включена в Раздел 1 „Стратегия за приноса на оперативната програма за осъществяване на стратегията на Съюза за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж и за постигането на икономическо, социално и териториално сближаване“, който очертава основните подходи на въздействие. По отношение на ромите разделът указва, че „ОПРЧР ще акцентира върху подобряване достъпа до заетост, обучение, социални и здравни услуги за ромите. В унисон с подхода в Националната стратегия ОПРЧР прилага целенасочен и интегриран[8] подход към гражданите в уязвимо положение от ромски произход, което не изключва предоставянето на подкрепа и за лица в неравностойно положение от други етнически групи“[9].

Стратегията на ОПРЧР се основава върху три основни стълба: (1) Повисока и по-качествена заетост; (2) Намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване; (3) Модернизиране на публичните политики. Ромската интеграция като специфична област на въздействие е ситуирана във втория стълб, но необходимостта от интервенции в ромска общност са указани и в другите два стълба.

В съответствие с описаната стратегия Раздел 2.А. „Описание на приоритетните оси“ съдържа множество текстове, очертаващи възможните интервенции в ромска общност. В приоритетна ос 1 „Подобряване достъпа до заетост и качеството на работната места“ са включени множество индикатори / показатели за резултат: по същество основните индикатори по ИП 1.1, 1.2 и 1.3 (измерващи резултатите от интервенциите за подсигуряване на заетост на безработните и младите хора) ще бъдат измервани и в ромска общност. По този начин се целят гаранции за това, че осъществяваните интервенции ще включат достатъчно безработни роми и ромски младежи, както и ще се повиши капацитетът на институциите, работещи на пазара на труда за работа в ромска общност. Това е част от използването на т. нар. „мейнстрийминг“ подход.

---

[8] Има се в предвид комбинация от взаимодопълващите се целенасочен (targeting)и общ (mainstreaming) подход.

[9] Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014 – 2020 г., с. 11. Налична на: http://ophrd.government.bg/view_doc.php/6946

Слабост на текстовете от Приоритетна ос 1 е липсата на примерни дейности, които биха имали гарантиран ефект в ромска общност, т.е. липсата на целенасочени („таргетирани") дейности: например използването на ромските трудови медиатори, различните видове общностни центрове и др. Те са включени в аргументацията по отделните инвестиционни приоритети, но не и в примерните подкрепяни дейности. Тази слабост не е съществена, тъй като индикативният списък на подкрепяните дейности не е изчерпателен и Комитетът за наблюдение може да го допълва чрез критериите за избор на операции.

По-съществена слабост е липсата на индикатори, измерващи ефекта в ромска общност по инвестиционен приоритет „Самостоятелна заетост, предприемачество и създаване на предприятия". Добре известно е, че немалка част от ромите се занимават с дребно предприемачество (често в сивата икономика), като при някои от специфичните ромски групи предприемачеството е част от народопсихологията. В огромната част от случаите те нямат специфична квалификация и не са преминавали обучение и квалификация по предприемачество. Грешка е това, че тази важна част от ромите остават встрани от вниманието на ОПРЧР.

Приоритетна ос 2 „Намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване" включва темата за ромската интеграция по най-задълбочен и многоаспектен начин. В тази ос е целенасоченият (таргетиран) инвестиционен приоритет „Социално-икономическа интеграция на маргинализирани общности като ромите", в който ромите са една от основните целеви групи, заложени са индикатори и индикативен бюджет. Този ИП, който е важно достойнство на Програмата, е описан детайлно по-долу.

Показател за резултат, измерващ достигнатите чрез интервенциите роми, е включен и в ИП 2.4. „Насърчаване на социалното предприемачество", което е силна страна на този приоритет, особено в сравнение с аналогичния ИП „Самостоятелна заетост, предприемачество и създаване на предприятия" по приоритетна ос 1.

Ромската тема е включена и в по-малките приоритетни оси 3 "Модернизация на институциите" и 4 „Транснационално сътрудничество". Ос 3 създава предпоставки за повишаване на капацитета за мониторинг и оценка на Националната стратегия за интегриране на ромите, което е и изискване от предварителните условности. Сериозна слабост на тази ос е, че тя не инвестира ресурс в съвместните дейности на институции и неправителствени организации. Въпреки че това искане бе многократно поставено от всички групи НПО, участвали в подготовката на ОПРЧР, то бе отклонявано от Управляващия орган с аргумента за диференциация с ОП „Добро управление". По

този начин ОПРЧР няма да подкрепи целенасочено съвместни инициативи на институциите с неправителствените организация, освен дейностите, които ще бъдат подкрепяни по оси 1 и 2. Това може да се определи като съществен пропуск, тъй като в някои от областите (например ромската интеграция и социалните услуги) НПО са ключов участник с натрупан капацитет. Регламентът на Европейския социален фонд (чл. 6, ал. 3) дава възможност за инвестиции в капацитета и съвместни действия с неправителствените организации, поставяйки ги на равна основа със социалните партньори. Жалко е, че ОПРЧР не използва тази възможност.

Приоритетна ос 4 включва възможността за трансфер на добри практики по ИП „Социално-икономическа интеграция на маргинализирани общности като ромите“ – показател за резултат и финансов ресурс. Това ще предостави възможност да се почерпи от опита на други държави с голям процент ромско население, например Румъния.

Таблица 24 „Приложими предварителни условия и оценка на тяхното изпълнение“ също съдържа важен елемент, свързан с ромската тема: предварителна условност 9.2. „Ромско включване“ и определянето ѝ като „частично изпълнена“, както и определянето на критериите за изпълнение на тази условност като неизпълнени[10]. Както имах възможност да посоча в друг свой анализ „Споразумението за партньорство и ромската интеграция в България“, въвеждането на тематични предварителни условности (ТПУ) е важна иновация за настоящия програмен период, която ще даде възможност на Европейската комисия да не одобрява или да спира плащанията към националните Управляващи органи[11]. Една от предварителните условности, поставена чрез Споразумението за партньорство и чрез ОПРЧР, е 9.2. „Въведена е национална стратегическа рамка на политиката за приобщаване на ромите“. Таблица 24 определя два критерия за изпълнение на ТПУ 9.2., като първият от тях е компилация от четири критерия: „Въведена е стратегическа рамка на политиката за приобщаване на ромите, която:

• определя постижими национални цели за интегриране на ромите за намаляване на разликите с останалата част от населението. Тези цели следва да обхванат четирите цели на ЕС за интегриране на ромите, свързани с достъпа до образование, трудовата заетост, здравеопазването и жилищното настаняване;

---

[10] Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, Таблица 24 „Приложими предварителни условия и оценка на тяхното изпълнение“, с. 27-40.

[11] **Колев, Д.** Споразумението за партньорство и ромската интеграция в България, с. 11. Налично на: http://www.amalipe.com/files/publications/ESF3.pdf

• идентифицира, когато е целесъобразно, микрорегионите в неравностойно положение или сегрегираните квартали, в които общностите са в най-неравностойно положение, като се използват вече наличните социално-икономически и териториални показатели (т.е. много ниско образователно равнище, дългосрочна безработица и т.н.);

• включва солидни методи за наблюдение, с които да се оценява въздействието на действията за интегриране на ромите, както и механизъм за преразглеждане, чрез който да се адаптира стратегията;

• „... е замислена, изпълнява се и се наблюдава в тясно сътрудничество и постоянен диалог с ромското гражданско общество, регионалните и местните органи"[12];

Неизпълнението на третия подкритерий, свързан с наличието на подходяща система за мониторинг и оценка на интеграционната политика, е причина за това целият критерий да бъде оценен като неизпълнен, а предварителната условност – като **частично** изпълнена. Любопитен факт е, че в предходните работни варианти на ОПРЧР българското правителство е подало ТПУ 9.2. като изцяло изпълнена, но по настояване на Европейската комисия тя е посочена като „частично" изпълнена.

Определянето на ТПУ 9.2. като **частично** изпълнена е по-близо до реалната ситуация. Тази по-скоро негативна оценка дава шанс и стимул да се работи не само за въвеждането на цялостна система за мониторинг и оценка – нещо, което е императива необходимост и много сериозна липса. Операцията за изработване и апробиране на такава система ще бъде първата процедура, финансирана от новата ОПРЧР[13]. Направената оценка дава шанс индиректно да се работи и за повишаване на капацитета на Националната контактна точка (т.е. Секретариата на Националния съвет за сътрудничество по етническите и интеграционните въпроси), както и за цялостното подобряване на институционалната рамка по изпълнение на интеграционната политика. Затова е важно системата за мониторинг и оценка да не се ограничава само до т. нар. административен мониторинг, но да включва форми на граждански мониторинг и общностен мониторинг, както и да постави по нов начин взаимодействието между институциите, гражданските организации и местните общности.

---

[12] Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси", Таблица 24 „Приложими предварителни условия и оценка на тяхното изпълнение", с. 27-28.

[13] Комитетът за наблюдение на ОПРЧР одобри критерии за избор на операция на своето първо заседание, провело се на 12 декември 2014 г. Виж: http://ophrd.government.bg/view_doc.php/6961

ОПРЧР и ромската интеграция: силни страни

Текстът на ОП „Развитие на човешките ресурси“ създава подходяща основа за подкрепа на политиките за интеграция на ромите – на национално и местно ниво – със средства от Европейския социален фонд. Сред силните страни на Програмата могат да бъдат отличени:

1. Цялостното включване на темата за ромската интеграция в ОПРЧР – предложената комбинация от целенасочен и общ подход (т.е. определянето на специфичен инвестиционен приоритет за подкрепа на интеграционни инициативи и включването на интеграционни дейности в други инвестиционни приоритети); определянето на ромите като специфична целева група; включването на индикатори и специфични цели за постигане, свързани с ромската интеграция по всички приоритетни оси, както и наличието на индикативен бюджет за целенасочения (таргетирания) инвестиционен приоритет 2.1. – създават сериозни предпоставки за подкрепа на политиките за ромска интеграция. Без преувеличение може да се каже, че одобреният вариант на ОПРЧР няма нужда от съществени подобрения по отношение на цялостното включване на темата за интеграция на ромите. Програмата създава необходимите предпоставки, без да гарантира, че те ще бъдат използвани: последното ще зависи от активността на Комитета за наблюдение и заинтересованите страни, участващи в него.

Относно включването на ромската тема, ОПРЧР 2014 – 2020 г. продължава и доразвива постигнатото от програмата през предходния период. Тогава тя бе единствената оперативна програма, включваща експлицитно ромите като целева групи и подкрепяща целенасочени (таргетирани) процедури за изпълнението на политиките за интеграция на ромите[14]. Сравнението с начина, по който темата за ромската интеграция е включена в новата оперативна програма, ясно сочи включването на множество „научени уроци“.

2. Включването на инвестиционен приоритет „2.1. Социално-икономическа интеграция на маргинализирани общности като ромите“ е важно достойнство на програмата. Следва да поясним, че Регламентът на ЕСФ за настоящия програмен период предлага списък с инвестиционни приоритети, от които националните правителства следва да изберат кои точно да включат в своите оперативни програми. Т.е. формулировката „маргинализирани общности като ромите“ е предзададена от Европейската ко-

[14] Единственото друго частично изключение бе ОП „Регионално развитие“, която подкрепи строителството на социални жилища за маргинализирани групи в Девня, Видин и Дупница, допълнено с мярка ИНТЕГРА от ОПРЧР.

мисия: ромите са единствената етническа група, спомената в Регламента, което само по себе си е ясно указание за важността на ромската интеграция. Включването на ИП „Социално-икономическа интеграция на маргинализирани общности като ромите" е важно достойнство на българската ОПРЧР.

Текстът на приоритета е добре разписан и създава предпоставки за изпълнението на инициативи, които ще доведат до реален напредък на интеграционния процес на местно ниво. Като специфична цел е определено „Увеличаване на броя на лицата от уязвими етнически общности, включени в заетост, образование, обучение, социални и здравни услуги с фокус върху ромите, мигранти, участници с произход от други държави"[15]. В съответствие с целта са дефинирани и целевите групи на приоритета: представителите на ромската общност; хора с произход от други държави; хора в риск и/или жертва на дискриминация; хора, населяващи територии, в т.ч. с ниска гъстота на населението, селски и изолирани райони, части от населени места, в които е налице концентрация на проблеми, създаващи риск от бедност, социално изключване и маргинализация (висока безработица, ниски доходи, ограничен достъп до публични услуги, териториална сегрегация, пространствена изолация и др.)[16].

Инвестиционният приоритет описва добре основните проблеми и предизвикателства пред ромската интеграция. Той определя и типовете дейности, които ще бъдат подкрепяни. Те са групирани в 4 направления: подобряване достъпа до заетост, подобряване достъпа до образование, подобряване достъпа до социални и здравни услуги, развитие на местните общности и преодоляване на негативните стереотипи. По всяко направление са заложени примерни дейности, които са в съзвучие с успешни практики и модели, проверени през предходните години[17]. Особено високо може да бъде оценено включването на направление „Развитие на местните общности и преодоляване на негативните стереотипи" и заложените дейности в него, които биха създали необходимата подкрепяща среда за осъществяването на дейностите за интеграция. Негативният опит от Бургас и Варна, където неподготвената обществена среда и реакцията на ултранационалисти възпрепятства реализирането на интегрирани интервенции през предишния програмен период, ясно указва, че изпълнението на дейностите от направление 4 е условие за успеха на всички други дейности.

---

[15] Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси" 2014 – 2020 г., с. 131. Налична на: http://ophrd.government.bg/view_doc.php/6946

[16] Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси" 2014 – 2020 г., с. 136.

[17] Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси" 2014 – 2020 г., с. 135.

ИП 2.1. залага и индикатори, групирани в Таблица 4 и Таблица 5. Те са ясно измерими, макар и относително скромни, както е посочено по-долу.

3. Възприетият подход за подкрепа на целенасочени проекти за ромска интеграция може да бъде определен като правилен: ОПРЧР ще използва децентрализиран подход за подпомагане на многосекторни интервенции, изпълняващи общинските планове и областните стратегии за интеграция на ромите. Заложени са също така възможности за прилагане на подход за общностно развитие и стандартизиране на определени интервенции.

ИП 2.1. ясно указва, че ще бъдат подкрепяни интегрирани проекти, които обединяват дейности от различните направления: заетост, образование, здравни и социални услуги, развитие на местните общности[18]. Задължителен характер ще имат дейностите по направление „Подобряване достъпа до социални и здравни услуги". Указано е също така, че този тип интегрирани проекти трябва да водят „до осъществяване на целите на основните стратегически документи: Национална стратегия на Република България за интегриране на ромите 2012 – 2020 г., областните стратегии и общински планове за интегриране на ромите..."[19].

Т.е. чрез ИП 2.1. ще могат да бъдат финансирани т. нар. „меки мерки" от Общинските планове за интегриране на ромите, които са определени като основен инструмент за изпълнение на Националната стратегия за интегриране на ромите. Тази възможност, както и децентрализираният подход (зададен още от Националната стратегия, но необезпечен финансово) безспорно трябва да бъдат приветствани. Липсата на национална институция с управленски правомощия в сферата на ромската интеграция и липсата на капацитет за работа в ромска общност сред централните институции могат да бъдат, макар и само частично, компенсирани чрез активни общински политики. През първото тримесечие на 2013 г. 220 общини приеха свои Общински планове за интегриране на ромите 2013–2014, а през 2014 г. започна изработването на аналогичните планове за 2015 – 2020 г. Очакването на общините е да получат европейско финансиране (или финансиране от държавния бюджет) за изпълнението на тези планове. Възможността, предоставена от ИП 2.1., е понастоящем единственият шанс общинските планове да бъдат изпълнени.

Отворените въпроси, оставащи без отговор, са свързани с възможностите за многофондови проекти, финансирани от ОПРЧР, ОП „Наука и образование за интелигентен растеж" и ОП „Региони в растеж". Нуждата от

---

[18] Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси" 2014 – 2020 г., с. 137.

[19] Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси" 2014 – 2020 г., с. 136.

такива проекти е безспорна: Общинските планове за интегриране на ромите включват както „меки", така и „твърди" мерки, „меките" мерки трудно могат да бъдат мислени без образователните и т.н. В същото време понастоящем липсва отговор как ще бъдат подсигурени многофондовите проекти, което е едно от най-важните предизвикателства, описани по-долу.

4. Създадени са предпоставки за активно включване на гражданското общество и ромската общност: това е особено важно на фона на твърде ограничения капацитет на общинските и националните институции за осъществяване на дейности в ромска общност. Включването на неправителствените организации и местните общности е необходимо за увеличаване на капацитета и ефективността на интеграционните инициативи. ОПРЧР създава необходимите предпоставки за това: от планирането (НПО участваха активно в изработването на програмата, както е посочено по-горе), през изпълнението (НПО са възможни бенефициенти както по ИП 2.1., така и по останалите инвестиционни приоритети; ИП 2.1. включва принципа на партньорство като хоризонтален принцип) до мониторинга и оценката.

ОПРЧР и ромската интеграция: слабости и предизвикателства

Въпреки описаните силни страни ОП „Развитие на човешките ресурси" съдържа определени слабости и ще се сблъска с важни предизвикателства при изпълнението. Сред тях можем да подчертаем:

1. Капацитетът за изпълнение на интеграционни политики на местно ниво в много от общините е твърде нисък: част от общините, особено по-малките общини в селските райони, нямат достатъчно човешки и финансови ресурси, нито натрупан опит за реализиране на мащабни многосекторни интервенции в ромска общност. В други общини това не е политически приоритет. Реална е заплахата, при избрания децентрализиран подход, в тези общини да не бъдат предприети реални дейности за интеграция на ромите или предприетите дейности да не доведат до реални резултати.

Този проблем е системен и е свързан с неравенството в капацитета на общините. През изминалия програмен период той доведе до много сериозни диспропорции в усвояването на европейски средства между различните общини и дори различните региони, като липсата на механизми за подкрепа на по-малките общини доведе до допълнително увеличаване на диспропорциите. Много е вероятно това да се случи и по отношение на изпълнението

на ИП 2.1. от настоящата ОПРЧР. Необходими са мерки тази опасност да бъде минимализирана.

2. Липса на подходяща институционална и административна рамка на национално ниво, която да подпомага общините при подготовката и изпълнението на многосекторни интеграционни проекти, да планира интервенции и процедури, да осъществява мониторинг и оценка. Този проблем също е системен и сериозен. Децентрализираното прилагане на която и да е политика изисква наличието на силна институция на национално ниво, която да подпомага, координира и контролира участниците от местното и регионалното ниво. По същество такава институция в България няма. Формално на тези характеристики съответства Националния съвет за сътрудничество по етническите и интеграционните въпроси, но признат факт е, че той няма реални правомощия. От години се говори за необходимостта от реформа в тази структура, неправителствените организации предлагат различни варианти за засилване на правомощията є, но към настоящия момент това не е факт.

През 2012 г. бе създадена Междуведомствена работна група за ресурсно обезпечаване на ромската интеграция със средства от ЕС, която имаше шанса да запълни описания дефицит поне по отношение на използването на европейски фондове за изпълнение на интеграционните политики. Тя бе председателствана от Министъра по управление на средствата от ЕС и в нея влизаха ресорните заместник-министри, отговарящи за Управляващите органи на ключовите европейски програми, както и представители на ромските НПО. За съжаление през 2013 г. нивото ѝ бе свалено от политическо на административно и тя по същество спря да функционира.

ОПРЧР (както и Споразумението за партньорство) частично отчита липсата на подходяща институционална и административна рамка на национално ниво, като признава предварителната условност 9.2. „Въведена е национална стратегическа рамка на политиките за приобщаване на ромите“ само за частично изпълнена и изисква апробирането на национална система за мониторинг и оценка. При всички положения това е недостатъчно и ще са необходими компенсаторни механизми, които да заместят тази липса.

3. Предвиденият бюджет и индикаторите към инвестиционен приоритет 2.1. са относително ниски: въпреки че ИП 2.1. бе включен сред петте инвестиционни приоритета от т.нар. „тематична концентрация“[20], индикативният бюджет, определен за него, е около 130 млн. лв., т.е. около

[20] Т.е. това са приоритетите, за които ще бъдат използвани минимум 60% от бюджета на ОПРЧР.

6% от бюджета на програмата. Това е твърде недостатъчно, като се има предвид фактът, че 220 общини подготвиха свои Общински планове за интегриране на ромите и понастоящем ОПРЧР е единствената възможност за тяхното финансиране. Разбира се, общините и останалите бенефициенти ще могат да кандидатстват и по останалите инвестиционни приоритети, но това ще означава подаването и управлението на няколко проекта, което ще се окаже твърде голяма бюрократична пречка.

Заложените индикатори към посочения ИП, дори след тяхното повишаване на „финалната права" през септември 2014 г., си остават относително ниски и неамбициозни: напр. 17 740 роми, които при напускането на операцията са започнали да търсят работа, или имат работа, или са ангажирани с образование / обучение, или са получили квалификация, или са включени в социални и здравни услуги. По този начин ще бъдат достигнати едва 5% от самоопределилите се като роми, което едва ли ще доведе до сериозен тласък в процеса на ромска интеграция.

Посочените слабости могат да бъдат компенсирани от това, че по настояване на Европейската комисия и ромските организации във финалния вариант на ОПРЧР бяха включени индикатори, свързани с ромите и в част от останалите инвестиционни приоритети. Т.е. в рамките на процедурите, финансирани от тях, ще бъдат подпомогнати и дейности за ромска интеграция. Освен това бюджетът ИП 2.1. (както и на всеки друг ИП) е индикативен и при наличието на голям интерес и качествени проекти може да бъде увеличен. Но това остава в зависимост от степента, в която ще бъдат преодолени посочените по-горе слабости.

4. Бюрократичните трудности пред интегрираните проекти – многосекторните интервенции за изпълнение на Общинските планове за интегриране на ромите, предполагат интегрирани проекти поне с ОП „Наука и образование за интелигентен растеж" (за да обхванат целия спектър от „меки мерки"), както и (поне в част от общините) с ОП „Региони в растеж" / Програмата за развитие на селските райони (за да включат и приоритет „Жилищни условия"). За съжаление понастоящем не съществува подходяща нормативна основа за интегрирани проекти. Това намалява силно потенциалната ефективност на проектите, които ще бъдат финансирани в рамките на приоритет 2.1. на ОПРЧР.

Всъщност, Постановление на Министерски съвет 107 / 10.05.2014 г. предвижда възможността за интегрирани проекти, които се финансират от повече от една програма. За съжаление постановлението създава множество бюрократични трудности, изисквайки бенефициентите да сключват договор и респективно да се отчетат пред два или повече Управляващи органа. На

практика това ще означава да се управляват и отчитат различни проекти, което ще обезсърчи много от потенциалните бенефициенти.

Освен това ОПРЧР не изяснява добре границата между направление „Подобряване достъпа до образование“ на ИП 2.1. на ОПРЧР и ОП „Наука и образование за интелигентен растеж“, въпреки че на този въпрос са отделени три страници в ОПРЧР[21]. Със сигурност това ще доведе до сериозни проблеми пред Управляващия орган, Сертифициращия орган и особено пред потенциалните бенефициенти, които ще искат да включат дейности за подобряване на достъпа до образование в своите проекти. За съжаление остава неизяснена и възможността за интегрирани проекти между двете програми, както и това в какъв случай ще е необходимо проектът да бъде финансиран от двете програми. Текстът на ОПРЧР в това отношение е неясен и изисква сериозна интерпретация: „един и същ бенефициент (например община) и неговите партньори (например неправителствени организации), които имат идея за дейности в разнопосочни направления (пазар на труда, образование, социално включване и др.), за да осигурят устойчива интеграция на деца и семейства от маргинализирани общности на дадена територия, квартал или населено място, няма да е нужно да кандидатстват пред два договарящи органа с два отделни проекта. Посредством механизми за координирано изпълнение на операции и (когато това е приложимо) чрез „интегрирани операции” ОП НОИР ще допълни инициативите по ОП РЧР, предоставяйки подкрепа за подобряване достъпа до образование на целевите групи“[22]. Така бенефициентите, подаващи проект, чрез който искат да финансират изпълнението на „меките“ мерки от Общинските планове за интегриране на ромите, ще са изправени пред въпроса: дали това може да стане само чрез проект към ОПРЧР, чрез механизъм за координирано изпълнение на операции (какъвто понастоящем липсва) или чрез механизъм за интегрирани операции (какъвто също липсва). Реална е опасността това да обезсърчи бенефициентите и те да не кандидатстват. Също така е реална опасността (ако Управляващите органи на ОПРЧР и ОПНОИР не създадат изключително ясни механизми за координирано изпълнение на операции и за интегрирани интервенции) множество разходи на бенефициентите да не бъдат верифицирани.

---

[21] Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014 – 2020 г., с. 159-161.
[22] Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014 – 2020 г., с. 161.

Възможните решения

Описаните по-горе предизвикателства са преодолими. Комитетът за наблюдение и Управляващият орган могат да вземат по-голяма част от необходимите решения. Останалите са в правомощията на вицепремиера по управление на средствата от ЕС Томислав Дончев и на Министерски съвет.

1. *Относно недостатъчния капацитет за изпълнение на мащабни многосекторни интервенции в ромска общност*

В различни страни от ЕС са налице множество примери за целенасочени инвестиции в най-слабо развитите райони, при които те не се конкурират с останалите общини, а Управляващите органи работят за повишаването на техния капацитет за реализиране на необходимите интервенции. Пример за това е унгарската програма за най-слабо развитите микрорегионите от периода 2007 – 2013 г. Предимствата на подобен подход за изравняване на териториалните неравенства са много. Той бе препоръчан от Рамката на ЕС за национални стратегии за интегриране на ромите, която изиска от държавите членки „да се идентифицират, когато е необходимо, онези **микрорегиони в неблагоприятно положение или сегрегирани квартали**, в които общностите са най-бедни, като се използват вече наличните социално-икономически и териториални показатели". Подобно изискване бе заложено и в ТПУ 9.2. „Ромско включване".

Тази възможност не бе използвана при планирането на ОПРЧР 2014 – 2020 г. поради множество причини. Основната е свързана с липсата на подходяща институционална рамка: реалното прилагане на подобен таргетиран подход (дори и само в рамките на темата за ромската интеграция) би изисквало създаването на звена в Управляващите органи на ОПРЧР, ОПРР, евентуално и на ОПНОИР, както и нормативни промени във връзка с усвояването на средствата от ЕС на национално ниво. Отделно от това ще изисква и по-сериозно ангажиране на Секретариата на НССЕИВ, който няма необходимия човешки ресурс. Понастоящем са възможни няколко други решения, а именно:

1.1. Задължително използване на принципа на партньорството: средствата по ИП 2.1. трябва да се изразходват чрез процедури за конкурентен подбор на проекти. Необходимо е обявените процедури да изискват задължително партньорство между община и неправителствена организация, която работи с местната общност. Ако се използва процедура за директно предоставяне на средства, конкретни бенефициенти трябва да са общини с техни определени НПО партньори.

Партньорствата могат да компенсират липсата на достатъчен капацитет у потенциалните бенефициенти. Особено важно е партньорството да бъде

реално, т.е. всеки партньор да има ясно определена роля. Така например би следвало всеки проект по ИП 2.1. да съдържа компонент, свързан с активизирането на местната ромска общност и този компонент да бъде делегиран на организация, работеща на терен.

1.2. Подкрепа за прилагането на стандартизирани интеграционни интервенции: през 2012–13 г. Междуведомствената група за ресурсно обезпечаване на ромската интеграция със средства от ЕС започна процес на определяне на „стандартизирани интеграционни интервенции". Идеята за тях е те да представляват стандартизирани модели, които имат методология, описваща основните елементи на интервенцията, както и финансов стандарт. Стандартизирането им има за цел да гарантира тяхното правилно и цялостно прилагане: с всичките същностни елементи/дейности за съответната интервенция. Междуведомствената група определи две интервенции – общностен център и превенция на отпадането от училище. За съжаление този процес не бе продължен, тъй като дейността на групата бе на практика прекратена.

Дефинирането на определени интеграционни интервенции (т.е. изработването на методология и финансов стандарт) и обезпечаването им със средства от ОПРЧР (чрез подходящ механизъм, позволяващ на бенефициентите да получат ресурс за прилагането им без излишни бюрократични спънки) ще даде шанс тези интервенции да се случат дори в общини с нисък административен капацитет за изпълнение на мащабни интеграционни проекти.

1.3. Обезпечаване на възможности за надобщински проекти, включващи повече от една община: известен факт е, че част от общините в България са твърде малки като територия и население, за да могат да приложат самостоятелно по-мащабни политики. При тях са необходими надобщински проекти: изискване, което е залегнало например в Програмата за развитие на селските райони при изработването и прилагането на Стратегии за местно развитие.

По отношение на ромската интеграция направената констатация важи с още по-голяма сила. В допълнение, много от общините нямат нужния опит при изпълнението на интеграционни инициативи и е желателно да се насърчава тяхното взаимодействие с общини, които са натрупали успешен опит.

Затова е нужно ОПРЧР да насърчава изпълнението и на надобщински проекти за интеграция на ромите. Те могат да бъдат на областен принцип или на базата на партньорство между определени общини, имащи сходни проблеми. Основен бенефициент би могла да бъде неправителствена организация или една от общините. За насърчаването на подобни проекти ще бъде важно предоставянето на достатъчен финансов ресурс, т.е. определянето на по-висока максимална граница на проект. Особено важно ще бъде такъв

тип проекти да не са механичен сбор от дейности във всяка една община, но да имат компонент за общи дейности и обмен на добри практики.

2. *Относно липсата на подходяща институционална и административна рамка на национално ниво*

Кардиналната реформа в административната и институционалната рамка за изпълнение на Националната стратегия за интегриране на ромите е важна задача, по която липсва политическа воля понастоящем, но която не може да бъде отлагана твърде дълго. Всепризнат факт е, че Националният съвет за сътрудничество по етническите и интеграционните въпроси е структура, която отдавна не изпълнява функциите, с които е създадена, както и това, че е необходима промяна. Тази реформа е извън правомощията на ОПРЧР. Това, което може и трябва да бъде направено в рамките на програмата, е:

2.1. Създаване на подкомитет „Ромска интеграция", който да изработва критериите за избор на операции, свързани с ромската интеграция. Той следва да одобрява и методологията за стандартизирани интеграционни интервенции, предложени по-горе.

2.2. Необходимо е Междуведомствената група за ресурсно обезпечаване на ромската интеграция със средства от ЕС да бъде възстановена на политическо ниво под председателството на Вицепремиера по усвояване на средствата от ЕС, с участието на ресорните заместник-министри, отговарящи за ОПРЧР, ОПНОИР, ОПРР и ПРСР, както и на представителите на ромските организации. Подходяща форма е Подкомитет към Комитета за наблюдение на Споразумението за партньорство. Сред основните му правомощия следва да бъде включено разработването на критерии за избор на интегрирани операции, обединяващи ресурси от две и повече програми.

3. *Относно липсата на подходяща нормативна рамка за интегрирани / многофондови проекти*

Необходимо е в неотложно бърз порядък да бъдат създадени възможности за интегрирани проекти между ОПРЧР, ОПНОИР и ОПРР / ПРСР, които да позволят на потенциалните бенефициенти да реализират проекти, кандидатствайки и отчитайки се пред един Управляващ орган. За целта е нужна:

3.1. Промяна в ПМС 107 / 10.05.2014: като минимум е необходима промяна в чл. 30, касаещ интегрираните проектни предложения.

3.2. Създаване на механизми за координирано изпълнение на операции и интегрирани проекти за изпълнение на проекти за интеграция на ромите, подкрепени от ОПРЧР, ОПНОИР, ОПРР/ПРСР.

Приложение 1. Схеми, подпомагащи целенасочено процеса на интеграция („таргетирани схеми“), финансиррани от ОПРЧЧР 2007 – 2013 г.

Схема	Стойност	Бенефициент	Цели
Създаване на благоприятна мултикултурна среда	5 324 026 лв.	Общини, училища, НПО	Десегрегация на кварталните „ромски“ училища и въвеждане на интеркултурно образование
Интеграция на деца и ученици от етническите малцинства в училищната система	7 219 127 лв.	Общини, училища, НПО	Превенция на отпадане от училище и въвеждане на интеркултурно образование
Образователна интеграция на деца и ученици от етническите малцинства	22 397 431	Общини, училища, НПО	Продължаване на процеса на десегрегация и въвеждане на интеркултурно образование
Огрaмотяване на възрастни („Нов шанс за успех“)	15 млн. лв.	МОН	10 500 лица да бъдат включени в програми за огрaмотяване и в курсове за завършване на класове от основното образование
Реинтеграция на отпаднали ученици	2 955 272	Общини, училища, НПО	Реинтеграция на отпаднали ученици в училище и прилагане на механизми за превенция на повторно отпадане
„Вземи живота си в свои ръце“	6 526 073	Общини, НПО	Идентифициране на дълготрайно безработни и обезкуражени лица, обучение и включване в стаж и последваща заетост
Разработване на комплексни мерки за интеграция на най-маргинализираните общности	800 000 лв.	МТСП	Анализ на ефективността от провежданите мерки за интеграция, идентифициране на най-маргинализираните групи и квартали

Списък на съкращенията

ОПРЧР	Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”
ОПНОИР	Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж”
ОПРР	Оперативна програма „Региони в растеж”
ПРСР	Програма за развитие на селските райони
НССЕИВ	Национален съвет за сътрудничество по етническите и интеграционните въпроси
УО	Управляващ орган
ИП	инвестиционен приоритет
ПО	приоритетна ос
ТПУ	тематична предварителна условност (ex-ante conditionality)

3. Училищната програма за намаляване на отпадането: комплексен подход за привличане и задържане на децата в училище

Димитър Костов, директор
ОУ „ Св. Кл. Охридски”, с. Тишевица, обл. Враца

Успешни партньорства за изграждане на ефективни политики на образователната институция

„Ако дариш едно дете с малко любов,
ще получиш много.“

Джон Ръскин

От 01.08.2009 г. със Заповед № 14-178/29.05.09 г. на Министъра на образованието и науката училището е преобразувано в Основно училище със статут на средищно училище. С решение № 848 от 14 ноември 2011 г. на Министерския съвет на Република България ОУ „Св. Кл. Охридски“ с. Тишевица, Община Враца е в списъка на защитените училища.

Учебно-възпитателната работа протича на два етапа, които напълно затварят процесите на преподаване и усвояване на новите знания. До обяд учениците се обучават в 8 самостоятелни паралелки. Следобед са разпределени в 6 полуинтернатни групи: три в начален и три в прогимназиален етап.

Явлението „отпадане от училище” е проблем, за решаването на който продължаваме да търсим ефективни решения. Фактите:

Учебна година	Общ брой ученици	Брой отпаднали ученици	%
2011 / 2012	132	0	
2012 / 2013	131	0	
2013 / 2014	123	0	

Основни предпоставки и активни фактори, които влияят на процесите за необхващане и/ или отпадане на децата от училище

• Недостатъчна ангажираност на общините по осигуряване и контрол на обхвата на задължителната предучилищна подготовка на децата и задължителното училищно обучение на учениците до 16-годишна възраст.

• Необразоваността на родителите също е една от причините за липса на мотивация за учене на техните деца. През последната учебна година реализирахме редица дейности съвместно с родители. С помощта на родителския клуб през обучения, дискусии, лектории преминаха почти 50% от тях. Ефектът е видим. Ромските лидери сами предложиха редица механизми в помощ на образователната интеграция.

• Нагласите в ромска общност крият рискове за отчуждаване от училище. Наш ангажимент е да представим културата и историята на ромската общност на различни нива и форуми.

• Голям проблем за текучеството на учениците е и миграцията на родителите. Много работим за това да обхванем всички ученици, пристигнали в района, и да проследим тяхното движение в обратна посока. Препоръка към общини, кметства, РИО, НПО, социални институции – спешна необходимост от усъвършенстване на информационна система, която да функционира ефикасно.

Задържането на децата в училище е актуална цел за училищното ръководство. Продължават да се търсят адекватни, работещи и резултатни стратегии за превенция на отпадането от училище и създаване на подкрепяща среда за учениците в риск.

Модерната и богата материално-техническа база е необходимо условие за качествен и пълноценен образователен процес. Училището разполага с добре обзаведени класни стаи с мултимедии, безжичен интернет и персонални лаптопи за учителите. Оборудван е компютърен кабинет. В училището са налице отлични условия за спорт – открита и закрита спортна база.

Съвременните учебно-технически средства спомагат да се отговори на потребностите на днешните ученици – информирани, умни, използващи новите технологии.

Необходимо е непрекъснато подобряване на качеството на преподаване и учене. Да открием областта, в която всеки ученик е добър. Да му помогнем да доразвие своите знания и умения в тази област по приемлив за обществото начин. Чрез това, в което е добър, да доразвие допълнителни знания и умения и в останалите области, заложени в учебните програми. Стремежът е у тях

да остане потребността от знания и самоусъвършенстване. Разработването и участието в проекти дава възможност за създаването на приложими модели, на иновативни педагогически практики, целящи намирането на решения, които водят до очаквано добър резултат и усъвършенстването на образователната система.

Проекти, в които участваме: „Всички на училище" (2012/2013), финансиран от ЦОИДУЕМ; Програма „Намаляване отпадането на ромски деца от училище" – „Всеки ученик може да бъде отличник" (2013/2014 г.).

За да се постигнат по-добри резултати, пред учениците трябва да се поставят все по-нови и по-високи очаквания. На всяко дете трябва да се покаже, че то може да успява. Всяко дете трябва да се научи, че като полага усилия, то може да успее, да постигне целта, а това да доведе до промяна в живота му. Всяко дете трябва да се научи да вярва ,че „Аз мога да..." и „Аз искам да..."

Целодневната организация е важно условие за подобряване на качеството на образование, което е особено важно в малките населени места. Учебно-възпитателната работа протича на два етапа, които напълно затварят процесите на преподаване и усвояване на новите знания. До обяд учениците се обучават в самостоятелни паралелки. Следобед са разпределени в полуинтернатни групи.

Добре организираното училище е най-сигурна гаранция за привличането, задържането и успеха на учениците. То умее да приобщава родителите, има ресурси да предлага най-широк спектър от образователни възможности (целодневно обучение, интерактивно и интеркултурно образование).

Провеждане на обучение на педагогическия персонал за ефективна работа в мултикултурна среда

Успехите са закономерен резултат от съвместните усилия на ученици и учители. В малките населени места, където училището е основен източник на знание, отговорността на учителите е огромна. Методите на преподаване непрекъснато следва да бъдат преосмисляни в контекста на съвременните изисквания, необходимо е непрекъснато повишаване на квалификацията и професионалната компетентност, усъвършенстване на компютърните умения. Интерактивните подходи, използването на информационните технологии правят по-привлекателен учебния процес и създават траен интерес към знанието.

Приобщаване на родителите

• Родителското участие в училищния живот на децата на възраст между 7 и 16 години е решаващ фактор в учебно-възпитателния процес.

• Родителското участие има съществено влияние върху постиженията на учениците през целия процес на учене.

• Възможността за провал в ученето се увеличава при липса на родителски интерес към ученето.

• Повечето родители вярват, че отговорността за образованието на децата им се споделя между родителите и училището, но част от тях оставят първостепенната роля на училището. Усилията за тяхното приобщаване продължават.

Ученически парламент

В училище са сформирани самостоятелни доброволни организации за самоуправление на учениците, чиито основни цели са:

– активно участие на учениците в демократизацията на образователния процес;

– даване възможност на всеки ученик да поеме конкретни отговорности и да участва в процесите на организация и управление на училището;

– да се създадат условия за формиране на Банка за идеи, инициативи и средства, които да подпомагат реализирането на ученическите дейности.

Родителски клуб

Основни цели на инициативата са: привличане на родителите и провокиране за по-активно участие в училищния живот; ангажиране на родителите в решаването на проблеми, свързани с деца, застрашени от отпадане; създаване на активна връзка между училището и родителската общност. Важна цел е и повишаването на капацитета и самоорганизацията на родителската общност. Основната задача на родителите е да подпомагат учителите при работата с деца, застрашени от отпадане.

Взаимодействието на училището с институциите – МОН, РИО, местна власт (Община, кметства) и неправителствения сектор (Център „Амалипе", Институт „Отворено общество", Фондация „Америка за България") – е условие за устойчивата им образователна политика. В частност тази взаимовръзка помага да бъде създаден успешен модел за образователна интеграция на учениците от етническите малцинства.

„Фолклор на етносите – ромски фолклор“

Целта на въвеждането на „Фолклор на етносите– ромски фолклор“ може да бъде дефинирана като създаване на ефикасен модел за възпитаване на етническа толерантност, гордост и приятелство, както и за привличане и задържане на децата в училище чрез изучаването на ромски фолклор.

Постигнати резултати

1. Повишен интерес и активност от страна на учениците.
2. Часовете по „Фолклор на етносите – ромски фолклор“ се превръщат в мост между училището и родителите.
3. Учебният процес е допълнен с дейности „извън класната стая“.
4. Успешното провеждане на „Фолклор на етносите – ромски фолклор“ води до повишаване на активността и съзнателното отговорно отношение към целия учебен процес от страна на включените ученици.

инж. Цонка Иванова Жиговечка – директор
Дияна Тодорова Янкова – старши учител, начален етап
ОУ „П. Волов", Пловдив

Работа с деца в риск

„Програмата на всяка дейност съдържа рискове и разходи, но те са много по-малки от дългосрочните рискове и разходи на удобното бездействие."

Джон Ф. Кенеди

Основно училище „Панайот Волов" в Пловдив за първи път отваря врати на 15 септември през далечната 1969 година. Първоначално училището е основано като основно политехническо училище. Завършилите ученици получавали професионални свидетелства в областта на различни професии. В наши дни ОУ „Панайот Волов" обучава ученици от подготвителна група – пет- и шестгодишни, до осми клас. Те са представители на ромския етнос, като част от тях се самоопределят като турци.

Учениците живеят в затворена среда – квартал „Шекер махала" на гр. Пловдив. Техният кръгозор е свързан само и единствено със случващото се в махалата. Те са с по-беден речник. Училището е средата, в която те общуват, намират приятели, образоват се, възпитават се в чувство на отговорност към себе си и другите.

Проблемите на учениците от „Панайот Волов" са многообразни:

• заминаване в чужбина, тъй като родителите им работят извън страната;

• слаб контрол – децата се отглеждат от баби и дядовци;

• работещи деца, финансово подпомагащи семейството;

• социална занемареност вследствие на тежки битови условия;

• ученици от многодетни семейства, грижещи се за по-малки братя и сестри.

През последните години се наблюдава слаба мотивираност от страна на родители и ученици за посещение на училище, ненавременно идване за първи

и трети час, безпричинни отсъствия за цял ден. Всичко това води до натрупване на неизвинени отсъствия и поставя учениците в положение на деца в риск от отпадане.

Непривлечените и отпадналите ученици през последните години, увеличаващият се брой неизвинени отсъствия, етническите предразсъдъци, които водят до агресивно поведение у някои ученици (обиди, нападки и др.), интересите и потребностите у децата за извънкласни занимания, търсенето на начини за ангажиране на родителите в учебния процес и овластяването им към училището са причините, подтикнали ни да създадем ясни правила на съвместен живот на учители – ученици и ученици – ученици, процедури за справяне с конфликтини ситуации и включване на училищната общност в събития, надхвърлящи пределите на класната стая.

Това се превърна в основна задача, която си поставихме ние – ръководство и учители, работещи в ОУ „Панайот Волов".

Дейностите за работа с децата в риск, които набелязахме и работим по тях:

1. Дейности на ниво училище.
2. Дейности на ниво клас.
3. Дейности на ниво ученик.

Дейности на ниво училище

• Разработена е Програма за превенция на ученици в риск за отпадане от училище.

• Изграден е екип за работа с ученици в риск, включващ помощник-директор, главен учител и старши учител.

• Сформирани са екипи за работа с всеки ученик, включващи класен ръководител, педагогически съветник и учител-наставник.

• Изработена е индивидуална програма за работа с всеки ученик, в която се локализират проблемните зони, определят се основните цели и се набелязват конкретни мерки за въздействие и подкрепа.

• Учениците, застрашени от отпадане, са включени в регистър според следните проблемни зони: проблемно семейство, голям брой неизвинени отсъствия, обучителни трудности, противообществени прояви.

Дейности на ниво клас

• Всяка паралелка заедно с класния ръководител изработи общи правила на поведение и ценности в училище.

• Класният ръководител заедно с учениците изработи процедура, описваща мерките в случай на нарушаване на правилата.

• Ежеседмични доклади за неизвинени отсъствия и закъснения, причините за тях и мерки за преодоляването им.

Основните задачи, които си поставяме в тази насока, са:

– да изградим личности, които да поемат отговорност към себе си и другите;

– да знаят своите права и отговорности;

– да ги научим да живеят заедно с другите;

– да се чувстват съпричастни към живота на училището и да се гордеят, че са част от него.

Дейности на ниво ученик

• Овластяване на децата в риск, като ги включим в:

– Ученически парламент;

– група „Връстници помагат на връстници".

• Включване на деца в риск от отпадане в извънкласни и извънучилищни дейности.

Ученически парламент

В ОУ „Панайот Волов" има действащ Ученически парламент, сформиран през 2012 г. по елементите от програмата на ЦМЕДТ „Амалипе" – „Намаляване на отпадането на ромските деца от училище", в който членуваха 9 деца. Механизмът за създаване на Ученическия парламент е дълъг и труден път:

• Отправени покани към децата от списъка на застрашените от отпадане от училище към програма „Намаляване отпадането на ромските деца от училище" за 2012/2013г. – 23 ученици и към 18 ученици с добри учебни постижения.

• Проведени две срещи с тях на тема „Какво е Ученическият парламент, необходимостта от него". Желаещите да участват в такава форма на управление подадоха заявление за членство и съгласие от родителите им – 24 ученици се включиха с желание. С тях се проведоха два обучителни тренинга на теми: „Структура и документация на Ученическия парламент", „Дейности на Ученическия парламент в рамките на учебната година". След тренингите имаше отказали се ученици. Постоянният състав на парламента – 9 членове. Те направиха избор на председател и секретар. Работиха в две групи с ментори. Всяка група определи свое направление: Министерство на образованието и Министерство на екологията. Всеки вторник Министерствата работиха по групи. Всяка първа сряда от месеца двете групи се събираха, за да набележат дейности за следващия месец и да направят отчет на проведените.

През тази учебна година пет от членовете на Парламента се запазиха и редом с тях се включиха четири нови членове – деца от Регистъра на ученици в риск от отпадане от училище. Две от децата са с агресивно поведение, един ученик – с обучителни трудности, един – от проблемно семейство. Тази година старите членове бяха инициатори на поканата за среща с нови членове и запознаването им със структурата и дейността на Ученическия парламент.

Ученическият парламент напълно отговаря на потребностите на учениците, родителите, учителите – да осмисли свободното време на учениците в една по-интересна насоченост, да се предоставят допълващи знания, компетенции и опит.

Една от основните ни цели – чрез овластяване на децата в риск да върнем интереса към училището, да намалим безпричинните отсъствия – беше постигната в обем, по-голям от очакванията ни.

Създадена беше стимулираща и приятелска среда между членовете. Парламентът се превърна в пространство на споделеност на ценности, преживявания, опит, идеи.

През тази учебна година работата на Ученическия парламент е насочена към две основни дейности, които членовете сами предложиха, гласуваха и приеха. Първата дейност децата нарекоха „Рекламен отдел" – изработване на покани, обяви, афиши, табла за различни празници. Втората дейност назоваха „Новините днес" – проследяват събитията в училище (весели моменти от училищния живот; трудности, които срещат) и изготвят месечен вестник с помощта на двама ментори учители.

Издаването на училищен вестник е предизвикателство, отговорност и удовлетворение. Началото на вестник „Фактор" към ОУ „Панайот Волов" е поставено през 2014 г. Той наследява добрите традиции на вестник „Будилник" от 2004 г. Инициативата поемат група осмокласници. Първите броеве не са набирани на компютър, а се набират на пишеща машина. Издават се 4-5 броя годишно. Тиражът започва от 30-40 броя, после се увеличава до 100. Тази учебна година учениците – „редактори на рубрики" и сътрудници, направиха конкурс за ново име на вестника. Предложенията бяха: „Бодил", „Трън", „Нов Будилник", „Училищни вести", „Звездици", „Искрици" . Децата наложиха името „Фактор" през месец април. Те почувстваха, че това е един от факторите, който ги събира и задържа в училище.

Тази дейност спомогна за:

– ангажираност към живота в училище – децата следят различни инициативи в училище, в квартала и запознават с тях читателите, информират за постигнати успехи на ученици, участвали в състезания, фестивали и конкурси, в специална рубрика се поместват вицове, свързани с учители, ученици, училищни събития;

– запълване на свободното време;

– развиване на творческото мислене – издаването на вестника е трудна задача, защото трябва да бъде интересен както за малките ученици, така и за големите, също така за родителите им. Работейки над всеки брой, учениците имат възможност да развият въображението си, да прилагат наученото по различни предмети;

– упражняване на комуникативните умения на български език, обогатяване на лексикалния запас от български думи – докато подготвят поредния брой, учениците осъзнават необходимостта от владеене на български език говоримо и писмено; оценяват важността на предмета Български език и литература, за да отразят обективно и точно дадено събитие, да оформят езиково правилно изказа си, учат се да правят изказване по даден проблем, което им помага на по-късен етап при участие в публични изяви;

– изграждане на умения за работа в екип, формиране на качества като отговорност, честност, обективност. Работата им е резултат от усилията на всички членове на групата, а те са различни по възраст, темперамент, от различни групи. Изказват мнения, споделят идеи, виждания за съдържанието на вестника, набелязват си задачи, подготвят материали и оформят страниците. Това води до много дискусии и е предпоставка за формиране на качества като толерантност, търпимост, коректност, които създават спокойна творческа атмосфера.

Ученическият парламент е инициатор на „Дни на чистотата" и „Ден на Земята", за подготовката на табла за замърсители на въздуха, чиста природа и други. Поканиха всички ученици и родители да се включат в организираните дни на чистотата. Със своя пример те заразиха децата – поливаха дръвчетата, окопаваха около тях, почистиха тревата.

Ученическият парламент се превърна във форма на непосредствено участие на членовете му в организиране на училищния живот, в решаване на проблеми, пряко засягащи тяхното израстване и формиране като личности с умения и способности, необходими за продължаване в по-горна степен на образованието и бъдеща професионална реализация.

Връстници обучават връстници

Обществените и семейните модели на поведение са много важни във всяко общество. Липсата на комуникация в семействата на нашите ученици поради работа на родителите в чужбина, крайната бедност, поставяща родителите в състояние на раздразнение и апатия, липсата на образование, професия, работа води до отчуждаване на членовете му. За децата в повечето случаи като близък човек е приятелят, съученикът. Влиянието на съучениците

с възрастта се проявява преди всичко в това, че се увеличава времето, прекарано с тях, отколкото с родителите. Расте потребността от това да бъдат признати и одобрени от връстниците си. Опирайки се на влиянието на ученик спрямо ученик, ние се доверихме на идеята за връстници, обучаващи връстници, и овластихме група деца да бъдат наставници.

Към петима ученици от начален етап от групата на застрашените от отпадане има прикрепени ученици-наставници от V, VI и VII клас. Тези деца започнаха дейността си като наставници през 2012 г. по програма на ЦМЕДТ „Амалипе" и през тази учебна година по свое желание се отзоваха на поканата да продължат да помагат на свои съученици. Сами взеха решение да оказват подкрепа на ученици в риск. Всеки наставник подкрепя по един свой съученик. Наставниците оказват помощ на деца от II, III и IV клас, включени в регистъра на училището по „Програма за превенция на отпадане на учениците в задължителна училищна възраст", и деца, включени в списъка на застрашените от отпадане от училище по програмата на „Амалипе". Някои от децата попадат и в двете програми. Три от тях са с голям брой неизвинени отсъствия, две – с обучителни трудности. Наставниците помагат на нуждаещите се при подготовка на домашните работи. Съдействат за точното им идване в училище за първия и третия час и координират дейността учител – ученик. Изготвиха стимулиращо табло със символи, за да следят своята работа и постигането на целите, които сами поставиха пред себе си като наставници-приятели.

Групата на „Връстници помагат на връстници" силно наподобява на група за взаимопомощ. Тя обедини 10 ученици от различни паралелки и субгрупи с различни емоционални и битови проблеми. Създадоха се нови приятелства, интересни занимания, приятни преживявания. Наставниците бяха подготвени от своите ментори да „отворят" сърцето си и да постигнат по-добро разбиране за себе си и другите, бяха информирани за проблемите на децата, към които се прикрепени, предложени им бяха форми на взаимопомощ, получиха примери и насоки за това, че към хората в нужда може да се отнасят с уважение. Наставниците, подкрепящи децата в риск, помагайки им, показвайки им, че училището е важно за тях, им дават нужното самочувствие и вяра, че има на кого да се опрат.

Включване в извънкласни и извънучилищни дейности

• Успех – 25 клуба от 10 направления.

• СИП „Фолклор на етносите в България – ромски фолклор".

• Национална програма „С грижа за всеки ученик" – допълнителна работа по български език и литература и математика.

Ефективност от дейностите, които заложихме за работа с децата в риск през учебната 2013/2014 г. има, защото:

– всички са обединени от желанието децата в риск да намалеят – учители, родители, ученици;

– критериите за правилата са еднакви;

– действията са координирани.

Индикатори на успех:

– овластявайки учениците, бяха подпомогнати 9 деца от Регистъра на деца в риск от отпадане да преодолеят проблемите;

– обхванати и задържани в училище бяха 59 ученици от Регистъра на деца в риск от отпадане в различни извънкласни форми.

Като заключение:

„Щом веднъж самочувствието на едно дете започне да расте, ще забележите, че и постиженията му порастват, но по-важно е, че животът му доставя все по-голяма радост.”

Уеин Дайър

ОУ „Христо Ботев”, с. Невестино, обл. Кюстендил

Не е важно, че няма да бъде лесно. Важното е да бъде успешно

Като фундаментална цел на училищното образование в България е определена целта за запазване и развиване на детския творчески порив така, че всяко дете да живее пълноценно и да придобива с радост допълнителни знания и умения, както и да спомага за израстването на детето като самостоятелно мислеща и социално отговорна личност, която се отнася към живота с ведрина, ентусиазъм и значителен обществен ангажимент. Успешното преследване на тази цел изисква развиване на уменията и умножаване на знанията, създаване на предпоставки за успешно учене, създаване на отзивчива и устойчива учебна среда. Препрочитайки няколко пъти написаното, ние поехме по един от многото пътища към постигането на тази цел с нагласата, че това е възможно, но и с резерви, произлизащи от реалността, с която се сблъскваме при работата ни като учители на деца и от ромски произход. Още повече, че темата, която сме поставили в началото, е свързана само с част от проблемите на съвременното българско образование, които спъват реализирането на фундаменталната му цел. Но решавайки ги един по един, смеем да вярваме, че някога всичко, написано в нея, ще се случи.

Като основен проблем на българското образование в момента е определен проблемът за отпадането от училище, което засяга отделни групи от ученици в задължителна училищна възраст, които отсъстват продължително, а впоследствие и спират да ходят на училище; деца, които, откъснати от училищната среда и социализация, остават без контрол, без образование, което означава реално изключване от социалния живот. Работейки с такива деца (предимно от ромски произход) през годините, ние набелязахме причините за отпадането им от училище и насочихме усилията си за справяне с проблема към някои от социалните, образователните и етнокултурните, в които ролята на педагога е значима и би дала положителни резултати.

Причини

1. Лошото икономическо положение на ромските семейства (безработица, ниски доходи, понижен стандарт на живот).

2. Етнокултурни:

– тези, които са свързани със системата от ценности на ромите, в която на устната традиция се придава най-голямо значение за формирането на индивида, а оттук и негативното отношение към училището; липсата на убеденост, че образованието може да промени живота към по-добро;

– ранните бракове – друг аспект на тези причини, който води до прекратяване на образователната кариера заради проява на традиционализъм у родителите.

3. Социални – липса на контрол и заинтересованост от страна на родителите, конфликти и напрежение в семейството.

4. Образователни:

– обучителни, които поставят учителя в центъра и от неговите умения да преподаде учебния материал интересно и достъпно зависи мотивацията на учениците да посещават училище;

– институционално-организационни – осигуряване на учебници и учебни помагала, наличие на библиотека, занималня, компютърни кабинети, зали за спорт и отдих, кръжоци, СИП, осигуряване на храна и облекло.

Когато са ясни причините, идва ред и на целта, която ще е водеща в нашата работа за овладяването на проблема с отпадането, защото успехът на нашата мисия зависи именно от постигането ѝ. Тя не е онази фундаменталната, написана в началото, а е част от нея, онази, която реално можем да постигнем. Проявявайки воля и търпение, всеки може да доведе едно начинание до успешен край. Удовлетвореността за нас ще дойде, когато успеем да привлечем и задържим децата от ромски произход в училище, а с това и да намалим отпадането. Да дадем възможност на тези ученици да намерят след време своето място в обществото.

Всяко дете, независимо от неговата етническа принадлежност, има право на детство, има право на образование. Разбирайки това, ние вярваме, че можем, а това означава, че сме изминали половината от пътя.

През изминалите години броят на ромските деца в нашето училище се увеличи. Както навсякъде, така и при нас възникна и проблемът със задържането им в класните стаи. Когато се заговори за отпадането на ученици от училище, започват да се търсят причините, довели до това. Пишат се различни доклади на тази тема, изпълнени с чуждици и сложна терминология, а проблемът започва да се губи някъде между редовете. Разбира се, всичко е вярно и точно казано, но когато нещата се назовават с простичките им имена,

е по-ясно и изглежда по-реално достижимо. Затова и нашият доклад по-нататък ще се размине с представата за научен такъв. Ние просто ще набележим трудностите, които срещаме при работа с ученици от ромски произход и техните родители. Ще изложим дейностите, които сме извършили и ще продължаваме да вършим, водени от целта, която сме си набелязали – задържане на ромските деца в училище и намаляване на отпадането. Далеч сме от мисълта, че пътят, по който сме поели, за да се справим с проблема, ще е кратък и лесен, но осъзнавайки, че „детето не е съд, който трябва да напълним, а е факелът, който трябва да запалим“ (Рабле), ние насочихме всичките си усилия да формираме у децата усещането за значимост и вяра в собствените умения, да формираме у родителите усещането, че децата им не се раждат с готова самооценка, да им обясним, че те се мислят за такива, каквито им казват, че са. Затова и в нашата работа наблегнахме на обучението и на родителите, защото, както е казал Скотников: „Много родители се учат заедно с децата си, но някои изостават”.

За да се формира личност от едно дете и за да намери то мястото си в обществото, голямо значение има средата, в която се ражда и живее. Поголяма част от нашите ученици са членове на многодетни семейства, в които единят или двамата родители са безработни, единият или двамата родители са в чужбина и „грижите” за децата са поети от роднини. Битовите условия, в които живеят, са окаяни. Основната грижа на ромското семейство е как да се изхрани, как да се спечелят средствата, които са така необходими за съществуването. Последното, за което мислят родителите в такива семейства, е да стимулират децата си да посещават редовно училище. Нещо, в което те не виждат смисъл. На мнение са, че образованието няма да промени живота им към по-добро. Престоят на децата в училище за тях е загуба на време, време, което биха използвали да свършат нещо „полезно”. Още при първите ни срещи и разговори с родителите на нашите ученици им зададохме въпроса кое е по-важно за тях: детето им да прекара деня си в училище, където ще бъде обгрижвано, или да скита по улиците и да търси начин да изкара пари. Няма да се учудите, че отговорът беше еднозначен в полза на това, че по-важното е детето да донесе нещо материално вкъщи.

Изхождайки от този факт, ние започнахме нашата мисия с нагласата, че няма да е лесно. Защото едно е да формираш нещо, а съвсем друго е да променяш вече изградени навици и мирогледи. Началото беше несигурно и плахо, но с течение на времето стереотипите започнаха да се променят. Решихме да започнем със срещи-разговори, на които да дадем възможност на родителите да споделят проблемите си. Не искахме да ги притискаме и да им налагаме мнения, не давахме съвети, не търсехме веднага решения, не

обещавахме. Целта ни беше да ги накараме да споделят, а оттук и да получим нужното за бъдещата ни съвместна дейност доверие. Да ги убедим в нашата искреност, добросъвестност и честност. Да направим така, че да ни приемат не като други, а като част от тях. И успяхме. Родителите се превърнаха в наши доверители. Довериха ни се и ни възложиха грижата за децата си. Оттук дойде и успокоението, че сме положили стабилната основа на нашите взаимоотношения.

Сформирахме родителски клуб. Продължавахме да се срещаме, но вече регламентирано – един път седмично. Седнахме и все още седим на кръгла маса. Нито веднъж не се и опитахме да ги поучаваме, а им предлагахме примери от живота, в които те сами откриваха решения за част от своите проблеми. В началото на сбирките идваха единици, а вече сред нас има и такива родители, чиито деца не учат в нашето училище. Когато на един човек му покажеш, че може, че има изход, отношението му към живота се променя. На срещите на родителския клуб канехме роми, които са излезли от средата, в която са живели дълги години, и са намерили своето място сред „другите", както те самите се изразяват, но вече говорейки от позицията на едни от тези, които не са чужди сред свои. Информацията за ролята на образованието не поднасяхме клиширано, а по-скоро като приказка с щастлив край. Нагласата на родителите, че детето трябва да ходи на училище, за да могат те да получават желаната социална помощ, си остана, но към нея се прибави и това, че грамотността води до самочувствие и гордост, а всеки, докоснал се до ромската култура, е наясно, че честта и показността за тези хора са от първостепенно значение. Удоволствие е да гледаш как родители-роми със сълзи на очи изпращат своите деца на абитуриентска вечер, озъртайки се скришом, търсейки с поглед одобрението и възхитата на околните.

С помощта на различни спонсори помагахме на крайно нуждаещи се семейства, без да им даваме увереността, че това ще се превърне в практика. Защото целта ни е да ги научим сами да се справят с проблемите си и да излизат от тежки ситуации, които за някои от тях са ежедневие, а не да им поднасяме всичко наготово. Голяма подкрепа в нашето начинание ни оказаха и специалисти – социални и здравни работници, представители на ДПС, които консултираха родителите и им вдъхваха увереност, че всеки проблем има своето решение, стига да имаш смелостта и желанието да се изправиш срещу него. На здравните беседи присъстваха и учениците. С голям интерес бяха изслушани тези за ранните бракове и половото съзряване. За наше учудване не срамът, а любопитството от страна на родители и деца надделя. Бяха задавани въпроси, които ги вълнуваха, а ние се надяваме, че отговорите, дадени им от лекторите, са и ще бъдат полезни.

Постепенно започнахме да ангажираме родителите-роми с дейности, свързани с училищния живот. По време на срещите-разговори подготвяхме материали за предстоящи изложби, записвахме песни за училищни тържества, искахме идеи за това какво да включим в различни конкурси. Използвахме знанията и уменията им. Слабата активност в началото и досадата от тяхна страна, че поемат някакъв ангажимент, не ни отчая. Упорствахме, че е важно за децата, а и за тях самите, че това носи радост и самочувствие, че съвместните действия на деца, родители и учители ни превръщат в приятели. Резултатът не закъсня. Чувството за полезност започна да ги ласкае. Удовлетворението от работата в полза на училището измести неангажираността и сега повечето предложения за различните училищни инициативи идват от страна на родителите. В истински празник се превърна конкурсът ни за избиране на момиче „Мис Пролет“. Настървението, с което работеха майките, за да подготвят своите дъщери за събитието, беше ненадминато. Съветите и помощта за украсяване на сцената – полезни.

Споделяйки всичко това, сме далеч от мисълта, че правим нещо по-различно от колегите си, сблъскали се с този проблем и работещи с деца и родители от ромски произход. Наясно сме, че не всичко е оцветено в розово и нещата все още не вървят съвсем гладко, знаем, че пътят ни ще е дълъг. Ние просто набелязахме промените, които са настъпили, и се надяваме да продължават. Тревожно за нас е обаче, че има толкова много неща, с които сме безсилни да се справим, а те са толкова важни за хората, с които работим – безработица, ниски доходи, лоши битови условия. Но ние сме убедени, че не е нужно всички слънчеви лъчи да пробият завесата, за да успеем. Важното е един-два от тях да преминат, за да разкрият пред тези хора, че може и да е различно. Мислим, че поне това успяхме да направим дотук. А дали ще стигнем финала удовлетворени... бъдещето ще покаже. От нас се иска да не се отказваме, да не губим вяра и мотивация. Засега можем само да се поздравим, че в лицето на родителите открихме верни партньори. А това означава, че по пътя, по който поехме в началото, вече не сме сами.

Успоредно с полагането на основите на нашето приятелство с родителите се заехме и с разнообразяването на престоя на учениците в училище. Някои от тях започнаха да идват по-редовно, подтиквани от своите родители, но това се оказа недостатъчно за задържането им в класните стаи. Целта, която си поставихме при работата с децата, беше престоят им в училище да е интересен и образованието да се придвижи напред, ако не на първото почетно място, то поне на едно от челните места в тяхната ценностна система. Да направим така, че задължението да се превърне в желание.

Преди училището ни да се сблъска с проблема с отпадането, то имаше за цел успешното интегриране на деца от ромски произход, живеещи на територията на общината. Стремежът ни беше и е за изравняване на образователните възможности на ромските и българските деца чрез обучението им в едно и също училище. Условията, които предлагаме на учениците ни, са много добри и непрекъснато се подобряват. Обновената изцяло материална база дава възможност на децата да се чувстват комфортно през времето, в което пребивават в училище. Компютърният кабинет, фитнесзалата, кабинетът по изкуствата, занималните, столовата – всичко това е част от средата, в която учениците трупат знания и опит. Включването ни в проекта за целодневно обучение даде възможност на всички желаещи (от I до VIII клас) да прекарват учебните дни под грижите на учители и възпитатели. Предлаганото здравословно обедно хранене е едно от нещата, които привличат и задържат ромските деца в училище. За повечето от тях осигуреността на храна е основната причина да посещават училище и да излязат от средата, в която живеят. В заниманията по интереси ученици от различните етноси разменят и споделят идеи и изработват съвместно изделия, плод на въображението и труда им. За нас не е от голямо значение продуктът, важното е да е плод на техните съвместни усилия. При работата си с учениците ние заложихме не толкова на резултата, колкото на участието, поощрявахме активността им, като назовавахме положителните им качества. Осъзнахме, че доброто самочувствие е най-сигурното средство за изкореняване на негативните мисли, че човекът с висока самооценка е добронамерен към другите и възприема и тях като такива. Самоувереният човек по-често поема инициатива, рискува, действа, а това са главните фактори на успеха. Опитваме се да убедим нашите ученици, че който повече опитва, повече и успява. Разбира се, че не очакваме от детето да е непрекъснато щастливо. Това не е равностойно на позитивно мислене. Разбрали сме, че добрият учител не предпазва от падане, а винаги е наблизо и пръв превързва раните.

Според доктор Рудолф Щайнер „най-важното за учителя е неговото разбиране за живота и света. Вдъхновението, което струи вътрешно и непрестанно от учителя, се пренася и в душевното устройство на поверените му деца". За всеки е ясно, че ролята на учителя за обучението на децата е от първостепенно значение. Но освен на обучители, на нас ни е отредена и ролята на възпитатели, на хора, които трябва да подготвят децата за живота. А за да е възможно това, ние трябва със сърце и душа да се отдадем на професията, да се научим да изпреварваме събитията, да виждаме и невидимото. В нашата работа с учениците често ги поставяме в, на пръв поглед, обикновени житейски ситуации, а справянето с тях дава възможност на де-

цата да се развиват. Следобедните излети край реката са едно от нещата, чакани с нетърпение и от нас, учителите, и от учениците. Точно те, а не престоят в класната стая извадиха на показ неподозирани качества и умения у нашите възпитаници. Много често по тяхна инициатива разходката сред природата се превръщаше в пикник, на който опитвахме вкусотии, приготвени от самите ученици, а нерядко и ние, учителите, демонстрирахме нашите кулинарни умения. Трогателно е да видиш как последната глътка вода се разпределя по равно, как на падналия се подава ръка, как умореният от жегата или пътя е носен на ръце. Това са дребни наглед неща, но именно те превърнаха учениците ни в наши учители. Показаха ни, че за да бъдеш добър в каквото и да е, ти трябва да бъдеш добър човек. А за това училище няма. Всеки един от нас е получил нужното образование в университета. То е това, което му е необходимо, за да упражнява професията си. Но работата с децата ни преобрази, направи ни по-добри, защото няма нищо по-чисто от детската душа, няма нищо по-невинно и откровено от детето. Когато говорим за доброта, нямаме предвид позволяване на всичко и оставяне на нещата без контрол, нямаме предвид премахването на дистанцията между учител и ученици, защото тя е важна, когато говорим за образование и възпитание. Респектът към учителя е този, който натиска спирачките, когато е необходимо, той е този, който кара ученикът да признае и поправи грешката си, той е този, който го мотивира да продължи. Когато говорим за доброта, ние визираме взаимността, толерантността, полезността, доверието и приятелството, неща, които карат едно дете, улисано в нещо, да нарече своята учителка „мамо".

Демографският срив не пощади и нашето училище. Намаляване на броя на учениците от общината наложи извозване на такива от града. Повечето от тях са деца от ромски произход. Сблъскахме се с проблема с отпадането и си дадохме ясна сметка, че нещо трябва да се промени. Решихме, че промяната трябва да тръгне от нас самите. Досега не ни се беше налагало да привличаме и задържаме децата в училище. Работата вървеше много добре, отсъствията на учениците бяха в рамките на нормалното. Но преди няколко години забелязахме, че вниманието на учениците започва да се задържа все по-трудно и по-трудно. Учебният материал им беше скучен. Престоят в училище – също. Броят на отсъствията започна да се увеличава. Тогава осъзнахме, че животът вече е различен, че интересите и възможностите на нашите ученици са се променили. Всеки един от нас си даде ясна представа, че тези промени засягат и него. Осъзнахме, че за да задържим децата в училище, не можем да бъдем същите.

Включихме се в различни училищни и извънучилищни квалификационни курсове на обучение, за да можем да отговорим на изискванията на нашите

ученици. Осъзнахме факта, че прилаганите интерактивни методи на обучение и възпитание разведряват атмосферата и заздравяват климата в класа. Създаването на непринудена обстановка в часовете доведе до творческа изява на учениците. Насочихме усилията си в посока на това да открием заложбите и дарбите им и така да ги активираме. Оказа се, че никой от нас досега не е бил обучаван за работа в мултикултурна среда. Включването ни в семейството на Амалипе отвори за нас вратите към нови хоризонти. Даде се възможност на учители да преминат различни обучения, свързани с работата ни с деца от ромски произход. Срещите с колегите от други училища, работещи по проекта, бяха за нас от голяма полза. Опитът, който споделяха, ни помага и сега в работата ни с нашите ученици. Обученията, които провеждаха с нас колегите от базовото ни училище в град Кочериново, се превръщаха в срещи на приятелство и сътрудничество. А празниците на изкуствата, които посещавахме заедно с децата, ни убеждаваха за пореден път, че ученикът не е необходимо да бъде добър във всичко, да бъде отличник по всички предмети, за да се чувства значим. Наша задача е, откривайки това, в което е добър, да го насърчим и подкрепим, да го насочим, за да продължи напред. Затова в нашата работа акцентираме върху предметите, „любими" на учениците, а трудностите, произтичащи от недостатъчното владеене на българския език от страна на децата от ромски произход и невъзможността да им обясним много от абстрактните понятия на всекидневен език, си остават.

За да направим престоя на възпитаници си в училище още по-интересен, сформирахме и отбори по футбол и волейбол и така учениците спортуваха любимия си спорт не само в часовете по физическо възпитание и спорт. Бяха закупени екипи на спортистите, които те с гордост носеха при организираните срещи с отборите на други училища. Пътуванията и участията в тези инициативи се превръщаха в истински празник. Никой не мислеше за резултата.

От миналата учебна година въведохме и часовете „Ромски фолклор", освен изпълнението на дейностите, заложени в тематичните планове, включихме и много други инициативи. Редовно се канеше гост-учител, който предаваше на децата своите умения и опит за изработването на някакво изделие. Интересът към тези гостувания беше голям, защото това позволяваше на децата да видят учителя си в друга светлина. Заниманията включваха много и различни дейности, като се започне от плетенето на чорапи и се стигне до създаването на прекрасни бижута. Оцветяването и моделирането бяха ежедневие, а изработваните по различни поводи картички се превърнаха в наша запазена марка. Доста често стаите по интереси се трансформираха във фризьоро-козметични салони, а компютърният кабинет – в кинозала и фейсбук-

клуб. От изработените изделия учениците редовно организираха изложби, а много от предметите участваха в конкурси и печелеха награди.

Кръжокът „Ромски фолклор" се посещава както от деца от ромски произход, така и от деца от български произход. Можете да си представите задоволството ни от факта, че учебното помагало, използвано там, се превърна в любимо четиво за тях. Включените в него произведения, отразяващи живота на хората от различни етноси, даваха възможност на децата да научат повече едни за други. Това доведе до едно толерантно отношение към другия, към сближаване и създаване на приятелства, приятелства, които започнаха да привличат и задържат децата в училище.

Наясно сме, че пред нас има още много неизпълнени задачи и че за справянето с проблема с отпадането на ромските ученици от училище ще трябват години усилена работа. Наясно сме, че резултатите от нашата дейност ще идват бавно и постепенно, но се надяваме, че и малкото, което правим, ще доведе един ден нещата до успешен край, за да можем на финала да си кажем: „Струваше си!". Иска ни се и да вярваме в думите на Р. Шарма, че "хората мислят, че за да променят живота си, са нужни месеци и години. Всъщност можеш да промениш живота си буквално за секунди, като вземеш единственото решение никога да не се връщаш към начина, по който си живял – каквото и да ти струва това". Иска ни се децата и родителите от ромски произход да вземат това решение и да осъзнаят ползата от образованието, което ще промени живота им завинаги.

Литература

Доц. д-р **Миленкова, Валентина.** Отпадане от училище на ромските деца: резултати от социологическо изследване.

Нела Димова
Професионална гимназия по лека промишленост,
екология и химични технологии, Ямбол

Успяваме заедно

Едно от най-големите предизвикателства пред образованието в България през последните години е привличането и задържането в училище на деца от ромски произход.

Училището е място, където учениците придобиват основни познания, умения и квалификации, както и много от основните норми, нагласи и ценности, които ги съпътстват през целия им живот. Училището има ключова роля за това учениците да осъзнаят и реализират своя потенциал и личностно израстване.

Професионална гимназия по лека промишленост, екология и химични технологии, град Ямбол е училище с петдесетгодишна история. В училището се обучават 200 деца, като част от тях са от ромски произход.

Изискванията на съвременния свят поставят нови предизвикателства пред образованието. Негова мисия е да подготви учениците за активно, отговорно и пълноценно участие във всички сфери на динамично променящия се живот.

Съвременното обучение поставя акцент върху това учениците не да възпроизвеждат информацията, а да овладеят и опит за творческа дейност, за смислено и задълбочено интерпретиране на проблематиката на художествените творби, които изучават и учебния материал по различните предмети. Налага се необходимостта от търсенето на нетрадиционни методи и подходи, насочени към разнообразяване и осъвременяване на обучението на учениците чрез отказ от доминиращата роля на преподавателя. Интерактивните методи на преподаване внасят особено разнообразие в урочната дейност и активизират учениците.

Използваните методи и стратегии в часовете по БЕЛ стимулират учениците да изоставят своята роля на пасивни слушатели, мотивира ги да бъдат активни участници в учебния процес, да генерират идеи и сами да правят

изводи и заключения. Иновативните методи на преподаване способстват за развиване на комуникативни умения, за стимулиране на естетически потребности и изграждането на хуманитарна ценностна система у учениците. Създава се усещането за предоставена свобода, за гласувано доверие, дава им се възможност за творческа реализация.

В часовете за 10-ти клас бе разработен блок от уроци върху творчеството на Балзак и романа „Дядо Горио“. Използвани бяха различни иновативни методи: работа по групи, мозъчна атака, методът на асоциациите, тест за самооценка, диаграма на Вен – тип рибена кост, но най-голям интерес предизвика импровизираният съдебен процес – тип ролева игра. Учениците сами разпределиха ролите си и изградиха своите образи, опитаха се да решат морални и етични проблеми, свързани с изучаваното произведение.

В часовете по БЕЛ за 11-ти клас, свързани с творчеството на Пенчо Славейков и Пейо Яворов, бяха използвани: изключваща мозъчна атака, работа по групи, работни листи, създаване на галерия от постери, в които чрез рисунка и текст се обобщава наученото, учебни фишове, презентации.

Учебното съдържание по биология и здравно образование дава възможности за успешно използване на интерактивни методи и техники в екологичното образование на учениците: разглеждане на проблемни ситуации, в които ученикът се опира на своя опит и знания, за да открие новите за него факти и закономерности, презентации, конструиране на интелектуални карти, дискусия, решаване на казуси.

В часовете по история и география добро приложение имаха методи като: проекти, проблемни ситуации, практически задачи, пирамида на качества на историческа личност.

Учениците търсят възможни начини за решаване на проблема, формулират се хипотези, които се подлагат на логически анализ, търсят се оригинални, нестандартни решения. Развива се творческо мислене, самостоятелно намиране на различни знания. Учениците приемат с желание практическите задачи, проявяват изобретателност, подхождат творчески, влагат старание, забавляват се в обучението. Непринудената обстановка при изпълнение на задачите им позволява да общуват помежду си, да обменят идеи, да работят в екип. Учениците се превръщат от пасивни получатели на чужди знания в активни конструктори на тяхното собствено или чуждо знание.

Въвеждането на съвременни интерактивни методи на учение увеличава интереса на учениците към часовете и активното им участие в самия обучителен процес. Желанието ни да се развиваме и да стимулираме учениците да учат активно в учебния процес бе причината за участието ни в националната кампания „За чиста околна среда” на тема „Обичам природата – и аз участвам”. Разработен от нас проект по ПУДООС спечели съвременно и модерно

оборудване за училищна лаборатория. Това засили интереса на учениците към лабораторните занятия и допринесе за по-доброто практическо усвояване на учебния материал.

Интерактивността като съвременен модел за изграждане на образователен диалог изисква нови техники и технологии на преподаване в училище. По проект в нашата гимназия бе оборудван модерен компютърен кабинет с интерактивна дъска и това даде възможност да се направи ученето интересно и ефективно с различните дидактически инструменти, които предоставя. Тя дава по-голяма възможност на учащите да се концентрират върху учебния процес и преподавателя, а не върху приписването на информация от дъската. Това иновативно обучение увеличи посещаемостта и ангажира самите ученици в по-активното усвояване на преподавания материал.

Основните образователни и възпитателни цели на съвременното образование са насочени към изграждане на умения за интегриране на младите хора в обществото, за тяхното развитие чрез споделяне на общи ценности, предаване на културно наследство и изграждане на самостоятелност. Това налага училищната подготовка да се разбира като начало и всички дейности в училището да бъдат насочени към действителността, да се подпомага практиката, новаторството, ентусиазмът.

Ние установихме, че учениците имат необходимост от занимания извън задължителното учебно време, в което да заявят своите способности, интереси и компетентности в различни области в неформална среда. Една добра възможност учениците да получат допълнителни знания, повече информация, да разширяват своите знания, да развиват умения и потребност от непрекъснато усъвършенстване, е извънкласната дейност. Според нас извънкласните дейности имат съществена роля за засилване на интереса на учениците към образователния процес и намаляване на риска от отпадане от училище. Те имат нужда от осмисляне на свободното си време чрез форми и дейности, които подпомагат интелектуалното, духовното, нравственото и физическото им израстване, които да развиват творческите интереси и възможности. Участието в извънкласни дейности води до повишаване на опита и самочувствието им, подобряване на емоционалния климат в гимназията.

Вече трета година в ПГЛПЕХТ, град Ямбол, развиват дейност различни клубове по проект „Успех". През учебната 2013/2014 година те са 9 на брой и дават добри възможности за творческа изява чрез индивидуална и групова работа по интереси, повишава се интересът и се задълбочава мотивацията за посещение в училище и за стремеж към по-високи резултати в обучението.

Усилията ни са насочени към създаване на условия за интегриране на учениците от етническите малцинства и тези със специални образователни потребности в училище. Чрез включването им в извънкласни форми на обу-

чение се намали броят на застрашените от отпадане ученици и доведе до формиране у тях на устойчив интерес към учебната среда. Опитваме се да развиваме личностните качества и потенциала на учениците, да подобряваме и насърчаваме тяхната комуникативност, адаптивност, мотивация за учене и участие в живота на училището.

Извънкласната, клубната дейност, натоварването с нови отговорности са прекрасна възможност за създаването на социални умения сред учениците. Способността за общуване, работата в екип, създаването и изпълняването на проекти от самите ученици са незаменим помощник в процеса на изграждане на пълноценни личности.

В началото на 2013 г. РЗИ – град Ямбол, обяви конкурс за есе, презентация или доклад на екологична тема. Девет наши ученици спечелиха различни награди, които им бяха връчени лично от доктор Румяна Русева в присъствието на целия учителски колектив и голяма част от учениците.

През месец декември 2013 г. учениците от нашата гимназия с желание се включиха в „Цветната олимпиада за отличници", организирана от Национално движение „България си ти". Теодора Желева от 10-ти клас зае 3-то място в категорията по БЕЛ, а Станимира Тошкова зае призовото първо място също по БЕЛ.

За да бъдат по-добре подготвени учениците за работа в реална трудова среда, на реално работно място, се включихме в проекта „Ученически практики" с 50 ученици, от тях 35 са от ромски произход. По този начин учениците придобиват трудови навици и умения, които ще спомогнат за по-добрата им реализация след завършване на средно образование. След успешното приключване на проекта участниците получават сертификат за участие и възнаграждение от триста лева. Този проект бе добра възможност да се опознаят и двете страни – работодател и работник. Доволни от работата им, работодателите предложиха на завършващите дванадесети клас при желание от тяхна страна веднага да започнат работа.

Всичко това показва, че усилията, които полагаме в нашето училище за интеграция на ромските деца, дават резултати и това е ясно доказателство, че е необходима сериозна инвестиция в тази насока.

Всички знаем, че образование в мултикултурна среда е насочено към ученици както от малцинствата, така и към тези от мнозинството и е с основна цел да формира взаимно познание, толерантност, уважение и приятелство между всички тях. Нашето училище е успяло да постигне това чрез тържеството „Различни, но заедно". Това е новогодишен празник, който се провежда вече четвърта поредна година в училище – празник, на който присъстват родители, бивши колеги и общественици. Празник, в който учениците са мотивирани от стремежа си за достойно представяне на празничната програ-

ма и изразяване на добри чувства към родители, ръководство, ученици и гости на празника. Водени от идеята, че всяко дете носи в себе си положителен потенциал, който трябва да бъде разгърнат, децата биват провокирани да показват своите таланти и възможности. Както знаем, ромските деца обичат да танцуват и пеят и с голям ентусиазъм вземат участие в празника и показват своите възможности.

В нашата практика установихме, че тържествата и празниците в училище са много ефикасен метод за възпитаване на толерантност и добронамереност, добра възможност за създаване на приятелства в непринудена обстановка. Така учениците се обединяват и се учат да работят заедно и да успяват заедно.

На 16.11.2013 г. за пореден път в нашата гимназия отбелязахме Международния ден на толерантността. Във фоайето на училището бе поставен флипчарт с нарисувана къща, символизираща нашия общ дом – Земята. Учениците имаха възможност да напишат своите послания, да изразят себе си, своето мнение за различните, да призоват всички към създаването на един по-добър свят, в който има място за всички. Ученици от различни класове изпълниха стихотворения и песни и така превърнаха този ден в един малък празник, изпълнен с доброта и положителни емоции.

За първи път през тази учебна година на 24 ноември отбелязахме Световен ден на танца. Ден, който зареди всички с добро настроение и много усмивки и желание по-често да има такива дни, а не само веднъж в годината.

В традиция се превърна и честването на деня на розовата фланелка. За втора година на 26 февруари отбелязахме Световния ден за борба с тормоза в училище, известен още като „Ден на розовата фланелка", като учениците, педагогическият състав и ръководството на ПГЛПЕХТ подкрепиха инициативата. На този ден всички бяха облечени в розово като символ на своята позиция и неприемане на тормоза в училище. Участниците в клуб „Мания" изработиха значки с официалното лого на кампанията – розова тениска с надпис „Не на тормоза". Така те заявиха своя избор – доброта и приятелство, а не агресия и омраза. По инициатива на ученическия парламент бе оформен кът, посветен на този ден.

Също по инициатива на ученическия парламент по случай Световния ден на водата – 22 март, и Денят на Земята – 22 април, бе обявен конкурс за „Екологична класна стая". Всички ученици с много желание, въображение и фантазия се включиха в надпреварата за създаване на по-благоприятна учебна среда. С подкрепата на клуб „Моето зелено бъдеще" бяха засадени цветя в училищния двор, за да стане той по-приветлив и уютен.

Вече в две последователни учебни години Професионална гимназия по лека промишленост, екология и химични технологии, град Ямбол, работи

по проекта „Намаляване и отпадане на ромски деца" на Център „Амалипе", подкрепен от фондация „Америка за България". В проекта взеха участие четирима ученици – Мария Георгиева от 9-ти клас, Милен Янков и Панайотка Динкова от 10-ти клас, а също така и Ирена Иванова от 11-ти клас.

На Мария и Ирена бяха предоставени средства за ежемесечните им пътни разходи от село Крумово до град Ямбол, а на Панайотка – от село Кабиле до град Ямбол, което сведе до минимум отсъствията им от училище през учебните години. Редовното присъствие в часовете и предоставените от Център „Амалипе" учебници и учебни помагала помогнаха на учениците да повишат успеха си и да се мотивират за по-активна работа в учебния процес и редовно участие в извънкласните и извънучилищни форми.

От натрупания опит през годините считаме, че е важно търсенето и прилагането на нетрадиционни методи и подходи, насочени към разнообразяване и осъвременяване на обучението на учениците чрез отказ от доминиращата роля на преподавателя. Но наличието на такива проекти като „Намаляване и отпадане на ромски деца" на Център „Амалипе" също води до положителни резултати, до по-добра мотивация и по-голяма активност от страна на учениците.

Родителите също оценяват подкрепата, която получиха от Център „Амалипе" през тези учебни години, и в разговори с тях изявиха надежда и желание този проект да продължи и занапред.

Благодарение на активната работа на ръководството и целия колектив на Професионална гимназия по лека промишленост, екология и химични технологии, град Ямбол, семействата на ученици от ромски произход започнаха да осъзнават нуждата от образование на техните деца и в последните години се наблюдава намаляване на броя на отпадналите ученици.

Ние споделихме малка част от нашия опит и сме напълно убедени, че за да има училището притегателна сила за учениците от ромски произход, трябва да има повече проекти като проекта „Намаляване и отпадане на ромски деца" на Център „Амалипе", подкрепен от фондация „Америка за България", проект, който позволи да се повиши взаимното доверие и уважение между поколенията, както и подобряването на комуникацията и връзката учител – ученик – родител. С гордост можем да заявим, че се повиши интересът на родителите към работата в училището; повиши се интересът и мотивацията за учене у учениците от ромски произход.

Всичко това ни дава увереност да твърдим, че полаганите от нас усилия не са напразни, което пък ни мотивира да продължим да работим в тази насока.

Ваня Климова – директор
ОУ „Св. св. Кирил и Методий", с. Девене, обл. Враца

Бъдещето започва от днес

Преждевременно напусналите училище в България по данни на Евростат и НСИ за област Враца през учебната 2012/2013 година са 682 души. Дълбочината на проблема е свързана с отражението му в дългосрочен план, защото е:

– значим не само по своите образователни, но и по отношение на икономическите, социалните и обществени последици;

– основен фактор, допринасящ за безработицата, бедността и социалното изключване;

– води до отрицателни последствия за трудовата заетост, качеството на работната сила, социалната интеграция, трафика на хора и употребата на наркотици, междуетническите отношения и възпитанието на бъдещите поколения;

– увеличава риска от социални напрежения, конфликти и социална нестабилност.

ОУ „Св. св. Кирил и Методий", с. Девене, общ. Враца, е училище с над 200-годишна история. От учебната 2008/2009 година е средищно училище, в което се обучават 127 ученици от с. Девене, с. Чирен и с. Три кладенци. То е със свой облик и традиции. Институция, осигуряваща познавателно-творческа среда за ефективно обучение и личностно развитие на отделния ученик.

В училището е организирано целодневно обучение за учениците от I – VIII клас. Около 82% от учениците са от ромски произход. Повечето от тях са от социално слаби, многодетни семейства. Родителите им са с нисък социален статус и грамотност.

Основните проблеми и затруднения за достигане на ДОИ и на успешна интеграция на децата са комплексни, а именно: безработни родители, препитаващи се със сезонна работа; деца, които израстват в неблагоприятни условия; деца с поведенчески прояви поради липса на родителски контрол и незаинтересованост за образованието; някои от децата, постъпващи в I клас,

не са преминали предучилищна подготовка; родители оставят децата си вкъщи, за да гледат по-малки братя и сестри, докато те упражняват сезонна работа; ниската грамотност на родителите не им позволява да подпомагат самоподготовката на децата си; родители емигрират в чужбина на работа, като не осигуряват продължаване на образованието на децата си; част от децата се отглеждат от баби и дядовци, които не упражняват ефективен контрол.

През последните три години отпаднали от училище са 11 ученици, съответно за учебните 2010/2011 г. – 2; за 2011/2012 г. – 7; за 2012/2013 г. – 2 (без потвърждение, че са записани в друго училище).

Години наред училищният екип работи по програми и проекти, насочени към дейности, провокиращи мотивацията на учениците за редовно посещение на училище, организиране на свободното им време, предоставящи им възможност за публични изяви, участия в конкурси, празници и др. Всички ученици, които желаят, могат да посещават ПИГ и да получат квалифицирана помощ от възпитателя. Практиката доказа, че учениците, посещаващи тези занимания, се явяват в клас по-подготвени от останалите и с написана домашна работа.

I. Ефективни политики за осигуряване на задължително училищно обучение. Превенция и ограничаване на отпадането от училище

• Максимално достъпно и толерантно училище.

• Повишаване на ефективността от дейността на педагогическия състав за намаляване на отпадането на учениците от училище.

• Завършване на степен на образование от ученици, застрашени от отпадане.

• Ангажиране на родителите.

• Съвместна работа с училищното настоятелство.

• Сътрудничество с всички институции, работещи за децата на България.

II. Причини за преждевременно напускане на училище:

• Слаба заинтересованост на родителите за образованието на децата им.

• Липса на доверие към училищната институция.

• Социално-икономически причини:

– напускане на страната на цели семейства, търсещи препитание в други страни;

– много нисък социален статус на родителите и невъзможност да осигурят най-необходимото за пребиваване на детето в училище;

– честа смяна на местоживеенето на семействата, търсещи работа в други населени места;

– неполучаването на детски и социални помощи (5–8 клас) не е толкова силен стимул;

– част от подрастващите започват работа, за да подпомагат семействата си;

– пропуски, натрупани в началното училище;

– увеличава се делът на т. нар. „шарещи” ученици, т.е. такива, които идват на училище 1-2 пъти седмично, но само за да получат „бележка за посещение”;

– увеличава се делът на „проблемните ученици”, оставени без родителски контрол поради емиграция на родителите в чужбина.

III. Дейности за преодоляване отпадането на учениците от училище.

• Индивидуална работа от страна на учители и класни ръководители със застрашените от отпадане ученици.

• Осъществяване на гражданско и здравно образование.

• Екипна работа на учители и възпитатели.

• Активизиране на ученическото самоуправление.

• Включване на учениците в извънучилищни форми.

• Регулярно провеждане на родителски срещи.

• Посещение на класните ръководители по домовете на учениците.

• Осигуряване на условия за ресурсно подпомагане на ученици със СОП.

• Картотекиране на ученици в риск като превенция за задържането им в училище.

• Съвместни дейности с училищното настоятелство.

• Своевременно информиране на родителите за отсъствията и успеха на застрашените ученици.

• Съвместни дейности с различните институции.

• Включване на родителите в училищни мероприятия.

• Участие в СИП „Фолклор на етносите – ромски фолклор”.

Предложения на педагогическия екип

• Обсъждане на идеята за обвързване на получаването на свидетелство за управление на МПС с изискване за завършване на средно образование.

• Сериозни санкции за родителите, които са безотговорни относно посещаемостта и успеваемостта на децата си.

• Въвеждане на по-строги дисциплинарни наказания за системно отсъстващите ученици.

• Да се обмисли механизъм за подкрепа на учениците с т. нар. проблемни родители – децата на безработни, обезверени, често пристрастени към алкохола хора, които не търсят работа, не са регистрирани в Бюрата по труда, а често и нямат документи за самоличност. Тези деца да бъдат идентифицирани от институционални комисии, които според конкретния случай да препоръчат отпускане на социална стипендия, безплатна храна, дрехи, карти за пътуване, подкрепа за участие в извънкласни дейности и др.

• Увеличаване на броя на психолозите в училищата и по-активното им привличане в решаването на проблема.

Цеца Ценкова – директор
Светлина Вълчева – учител
Силвия Илиева – учител
ОУ „ Христо Ботев", Дунавци, обл. Видин

Иновативни методи за работа в мултикултурна среда в ОУ „Христо Ботев", гр. Дунавци

В ОУ „Христо Ботев", гр. Дунавци има изградени много добри традиции за осигуряване на базово образование за всички ученици на принципа на равен достъп до качествено образование, съобразен със степента на социална интеграция.

Тук се обучават деца от различен етнически произход и социален статус. Общата цел, която обединява училището и семейството, е децата да бъдат възпитани, образовани и пълноценни за обществото.

В нашето училище се осъществява успешна интеграция на учениците от ромски произход, дава се равен старт на всички деца – участници в образователно-възпитателния процес. Между българи и роми цари толерантност, уважение и добър психоклимат.

В ОУ „Христо Ботев", гр. Дунавци се полагат основите на непрекъснато образование на учениците чрез:

– овладяване на общите закономерности на човешкото познание;

– усвояване и формиране на общочовешки и национални ценности, добродетели и култура;

– развитие на индивидуалните и стимулиране на творческите заложби;

– духовно физическо и социално развитие и здравословен начин на живот;

– изграждане на свободна, морална и инициативна личност, която като български гражданин уважава законите, правата на другите, техния език, религия и култура.

Основни цели:

– осигуряване на равен достъп и равни възможности до образование и възпитание на всяко дете;

– изграждане на мотивация за учене чрез качествен и иновативен ОВП;

– развитие на подходящи извънкласни дейности, които да доразвиват уменията на учениците и да формират у тях допълнителни умения;

– използване на иновативни подходи на работа;

– използване на интерактивни техники;

– работа с родителите за тяхното активно включване в учебния процес;

– овластяване на родителите и ангажирането им с развитието на училището.

При нас е широко застъпена извънкласната дейност, която е в съответствие с интересите на децата. Чрез нея ние съдействаме за пълноценна социализация и интеграция на учениците. Създадохме клубове и групи: вокална група „Родолюбие", „Група по танци", клуб „Декоратор", театрална трупа „Сълза и смях", клуб „Млад дизайнер", клуб „Млад художник", клуб „Млад предприемач", клуб „Млад огнеборец", СИП „Фолклор на етносите – ромски фолклор", СИП „Фолклор на етносите в Европа" и СИП „Екология", спортни секции. По този начин ние успешно мотивираме учениците за участие в училищния живот, осмисляме тяхното свободно време, осигуряваме превенция на ранно отпадане на учениците от училище, борим се с агресията.

Възможности за участие:

– ученически съвети и училищен парламент;

– национални и християнски празници;

– олимпиади, викторини, конкурси, състезания и турнири;

– литературно-музикални спектакли;

– изложби, театрални постановки и концерти;

– доброволчески отряди и кампании;

– екскурзии с учебна цел.

Заедно с още 4 училища участвахме в проект „Енергия за промяна", насочен към ученическите съвети, които да инициират изготвянето на Училищен етичен кодекс. Екипът на иновацията споделя мисълта на Алфи Кон, че „единственият начин да помогнем на учениците да станат почтени и принципни личности, а не хора, които правят просто каквото им се каже, е да им дадем шанс сами да открият смисъл в нравствеността". Това означава да им съдействаме те сами (или заедно с други) да решат как трябва да се държи човек.

Предпоставките за разработването на иновацията са в нашето убеждение, че етичните норми на поведение, споделени и договорени в общността, могат да се превърнат в солидна основа за развиването на социалната и гражданската компетентност на учениците. Постигането на тази цел, както е дефинирано в стратегията на Европейския съюз „Европа 2020", е възможно

чрез повишаване на качеството на образование в страните членки и прилагането на Европейската референтна рамка за ключовите компетентности, една от които е обществената и гражданската компетентност.

Проект „Енергия за промяна" е насочен към личностната реализация на учениците, базирана на разбирането за необходимостта от здравословна среда, в която индивидът да се развива и да общува съобразно нормите на поведение, приети в дадена група. Ето защо екипът на проекта се зае с разработването на управленски механизъм, който да формира у учениците разбирания и нагласи за етично поведение, основано на общочовешките ценности.

Иновацията „Енергия за промяна" си поставя за цел да насочи енергията на учениците от V–VIII клас към изработването на Етичен кодекс, който да произтича от основните норми на човешко общуване, но принципите, правата и задълженията да бъдат формулирани, договорени и споделени от самите ученици, за да бъдат следвани в името на по-добрия климат в училище.

Методологията, която беше приложена, е базирана на работата в екип. Комбинацията от традиционни и интерактивни методи включва мултимедийни презентации, ролеви игри, симулации, решаване на казуси и групови дискусии.

Продуктите от съвместната дейност на ученическите екипи са разработения Етичен кодекс на ученика и логото на проекта, избрано чрез конкурс.

В резултат на извършените дейности в училищата, включени в проектните дейности, се наблюдават следните резултати:

1. Изградени умения за вземане и отстояване на обосновани решения.

2. Умения за работа с различни източници на информация.

3. Активно и целенасочено прилагане на интернет като средство за комуникация между участниците в проекта за обмяна на идеи, търсене на информация, свързана с изработването на общ етичен кодекс, продължаване на общуването на членовете на ученическите съвети от 4 училища между фиксираните групови срещи; използване на виртуалното пространство с учебна цел.

4. Мотивация на ученическите екипи за работа в група, повишаване на тяхната чувствителност към живота в училище, развитие на груповата им идентичност в училище. Работата по проекта даде възможност учениците да се възприемат като част от обществото и да изградят самосъзнание за собствената си роля в училищната общност.

5. Намаляване на агресивното поведение и проява на повече толерантност към мнението на другите.

Аристотел е казал, че „който напредва в знанието, но изостава в нравствеността, той се придвижва по-скоро назад, отколкото напред". Чрез пред-

ложената иновация екипът на „Енергия за промяна" може убедено да декларира, че е намерена правилната посока за развитие, основана на утвърждаващия се модел на диалог, консенсус при вземането на решения и формулиране на общи и споделени цели в управлението на училището. А ЕТИЧНИЯТ КОДЕКС НА УЧЕНИКА гласи:

1. Да бъдем добри и да правим добрини!
2. Да бъдем толерантни!
3. Да бъдем приятели!
4. Да постигнем мечтите си заедно!
5. Да мислим преди да действаме!
6. Да уважаваме мнението на другите!
7. Да бъдем етични в общуването!
8. Да разрешаваме конфликтите по мирен начин!
9. Да прощаваме е човешко!
10. Да се отнасяме с уважение към другите!

Друг иновативен проект, продукт на нашите ученици и учители, е оригинален електронен **„Пътеводител за пътешественици по нашите земи през Средновековието"**. Бяха сформирани екипи, които изследваха средновековните български столици. В хода на работата учениците събраха голямо количество информация, осъществиха нейния подбор и систематизация за изработване на крайния продукт.

Етапи:

• насоки за дейностите, обема и съдържанието на готовия продукт;
• дискусия;
• разработване на проект за корица;
• работа в екипите;
• представяне на готовия продукт на всеки екип.

Нашият Пътеводител съдържа богат снимков материал, придружен от информация, фотодокументация на запазени паметници от далечни времена, укрепления, следи от бита и културата на хората от Средновековието, кратък речник с термини за пояснение.

Ценното за нас:

• *За ученици:*

– повишен успех;
– сведени до минимум отсъствия;
– обогатен интелектуален потенциал и култура на поведение;
– повишен брой на ромските деца, участващи в изявите;
– изградено ново самочувствие, осъзнаване на чувството за собствена уникалност и значимост;

– всички наши ученици продължават образованието си и успешно се реализират.

• *За родители:*

– промяна на нагласите;

– мотивация на родителите като партньори в ОВП;

– повишен ръст на участие на родителската общност в организацията и провеждането на дейностите;

– създадени възможности за качествен образователно-възпитателен процес чрез форми на извънкласна дейност, основани на потребностите и интересите на децата;

– създадени добри практики на успешно интегриране на методи от неформално обучение във формален образователен процес;

– създадени условия, подкрепящи социализацията на учениците и възможности за самоорганизацията им и поемане на инициативи и отговорност;

– утвърждаване на механизми за приобщаване и овластяване на родителите в училищния живот.

Любимка Ламбева – директор
ОУ „ Васил Априлов”, с. Хърлец, обл. Враца

Атмосфера на толерантност: уважение между ученици, родители и педагози от различен етнос

История на училището

Училището в с. Хърлец е открито през 1878 г. Осигурява условия за включване на всички деца. Създадена е безопасна, здравословна и справедливо осигурена с ресурси образователна среда. За приобщаващата учебна среда и ефективна образователна интеграция в ОУ „Васил Априлов” има непрекъснато участие на всички пряко заинтересовани: учители, родители, ученици, обществеици. Образованието е ключът към устойчиво развитие. Училището – способно да посрещне разнообразните потребности на децата и общностите. Изградени стабилни връзки между училището, семейството и общността. В училището са осигурени ресурси за качествено образование. Оказване подкрепа на учителите чрез програми и педагогически обучения. В момента училището е в нова, реновирана сграда, в която има осем класни стаи, седем кабинета, училищен стол, стаи за дейности по интереси.

Кадрови ресурси

В ОУ „Васил Априлов” работят 22 души по списък образец, от тях 16 педагози и 6 непедагогически персонал. Педагози с висше магистър – 8, бакалавър – 4, професионален бакалавър – 4, с II-ПКС – 2 учители. Общо ученици в училището – 137 за учебната 2013/2014 г. Ученици от ромски етнос – 80%. Повишена интеркултурна компетентност на училищната общност педагози, ученици, родители при ОУ „Васил Априлов”, с. Хърлец, общ. Козлодуй, което е фактор за успешна образователна интеграция. Създадена толерантна недискриминационна среда и атмосфера на взаимно уважение на учениците (роми и българи), обучаващи се в смесено учебно заведение в с. Хърлец.

Дейности

Чрез дейности в академия „Заедно учим, творим и спортуваме", насочени към съхраняване и развитие на културната идентичност на учениците от етническите малцинства, е създадена благоприятна учебна среда и привлекателни условия в училището. Изградени са четири клуба, в които са включени всичките 135 ученици и 25 родители. Изготвени са четири тематични плана за работа в клубове и осем сценария за публична изява, които подпомагат ефективността на образователната интеграция и подпомагане учениците за изява в област, в която могат да бъдат отличници. Променени обществени нагласи в посока по-голяма толерантност спрямо децата, учениците и родителите от ромско етническо малцинство. Повишаване интеркултурната компетентност на училищната общност (педагози, ученици, родители) при ОУ „Васил Априлов", с. Хърлец, което е фактор за успешна образователна интеграция.

Усъвършенстване на образователните условия за качествено образование чрез квалификация на педагогическите специалисти от ОУ „Васил Априлов" в с. Хърлец за обучение в дух на толерантност и недискриминация чрез съхраняване и развиване на културната идентичност на ученици от етническите малцинства. Предоставяне на педагого-методически инструментариум за създаване на училище и детска градина, в които се отчитат нуждите и интересите на всеки ученик, приобщават се ромските родители към образователно-възпитателния процес и се засилва участието им в училищния живот. Създадени предпоставки и условия за пълен обхват на подлежащите на задължително обучение ученици, обучаващи се паралелки със смесен етнически състав, редовното им посещение в учебните занятия и отличното им представяне в области, в които са силни.

Резултатите от външното оценяване съвпадат с резултатите от вътрешното оценяване. Съвместен труд на ученици, родители и педагози прави всички по-отговорни. Включване на семейството в живота на училището. Участие в тренинги и празници. Повишена функционална грамотност и социална компетентност на 50 възрастни роми-родители и близки на учениците.

В училището е създадена система за организация по всички видове дейности, съгласуваност и отчетност на резултатите, осигурено е единство и непрекъснатост на учебно-възпитателния процес.

Учениците участват в проект „Успех". Целта е да се осмисли свободното време на ученици с идентифицирана нужда от специфична подкрепа, както и на ученици с риск от отпадане или прояви на агресия. Те повишават мотивацията за учене с участието в извънкласни дейности.

Ограничаване на броя на отпадащите и броя на учениците с агресия с интересни занимания чрез „Фолклор на етносите – ромски фолклор": възстановка на празника „Бабин ден"; тематично представление „Виното и гроздето в живота на хората"; спектакъл „Коледа заедно"; изработване на сурвачки с природни материали; изработване на мартеници съвместно с родители; изложение на автентични ромски и български носии; създаване на битова стая с пресъздадени моменти от ежедневието на българската и ромската общност и др.

С включване на училището в проект „Културното многообразие в област Враца" се осигури ефективна интеграция на учениците в училището. Привлякоха се родители и общественици като партньори в процеса на образованието. Стимулира се включването на семейството в дейности, насочени към образователната интеграция. Участието на родителите в училищния живот повиши активността и отговорността за успешното обучение и социалната отговорност, а училището беше целева група в проект на РИО – Враца по проект на ЦОИДУЕМ.

Петя Русинова – директор
ОУ „Н. Й. Вапцаров", с. Селановци, обл. Враца

… И моето училище

ОУ „Н. Й. Вапцаров" е единственото училище на територията на едно от най-големите села във Врачанска област. То обхваща всички ученици от първи до осми клас, които постъпват в него след завършване на ПУГ на ОДЗ „Мир", Селановци. Учениците принадлежат към два основни етноса – български и ромски, в съотношение 57:43. Тенденцията е ежегодно постъпващите ученици в първи клас да са преобладаващо от ромски етнос. Съвместното им обучение и възпитание протича в обстановка на нормални и толерантни взаимоотношения, които са функция на цялостния съвместен живот на роми и българи в селото. Няма прояви на дълбоки и непреодолими конфликти, които да ескалират и пречат на работата.

В ОУ „Н. Й. Вапцаров", с. Селановци се обучават 192 ученици в 8 паралелки от първи до осми клас в дневна и самостоятелна форма на обучение. Процентът на ромите е 43. Има 3 полуинтернатни групи. В педагогическия екип работят 17 професионалисти, за по-голяма част от които учителската професия е мисия.

Цялостната дейност на училището е резултат от задълбочен ежегоден анализ на променящата се външна и вътрешна среда. Задачите са непосредствено свързани с определената в Училищната стратегия мисия на училището: ОУ „Н. Й. Вапцаров" чрез постоянната си работа създава гаранции, че учениците, обучавани в училището, като част от съвременното демократично общество, придобиват нагласата, знанията и уменията, които са им необходими, за да учат цял живот, да се трудят и проявяват високо гражданско съзнание". Ангажиментите на институцията са ясно определени и във визията: „Училището се стреми да формира знания и личностни умения у учениците за активно взаимодействие със социалната среда, зачитане на гражданските права, толерантност и уважение към всеки труд, противодействие срещу проявите на агресивност и насилие, създаване на условия за работа с различна степен на интелектуален потенциал".

Но всички тези цели са напълно или поне отчасти изпълними, ако ученикът като главен обект и субект в процеса е част от него, не е напуснал класната стая или присъствието му не е формално.

Проблемът за отпадащите ученици от системата на средното образование е безспорно една от най-важните и болезнени теми на нашето съвремие. Това обаче не е и не може да бъде разглеждано като само български проблем. В своята лекция „Как да се измъкнем от долината на смъртта в образованието" англичанинът сър Кен Робинсън, признат в цял свят лидер в иновациите и човешките ресурси, споделя, че в САЩ от училище отпадат от 60 до 80% от учениците. В своята лекция, поднесена в оригинален и завладяващ публиката стил, той сравнява американската система с опита на Финландия – страна, показваща трайно запазено челно място в постиженията на образованието. И обобщава: „... това, което всички високоефективни системи в света показват, е..., че те индивидуализират преподаването и ученето. Те разбират, че учениците са тези, които учат, и системата трябва да увлече тях, любопитството им, тяхната личност и тяхното творчество... Образованието не е механична система. Тя е система, която се отнася до хора, които искат да учат или не искат да учат. Всеки ученик, отпадащ от училище, има причина за това, която се корени в неговата собствена биография. Може би го намират за скучно, може би го намират за безполезно. Може би са установили, че то е несъвместимо с живота им извън училище. Това са тенденции, но историите винаги са уникални".

Позволявам си в настоящата разработка да засегна някои от работещите механизми за превенция и ограничаване отпадането от училище на селановските деца.

Това, че през последните няколко години училището няма отпаднали ученици, е резултат от последователната и системна работа, включваща всички участници в учебния процес – пряко и косвено ангажирани.

Най-важният елемент в този процес е правилното формулиране на цели. От ясните и конкретни цели следват добре планираните и обвързани с конкретен ресурс дейности. Планът на училището е документ, чието изработване е непосредствено свързано със стратегията във всяко нейно направление. Опитът сочи, че най-работещ е вариантът, когато всички дейности са обобщени в календарен план и дават конкретна представа за последователността на събитията, тяхната подготовка и реализация.

Училището има разработена програма и план с конкретни дейности за превенция на отпадането. Акцент в тях е идентифициране на дефицитите: **Основен проблем в обучението се явява отглеждането и възпитанието на децата и от двата етноса в непълноценни семейства – на разделени родители,**

на родители, работещи в чужбина, на самотни майки, сираци. Всяка от тези преливащи се една в друга групи демонстрира стремеж към автосегрегация и търсене на контакти сред група, „банда” или неформална структура с общи интереси.

Естествен резултат от тази обективна даденост е нередовното посещение на учебните занятия по различни причини. Трудната адаптация в училищна среда, много често предшествана от непосещение на детска градина, ниският стандарт на живот е определящ фактор за нередовното посещение на учебните занятия, слаба мотивация за учене, неграмотност на част от възрастни, предимно роми, слаб контрол от страна на родителите, преместване в друго населено място, социални проблеми, ранни бракове, прехвърляне на родителски задължения върху по-големите деца за отглеждане на по-малките и др. Към настоящия момент са идентифицирани 6 ученици (2 в първи, 1 в трети, 1 в шести, 2 в седми клас), застрашени от отпадане поради социални проблеми, смяна на местоживеенето, заминаване и връщане от чужбина.

За преодоляването на възникналите проблеми в определен етап училището води гъвкава политика с цел да се разгърне личният потенциал на всяко дете съобразно с неговите нужди и потребности и интереси. Предвидени са дейности за разнообразяване методите, похватите, средствата на работа, традиционни и иновационни:

1. Своевременно идентифициране на признаците за изоставане в усвояването на училищния материал и опасност от отпадане („ранен учебен неуспех”).

1.1. Изготвяне на ежемесечни отчети от класните ръководители за броя на отсъствията и причините, поради които учениците отсъстват.

1.2. Изработване и ежегодно актуализиране на регистър на застрашените от отпадане деца.

1.3. Анализ на постиженията на застрашените от отпадане ученици и осъществяване на педагогическа подкрепа от страна на учителите и училищното ръководство.

1.3.1. Разработване на наваксващи програми по съответните предмети. Включване на учениците в групи по проект „С грижа за всеки ученик”

1.3.2. Провеждане на задължителна допълнителна индивидуална и групова работа по съответните предмети, предоставяща възможности за индивидуален темп при усвояване на учебния материал от застрашените от отпадане ученици.

1.4. Работа на училищния екип по проект „Включващо обучение” за изготвяне на индивидуални идентификационни карти на ученици, показали дефицити.

2. Включване на застрашените от отпадане ученици в извънкласни и извънучилищни дейности.

2.1. Откриване на силните страни на личността.

2.2. Развиване на силните страни на личността чрез индивидуална работа с учениците или включването им в групи за извънкласни и извънучилищни дейности

2.3. Осигуряване на публични изяви на учениците с изявени дарби.

3. Осъществяване на ефективен диалог между училището и семействата на застрашените от отпадане ученици.

3.1. Въвеждане на алтернативи на традиционната родителска среща.

3.2. Организиране на кампании, които да стигнат до родители и настойници.

3.3. Засилване на контрола върху отсъствията и своевременно информиране на родителите.

3.4. Организиране на обучение на родителите във връзка с ангажиментите по отношение посещаемостта на училище и мотивиране на децата им за качествена работа в училище.

Успешно реализирани практики в училището

1. **Създаване на равен достъп за учене на всички ученици**. Дейностите в това направление са:

– осигурен ежедневен безплатен автобусен превоз от най-отдалечения квартал на селото до училището;

– осигурена ежедневна закуска на учениците от първи до четвърти клас и обяд на учениците от полуинтернатните групи в ресторанта в центъра на селото, което гарантира качество и същевременно поставя учениците в състояние на непосредствен контрол от извънучилищната обществена среда;

– предоставяне на безплатни учебници, учебни помагала и други дидактически материали за обезпечаване на пълноценен и интересен учебен процес;

– възможност за работа в следобедните часове в три ПИГ. Веднъж седмично в часовете за занимание по интереси учениците изучават „Фолклор на етносите – ромски фолклор”. Разполагат със специално оборудвана стая за отдих, създаваща нетрадиционна среда за работа и гарантираща разтоварване;

– работеща система за публично оповестяване на похвали, награди и наказания на ученици.

2. **Дейности за преодоляване агресията като възможна причина за нежелание да се посещава училището:**

– провеждане и задълбочен анализ на анкети, свързани с агресията, тормоза и насилието. Резултатите в тях показват до каква степен съществува проблемът, какви са формите на агресия, къде се проявяват, на кого се доверяват учениците при решаването на проблема. Анализите от тях служат за предприемане на конкретни корекционни действия;

– познаване на индивидуалните особености на всички ученици (положителни и слаби страни);

– навременна и резултатна намеса във всеки конкретен случай и при нужда работа с училищния психолог;

– използване на различни психологически похвати за освобождаване на отрицателната психическа енергия при работа с психолог – химикалки със светещи топки, използване на боксова круша;

– „Гласуване на доверие" (делегиране на права и отговорности) – възлагане на отговорности в рамките на възможностите на отделните ученици за пвишаване на самочувствието. Пример: участие в Деня на ученическото самоуправление, активна дейност на училищния ученически съвет чрез разнообразни инициативи, участие в конкурса „1000 стипендии".

3. **Работа с родителите като основен извънучилищен фактор за превенция на ранното отпадане:**

– ангажиране вниманието на родителите при първите забелязани прояви, демонстриращи нежелание или създадени обективни проблеми на ученика за посещение – чрез срещи с класен ръководител (включително и с посещения в домовете), директор на училището, училищен психолог, кмет на селото, представители на Отдел закрила на детето, РУП, ромско сдружение за изясняване причините и предприемане на своевременни корекционни мерки;

– ежегодно провеждане на кръгла маса на тема „Какво и как да променим?" с участието на родители от различни етноси, учители и общественици. При провеждане на срещата се използват интерактивни, нетрадиционни средства за покана, дейности за активизиране участието и обобщаване на резултатите;

– проведени обучения на учители и родители за ненасилствена комуникация;

– включване на родителите в ИИД като участници и активни зрители. Ангажиране в дейности по проекти „Да минем под дъгата" към ЦОИДУЕМ, „Всеки ученик може да бъде отличник" на Център „АМАЛИПЕ" и др.

4. **Включване на учениците в извънкласни и извънучилищни дейности за разкриване и реализиране на заложби, таланти и развиване на практически умения с целенасочена професионална ориентация:**

– създадени са 24 ИИД във и извън училището в разнообразни направления – научни, творчески, евристични, спортни, в които ученици с различно ниво на цялостния си личностен потенциал могат да покажат своите силни страни. От тях 13 са по проект „Успех". Съдействие на училището оказват читалище „Самообразование 1894", ОДК – Оряхово, клубът по канадска борба, клубът по борба, футболният клуб;

– дейностите в тези форми повишават интереса към училището като цялостен процес, гарантират полезни занимания в свободното време, изключващи безцелното му пилеене, неконтролираните контакти и вредното въздействие на улицата, дават възможност за сценична изява, повишаване на самочувствието и самооценката;

– планираните и реализирани дейности по проекти към ЦОИДУЕМ и през настоящата година към Център „Амалипе" по проект „Всеки ученик може да бъде отличник" дават възможност да се развият творческите заложби на ученици с предимно ромски произход, да се изследва богатството на ромската култура, да се проучат, възродят и съхранят традициите, характерни за етноса и в сценичните изяви да се даде шанс на всеки да повярва в собствените си сили.

5. Идентифициране на индивидуалните особености на всеки ученик и създадени реални възможности за целенасочена екипна работа с всеки нуждаещ се ученик чрез проект „Включващо обучение" по ОП РЧР за работа с ученици със СОП:

– опитът на училището сочи, че несправянето с учебния материал, предвиден за класа и възрастта и обобщен като резултатност в ДОИ, може да бъде един от най-решителните фактори за отпадане от училище;

– задълбочено са обследвани по специална Методика, предоставена по Проекта, 16 ученици. В процеса на обследване са включени представители на родители, детска градина, лични лекари. За 6 от учениците решение е взела комисия, сформирана със заповед на директора и заседавала в пълен състав (включително и лекар психиатър) в училището. От учениците 10 са с лека умствена изостаналост, 1 ученичка е слабочуваща с имплантиран кохлеарен апарат, 2 са с езиковоговорни нарушения, 2 са със специфични нарушения на способността за учене (дислексия) и 3 са с хиперкинетични разстройства и дислексия;

– оформена е подкрепяща среда – трите входа на училището и една тоалетна са достъпни за инвалиди, има обособени и подходящо оборудвани ресурсен кабинет и стая на логопеда и психолога. В тях всеки детайл е съобразен с възможността да се повишат уменията на учениците;

– има изграден цялостен екип от специалисти – психолог, логопед и ресурсен учител, назначени за работа по проекта към училището, които в индивидуални или групови занимания преодоляват затрудненията, намират и активизират силните страни на всеки ученик по задълбочено разработена индивидуална програма;

– в училището е изградена Училищна комисия за работа с ученици със СОП, чиято дейност е изключително задълбочена, последователна и целенасочена. На провежданите ежемесечни заседания и ежедневни обсъждания с „масовите учители" всеки ученик е подробно анализиран като способности и индивидуален напредък. Предлагат се междудисциплинарни взаимодействия, гарантиращи по-добри резултати;

– специалистите използват разнообразни форми на работа, които провокират и активизират способностите на учениците – терапия с пясък, занимания в малки групи, работа с целия клас, поведенческа терапия, използване пособия за графо-моторни умения, тактилни умения, умения на фината моторика, магнитни дидактически табла за определяне на време, сезони, дати, температура;

– изключително резултатна е работата на екипа с родителите. Тяхната ангажираност в процеса гарантира по-добро познаване на проблема, коментиране със специалистите на практики за преодоляването му в домашна среда, като продължение на процеса, започнат в училище;

– задълбочената индивидуална работа и себеопознаване помагат на учениците със СОП да преодолеят автосегрегацията и с удоволствие да се включват в ИИД. В тях те получават заслужени положителни оценки и преодоляват състоянието на „анонимност", в което най-често сами са се поставили;

– положителна практика по проекта се реализира в лятото на 2013 г., когато ученици със СОП заедно с членове на училищния екип имаха възможност да се включат в летен лагер в Приморско под надслов „Аз съм до теб и ти бъди до мен". Там те обмениха добри практики и споделиха проблеми в нетрадиционна среда, съчетаваща занимания и отдих.

Настоящата разработка няма претенции да е представила задълбочено и в детайли всички положителни моменти на цялостната работа в училището за превенция на отпадането на учениците от различните етноси. В нея определено не бяха засегнати трудностите, които среща екипът в този процес. Това може да бъде обект на друг анализ. Описаните практики са реално приложени, работещи и могат да се използват и от други училища. ОУ „Н. Й. Вапцаров" има готовност да бъде партньор на всеки, който прояви интерес към реално случващото се в едно училище, формулирало своя ясна цел – всяко Дете е ценност и Неговото Бъдеще е Моето, Твоето, Нашето Бъдеще...

Анатоли Георгиев – учител
ОУ „Христо Ботев”, с. Долни Цибър, обл. Монтана

„Ромският Кеймбридж”

На брега на река Дунав се намира с. Долни Цибър.

Каква е етническата картина в селото?

Около 1600 души население, по-голямата част от тях от ромски произход, около 20-30 души са българи и съвсем малко са турците.

На фона на тази картина важно място заема ОУ „Христо Ботев“, което от своя страна играе важна и достойна роля за обществото на село Долни Цибър. В нашето училище се обучават 200 ученици, които са разпределени в единадесет паралелки от първи до осми клас. Обучават се от деветнадесет квалифицирани преподаватели, които са мотивирани за работа с тях и оказват помощ и подкрепа на всяко дете. За нас в ОУ „Христо Ботев“ ученикът заема първо място и е в центъра на обучението.

Как изглежда учебно-възпитателната ни работа и какви са резултатите от нея?

Всеки от преподавателите се стреми да прилага иновативни методи на преподаване. В практиката ни достойно и основно място заемат интерактивните методи на преподаване, използване на електронно съдържание на учебния материал по различните предмети, организиране на семинари, организиране на практикуми, използване на много дидактични материали и учебно съдържание, представено чрез презентации на достъпен език за учениците. В резултат на това нашите ученици постигат много добри успехи в училище. Показват добри резултати на НВО, а през учебната 2012/2013 г. нашите ученици постигнаха едни от най-високите резултати на НВО в област Монтана.

Успехите на нашите деца не свършват дотук... Те са изключително добри спортисти – футболисти, лекоатлети и др. Почти на всяко състезание на общинско или областно ниво те заемат първи места и се връщат с много златни и сребърни медали, купи и грамоти.

В сферата на изкуството също постигаме много добри резултати – спечелена първа награда от 300 лв. и грамота от конкурс за детска рисунка на национално ниво; много класирани ученици от нашето училище за областно ниво на олимпиадата „Знам и мога" за ученици в четвърти клас, както и класирани ученици на олимпиадите по БЕЛ, Английски език и История и цивилизация.

Важно място заемат за нас и извънкласните форми. В нашето училище са обхванати 160 ученици по проект „Успех" към Министерството на образованието и науката. Разпределени са в петнадесет клуба: „Песните и музиката живеят в мен", „Живите кукли", „Магията на сцената", „Млад еколог", „Млад кулинар" и др.

Училището ни осъществява успешна съвместна работа с професионални актьори от театър „Цвете", гр. София. Нашите ученици представиха театралната постановка „Най-страшната магия" както в с. Долни Цибър, така и в гр. Вълчедръм, гр. Лом и гр. София, откъдето имат и награда – статуетка „Театър от деца – за деца".

Друга успешна практика е съвместната ни работа с Център за междуетнически диалог и толерантност „Амалипе", гр. Велико Търново. В училището ни са въведени часове по СИП „Фолклор на етносите – ромски фолклор", в които децата изучават фолклора и обичаите на ромите. Осъществени са празнични концерти, посветени на 16 ноември – Денят на толерантността, и 14 януари – Василица, като домакини бяхме ние, както и партньорите ни от ОУ „Христо Ботев" в с. Златия и ОУ „Д-р Петър Берон" в с. Септемврийци.

Всяка година нашите ученици вземат участие в детския ромски фестивал, който се организира от Център „Амалипе" и се провежда в гр. Велико Търново.

Репортерите от БТВ и Нова телевизия наричат нашето училище „Ромски Кеймбридж"...

На брега на тихия бял Дунав се намира нашето училище ОУ „Христо Ботев", с. Долни Цибър. Училище с богата и красива история, със светло и изпълнено с причини за гордост настояще и ясно визирано и устремено бъдеще! Тук учители, ученици и родители са партньори, партньори в общата кауза за по-добро, по-достойно и сигурно бъдеще за нашите възпитаници. Повече подкрепа и съдействие за успешното им реализиране в живота, защото девизът и целта на нашето училище е: „Заедно към успеха!".

Даниела Иванова Цоньовска – директор
СОУ „Христо Смирненски", Койнаре

Училището – мост на доверието

„Училището е работилница, където се формира мисълта на подрастващото поколение и трябва да го държите много здраво, ако не искате да изпуснете бъдещето от ръцете си."
Анри Барбюс

В СОУ „Христо Смирненски", гр. Койнаре ромските ученици са 51% от общия брой в училището и броят им нараства през последните години. Родителите на голяма част от учениците са в чужбина и за тях се грижат баба и дядо. Останали без родителски контрол, учениците си позволяват да не посещават редовно учебните занятия. Успехът съответно се понижава и ученикът в края на годината полага поправителни изпити. Някои от тях решават, че няма да продължат да учат, след като на улицата не се изисква да си знаеш урока и там животът е по-интересен и лесен.

В нашия град винаги сме живели заедно роми, власи и българи. Като най-голямата самоопределяща се етническа група, трайно населяваща гр. Койнаре, са РОМИ. Напоследък все повече роми не посещават училище.

Училището работи по Програмата за намаляване отпадането на ученици от училище, която цели разрешаване на наболелите проблеми, свързани с големия брой отсъствия; с ниския успех в училище; задоволителните резултати на учениците по време на Националното външно оценяване в 4 и 7 клас; относително малкия процент роми, продължаващи своето образование в средни училища (гимназии); неучастието на ромски родители в училищния живот и в училищните структури на управление на образованието.

Работата по програмата допринесе за реализиране на част от основните дейности, заложени в проекта за Общинската стратегия за развитие на образователната система в Община Червен бряг 2014 – 2020 г., както и с целите

на ЦМЕДТ „АМАЛИПЕ” – гр. Велико Търново, свързани с намаляване отпадането на ромските ученици от училище „Всеки ученик може да бъде отличник”.

Процесът на интеграция чрез образование дава възможност на учениците от различни етнически групи да получат необходимата подготовка, гарантираща им пълноценно участие и реализация във всички сфери на живота в условията на пазарна икономика.

Реализирането на дейностите, заложени в програмата, бе най-добрата стратегия при решаването на проблемите ни. Неформалното общуване между нас и нашите партньори се оказа много полезно, затова при избора на дейности се спряхме на съвместни изяви, за да може да се обмени опит между училищата.

Реализирането на другите дейности по програмата се извършваха чрез финансиране от други проекти, национални програми, предоставени от МОН, и от средства, предоставени от бюджета на училищата.

Основна цел: Да се подпомогне реализацията на програмите за превенция на отпадането, повишаването на успеха на учениците, овластяване и мотивиране на родителите за по-активно участие в училищния живот, както и повишаване на компетенциите на училищните екипи за работа в мултикултурна среда.

Специфични цели:

• Координация и взаимодействие със семейство, училище, културни и обществени институции.

• Утвърждаване на културното многообразие на етническите малцинства като обща ценност.

• Утвърждаване на етническа толерантност.

• Създаване на СИП „Фолклор на етносите – ромски фолклор” в зависимост от индивидуалните интереси и потребности на учениците.

• Модернизиране формите на работа и подобряване качеството на учебно-възпитателния процес.

Индикатори за изпълнение:

• Повишаване на активността на учениците, възпитаване в дух на съпричастност и толерантност в училището и извън него.

• Повишаване на ангажираността на учениците и родителите в учебния процес, засилване на мотивацията за участие във всички форми на училищния живот. Повишаване на броя на продължилите образованието си в гимназии и ВУЗ с 5%.

• Намаляване броя на слабите оценки и повишаване успеха на изоставащите с 6%.

• Постигане на по-високо ниво на сексуална култура у учениците и родителите, с което се намалява броят на непълнолетните майки и предотвратяване на ранните бракове с 3%.

• Промяна в приоритетите. Значението на ценности като добро образование и широк мироглед е предпоставка за постигане на по-висок социален статус.

• Включването на родители и ученици от различни етноси в училищните дейности.

Устойчивост на дейностите през следващите години:

• Въведените нетрадиционните методи, средства и организационни форми на дидактиката за допълнителна творческа и обучителна работа в клубовете по „Фолклор на етносите – ромски фолклор" са предпоставка за привличане на деца в училището и превръщането му в привлекателно място за обучение и възпитание.

• Групите по „Фолклор на етносите – ромски фолклор" ще продължат дейността си и през следващите години в четирите училища.

• Наградените ученици и снимки от изпълнението на дейностите ще се публикуват в сайта на училището, в социалните мрежи и ще се съхранят в летописа на учебните заведения.

• Изведеният опит при работа с родителите ще се мултиплицира и в останалите училища на територията на общините.

• Включените в проекта родители ще се привличат и в бъдеща извънурочна работа с учениците.

Началният етап в училище като един от основните инструменти за социализация е отдавна разпознат като основна арена за придобиване на ценности и умения, необходими за успешната интеграция и развитие на индивида в обществото. Доказано е, че нагласите, придобити в този период от развитието на човека, са до голяма степен формиращи характера и развитието на хората в рамките на обществото. Това е и причината, поради която развитите умения и ценности за креативно мислене, работа в екип, индивидуално развитие и толерантност ще бъдат изключително устойчиви във времето и ще имат осезаем ефект.

Интерактивни методи за работа в мултикултурна среда:

• Формиране на групи по СИП.

• Клубни форми към училищните проекти.

• Клубни форми към читалището.

• Работещ ученически парламент.

• Работещ родителски клуб.

• Работещо училищно настоятелство.

Предложените извънкласни дейности са свързани с решаване на проблемите в училище, които довеждат до създаване на неблагоприятна среда, водеща до отпадане на децата.

Проблемите, които водят до отпадането от училище:

• Създаване на напрежение между ромски и неромски ученици и родители.

• Голям брой безпричинни отсъствия.

• Нисък успех.

• Отсъствие на родителите от страната.

• Образованието не се припознава като ценност.

• Незаинтересованост и неучастие на родителите в дейностите на училището.

• Ненамиране на смисъл в по-високата степен на образование поради невъзможната реализация след завършване в България.

Основните принципи:

1. Всеки ученик може да бъде отличник. Всеки ученик е добър в нещо. Това може да бъде област, заложена в учебните програми, или да остава извън тях. Подходът е чрез това, в което е добър, да развие допълнителни знания и умения и в останалите области, заложени в учебните програми.
2. Поставяне на високи очаквания. Всеки човек се стреми да постигне това, което се очаква от него. Всяко дете трябва да се научи да вярва: „Аз мога да...” и „Аз искам да...”. Всеки ученик трябва да се научи, че ако полага усилия, може да успее и да постигне целта си, което ще доведе до промяна на живота му. Всеки родител трябва да е убеден, че образованието е от голямо значение за добра професионална реализация и висок социален статус.

„СИП Фолклор на етносите – ромски фолклор” формира и възпитава в дух на толерантност и спомага за включване на интеркултурни елементи в предметите от задължителна подготовка. Знанието се постига в споделянето на ценности и култури, в което всеки ученик може да бъде добър. Училището е привлекателно за учениците и техните родители, когато те го приемат като своя институция. Разнообразяването на учебната програма и доближаването ѝ до потребностите на ученика води до тази привлекателност. Чрез извънкласните дейности училището ангажира местните общности.

Малко история

СОУ „Христо Смирненски", гр. Койнаре работи по програмата „Намаляване на отпадането на ромските ученици от училище" към ЦМЕДТ „Амалипе" – гр. В. Търново, от септември 2011 година. През учебната 2011/2012 година бяха сформирани две групи СИП „Фолклор на етносите". Хонорарите на преподавателите бяха подсигурени от спечелен проект към ЦОИДУЕМ, гр. София. Проектът „Утвърждаване на културното многообразие на етническите малцинства като обща ценност" беше на стойност 12 000 лв. Радостта от новооборудваните стая на етносите и конферентна зала беше голяма. Незабравими са участията ни във фестивала „Отворено сърце" през месец юни в гр. В. Търново.

Проявеният интерес на учениците към извънкласните дейности в СИП ме накара да помисля за въвеждането и на други подобни занятия. През учебната 2012/13 година сформирахме три групи СИП „Фолклор на етносите" и една група СИП „Предприемачество". С натрупването на опит започнахме да търсим нови алтернативи за финансиране на извънкласните дейности. През учебната 2013/14 година групите по СИП „Фолклор на етносите" вече бяха четири. В същото време се сформира и една група СИП „Предприемачество", една група СИП „Изобразително изкуство", една група СИП „Баскетбол" и една група СИП „Тенис на маса". През 2011 година отборът по тенис на маса за девойки 8-10 клас се класира на 4-то място на националното първенство, проведено в гр. Пловдив. По идея на преподавателите по ФВС се разработи вътрешноучилищен проект за изграждане и оборудване на фитнес зала. Средствата бяха осигурени от училищното настоятелство.

През пролетта на 2012 година стартира проектът за огрaмотяване на възрастни „Нов шанс за успех" по ОП „Развитие на човешките ресурси" към МОН. Това за мен беше възможност, която можеше да „доведе" родителите в училище, т.е. да имат непосредствена връзка с учителите. До обяд се обучаваха учениците, а следобед – техните родители. Връзката ученик – учител – родител беше осъществена. През първия етап на проекта се обучаваха 59 възрастни, разпределени в 5 групи. Във втория етап – 6 групи с 69 души. Сега се провежда трети етап на проекта и в него са включени 101 възрастни, разпределени в 9 групи. Размерът на средствата, получени досега по проекта, са 80 000 лв., от които за хонорари на учителите – 50 000 лв., стипендии на обучаемите – 30 000 лв.

През юни 2012 година разработихме проект по схемата за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ BG051PO001-4.1.05 „Образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства". На 17 септември 2013 година подписахме договор с МОН по тази схема на стойност 81 000 лв.,

финансиран от Европейския социален фонд и Европейския съюз. Спечелените проект „Учим и творим заедно" ни даде възможност да обезпечим финансово 9 клуба, в които участват 90 ученици от СОУ „Христо Смирненски" и 30 деца от ОДЗ „Пролет", гр. Койнаре. В клуб „Традиции и ритуали на различните етноси" по идея на ръководителя П. Нешовска бе създаден оркестър от родители и ученици, който тази година ни представи на фестивала „Отворено сърце" в гр. В. Търново.

Много радост и вълнения донесе изнесеното 3-дневно обучение на родителите на тема „Възпитанието на децата ни". Обученията на учителите, свързани с работата в интеркултурна среда, допринесе за подобряване на УВП в училище. Освен това се подобри доверието от страна на родителите към учителите. Двете обучения спомогнаха за сплотяването на педагогическия колектив.

В края на октомври 2013 година училището ни започна работа по проект „Успех". По този проект сформирахме 18 клуба и обхванахме 220 ученици. През учебната 2013/14 година от 339 ученици в училището 310 участваха в извънкласни дейности.

От началото на втория учебен срок продължи работата с ЦМЕДТ „Амалипе" – гр. В. Търново по новия проект „Всеки ученик може да бъде отличник".

На 30.04.2014 г. в гр. Койнаре се организира първата представителна изява. Участниците в СИП „Фолклор на етносите" от училищата СОУ „Христо Смирненски" – гр. Койнаре, ОУ „Христо Ботев" – с. Глава, ОУ „Отец Паисий" – гр. Кнежа и ОУ „Отец Паисий" – с. Радомирци, показаха многообразие от песни и танци, посветени на Гергьовден.

На 9 май 2014 година се проведе Ден на ученическото самоуправление. Организираната кръгла маса в с. Радомирци с представители на ученическите парламенти и директорите на училища бе много интересна за учениците. Разискваха се въпроси на тема „Проблеми на образователно-възпитателния процес и начини за разрешаването им". Бяха зададени много въпроси и се набелязаха мерки за подобряване на дисциплината и повишаване на интереса към ученето.

На 3 юни в гр. Кнежа беше проведен спортен турнир с представители на четирите училища. Проведените състезания по бягане, теглене на въже и футбол ни доставиха незабравими емоции.

На 12 юни се състоя среща-обучение на родителите, което се проведе в с. Глава. Представителите на родителската общност споделиха с директорите и учителите проблемите, свързани с възпитанието на децата си. Вниманието на родителите беше насочено към образованието като необходимост за реа-

лизация в съвременното общество. Това беше последната работна среща за учебната 2013/14 година по проекта към ЦМЕДТ „Амалипе" – гр. В. Търново. През следващата учебна година работата по проект „Всеки ученик може да бъде отличник" продължава.

Изпълнението на всички тези дейности доведе до постигане на следните резултати:

1. През 2012/13 учебна година нямаме отпаднали ученици.
2. Всички ученици са обхванати в извънкласни форми на работа.
3. Родителите се включват активно в училищните дейности.
4. Ученическият парламент организира Ден на ученическото самоуправление и Ден на отворените врати.
5. Ученици, родители и учители работят заедно.
6. В семействата, чиито родители се обучават по проекта за огрaмотяване на възрастни, образованието вече се приема като ценност.

Тези иновативни методи за работа имат решаваща роля за намаляване на отпадането на учениците от училище, намаляване на броя на безпричинните отсъствия и развитието на индивидуалните заложби. Финансирането на тези дейности е невъзможно в рамките на единните разходни стандарти. Затова реализирането на проекти е най-добрата възможност за увеличаване на училищния бюджет.

Теменужка Томчовска
ОУ „Христо Ботев", с. Баница, общ. Враца

Не някой друг, а точно ние!

Крилатата мисъл „Има два подаръка, които трябва да дадем на децата си. Единият са корени, а другият – криле" особено добре се вписва във визията на педагогическия, ученическия и родителския колектив на ОУ „Христо Ботев" – с. Баница, област Враца. С гордост ние показваме нашите постижения и споделяме опита си в тази посока с увереността, че можем да бъдем полезни и на други работещи с ученици с различна етническа принадлежност и част от тях са деца със специални образователни потребности.

С този доклад и презентацията към него представям вижданията на педагогическия екип от ОУ „Христо Ботев" – с. Баница, област Враца, за прилагането на интеркултурното образование като средство за намаляване на отпадането на ромските деца от училище и реализирането на програмата „Всеки ученик може да бъде отличник" на Центъра за междуетнически диалог и толерантност „Амалипе", гр. Велико Търново.

Възпитанието на търпимост и толерантност започва от училището, преминава през родителите и завършва с формирането на младите хора като самостоятелни знаещи и можещи личности. Основната цел, стояща на вниманието на целия училищен екип, е постигането и успешното прилагане на образователния модел „Образование без предразсъдъци".

Училището е средище на знания, умения и компетенции. То е основната институция, която формира личности, успешно реализиращи се в глобализиращия се свят. Основните негови функции са образование и възпитание. В ежедневната си работа ние прилагаме своите знания и квалификация за толерантно приемане на различните в мултикултурна среда. Наред с традиционното се налага и прилагането на иновативни похвати на работа, произтичащи от специфичните особености, така че децата, идвайки от различни културни, етнически, религиозни и социални общности със своите индивидуални потребности, да живеят и да се обучават в училище без стрес.

Изключително важно за нас е постижението, че успяхме да мотивираме родителите да участват в училищния живот на децата си и по този начин да видят по-реално и възможностите им. Без особени усилия родителите разбраха необходимостта от обучение на децата им не по общообразователната, а по индивидуална учебна програма с ресурсно подпомагане от учители и специалисти от Ресурсния център – Враца. Родителите сами достигнаха до извода, че по-доброто за детето им е да усвои, макар и минимални, но реални знания и умения, приложими в бъдещето, което е видно и от растящия брой ученици, които в момента са 25, а в началото през 2006/2007 учебна година бяха едва двама. През настоящата учебна 2013/2014 година ученик със СОП продължава успешно образованието си в Професионална гимназия по търговия и ресторантьорство – Враца, с професия „помощник готвач".

Възможността да се случва такова обучение е наличието на много добра материално-техническа база и възможността за предлагане на следните форми на организация на учебния ден:

– целодневна организация на обучение, реализираща се в полуинтернатни групи;

– участие в разнообразни извънкласни и извънучилищни дейности;

– ресурсно подпомагане на ученици със специални образователни потребности.

Условията за реализация на приобщаващото образование са:

– изграденото доверието между педагози, ученици, родители, общественост и институции;

– повишаващата се квалификация на педагогическия състав за реализиране на образователно-възпитателния процес и с ученици със специални образователни потребности.

Насоките, от които се ръководи училищният екип, са насочени към реализиране на:

– различни форми на съвместна работа;

– даване на възможност за изяви на всеки ученик;

– преодоляване на негативните нагласи у част от хората към „различните";

– преодоляване на апатията, агресията, пошлостта и предразсъдъците;

– постигане на желаното бъдеще за всеки ученик.

Резултатите показват, че интегриращото образование отговаря на нуждите на всички ученици, включително и на учениците със специални образователни потребности и от ромски етнос.

Постиженията ни в интеркултурното и приобщаващо образование на учениците са основани на непрекъснато повишаваща се квалификация на

педагозите чрез включването им във всички видове обучения по проекта „Квалификация на педагогическите специалисти" по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси", съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз; вътрешно-училищна квалификация и показване на добри практики в открити уроци на училищно и регионално ниво.

Изявите на учениците в извънкласните и извънучилищните дейности са особено интересни и привличат всички ученици без значение на техния етнос или образователни потребности. Реализирани бяха:

– форум за показване на добри практики, инициран от РИО – Враца, където се показаха седем открити уроци от различни режимни моменти при целодневна организация на учебния ден и с активното участие на ученици със СОП;

– традиционните празници пресъздадоха атмосферата на минало, настояще и бъдеще в тържествата, възстановките и конкурсите, доказвайки, че човек, когато твори, се разбира с всички, защото говорят на един език – езика на творчеството и таланта;

– „Седмица на толерантността", пълна с усмивки, приятни изживявания и творческа дейност;

– изяви, свързани с честванията на велики българи – Христо Ботев, Васил Левски;

– участия в спортно-туристически прояви – реализирането на проект „Спортни игри" съвместно с Ресурсния център – Враца, участие на група ученици в Националния туристически поход „Козлодуй – Околчица";

– участие в конкурси на различни нива със спечелена трета награда в Националния конкурс на тема „Природни бедствия" от ученичка със СОП;

– дейностите, организирани съвместно с родителския клуб и ученическия съвет в училището, свързани с училищния живот.

Реализираната дейност на педагогически екип на ОУ „Христо Ботев" – с. Баница, показа ефективното прилагане на иновативни методи за работа в мултикултурна среда, където всеки ученик може да бъде отличник, съобразно собствените си интереси и възможности заедно и с учениците със специални образователни потребности.

Нашето мото и в бъдеще ще бъде: **Не някой друг, а ние!**

Емилия Иванова-Великова
Татяна Пенчева
ОУ „Св. Климент Охридски”, Павликени

Добри практики в ОУ „Св. Климент Охридски“ – гр. Павликени

1. Плануване на дейността

В нашето училище са създадени добри условия за осигуряване на качествено образование и социални условия за интеграция на малцинствените групи.

Разработени са механизми за идентификация, проучване и анализ на причините на учениците в риск и реинтегриране и контрол на отпадналите ученици. Това се постига с определяне на целевата група – деца в риск. Изготвяне на „индивидуална карта“ и създаване на регистър за деца в риск от отпадане от училище. Провеждани са разговори с ученици и родители. Включени са в извънкласни дейности и предоставяне на възможност за допълнителна работа. Осигурени са им средства за учебни помагала и участие в екскурзии и културни мероприятия. Осъществени са връзки с Дирекция „Социални грижи“ и отдел „Закрила на детето“, кметства, отдел „Образование“, модераторите от Центъра за междуетнически диалог и толерантност „АМАЛИПЕ“, училищно настоятелство и други институции.

2. Подготвителна група

В училище съществува подготвителна група, в която са обхванати предимно ромски деца, непосещавали досега детска градина. Госпожа Мая Страшилова работи с желание и обич към децата. Успява да ги мотивира и да поддържа редовното им присъствие в училище. Чрез редовните си срещи с родителите и бивши свои възпитаници тя повишава мотивацията на родителите да водят децата си в училище и по този начин те се интегрират. Тя успешно се справя със социализирането на децата. Съхранява и развива кул-

турната идентичност на различните етнически общности. Създава атмосфера за взаимно уважение, толерантност и разбирателство.

3. Ученическо самоуправление

От началото на тази учебна година е осигурено ежедневно дежурство от учениците в коридорите и класните стаи. За поредна година в нашето училище се проведе Ден на ученическото самоуправление. Така, макар и само за един ден, учениците заеха местата на своите учители. Цялото училищно ръководство – педагогически и непедагогически персонал, беше сменено. Той се подготви и реализира с голям ентусиазъм от учениците. За първа година директорът се избра от учениците с тайно гласуване. Всички участници се запознаха предварително с длъжностните си характеристики. Ангажираните с идеята ученици носеха отличителни знаци, отразяващи тяхната длъжност. В края на деня всички участници получиха грамоти, а пред младите журналисти споделиха колко нелека е отговорността да си учител.

4. Дни на отворените врати

В седмицата на отворените врати във всеки клас от нашето училище се проведоха открити уроци. На тях присъстваха много родители, учители, директорите на училището и модераторите от Центъра за развитие на общността в гр. Павликени. Гостите имаха възможност да придобият лични впечатления за организацията на учебно-възпитателния процес и образователната среда в училище, както и да станат свидетели как ученици и учители реализират основните цели на училищната политика – развиване на социални и граждански компетенции, поемане на отговорност, решаване на конфликти, устойчивост, търпение, воля и желание за успех.

5. „Всеки ученик може да бъде отличник"

Проектът е финансиран от Центъра за междуетнически диалог и толерантност „АМАЛИПЕ". Проведен е семинар с учителите на тема „Успешна работа в мултикултурна среда за по-добро бъдеще на нашите деца". По този проект бе проведено обучение „Активни родители, професионализъм в училище" и Зелено училище „Да се опознаем и да знаем" за ученици от 4. и 7. клас. За 4 дни децата имаха възможност да подобрят своите знания и умения по задължителните предмети в училище – български език, литература и математика.

Родителски тренинг. Учениците от нашето училище участваха в общински и училищни спортни и културни мероприятия.

6. Подобряване на качеството на образованието в средищните училища чрез въвеждане на целодневна организация на учебния процес

В нашето училище съществуват 12 полуинтернатни групи. Осигурен е обяд и безплатен транспорт за пътуващите ученици.

7. Проект „Етника – училище без граници“

Създадени бяха три клубни ателиета по рисуване и Клуб за литература, изкуство и култура. Направени са изложби с творби на децата, участващи в тези ателиета, публикувани са статии в местния печат и училищния вестник. Децата от различните клубове посетиха лагери в с. Емен и пленер в с. Боженци.

8. Национална програма „На училище без отсъствие“

Проучени са основните причини за отсъствията и преждевременното напускане на учениците от училище. Разработен е механизъм за контрол и идентификация на учениците в риск, съвместно с модераторите Стефан Стефанов и Валентин Василев. Подобрена е връзката между училището и семейството.

9. Национална програма „С грижа за всеки ученик“

Осигурено е допълнително обучение на децата от подготвителната група, начален етап и прогимназиален етап на основното образование. Целта на проекта е повишаване на нивото на постиженията на тези ученици. В подготвителна група освен работата с децата се провеждаха обобщаващи ситуации с участието на родители.

10. Обмяна на опит

Проведени са междуучилищни беседи, дискусии и обмяна на опит. Екипът на всяко от училищата представя своята работа пред партньорите, които са: ОУ „Св. Кл. Охридски” – гр. Павликени, ОУ „Бачо Киро” – гр. Бяла черква, ОУ „Филип Тотю” – с. Върбовка, и ОУ „Св. св. Кирил и Методий” – с. Батак.

С реализирането на тези дейности се подпомага: реализацията на създадените механизми за превенция на отпадането, повишаването на успеха на учениците, като насърчаваме всеки ученик, че той може да бъде отличник; овладяване и мотивиране на родителите за по-активно участие в училищния живот и повишаване компетенцията на училищните екипи за работа в мултикултурна среда.

Съвместната ни работа с ЦЕНТЪР ЗА МЕЖДУЕТНИЧЕСКИ ДИАЛОГ И ТОЛЕРАНТНОСТ „АМАЛИПЕ” е ефективна и показва добри резултати.

Петър Синджирлиев
Бехидже Халидова
ОУ „Васил Левски", с. Градище, общ. Шумен

Всички сме хора на този свят – нека да се обичаме

ОУ „Васил Левски", с. Градище, общ. Шумен, е училище със стогодишна история. В него се обучават деца, които са носители на етнически, религиозни и езикови различия. За ефективна работа в мултикултурна образователна среда, отчитайки многообразието, учениците и техните родители се насочват към участие в извънкласни дейности, групови проекти и програми. Гаранция за това училището да се превърне в привлекателно място за младото поколение е то да предизвика интерес и да създаде мотивация за постигане на резултати, отговарящи на поставените изисквания и стандарти.

От 16 септември 2002 г., чисто, уютно и привлекателно, ОУ „Васил Левски" е средищно училище за децата от селата Градище, Струйно, П. Волов и Белокопитово, а от учебната 2008/2009 г. – и за децата от селата Новосел, Средня и Черенча.

Днес обучението в ОУ „Васил Левски" се осъществява в две форми – дневна и самостоятелна, със 124 ученици от I до VIII клас.

На съвременен етап нашето училище разполага с ученически автобуси, компютърен кабинет, кабинет по технологии, стаи за отдих, училищен стол, спортни съоръжения.

Учениците в средищното училище получават качествена подготовка на европейско ниво, а за децата със специални образователни потребности за обучение и развитие е създадена подкрепяща среда.

Откритите уроци с тези деца се посвещават на Бъдни вечер и Коледа, на пролетните празници, а с изделия, изработени от тесто, децата участваха в юбилейното честване на Ресурсния център – гр. Шумен.

Учениците и учителите постоянно активно участват със свои изяви във всички сфери на училищния живот.

Местната власт и обществеността, подкрепяни от родители, са достойни партньори в живота и управлението на училището.

С участието си в редица проекти, осъществявани с помощта на община Шумен и други културни институции, ОУ „Васил Левски" си извоюва специално и достойно място в културния живот на региона, превърна се в желана територия за своите ученици.

Работата по тези проекти и програми осмисля свободното време на ученика, което не може и не бива да се разглежда самоцелно, извън цялостното индивидуално личностно осъществяване, извън многообразието на социален контекст и значими обществени цели. Именно в свободното си време продължават да затвърждават конкретни знания за природата и обществото, да проникнат в измеренията на човешките взаимоотношения, да отстояват своята жизнена позиция в реални и нестандартни ситуации.

Особено внимание заслужават проектите: "Подобряване на качеството на образованието в средищните училища чрез въвеждане на целодневна организация на учебния процес"; „Заедно сме по-добри", реализиран чрез театрално студио и клуб „Празници на моя етнос".

В деня за представителната изява пред родители и гости учениците от театралното студио представиха постановката „Процесът" (по мотиви от приказката „Червената шапчица" на братя Грим). Изработването на паравана, украсата, озвучаването и допълнителните декори бяха дело и на децата. По време на представлението децата показаха много добри речеви умения и се включваха адекватно в диалозите със своите реплики. От изпълнението и въплъщаването им в ролите бе установено, че те са се ориентирали правилно в особеностите, признаците, действията и постъпките на героите. Като цяло малките актьори показаха много добро сценично поведение за радост на всички.

По посока осмисляне свободното време на учениците организирахме Отворени врати на тема „Да направим сандвичи" и „Нашето европейско семейство" – изработване на европейска карта; изложба „Ученическо творчество"; спортно-състезателно шоу „Без игри не можем".

Като се основавахме на разбирането, че работата с компютърните технологии е забавна и интересна дейност, организирахме състезание „Компютърна анимация".

Учебната програма в училището е разнообразена чрез въвеждане на СИП „Фолклор на етносите", в който учениците с желание участват. Часовете по СИП „Фолклор на етносите" започнаха през учебната 2012/2013 г. с две групи – в начална и в прогимназиална степен. Ръководители на групите са госпожа Мария Михова и господин Петър Синджирлиев. През този период

групите, участващи в СИП „Фолклор на етносите", бяха организатори при празнуването на всички фолклорни празници – български, турски, ромски. Издадоха стенвестник за дейността си, изработиха рисувани книжки по любими приказки, драматизираха приказките „Ромска орисия" и "Кой каквото прави, за главата си го прави". Но най-голям интерес предизвикаха празниците Ден на толерантността, Международен ден на ромите, Василица. Всички бяха завладяни от буйния ромски темперамент, от мелодичния ритъм на ромската музика. Всеки час от свободноизбираемата подготовка завършва с интересни игри. В училище има обособен кът на етносите, в който за всеки празник ученици и родители подреждат подходящи изложби. По този начин семействата от малцинствата виждат своята култура в училище, в същото време това допринася за формиране на толерантност и уважение към "Другия".

Не по-малък интерес представляват следните програми:

1. „Намаляване на отпадането на ромските ученици от училище" под егидата на Център за междуетнически диалог и толерантност „Амалипе" (учебна 2012/2013 г.).

2. „Всеки ученик може да бъде отличник" под егидата на Център за междуетнически диалог и толерантност „Амалипе" (учебна 2013/2014 г.).

Разнообразна е извънкласната и извънучилищната дейност, което дава възможност на учениците да развиват своите способности, като се забавляват, а училището е ангажирано с живота на местната власт и обществеността.

Гордост за населението на село Градище е училищното представяне на шуменския „Карнавал на плодородието" – съвместна изява на Народно читалище „Отец Паисий" и ОУ „Васил Левски".

Чрез проектната работа с децата превърнахме училището в образователен център, където заедно с родителите се създаде среда на устойчиво позитивно поведение, на непримиримост към агресията, недопускане на неуважение и нетолерантност. Всички сме хора на този свят – нека да се обичаме!

Ирена Иванова
Гинка Николова
ПЗГ „Добруджа", Силистра

Под едно небе, на една земя

Пъстра и многообразна е етнографската картина на населението в Силистренско. В областта се е установило население със своеобразен етнически състав. Тук живеят българи, турци, роми, арменци, казаци. Векове наред това население живее врата до врата, на една земя и под едно небе, в дух на толерантност, на етническа и религиозна търпимост. Всички граждани на Република България независимо от тяхната етническа, религиозна и езикова идентичност имат потребност от развитие и обогатяване на културния живот, което включва и поддържане, съхраняване и развитие на ентокултурната им идентичност. Културната идентичност е едновременно и условие, и пречка за интеркултурна комуникация; възприемането на другите като чужденци засилва диференциращите механизми. Тези механизми затрудняват едно точно оценяване на различията. Трябва да се акцентира на другите като подобни, за да се достигне до разбиране и разпознаване.

В Професионална земеделска гимназия „Добруджа" се обучават 110 деца с различен етнически произход. Имайки предвид, че по-голяма част от децата са свързани със селото и са носители на различните традиции в област Силистра, ние се стремим да им помогнем да преодолеят социалната изолираност и да ги направим изследователи и разпространители на културното богатство на етническите малцинства. Необходимо е представителите на младото поколение да знаят повече един за друг, за да уважават своите и чуждите традиции, обичаи, вярвания. Гимназията е мястото, което им осигурява позитивна образователна среда и възможност за разгръщане на индивидуалния потенциал. Мотото в работата ни е „Под едно небе, на една земя". Нашата мисия е превръщане на училището в модел за толерантност и решаващ фактор за мултикултурно възпитание на учениците като граждани на Обединена Европа. Нашата визия – макар и различни, хората могат да живеят заедно в един похубав, равнопоставен и модерен свят.

През годините за ПЗГ „Добруджа" приоритет имат следните цели:

• Формиране на позитивни социални и граждански умения за ценностна ориентация. Учениците самостоятелно и целенасочено работят за изграждане на своята идентичност, като се акцентира върху отговора на въпроса „Кои сме ние?".

• Чрез взаимно опознаване и разбиране на културата, бита и вярванията на етносите учениците да осъзнаят значимостта на общите елементи в традициите и културите; да формират увереност и укрепване на самосъзнанието и на чувството за принадлежност към българската нация.

• Съхраняване и развиване на културната идентичност на етносите и популяризиране и запазване на тяхното наследство за поколенията.

• Създаване на предпоставки за успешна реализация и изява на учениците от етническите малцинства както в извънкласни форми, така и чрез участия в различни състезания и конкурси.

• Превръщане на културното многообразие в източник и фактор за взаимно опознаване и духовно развитие, възпитаване в толерантност, взаимно уважение и солидарност.

• Подобряване на качеството на работа в училище с мултиетническа среда и преодоляване на комплекса „лоша репутация" за училището.

С цел да се съхрани културната идентичност и да се създадат предпоставки за толерантност, търпимост и междукултурно разбирателство е необходимо да се стимулира участието на учениците в издирване, проучване и пресъздаване на традициите и обичаите на трите етноса: ромски, турски и български. Участието в извънкласни форми с такава насоченост допринася за изграждането на нравствени и естетически ценности у учениците.

Като добра практика през годините днес отчитаме работата по проекти и участието на наши ученици в различни състезания и конкурси с мултикултурна насоченост. Гимназията има разработени и спечелени проекти към Центъра за образователна интеграция на деца и ученици от етническите малцинства.

Проект „Различни етноси и религии – общо наследство"

Основна цел на проекта бе да се представи културното и етническо многообразие на територията на област Силистра и толерантното съжителство между отделните етноси. Да се опознаят културните различия на етническите малцинства и да се популяризира и запази тяхното наследство за поколенията. Да се провокира любознателността на учениците и сплотеността между тях, като се запознаят с нови, различни обичаи в различни населени места

и да се възпитат в дух на етническа толерантност и уважение към традициите на всички етноси.

За целта в ПЗГ „Добруджа" се създаде клуб „Етнокултура", който организира срещи с местното население и местните етнически организации за събиране, обобщаване и популяризиране на материали, свързани с бита и културата на етносите в региона. Събраните материали бяха подредени в етнографска сбирка в училищния музей, представяща традиционни облекла и предмети от бита на местното население.

Проект „Развиване на интеркултурната компетентност на учениците като превенция срещу отпадане от училище"

Училището ни е едно от шестте училища, включени да работят по Проект „Развиване на интеркултурната компетентност на учениците като превенция срещу отпадане от училище", който се осъществява към ЦОИДУЕМ – гр. София, и бенефициент РИО – гр. Силистра. Бяха проведени четири дейности.

• *Интерактивен урок на тема „Традиции и обичаи на българи, турци и роми"*

С ученици от 9-10 клас се проведе интерактивен урок на тема „Традиции и обичаи на българи, турци и роми". Предварително бяха сформирани три групи от ученици. Всяка група трябваше да издири материали и да проучи празниците и обичаите на съответния етнос, за който бе определена да представи. Учениците подготвиха презентации и по време на часа говорител от групата презентира събраните материали. В края на часа учениците изработиха табла и обобщиха общото и различното в традициите и обичаите на турци, роми и българи.

• *Конкурс за презентация на тема „Дъга на толерантността"*

Целта бе учениците сами да издирят и систематизират празници и обичаи на трите етноса, като черпят сведения от различни източници, включително и от живия фолклор на техните баби и дядовци, и да разкрият колоритността на етносите и взаимодействието от тяхното съвместно съжителство. В конкурса се включиха седем ученици с подготвени от тях презентации. Всеки ученик представи своето виждане за толерантността пред училищната общност. Представените презентации бяха интересни и разнообразни. Жури в състав от трима учители определи победителя, като взе под внимание изчерпателността по темата и начина на представяне. Валери Василев от 10 „а" клас се класира на първо място.

• *Издаване на книжка за етносите под надслов „Под едно небе, на една земя"*

Ученици от X клас обобщиха събраните материали и изготвиха книжка за етносите под надслов „Под едно небе, на една земя". В нея се показват различни обичаи и традиции на етносите, като е наблегнато на общото и различното между двете култури. Гимназията няколко поредни години издава книжки с различна тематика. Като земеделска гимназия темите са за земята, пшеницата, хляба и обичаите, свързани с тях. Тази година книжката е под № 3 и разкрива това, което е обединяващо в празниците и обичаите за българи и турци.

• *Ден на литературното творчество*

Проведе се Ден на литературното творчество. На среща разговор бяха поканени писателите Иван Колев и Наим Бакоглу. Г-н Колев представи пред аудиторията своя разказ „Циганка", който е по действителен случай, а г-н Бакоглу – авторски стихове на турски език. Те споделиха свои преживявания и чувства от ученическите си години и какво ги е подтикнало да се захванат с творческо писане. Всяка година в гимназията се организират такива литературни срещи с различни автори.

За трета поредна година гимназията работи по **Проект УСПЕХ**. По проекта се създадоха два клуба с мултикултурна насоченост: музикално студио „Общуване чрез песни и танци" и клуб „Празници и обичаи". В музикалното студио учениците разучиха песни и танци, характерни за турското, ромското и българското население. Изнесени бяха музикални програми в с. Преславци, гр. Тутракан и пред училищната общност. В клуб „Празници и обичаи" наред с българските празници учениците се запознаха как празнуват турците и ромите Гергьовден и Нова година, какви са сватбените обичаи при различните етноси.

Традиция стана участието ни в Национална викторина-конкурс „По стъпките на шейх Бедреддин", където учениците участват в няколко категории: есе, стихотворение, рисунка и презентация. Във всяка една от категориите имаме спечелени награди.

На ученическия празник „За хляба наш...", който се провежда в гр. Благоевград, наш ученик разработи и представи научна разработка и се класира на трето място. В разработката са представени религиозни и трудови празници на сунити и алиани, техните общи и различни черти. Направена е съпоставка на обичаите и празниците на турци и българи. Към научната разработка има и изготвена презентация.

В гимназията се провеждат дискусии, свързани с толерантното съжителство на етносите. Темите са разнообразни: „За или против смесените бракове", „Толерантността и нейните граници" и др.

Ежегодно взимаме участие в общинския конкурс „Дъга на толерантността" и печелим първи места.

Чрез участието си в различните проекти и конкурси учениците ни се превърнаха в изследователи и анализатори на бита и културата на родния край. Те сами и с интерес откриват и правят съпоставка на общите и различните черти в религията и празниците при различните етноси.

Взаимодействието между културите е едно естествено развитие на съвместен живот на различните етнически общности и на утвърдени във времето отношения между тях.

Неизбежно изниква и въпросът: Кой от кого е заимствал? Ето какво издириха и установиха учениците ни: българската култура е изградена от тракийската, славянската, прабългарската, а впоследствие е заимствала и от мюсюлманската. Културата на Турция е наследник на оригинална смесица от древни европейски и азиатски култури. От азиатските най-силно е влиянието на арабската, арменската и кюрдската култура, от европейската – на византийската, гръцката и българската. За да разберем една култура, трябва да познаваме нейните ценности, а когато я проучваме и опознаваме, неизбежно я сравняваме с нашата собствена. Независимо коя религия следваме, ние всички вярваме в една сила, няма значение как ще я наречем – Бог или Аллах, ние ѝ отдаваме почит в своите религиозни празници, като посещаваме своите храмове и се молим за здраве и благоденствие, спазваме пост, почитаме и искаме от възрастните прошка, трапезата ни е празнична и на нея винаги има пита или питки.

В резултат на всички тези дейности учениците обогатиха своите познания относно културата на другите етноси. В процеса на работа те осъзнаха, че са част от цялото, независимо коя религия изповядват; че различието е нещо нормално и естествено, което не разделя, а обединява. Научиха се да работят в екип, да бъдат толерантни един към друг, да изслушват и зачитат мнението на другия и най-вече взаимно да си помагат и подкрепят.

Чрез работата по проекти и конкурси се стремим учениците да опознават собствената си култура, религия и идентичност, да развиват умения за разпознаване на общото с останалите, макар и различни от нас. Да живеят в разбирателство и хармония, в етническа търпимост, за да изградят един подобър свят и по-добро бъдеще, без насилие и омраза.

Ирена Иванова Екзарова – учител
Таня Георгиева Иванова – учител
ОУ „Цанко Церковски", с. Средище, обл. Силистра

Състезателните игри като средство за намаляване на отпадането на ромските деца от училище

През последните години педагогическата колегия в нашето училище работи за решаването на дефиниран проблем – немотивирани за учене ученици, незаинтересовани да постигат по-високи резултати в учебния процес. Липсата на мотивация може да се обясни с редица фактори, но за нас е важно как можем да променим отношението на учениците към училище и по какъв начин да подпомогнем този процес.

За да се повиши мотивацията на учениците за учене, е необходимо максимален брой ученици да бъдат включени в училищния живот, училището да подбуди и задоволи друг вид потребност на ученика, като го постави в ролята на партньор и инициатор, който си поставя цели, осъществява идеите си, работи за тяхното постигане.

Тук е важно да няма задължителен елемент, да се утвърди творчеството и въображението. По този начин извънкласната дейност променя психологическата нагласа на ученика към учителя и оттам към учебния процес и институцията училище.

Убедени сме, че взаимодействието между учители и ученици е най-добрият начин за решаване на училищните проблеми. Отношенията учител – ученик трябва да се запазят, но базирани на взаимно доверие, уважение и взаимодействие. По този начин учител и ученик навлизат в друг вид взаимоотношения, различни от тези в задължителното обучение. Променят се функциите на учителя – той трябва да бъде повече майстор, водач на учениците, а по-малко само източник за предаване на знания.

Подобна дейност има и пряко отношение към учебния процес. Чрез незадължителната работа и извънкласните форми се дава свобода на ученици-

те, които възприемат учителя не като Авторитет или Враг № 1, а като Партньор №1.

Ние отдавна сме стигнали до извода, че строгата учебна обстановка, прибягването до сила, демонстрация на власт, принудата не водят до добри резултати. Наше задължение като учители е не само да учим и възпитаваме, но и да помогнем на учениците да осъзнаят собствената си значимост и да подкрепяме желанието им да се развиват.

Една от целите ни е да създадем възможност за свободно общуване на младите хора – общуване, неограничавано от институцията, от учебния час, от звънец, от ученически задължения. Общуване извън класните стаи, но осъществявано в училище.

Тези незадължителни отношения най-добре се изразяват при извънкласната дейност, където училището задоволява друг вид потребност на ученика – поставя го в ролята на партньор и инициатор.

За това дават възможност различните програми, състезания, дейности по проекти.

Тази година заложихме на учебни игри със състезателен характер, тъй като смятаме, че елементът на надпревара е заложен в самата природа на човека. Нищо не вдъхновява и амбицира повече хората, както победата и задоволството от добре свършената работа.

Спряхме се на формата на телевизионното предаване *АЗ ОБИЧАМ БЪЛГАРИЯ*. Всички говорят за разбиране и толерантност, за възпитание в уважение и любов към родина и език, но само тези, които са работили с деца от различен етнически състав, знаят колко трудно се възпитава любов към език, който не е майчин, и любов към родина, когато няма чувство за изконно нейно присъствие.

Такива цели си поставяме ние – осъзнаване на различията, уважение към чувствата и потребностите на другия, съвместна работа за приемането на другостта и едновременно с това мотивация за овладяване на нови знания, постижения и по-високи резултати от учебния процес.

Състезанието се проведе през месец декември между отборите на 5. и 6. клас. Замислихме го в четири кръга с упражнения по български език, история и география на България.

По БЕЛ задачите бяха три със занимателен характер.

Във втория кръг по история и география участниците отговаряха на въпроси за определено време – 2 минути.

Следващото изпитание беше да познаят описван от учителя предмет (искам да вметна, че по-добрият вариант е ученик да описва, тъй като това спомага за развитието на речта и уменията за създаване на цялостен текст).

Настроението се повиши във финалната игра на *СЧУПЕН ТЕЛЕФОН*. Текстовете са авторски, на главния ни учител Н. Любенов.

• Момчетата ритаха топка на двора. Неочаквано едно куче се втурна сред играчите на терена. Чернокосият вратар на червения отбор изостави поста си и хукна към близкото дърво. Дървото беше ябълка и плодовете му тъкмо зрееха. Останалите деца подгониха кучето, а топката влезе в опразнената врата. Всички се разкрещяха, само вратарят спокойно гризеше ябълка на дървото.

• Няколко бездомни кучета вървяха спокойно по пустата улица. Изведнъж една черна котка пресече пътя им. Кучетата дружно я подгониха. Котката се покатери на близката ограда и погледна презрително към тях. Разярените псета лаеха отдолу ядно.

В градината зад оградата кацна врабче и котката се спусна към него.

Най-малкото кученце от глутницата намери кокал и побягна с него.

Имаше и опорни думи, по които разказващият да се ръководи. След като всички се изредиха, даже самият автор не можеше да си познае творенията.

Доброто представяне и одобрителното отношение на публиката изпълни със задоволство участниците. Това им вдъхна кураж и желание за следващи изяви.

Една от задачите ни е да проектираме развитието на учениците с убеждението, че успехът им е в техни ръце. Те трябва да са уверени в шансовете си и в умението да се справят сами, това води до мотивация и възможност за добър успех в училище. Съвместната, ежедневна работа сплотява, особено когато се е увенчала с успех.

Госпожа Таня Иванова организира следващата надпревара *АЗ ОБИЧАМ ГЕОГРАФИЯТА*. Включиха се отбори от по четирима ученици от 5. до 8. клас. Предизвикателствата бяха разпределени в три кръга. В първия участниците демонстрираха бързина на мисълта. Във втория разпознаваха изображения на географски обекти от изучения материал за съответния клас, а в третия под формата на игрословици откриваха скрити географски понятия, имена на градове, държави, континенти. Всички се представиха отлично, но петокласниците успяха да победят по-големите си конкуренти.

Самата игра и изява на учениците предлага различни начини за размяна на информация между децата и различни предпоставки за учене, достигане на по-висок етап на езикова компетентност, която да бъде предпоставка за реинтеграция при включването им в образователния процес през учебната година.

Най-голяма по мащаб инициатива е състезанието *ИГРИ НА ЗНАНИЕТО*, проведено през месец март. Идеята е изцяло наша – на учителите от

прогимназиален етап. При подготовката дадохме възможност на учениците сами да предложат въпроси за играта. Това им даде увереност в способностите им, насърчи ги да разтворят сами учебниците и да си припомнят изученото.

Участваха всички класове от ПЕ, като нямаше предварително определени отбори, а играчите се избираха на случаен принцип. Така всички се чувстваха по-отговорни и задължени да се подготвят, за да представят достойно класа си.

Интересното е, че в основата на регламента заложихме принципа на играта *НЕ СЕ СЪРДИ ЧОВЕЧЕ*. Игралното поле разделихме на шест сектора, всеки за различна наука, от по шест стъпки с цел да не се пропусне сектор. Играчът хвърля зарчето и отговаря на въпрос от съответната наука. При правилен отговор преминава напред, а при грешен остава на място. В края на всеки сектор имаше изненада – бомба, която ако уцелиш, пропускаш едно хвърляне на зарчето. Този път въпросите не бяха свързани само с овладяването на български език, а включихме всички науки, изучавани в училище. Получи се изключително динамично, раздвижено и напрегнато състезание, защото победата кореспондираше със знанията на участниците.

Положителните емоции, съпреживените мигове на общо вълнение, безпокойство, радост от успеха, задоволство от добре свършената работа обединиха учениците. В нашия случай те стопяват отчуждението и самоизолацията, разбиват недоверието и безверието, мотивират учениците за нови, неподозирани до този момент таланти и възможности. Освен в емоционален план, те им дават усещането за сила, която е независима от институцията (училище); усещане за наличие на избор и на свобода. Такива прояви дават усещане на учениците за мястото и ролята им като личности.

Учениците с различен етнически произход имат различен темперамент и култура, но същите интелектуални дадености като българските деца. Поради това те трябва да бъдат разбирани и да се намерят подходи, за да разгърнат образователните си възможности. Всеки реагира положително на признанието и уважението, затова ние се стремим да опазим достойнството на младите хора и след това да възпитаваме и да влияем на тяхното развитие.

В Конвенцията за правата на детето се обединява целият спектър от права – граждански, политически, икономически, социални и културни, с цел пълното разгръщане на потенциала на всяко дете в атмосфера на свобода, достойнство и справедливост във всички области на живота и обществото. И тези основни принципи, приложени в процеса на обучение, са част от интеркултурното образование в съвременното училище, гаранция за успеха на всяко дете в реализацията му като пълноправен член на гражданското общество.

Димитринка Георгиева – директор
СОУ „Любен Каравелов", Варна

Мисловните карти в час по чужд език

Предизвикателството да си учител в днешно време е голямо. Глобалната мрежа ни залива с информация, децата са все по-информирани и все по-малко знаещи. Много е трудно да бъдат заинтригувани, мотивирани и ангажирани към учебно-възпитателния процес. А когато се работи в мултиетническа среда, с деца с различна степен на обучителни възможности, е още по-трудно учителят да намери правилния път. Често рутината, годините педагогически стаж и използваната методика са сериозна пречка в час и най-честа причина за загубата на интерес от страна на учениците към учебния материал. Друга важна причина е невладеенето или слабото владеене на книжовния български език, което обстоятелство влияе силно върху интереса на учениците към това, което се случва в час.

Моят педагогически стаж започна в елитно училище, но след четири години се наложи да го сменя и се преместих в кварталното училище в района, в който живея. В този момент за първи път се сблъсках с проблема на смесените класове, деца от различни етнически групи, а в последно време и класове с преобладаващо брой на деца от етническите малцинства – роми и турци. С годините работата ми с тези деца ме научи, че всяко дете е ценно по своему и подходът към всяко дете е различен и съобразен с неговите индивидуални качества и умения. Научих се да търся нови, интерактивни и креативни методи в моята работа за интересно представяне на учебния материал. Темите в часовете по руски език и целта да се постигне комуникативност благоприятстват приложението и експериментирането на различни иновативни методи на преподаване.

През 2011 година като ръководител на екип от ученици по информационни технологии участвах в Националното състезание по ИТ и визуални изкуства „Аз мога, тук и сега" в гр. Девин. Там се запознах с едни млади, амбициозни и знаещи хора, които се бяха захванали с нелеката задача чрез състезанието да дадат поле за изява на креативността и уменията на учени-

ците в гимназиален етап в различни категории като графичен дизайн, уебдизайн, програмиране, фотография и други. През месец август за победителите се организира „Super лятна академия", където аз за първи път чух понятието „Мисловни карти". Лекцията беше водена от Петър Шарков, ученик на Георги Лозанов, млад човек, занимаващ се с мисловни карти, метода на сугестопедията и креативността. Бях силно заинтригувана от действието на този интерактивен метод на трениране на паметта за дълготрайно и ефективно запомняне на информация.

Мисловните карти са въведени от британския психолог и автор Тони Бюзан през 60-те години на миналия век като ефективен начин на запомняне на нова информация чрез картини, цветове и ключови думи. Той използва тази технология, за да помага на деца, които имат затруднения при изразяването в писмена или устна форма. Мисловната карта е графичен метод за визуализация на присъщото за човешкия мозък лъчисто мислене, от центъра навън, и свойството на мозъка да мисли с образи. Образите се възприемат много по-лесно от думите, защото такава е структурата на нашето зрение. Друга особеност на нашия мозък е способността му да възприема околния свят цветно. За да се състави мисловна карта, е необходимо само лист бяла хартия, цветни моливи или флумастери, въображение и креативност. Понятието, което трябва да запомним, се поставя в центъра на листа, основните разсъждения излизат от централното понятие като клони, които включват ключово изображение или дума, клоните се свързват в мрежовидна структура. Мисловните карти стимулират двете основни функции на мозъка, асоциациите и въображението, като активират както лявата, така и дясната му половина. Този метод дава възможност да се работи в екип и всеки да се чувства полезен, когато работи. Учениците запомнят и усвояват на принципа на асоциациите голямо количество информация по лесен и забавен начин. Цветовете и рисунките оставят траен отпечатък в тяхното съзнание. Записвайки и рисувайки, всеки от тях създава свой персонален учебник, към който може да се върне винаги.

През учебната 2013/2014 година започнах работа с девети клас, чийто състав беше смесен – българи, турци и роми. Аз преподавам руски език като втори чужд език. В класа децата са будни и инициативни, но трудно се концентрират и организират за работа в час. Отношението към втория чужд език беше негативно и аз реших да изпробвам метода на мисловните карти, за да предизвикам техния интерес към материала, който преподавах. В началото предложих на учениците да изработят мисловна карта за себе си като личности, за да се запознаем. Аз от своя страна също изработих своя мисловна карта, за да се представя като учител по предмета, а не като директор, както те ме познаваха. Получи се един нестандартен и забавен час, в който

ние се представихме и си изработихме правила за работа в последващите часове по руски език. Изведохме и нашата цел на работа в часовете, а именно овладяване на руския език като средство за комуникация, и записахме основни теми, които в края на първи срок, а впоследствие и в края на годината, трябваше да сме овладели като лексика и граматика.

В началото беше трудно, защото губехме много време за организация и сформиране на екипите, но постепенно учениците свикнаха всеки час да са в различни екипи и в пълна готовност за работа. За всеки час си изработвахме правила за работа и целите, които трябваше да постигнем в края на часа. Аз записвах на дъската темата и след това те на белия лист записваха лексиката, която ни беше необходима по нея. За всички екипи времето за работа е строго определено. Всеки екип си избира ученик, който отговаря за правилното записване на понятията, друг, който да следи за времето и да предупреждава за скоростта, с която се работи, определят се двама, които ще презентират работата на екипа. Учениците се убедиха, че характерът на всеки учебен час зависи от тях самите, а координацията и контролът е задължение на учителя. Стараех се да ги убедя и да им внуша, че усвояването на руския език не е толкова трудно и невъзможно нещо, да им вдъхна увереност в техните възможности и умения, да ги окуража да поддържат своя интерес към учебния материал и да им докажа, че всяко знание е необходимо и полезно. Те напредваха все по-смело и се справяха с усвояването на лексиката все полесно, но ми трябваше доказателство за техните успехи. Затова реших една от контролните работи да я направим не по традиционния начин, а като използваме метода на мисловната карта. В началото на часа разделих класа на екипи, като използвах различни по цвят листчета, изтеглени от всеки ученик. Така екипите се сформираха според цвета на листчето, което си беше изтеглил всеки. Масите в кабинета по руски език са модулни и много бързо се трансформират в кътове за работа на отделните екипи и затова времето ни за организация беше 10 минути. Раздадох им листи за работа, цветни моливи и лист с изписани правила за работа:

- темите – „Моя семья” и „Части тела”;
- брой точки за верен отговор;
- формула за превръщането на точките в оценка;
- време за работа – 20 минути.

Екипите започнаха работа, като първата им задача беше да си определят кой ще следи за времето, кой ще пише, кой ще презентира и кой ще координира работата на екипа. Моята задача беше да следя дали всички ученици участват активно в работата на екипа. Ако има членове на екипа, които не работят, същият губи точки в крайния резултат, затова всеки екип се стре-

меше максимално активно да работят неговите членове. След 20 минути време за работа започна презентирането на работата на всеки екип. Останалите ученици по критериите за вярност оценяваха работата на презентиращия екип. Моята задача беше да прецизирам крайния резултат след проверка за правилното изпълнение на поставената задача и да записвам общия брой точки за всеки екип. В края на часа трансформирахме общия брой точки в оценка по предварителната формула и всички членове на всеки отделен екип получиха оценката, която е получил съответният екип. В резултат дори и ученици, които трудно се справят с материала сами, сега получиха добри оценки и това им вдъхна увереност, че могат да се справят с учебния материал. Така всеки получи своя шанс да бъде „отличник" според своите възможности и прилагайки своите умения за работа. Всички бяха удовлетворени от обективния начин на оценяване на техните знания и вече убедени, че нещата се случват, когато положиш труд, използвайки максимално своите възможности. Най-ниската оценка беше добър (4). А моята цел да им докажа, че могат трайно да овладяват лексиката по руски език и да комуникират по темите, които учим, беше изпълнена. Дори и децата със СОП се справиха отлично, защото те имаха своя принос в работата на екипа и бяха много щастливи от своя успех. Аз се уверих в ефективността на метода на работа на мисловните карти и продължих и през втория учебен срок, като класната работа за края на учебната година беше под същата форма. Средният успех за края на учебната година по руски език е мн. добър (4,50). Разбира се, не във всеки час работихме по този метод, но неговото приложение има своето място в час по чужд език и е начин за разнообразяване на нашата работа и постигане на по-висока успеваемост при овладяване на Държавните общообразователни изисквания.

Равносметката от моята работа в час по руски език през учебната 2013/2014 година е добра успеваемост на учениците, трайно овладяване на знания и постигане на много добро ниво на комуникативност по езика. Методът на мисловните карти ми помогна да разнообразя работата в часовете, да ангажирам вниманието на учениците към материала, да ги мотивирам и провокирам траен интерес към руския език, да им докажа, че те могат да се справят и това зависи изцяло от тях самите. Използването на нови интерактивни начини на преподаване е ключът в съвременното образование, който ни помага да активираме своите ученици и да ги накараме да работят, използвайки максимално своите възможности и умения. Този метод доказа, че всеки е ценен по своему и може да постигне добри резултати по различен начин. Крайната цел е една – овладяване на знания, а пътищата за постигането ѝ са различни и индивидуални за всеки ученик и ние, учителите, трябва само да им ги покажем и да ги окуражим.

Дора Димитрова Добрева
СОУ „Св. св.Кирил и Методий", Антоново,
обл. Търговище

Учене чрез преживяване и обучение чрез преживяване

Днес сме свидетели на все по-ясно очертаващата се тенденция общообразователните училища и класове в тях да бъдат мултикултурни, т.е. да включват съвкупност от деца, които са носители на етнически, религиозни и езикови различия. Учителите, работещи в мултикултурна среда, трябва да знаят, че децата от различните етноси имат различен респект към образованието и предявяват характерни за собствената си култура изисквания.

Всички ученици могат да достигнат високи нива на изпълнение на образователните стандарти, но в различно време и по различен път – „Всеки ученик може да бъде отличник".

Добрата организация на средата в класната стая води до пълноценната социализация на ромските деца, характеризираща се като индивидуално-психологически и социално-културен феномен, който разглежда формирането и изграждането на личността като социален субект, усвояващ социално-групови норми на поведение и ценности, необходими му за участие в различните дейности в социалния и в културния живот на детското общество.

Индивидуалният потенциал, носен от всяко дете, насочва към определено педагогическо взаимодействие, призвано да утвърждава индивидуалните ценности. Този потенциал се откроява най-добре в детските творчески изяви, защото в условията на творческо взаимодействие при работа в екип обменът на ценности от позицията на детето става свободен, доброволен, желан и значим. Творчеството е механизъм за развитие и самоизява. Работата в екип е предпоставка и за усвояване на поведенчески механизми на базата на приемствеността и тяхната интеграция.

Чрез зачитане на идентичността и творческия потенциал на учениците, чрез интереса, който проявяват учителите към обичаите, бита и етнокулту-

рата, мултиетническата среда дава възможност за участие на всеки ученик в съвместно организирани дейности.

Ефективните учители се съсредоточават към качеството на разбиране, а не към количеството предадени знания. Учителите трябва да даваме на децата предизвикателни, но и постижими учебни задачи, за да им помогнем да успеят. Днешните деца са предпазвани и притискани в еднаква степен. Без свободата да играят те никога няма да растат, знаят, могат, успяват.

През последните години времето за игра непрекъснато намалява и вместо това се увеличава времето на училищното образование. Свободното време на децата се запълва със спортове, предназначени за възрастни, хобитата и любимите самостоятелни дейности са заменени със структурирани часове и занимания „по интереси".

Намаленото време за игра увеличава детските психични разстройства. Намаляват уменията за съпричастност, увеличават се егоизмът и нарцисизмът, толерантността е понятие, което не достига до сърцата. Учениците не могат да се научат на социални умения, защото училището е по-скоро авторитарна, а не демократична среда. Насърчава се конкуренцията, а не сътрудничеството.

Обучение срещу игра. Ценно оползотворено време срещу безсмислено пропиляно такова. ИГРАТА УЧИ. В играта децата учат най-важните уроци в живота, тези, които не могат да бъдат преподадени в училище. За да научат тези уроци, те имат нужда от много игра.

Изследванията показват, че хората са най-креативни, когато са завладяни от духа на играта, когато са ангажирани от задача, която ги забавлява. Трудно е да бъдеш креативен, когато се притесняваш от оценката на другите. В училището дейностите, извършени от децата, постоянно се оценяват. Училището е добро място да се научиш да правиш нещата така, както някой друг ги иска, и ужасно място за практикуване на творчество. В училище, както и на всички останали места, където възрастните са отговорните лица, те вземат решенията за децата и те решават проблемите им. В играта това правят самите деца. В света на възрастните децата са слаби и уязвими. В играта те са силни и могъщи. За детето играта е опит да бъде като възрастните – самодисциплинирано и отговорно. Отнемайки им играта, ние им отнемаме възможността да упражняват зрялост. Така създаваме хора, които ще преминат през живота с чувство на зависимост и преследване, чувство, че има някой и нещо, някаква власт, която знае по-добре от тях какво и как да се направи.

Важна част от процеса на ученето чрез преживяване са игрите. В игрите през разнообразни отделни действия преминават създаващи ред правила и ги обединяват в свързано цяло. Ритъмът, съперничеството и взаимопомощ-

та, които се съдържат в игрите, пораждат организация. Насочени са към отделните потребности и преодоляването на проблеми. Разделени са на кръгове, различните стадии преминават през игри за „разчупване на ледовете”, „доверие и подкрепа”, „проблемни задачи”, „творчески игри”, както и игри за „групово и лично предизвикателство”. В резултат на всичко това атмосферата в групата непрекъснато се променя и градира. „Истинското знание произтича от непосредствения опит...”.

Обучението чрез преживяване е цялостен и интегриращ процес, основан на самото осмисляне на преживяното. Целта му е преработването и осмислянето на натрупаните преживявания и превръщането им в използваемо знание.

Да си емоционално образован означава да можеш да комуникираш, да споделяш мнението си, да отстояваш позициите си, да се грижиш не само ти, а и другите да се чувстват добре, да си толерантен, да обичаш, да имаш мечти и цели. Тогава ще може да получиш заслужено внимание и оценка, че си добър човек.

По своите демографски характеристики община Антоново е сред общините с мултиетническо население, представено основно от три етнически групи: българи, турци и роми. На територията на общината СОУ „Св. св. Кирил и Методий” е единственото средно училище. В него учат 308 ученици, съответно в начален курс – 125, като през периода 2013–2014 г. се запазва съотношението на преобладаващ процент деца от ромски произход спрямо децата от другите етнически групи.

Трайна е тенденцията към увеличаване броя на децата роми, като в същото време е и най-голям броят на отпадналите от училище ромски деца. Голяма част от родителите на тези деца работят в чужбина и целогодишно отсъстват от семейството. Отглеждането и възпитанието им е поверено на възрастни хора – баби и дядовци, за които е невъзможно да се грижат за тях, да ги контролират пълноценно или да им оказват някаква помощ при усвояване на учебния материал.

Програмата „Джуниър Ачийвмънт” реализира идеята ни да учим чрез преживяване, да обучаваме чрез преживяване.

Целта ѝ е насърчаване на свободната инициатива и предприемачеството в класната стая, а оттам изграждане на поколение от способни бизнес лидери в България.

Изборът на модул „Нашият град”, който се занимава с икономическото развитие, местния бизнес и възможностите за професионално развитие, е продиктуван от: възрастта на децата и от преценка за интересите и възможностите им (едновременно да провокира интерес, да е иновативно, но и не

прекалено сложно и да ги демотивира със сложността си); децата роми носят предприемаческия дух в гена си; ромските деца се мотивират по-лесно за обучение, когато прагматизмът в него е по-голям (това важи за всички деца и същевременно недостигът на прагматизъм е много голям недостатък на българското образование); чрез обучението с иновативни методи ние правим своите стъпки по програма „Всеки ученик може да бъде отличник" на ЦМЕДТ „Амалипе", чийто партньор сме от три години.

Методическа разработка на урок по предприемачество

III „а" клас

I. ТЕМА НА УРОКА: Нашият град – откриване на ресторант „Сладкознание".

II. ВИД НА УРОКА – комбиниран; за представяне на знания и умения; за провеждане на проучване; за развиване на идеи; за следване на инструкции; за събиране на данни; за създаване на данни; за тълкуване на данни.

Усвояване на понятия: взаимозависимост, потребител, предприемач, производител.

Учениците имат възможност да усвоят и представят на практика усвоените бизнес умения.

III. ВРЕМЕ – един учебен час.

IV. ЦЕЛИ НА УРОКА:

• да помогне на учениците да открият многообразието от професии и работни места;

• вземане на решения, свързани с бизнеса на един ресторант;

• учениците ще вземат групови решения, свързани с откриването на ресторант – обсъждат и избират най-доброто място, решават какви да са цените, рекламират ресторанта, избират служители и работници, мотивират избора си.

Урокът се свързва с предходните и следващите часове по програма „Нашият град" на неправителствената организация „Джуниър Ачийвмънт", по която третокласниците работят за първа година. Програмата е насочена към усвояване на знания за икономическото развитие, местния бизнес и възможностите за професионално развитие.

V. УЧЕБНО-ДИДАКТИЧЕСКИ СРЕДСТВА, ИЗПОЛЗВАНИ В УРОКА – мултимедия.

VI. ХОД НА УРОКА

1. Организация на класа за работа – поздрав, проверка.
2. Обявяване на темата, целите и задачите.

„Джуниър Ачийвмънт" е най-старата, най-голямата и най-бързо развиващата се организация с нестопанска цел, която работи в областта на икономическото образование. Целта на организацията е да образова и вдъхновява младите хора от целия свят да ценят свободната инициатива, бизнеса и икономическата наука, за да подобрят качеството на своя живот.

„Здравейте, скъпи гости! Добре дошли в ресторант „Сладкознание". Ние, учениците от 3 „а" клас, сме част от 80-те милиона млади хора от целия свят, до които от 1919 година до днес е достигнала организацията „Джуниър Ачийвмънт". Днес ще ви покажем нашите малки постижения – СТЪПКА ПО СТЪПКА, които направиха така, че обикновената класна стая да изглежда толкова необикновена. Чрез програмата, по която работим от няколко седмици, ще научим за различните видове бизнес и многообразието от работни места в града ни. „МОЖЕМ, ЗАЩОТО ЗНАЕМ – УСПЯВАМЕ, ЗАЩОТО МОЖЕМ" е девизът на малките предприемачи от 3 „а" клас. Един ден си припомнихме миналогодишния кулинарен конкурс в училище (снимки). Вкусните неща, приготвени с помощта на родителите ни, ни подсказаха идеята да опитаме отново и да отворим РЕСТОРАНТ."

Презентация (в хода на презентацията се проверява усвоени ли са ПОНЯТИЯТА: качество, печалба, потребител, предприемач, производител, работа, работни места, разходи). Учениците мотивират избора си за отделните позиции – работни места в ресторанта.

УМЕНИЯ

Никога не закъснявайте!

Външният вид трябва да бъде безукорен!

Усмихвайте се!

Не викайте!

Не шепнете!

Бъдете вежливи!

Учениците от класа се изявиха като: УПРАВИТЕЛ НА РЕСТОРАНТ, ГЛАВЕН СЧЕТОВОДИТЕЛ, БАРМАН, СЕРВИТЬОРКИ, ГОТВАЧ, ДИДЖЕЙ, ЖУРНАЛИСТ... На гостите бяха предложени топли и студени напитки, сладки и солени вкусотии, приготвени от родителите. Представител на бизнеса отговори на въпроси, свързани с дейността на фирмата, която представлява, работните места, които осигурява, как се развива производството на стоки в отрасъла, който ръководи, какво е икономическото развитие на региона и др.

Ученици от 12-ти клас поздравиха гостите и учениците със забавна народна песен и обещаха да се включат и в други наши изяви.

VII. ЗАКЛЮЧИТЕЛНА ЧАСТ

Учителят прави анализ, оценка и обобщение на работата както на представилите се ученици, така и на целия клас.

Обобщава и посочва положителните страни в работата на учениците и трудностите, с които са се сблъскали.

Използвана литература

1. **Георгиева, Р. Н.** Автореферат. 2012 г.

2. **Радиева, М.** Учителят и мотивирането на културно различните ученици в началното училище. www.rhetoric.bg

3. www.aeonmagazine.com/being-human/children-today-are-suffering-a-severe-deficit-of-play/ www.unshool.bg

Дафинка Самарджиева
ОУ „Любен Каравелов", Пещера

Да запалиш искрата

„Посредственият учител разказва. Добрият учител обяснява. Отличният учител показва. Великият учител вдъхновява!" Наскоро се натъкнах на тези думи и си помислих: „Колко истина в няколко изречения! Това е то. Ние, учителите, сме щастливи хора! Разказваме, обясняваме, показваме и след всичко това вдъхновяваме, за което децата ни даряват с най-искрената обич на света!" Всеки учител има хиляди истории, които може да разкаже и да сподели своя положителен опит, който дава добри резултати и вдъхновява децата. Реших и аз да споделя с вас своя опит и педагогическото си ежедневие, което понякога ме натъжава, понякога ме вдъхновява, но в крайна сметка ми дава силата да продължа!

Начален учител съм в ОУ „Любен Каравелов" в град Пещера. По традиция училището ни приема ученици от два ромски квартала – „Едиверен" и „Луковица". За по-голяма част от учениците майчин език е турският, една малка част говорят на ромски. В семействата се говори на турски, гледа се турска телевизия и децата постъпват в училище слабо владеещи български език, през последните години – почти невладеещи българския език. Много от родителите са неграмотни, образованието не е приоритет за тях, което води до незаинтересованост към училището и учебния процес. Оттук произтичат и проблемите с ниския успех и непродължаване на образованието след 8. клас. Много от семействата търсят препитание в чужбина или из различни сезонни обекти на територията на страната. Това е предпоставка за честото напускане от децата на училище, преместване в друго населено място, смяна на училища, а нерядко и напускане на училище без уведомяване на ръководството. Друг проблем са ранните бракове. Почти всяка година имаме момичета на 14–15-годишна възраст, понякога дори 12–13-годишни, които биват задомявани и спират да посещават училище. От всичко това произтичат и проблемите със задържането на децата в училище, търсене на начини за

овладяване на българския език и повишаване на успеха, търсене на начини за мотивиране и продължаване на образованието след 8. клас, а понякога и след 6–7. клас.

Преди 4 години, когато за първи път поех 1. клас в това училище, наистина нямах представа какво ми предстои. Колежки с дългогодишен опит ме предупреждаваха, че ми предстои един много труден процес. Казах си: „Щом другите се справят, няма причина да не се справя и аз“ и нарекох класа си „Моя социално-образователен експеримент“. Сега след 4 години толкова силно обичам децата си, че ми звучи цинично да ги наричам експеримент, но пък от друга страна се гордея, че експериментът ми се оказа успешен.

Още в първия учебен ден установих, че децата не разбират всичко, което им казвам. Кимаха с главици, но не ме разбираха. Започнах да използвам за преводачи тези, които имаха малко повече запас от български думи, и благодарение на медиатора, която е на разположение на училището, се справях в ежедневните трудни моменти.

Чудех се с какво да започна (нещо, което мога да обясня и да бъда разбрана с малко думички), за да дам началото на едно добро разбирателство, за изграждането на чувство за единност и свързаност на децата от класа, за изграждане на отговорно отношение един към друг и към нашия нов дом – класната стая и училището ни.

Първият урок, който проведохме, беше на тема: „И вратата я боли!“. Децата блъскаха вратата с все сила и реших, че трябва да се научим как да се отнасяме към новия си дом. Инвестирах 2 часа време, но четири години след това вратата на класната ни стая се затваряше изключително внимателно и ако някой външен си позволеше да я „изтряска“, децата подскачаха и правеха строги забележки.

Вече знаех, че учениците ми имат много малък запас от български думи, но установих, че обичат да се изявяват и да бъдат забелязвани. Реших да използвам това и започнах да ги подготвям да изнасят кратки сценки, като посещавахме детските градини, където малките ученици се изявяваха и получаваха признание. Това водеше до стимулирането им за още изяви.

През учебната 2011/2012 година, когато учениците ми бяха във 2. клас, в училището основахме Ученически парламент. Започнахме да организираме различни кампании и първоначално включвах по 5-6 деца от класа в мероприятията на Парламента. Поставих условие: „В кампаниите участват само ученици, които са показали отговорно отношение към училището и нямат негативни прояви“! Отбелязахме Деня на европейските езици. Децата бяха изключително мотивирани и щастливи, че раздават информационни брошури на гражданите и обясняват какъв ден отбелязваме. Чувстваха се важни и

информирани. Последваха Рома Прайд – Парад на ромските постижения. Подреждахме изложба в градската галерия. Следваше отбелязване на Деня на толерантността, поздравявахме институциите послучай Василица, връзвахме мартеници на хората от града на 1 март, закичвахме малчуганите от детските градини, на 8 април отбелязахме Международния ден на ромите, като раздавахме информационни бюлетини, провеждахме спортни мероприятия и моите деца бяха щастливи, че са герои във всички тези събития. Постепенно забелязвах как добиват смелост, ставаха по-активни и имаха желание за изява. До края на 2. клас привилегия да участват в кампании имаха всички ученици от класа. Освен че придобиваха умения за добро поведение в обществото, децата се стараеха и да се изразяват по-добре на български език. Всички тези дейности и мероприятия станаха традиция за класа и всяка година участвахме активно в отбелязването на всеки значим ден.

Във всички класни, извънкласни и извънучилищни мероприятия наблягах на работата в екип и усъвършенстване на българския език. В часовете по литература започнахме да правим кратки драматизации на произведенията, които изучавахме, за да могат да влязат в душата на героите, да се приучват да говорят по-правилно български език и да структурират изреченията си. В часовете по физическо възпитание си измисляхме различни игри – „Играта на съществителното име", „Играта на прилагателното име", „Играта на глагола", и всичко, което ми хрумваше на момента. Деца, които в началото отказваха да се включат, в един момент сами предлагаха да играем. След бурните емоции се учехме заедно да дишаме и да укротяваме агресията.

В началото на 4. клас, когато започна учебната година, след четиримесечен престой у дома и без никакъв приток на българска реч, децата бяха забравили голяма част от изученото. На тестовете входящо ниво по БЕЛ показаха общ резултат – задоволителен. Въведохме тетрадка: "Прочети ме!" В нея записвахме непознатите думи и когато повторно ме питаха за значението на вече обяснена и записана дума, напомнях: „Имате „Прочети ме". Питайте нея!"

Хубавото беше, че децата, вече свикнали на изяви, се включваха активно във всичко, което им предлагах да направим. Реших да наблегна на мероприятия, които изискват говорене на български език. През годината подготвихме и реализирахме няколко рецитала, като децата рецитираха стихове на български автори, които дори не бяха изучавани. Включихме „Опълченците на Шипка", „Райна Попгеоргиева пред турския паша", „О, Будители народни", „Обесването на Васил Левски", „Братчетата на Гаврош", „Край огнището", „Отечество любезно", „Химн на Република България", „В Родината", „Вятър ечи, Балкан стене", „Радецки", „На Кирил и Методий" и мн. др. Самата подго-

товка за рециталите беше много ползотворна. Децата се стараеха да рецитират по начина, който им показвам, останалите, в ролята на слушатели, научаваха стиховете на съучениците си и един друг се подкрепяха. Когато приключвахме с репетициите, искаха да чуят по още веднъж от станалите им любими стихове.

След рециталите реших да проведем викторина отново на тема „Аз обичам България!“. Подготвихме въпроси от историята на България, данни за видни исторически личности и събития за страната ни. Преди провеждането на викторината посетихме музея в града, музея в съседното село Радилово и църквата в град Батак, за да придобият децата визуална представа и да получат повече информация за миналото на родния си край.

В Пещера се изгражда крепост, датираща от византийската епоха – крепостта Перистера. Посетихме все още неоткритата тогава крепост и учениците с интерес наблюдаваха находките, задаваха адекватни въпроси, имаха възможността да докоснат огромните делви, в които траките са съхранявали провизиите си, да разгледат крепостта и да научат за бита на хората от онова време. Направихме разходка из града и посетихме всички паметници. Не оставаше време да скучаем.

Първоначално проведохме викторина между двата четвърти класа. Децата се надпреварваха да отговарят на въпросите. Това им даде увереност и самочувствие, че имат знанията, и когато се обяви провеждането на следващата викторина за 5–8. клас, те заявиха, че желаят да участват и да мерят сили с по-големите от тях ученици. Представиха се много добре. Това ги мотивира да искат още и още изяви. Постепенно придобиваха смелост, че могат. Искаха да се състезават с по-големите ученици във всякакви направления. Момчетата искаха да играят футбол, момичетата искаха да играят „Народна топка“, активно участвахме в конкурси за рисунки и общоградски училищни мероприятия. Накратко – вече искаха да участват във всичко.

Проведохме футболен мач между 4 “б“ и 5-тите класове. Подготовката беше много трескава. Момчетата си бяха повярвали сериозно. Измислиха име на отбора си – „Сините орли“. Направихме плакат с името на отбора, а момичетата се организираха да подкрепят момчетата.

Всичко беше перфектно организирано, единствено не беше взет под внимание фактът, че могат да изгубят мача. Опитах се да ги предупредя, но те силно си вярваха и не искаха да чуят за провал. Да, но често това се случва в живота, случи се и на нас. Отборът ни беше разгромен с резултат 5:3. Последва истинска трагедия. В следващите няколко дни се учехме как да се справяме със загубите и да продължаваме напред. Заедно плакахме, бърсахме сълзите си, съветвахме се, давах им кураж, давах им примери, че в живота

не всичко е успехи, има и загуби. Несполуките трябва да се превъзмогнат, да си вземем поука от тях и това да ни направи по-знаещи и силни, за да можем да преодоляваме следващите предизвикателства.

Момчетата бяха много амбицирани, че трябва да получат реванш. Тренираха във всеки възможен момент, в междучасията, във времето между часовете и занималнята, оставаха след занималня, тренираха на ливадите в почивните дни. Когато проведохме следващата среща с 5. клас, резултатът беше 8:3 за 4. клас и те буквално полудяха от радост, че са успели.

Последва нов разговор на тема: „Упоритост при преследване на мечтите и как да не се самозабравяме след постигнат успех".

В 4. клас учениците вече разполагат с определен обем знания, натрупали са опит и това дава възможност на учителя за провеждане на повече интересни за тях занятия, в които да бъдат активни участници. Тъй като основните ни проблеми са слабото владеене на българския език и ниската мотивация за продължаване на образованието след 8. клас, сметнах, че е необходимо по някакъв начин да мотивирам учениците си. Исках да ги провокирам към активно участие в учебния процес и като цяло да бъдат активни и съзнателни личности в живота. Реших да проведа урок на тема: „Аз сбъдвам мечтите си!" Идеята възникна спонтанно и ми хрумна, „подсказана" от децата. Дочух преди Коледа, че се организират да купуват подарък за мен. Казах им, че материалните подаръци не ме радват. Най-големият подарък, който могат да ми направят, е след 10-15 години, когато вляза в поликлиниката, някой от тях да ме лекува, когато вляза в общината, някой от тях да ме посрещне, когато вляза в училище, да видя някои от тях вече като учители. И така изреждах различни професии. Последва надпревара да ми обещават кой какъв ще стане и как един ден ще се гордея, че са били мои ученици.

След коледната ваканция наближаваше рождения ми ден и децата започнаха да ме подсещат за това предстоящо събитие. Тогава им предложих, ако все още държат да ми направят подарък, да напишат своите мечти и в паметния ден да ми ги подарят. Последва трескава подготовка. Децата ходеха с лист и химикал, допитваха се един друг, допитваха се до останалите учители и създаваха своето бъдеще. Аз от своя страна подготвих мотивираща презентация, декупирах кутията на мечтите със снимка на класа, картичка за всяко дете със снимка – детето и аз на фона на цветната дъга, която е саморъчно нарисувана в класната ни стая. Изработих разделители за книга, върху които написах цитати за знанията и мечтите. Цялото училище знаеше, че предстои важно събитие в 4 „б" клас и искрено се надявам този ден да остане паметен и незабравим за учениците ми.

Започнах часа с приказка за едни деца, които постъпили в 1. клас през далечната 2010 година, сега вече са в 4. клас и разказвах историята за тяхното развитие, а децата бурно възклицаваха, когато разпознаваха себе си като герои от приказката. След като изгледахме презентацията и те вече бяха готови да ми подарят мечтите си, настъпи най-важният момент. Всяко дете идваше до мен, казваше какъв или каква ще стане и защо точно това иска и пускаше мечтата си в кутията. Когато всички се събраха около мен, им казах, че следва най-важното обещание в живота им и трябва да са напълно сигурни в това, което ще кажат. Който не е готов, може да се оттегли и да наблюдава отстрани. Аз изричах 10-те обещания, а децата повтаряха след мен:

ОБЕЩАВАМ

1. Ще помня приятелите си и ще бъда до тях винаги, когато имат нужда от мен! Обещавам!

2. Всеки ден ще правя по една добрина на някой, който има нужда от нея! Обещавам!

3. Ще се грижа за родителите си и ще им бъда благодарен, че са ме създали! Обещавам!

4. Всеки ден ще научавам по нещо ново, което е полезно за мен, и ще се усъвършенствам! Обещавам!

5. Ще се уча от грешките си и няма да ги повтарям! Обещавам!

6. Завинаги ще забравя думичката „Не мога“! Обещавам!

7. Ще си поставям цели и ще ги постигам! Обещавам!

8. Когато постигна поредната си цел, ще помня пътя, който съм изминал до нея, и няма да забравям откъде съм тръгнал! Обещавам!

9. Ще сбъдна мечтите си! Обещавам!

10. Ще помня този ден и какво съм обещал! Обещавам!

След този свещен ритуал децата сякаш станаха различни, бяхме едно цяло, а кутията с мечтите и обещанията беше най-ценната ни придобивка.

Дните минаваха, ние правехме всеки ден по нещо ново и се готвехме за ВО.

Външното оценяване (ВО) дойде и отмина и класът показа доста добри резултати. Резултатът по БЕЛ беше 5.00. Не това обаче е критерият за мен, от който да остана доволна. В един момент и аз, и децата си дадохме сметка, че наближава часът за раздяла. Никой не обича разделите, а още повече ние, учителите, които се привързваме към учениците си и ги обичаме като свои деца. Естествено, те ми зададоха и въпроса: „Какво ще правим, госпожо, догодина, когато ние ще бъдем в 5. клас и ти вече няма да ни учиш?“

Мисля, че вече имам отговор и на този въпрос. За четирите години, прекарани заедно, успях да изградя един здрав колектив. Децата са много

задружни, умеят да работят в екип, бързо се организират, активни и дейни са и с тях могат да се организират всякакви мероприятия. Умеят да си разпределят задачите и да ги изпълняват, дисциплинирани и отговорни са и на тях може да се разчита. От следващата учебна година учениците от вече бившия ми клас ще бъдат едни добри участници и сътрудници на Ученическия парламент и ще продължим съвместната си дейност.

Вече имаме изграден план. Учениците от 5. клас ще въведат малките си приятели от 1. клас в училищния живот и ще им помогнат да постигнат високи резултати в своето развитие!

„Щастливец е онзи, който се е научил да се възхищава; да следва, но да не подражава; да хвали, но да не ласкае; да води, но да не манипулира!”

„Понякога – каза Пух – най-малките неща заемат най-голямото място в сърцето ти!”

Пресиян Конакчиев
СОУ „Св. св. Кирил и Методий", Златарица

Учениците от Златарица пазят спомена за Априлското въстание

През XXI век глобализмът продължава настъпателното си развитие. В последните години училищното образование в огромен план е изправено пред редица предизвикателства, наложени от мащабните социокултурни и технологични промени. Въпреки проблемите, на които е подложена родната образователна система, тя не е подмината от процесите на мащабното развитие на технологиите и различните подходи за преподаване на учебния материал. Научните работници именуват съвкупността на приложените техники в учебния процес като интерактивни методи. Педагогическите специалисти трябва да осъзнават много добре своите отговорности за формиране на знания, умения и компетентности у учениците, защото чрез прилагането на споменатите методи се повишават степените им на усвоеност сред подрастващите.

Ефективното прилагане не е възможно без спазването на някои основни принципи. Американският педагог Рон Кларк се прочу със своите нестандартни решения, които провокират вдъхновение за учене. Три от тях заслужават особено внимание, те дори биха могли да се определят като структурни закони за резултатното прилагане на съвременните образователни методи. Това са: „научете децата да вярват в себе си, създавайте мигове, които ще оставят трайни следи в живота на децата, виждайте потенциала у всяко дете"[23]. Придържайки се към посочените максими в рамките на целодневната организация на учебния процес в СОУ „Св. св. Кирил и Методий" в гр. Златарица, се реализираха редица дейности, доказващи ефикасното използване на интерактивните методи. Една такава дейност е свързана с отбелязването на годишнината от Априлското въстание.

---

[23] **Кларк, Р.** Край на скуката в час. Изток-Запад, София, 2013, с. 5-7.

Посоченият проект доказа, че отредената му роля, изразена в това да изгради мотивационна среда за повишаване качеството на образованието в средищните училища, е реализирана. Резултатът от нея се обвързва с усвояването на ключови компетентности и засилване на интереса към учебната дейност като превенция на ранното отпадане. Именно в клубовете по интереси ученици от 2., 5. – 8. клас под ръководството на възпитателя на полуинтернатната група в 8. клас създадоха филм, носещ името „Учениците от Златарица пазят спомена за Априлското въстание".

Идеята за осъществяването му възникна вследствие на няколко дейности, свързани с популяризацията на знаменити събития в българския исторически календар. Началото бе поставено с почитането на революционната дейност на Васил Левски, което се реализира на 18 февруари, деня на неговата кончина. Второто подобно мероприятие бе честването на 3 март. Двете представиха съществената си значимост и приноса си за родната история. Чрез тях в Златаришкото школо се формира тенденцията да се засвидетелства уважение към важните национални събития. Вървейки по този паралел, се роди намерението да се направи филм за Априлското въстание.

Целевият капацитет на реализираната добра практика включва няколко нива. Първото е на ниво знания, което предвижда учениците да затвърдят и задълбочат знанията си за революционния връх през 1876 г. в периода на Българското възраждане. Второто е на степен умения и то предвижда да се изградят устойчиви способности за работа с исторически извори, правилното им тълкуване, което е необходимо за открояването на тяхната значимост за разглежданото събитие. Третото е на равнище компетентности, като цели да се създадат нагласи у учениците за оценяване на значимостта и приноса на героите във въстанието.

Участниците, които материализираха идеята и изпълниха поставените цели, са от смесен етнически състав. Учениците от българския етнос, от ромската и влашката етническа група проявиха сериозен интерес през целия процес на работа. Едновременно с постигането на горепосочените цели децата получиха важна информация, която спомогна за създаването на техен собствен стремеж, а именно за правилно речево изразяване. Преодоляването на този проблем е от съществено значение за изграждането на необходимия минимум от образователни изисквания към всеки един учащ. Вторият важен момент, свързан с осъществяването на добрата практика, е, че чрез нея представителите на мултикултурната среда поставят предпоставки за трайното си интегриране към учебната среда. През последните години броят на отпадащите деца е значителен, дори по данни на преброяването през 2011 г., цитирани и в проекта на Стратегия, 23.2% от ромчетата в задължителна училищна

възраст (от 7 до 15 г.) не ходят на училище. Делът на децата от турски произход, които не влизат в час, е наполовина – 11.9%, а на етническите българчета – едва 5.6%"[24]. Методите и подходите, които се използваха по време на заснемането на споменатия филм, създадоха у децата позитивни настроения, засилиха интереса у тях, почувстваха се полезни, защото задачите, които трябваше да изпълнят, бяха сериозни, а те се справиха по един блестящ начин. Използването на подобни практики се явява само елемент от големия пъзел, който трябва да се нареди, за да бъде разрешен споменатият проблем.

Историческото развитие при изработването на филма премина през няколко етапа. Важно е да се отбележи, че в самия процес на реализацията му активно участие взеха и възпитателите на другите класове. Те изпълняваха формулираните критерии в изработения сценарий. Както по-рано се спомена, принос в създаването на видеоматериала са втори, пети, шести, седми и осми клас.

Златаришките деца се комплектуваха в няколко филмови екипа. Първият е този на „техническите оператори". Те имаха за цел да заснемат отделните сцени, но също и да обработят в подходящ вид заснетите видеоформати. Втората група е на „журналистите". Тяхната задача бе да направят интервю със занимаващите се с история хора на територията на град Златарица. Третият екип бяха „участници от въстанието", като същите представяха възлови моменти от случилите се през 1876 г. събития. Четвъртият екип бе и най-голям, защото включваше представители от няколко класа. Той бе този на „съвременните ученици" и имаше за цел да покаже как те почитат родните герои, участвали във въстанието.

Вървейки в тази посока, е време да се разгледа по-детайлно всеки един момент от сценария. Първата полемика, която възникна между учениците и главния инициатор, ръководителят в лицето на педагога от 8 клас, бе как да се именува предстоящата филмова продукция. Предлагаха се много имена, повечето от които си заслужаваха да бъдат избрани. След качествена дискусия се достигна до единомислието предстоящата продукция да носи името „Учениците от Златарица пазят спомена за Априлското въстание". Аргументацията за заглавието се обвързва с това, че дейностите, които трябваше да се изпълнят, бяха изцяло свързани с работата на участващите деца от училище. Подрастващите приеха своите роли сериозно и почувстваха славното събитие в българската история по време на снимачните дейности. Те показаха, че знаят доста и ще продължават да помнят априлската епопея.

---

[24] **Стоянова, В.** Все повече ученици отпада от училище. – В. „Сега", бр. 4649 (72), 26.03.2013 г.

Дейностите на „техническите оператори" се реализира с техника, осигурена от СОУ „Св. св. Кирил и Методий". След заснемането на отделните материали стоеше въпросът как да бъдат синхронизирани. Ангажираните с тази дейност използваха по прекрасен начин своите компютърни умения. Изработиха се чудесни видеопреходи между отделните сцени. Те включват показването на някои свързани с миналото на града сгради, подходяща патриотична музика, кадри от филма „Записки по българските въстания" и други виртуални компоненти. Общото време за реализацията по изработването на техническите параметри беше три седмици. Участниците в екипа изпълниха поставените задачи, пренебрегвайки дори личното си време през почивните дни.

Екипът на журналистите имаше по план да се занимава със съставянето на група от въпроси, които да бъдат зададени на учителя по история в родното училище и възпитателя на осми клас. Същият екип сам прецени кой да подготвя въпросите, но и кой да ги задава в самия процес на интервюиране. Формулираните въпроси отговаряха на методическия стандарт по история. Отговорите на двамата педагози задоволиха напълно очакванията на групата, което бе от значение за качеството на видеозрелището.

Третата група имаше сериозни задачи за изпълнение. Първо, тя трябваше да прочете предварително подготвен изворов материал от учителя по история в училище, след което сама да прецени кой от тях е най-подходящ за използване във филма. След внимателното разглеждане на дадените материали и проведеното обсъждане за техния характер се избраха следните извори: „Кървавото писмо на Тодор Каблешков" и „Възвание към българския народ за въстание, изготвено от избраната на Оборище комисия, 15-17 април 1876 г., Панагюрище". Другите представители от групата бяха облечени в облекла, характерни за конкретния период, след което се прочетоха избраните исторически документи. Важен момент от представянето на фактите се яви и ушиването на въстаническото знаме, на което учениците изписаха епохалните за периода думи „Свобода или смърт". Именно чрез този атрибут представител от групата изигра ролята на Райна Попгеоргиева в компанията на четник и български духовник. Изпълнените дейности придадоха особен колорит на филмовата продукция, която конкретизира значимостта на представеното събитие.

Задачите, които изпълниха и бяха заснети впоследствие от последния екип, се генерираха от инициатора на добрата практика. Възпитателите на втори, пети, седми и осми клас подготвяха учениците си за официалното им видеокомпозиране. Втори клас участва с музикалното изпълнение на песента „Тих бял Дунав" и рецитирането на няколко стихотворения. Пети клас изра-

ботиха постер за Априлското въстание. Учениците от седми клас имаха задача да потърсят подходящо изображение, свързано със събитието, от учебниците по история. Направеният избор бе на „черешовото топче". То бе нарисувано и представено във филмовата дейност. Един от най-силните моменти в продукцията бе свързан с действията на осмокласниците в този екип. Същите положиха цветя върху гроба на Пенчо Вакъвчиев, участник във въстаническите процеси. Целият комплект от изброените дейности на посочената група доказва научно-образователния характер на заснетото.

Показаните сцени във филма доказаха за пореден път, че използването на иновативните подходи води до постигането на високи резултати. Поставените цели се изпълниха, формираха се трайни знания, умения и компетенции у учениците. Реализацията на такъв тип практики изисква голяма подготовка и търпение. Тези два компонента бяха налице. Най-важното от реализацията на изработения филм е, че се спазиха изброените в самото начало принципи. Учениците от различните класове повярваха с пълна сила в преживявания у тях. Съвкупността им илюстрира факта, че всяко дете има потенциал, който може и трябва да бъде разкрит.

Използвана литература

Кушева, Р. Методика на обучението по история. ПАРАДИГМА, С., 2006.

Кларк, Р. Край на скуката в час. Изток-Запад, С., 2013.

Стоянова, В. Все повече ученици отпада от училище. В. Сега, б. 4649 (72).

МОН. Целодневна оррганизация на учебния процес, обучителни материали за учители и възпитатели от средищните училища. С., 2013 г.

НИОКСО. Наръчник за учители. Обучение на учители за формиране на знания, умения и компетентности за работа в интеркултурна среда. С. 2013 г.

Учебни програми. http://www.mon.bg/?go=page&pageId=1&subpageId=28

Диана Стоянова – директор
Илияна Миланова – гл. учител, ръководител на
клуб „ Фолклор на етносите – ромски фолклор"
ОУ „Г. Бенковски", с. Беломорци, общ. Омуртаг,
обл. Търговище

Иновации в работата по програма „Намаляване на отпадането на ромските деца от училище"

В училището в село Беломорци се учат деца от различни етноси – българи, турци и роми, като ромите са най-много. През годините тези три етноса са живели винаги в мир и разбирателство. Така е и сега, въпреки промяната в количествено отношение. През последните години училището ни се сблъска с проблеми по събирането на учениците в училище, отпадане на ученици от училище, допускане на голям брой неизвинени отсъствия и др. Затова през м. април 2009 година започнахме да работим по Програмата за превенция на отпадането на ромските ученици от училище на ЦМЕДТ „АМАЛИПЕ" – Велико Търново, финансирана от Фондация „Америка за България". За тази цел изготвихме „Програма за превенция на отпадането", която актуализираме в началото на всяка учебна година. Основните цели и приоритети в нея са:

1. Привличане на децата и обхващането им в училище.
2. Намаляване броя на неоснователните отсъствия на учениците от училище.
3. Свеждане броя на отпаднали ученици до минимум.
4. Повишаване на успеха на учениците.
5. Повишаване на средния бал на училището от НВО.
6. Повишаване на интереса към ученето и училището, формиране на нагласи за работа в екип и толерантно отношение.
7. Активно участие на родителите – съпричастност, партньорство, диалог.
8. Свеждане процента на ранните бракове до минимум.

Пресъздаването на празници, обреди и обичаи е стара традиция в нашето училище. В часовете по занимания по интереси всяка година се пресъздаваха едни от най-обичаните български празници: Благовещение, Гергьовден, Баба Марта, с цялата им обредност и традиция.

Работата ни по програмата продължи и обогати възможностите да работим в тази насока.

Сформирахме Училищен парламент. В него бяха включени ученици от всички класове, които работеха в различни направления от училищния живот. По покана на Център „Амалипе“ председателят на Училищния парламент посети Народното събрание и участва в среща-разговор със заместник-председателя му.

Създадохме Родителски клуб с участието на родители, проявяващи интерес и съпричастност към училищния живот. Те посещаваха мероприятия в училището и помагаха за провеждането им. Активно присъстваха при провеждането на лектории, срещи, представителни изяви, родителски срещи и др.

На застрашените от отпадане ученици бяха направени портфолия, в които бяха посочени: социалното и материалното положение на семейството на ученика, неговите умения и постигнати резултати, проблемите и причините за тях, като беше изготвен план за развитие на детето, посочени бяха предприетите мерки, отчетени бяха постигнатите резултати.

На база на изготвената Училищна програма бяха включени нови дейности. Всяка година на 16 ноември отбелязваме Деня на толерантността с презентации, рисунки, есета и др.

На 8 април с много песни и танци честваме Международния ден на ромите. Много често на този празник са присъствали и гости от други училища, с които сме работили съвместно по програмата.

Наш приоритет при изпълнението на програмата бе създаването на СИП „Фолклор на етносите – ромски фолклор”, който функционира от 2010 г., а от 2012 г. – под формата на клуб по проект „УСПЕХ“. Основна негова дейност са изучаването на обредите, традициите и празниците на различните етноси в България. Занятията на клуба се провеждат в специално създадена за тази цел „Стая на етносите“. Има изготвен кът с национални носии на различни етноси.

Чрез широк кръг от дейности – слушане, разказване и съчиняване на приказки, предания и легенди, възпроизвеждане на празници, участие в автентични празници, пеене на песни, импровизация на танци – се постига интелектуална и емоционална активност на децата. Това превръща училището в благоприятна основа за опознаване на другите етноси, за създаване на трайни приятелства и преодоляване на етническите и религиозните предраз-

съдъци. Акцент в дейностите се поставя върху практическата дейност по събиране на фолклор от родния край и опознаване на живеещите в него етноси.

В часовете се изучават предимно празниците, обичаите и традициите и на трите етноса. Най-широко са застъпени българските обичаи и традиции, но винаги се прави сравнение с начина на празнуване и при другите етноси. В часовете се изработват различни предмети и украшения, правят се изложби, провеждат се конкурси, организират се срещи между сродни училища. Всяка година посещаваме и Детския ромски фестивал във Велико Търново, откъдето винаги си тръгваме с награди.

В изпълнение на програмата за превенция на отпадането на ромските ученици от училище бяха постигнати следните резултати:

1. Изучаването на различните празници, обичаи, традиции обогати познанията на учениците, пресъздаването на отделни обичаи ги разкрепости, те се сближиха помежду си, изгладиха различията, изживяха хубави моменти и запазиха добри спомени.

2. С голямо усърдие учениците изработиха сурвакници, мартенички, поздравителни картички, ръкоделия, великденски яйца.

3. По този начин се разнообрази живота в училище и то стана по-интересно и привлекателно за нашите ученици. Успяхме да върнем и задържим голяма част от учениците, застрашени от отпадане, намали се и броят на неизвинените отсъствия.

Занапред смятаме да продължим да работим по вече новата програма „Всеки ученик може да бъде отличник", като затвърдим и надградим постигнатото дотук. Ще продължи дейността си и клуб „Фолклор на етносите в България – ромски фолклор".

Недялка Филипова
СОУ „Свети Климент Охридски”, Симеоновград

Мотивиране на учениците от ромския етнос за продължаване на образованието си чрез извънкласни форми на обучение

Правото на образование е едно от човешките права. Неговата роля е да разкрива таланта и потенциала на всеки човек, да допринася за развитие на личността, да способства за подобряване на социалния статус на хората и да подпомага преобразуванията в различните човешки общности.

Един от основните индикатори за развитието на образователните системи на страните членки на Европейския съюз е отговорността за ефективна превенция и ограничаване на броя на учениците, застрашени от отпадане.

Като основен проблем на българското образование в момента е определен проблемът за отпадането на ученици от училище, което засяга отделни групи от ученици в задължителна училищна възраст, които отсъстват продължително, а впоследствие и спират да ходят на училище; деца, които, откъснати от училищната среда и социализация, остават без контрол, без образование, което означава реално изключване от социалния живот.

В нашето училище се обучават 440 деца, от които 80% са от ромски произход. За да се превърне то в привлекателна територия за учениците, е необходима ежедневна работа по отношение на толерантност и възприемане на другия.

Работата с ромските деца е истинско предизвикателство за мен. Важното е да намерим верния път към сърцето на всеки такъв ученик, да вдъхнем увереност в собствените му сили.

Радвам се, че мога да споделя наблюденията си, които са преди всичко върху обучаваните от мен ученици от СИП „Фолклор на етносите”.

Всичко започна с участието ни в 11-я ромски фестивал „Отворено сърце” във Велико Търново, където изпълнихме танца „Ромска магия”. Парк „Мар-

но поле" се изпълни с цветове, ритми, песни и танци не само на българи, роми и турци, популярни в България, а и на различните стилове, свързвани с ромите по целия свят – от огнените ритми на испанското фламенко, през балканската музика на Горан Брегович, до прочувствените напеви на руските цигански романси. Атмосферата на фестивала сплоти всички участници и създаде много и силни приятелства.

Убедена бях, че децата имат нужда от извънкласна форма, която цели развитие на интеркултурното образование, интеркултурната и емоционална активност на децата, която дава възможност за индивидуални изяви. Всяко дете е творец, има скрит талант. Извънкласната дейност е възможност за разкриване на таланта, а учебната програма по СИП е отворена врата за неговата изява.

Началото съвпадна с деня на ромската гордост. Групата бе създадена от 15 ученици от двата етноса (български и ромски), а впоследствие в продължение на 8 месеца привлякохме много привърженици.

Участието в СИП „Фолклор на етносите" е доброволно. В пряката работа се търсят интерактивни методи, които се реализират при събирането на материали по дадена тема и пресъздаването им в празник. Това е достатъчен мотив за провокиране на желанието за посещение и занимания в училище, за постепенна и трайна промяна на отношението на ученици и родители към училището като институция. Въвеждането на часовете по СИП „Фолклор на етносите" е средство за запазване и обновяване на културната идентичност на ромската общност, както и за взаимно опознаване и формиране на толерантност между децата от различните етноси.

Търсейки поле за изява, групата участва в училищни мероприятия като „СОУ търси талант", празника на училището и др.

Включвайки се в живота на училището чрез мероприятия, различни от задължителните учебни часове, ромите се научават да решават проблеми, да преодоляват езиковите си страхове, да поемат отговорност за своите действия и решения.

СИП помага за формиране на толерантност сред всички деца и родители. Голямо предизвикателство за учениците бе включването им в националния клип „Хепи". А в Деня на толерантността се раздаваха пожелания в различни институции в града.

Празниците носят духа на народа, те изразяват народната душевност и добродетелност. Свързани са с ежедневието на човека, с начина му на живот, с неговите стремежи и мечти. Чрез празниците се съхраняват традицията и културата на даден народ, които се предават от поколение на поколение. На празника Банго Васил бе отделено специално внимание. Учениците от

групата по СИП „Фолклор на етносите" разказаха и драматизираха легенди, свързани с празника Василица. Представиха възстановка на ромския обичай Банго Васил с характерната за празника трапеза, прекадиха трапезата, поискаха прошка от възрастните. Изтеглиха късметчета от баницата. Сурвакаха за здраве и берекет. Пяха песни, танцуваха ромски танци, играха български хора.

Ученици от СИП „Фолклор на етносите" от СОУ „Св. Климент Охридски" в Симеоновград се включиха в кампанията „Да възстановим мостовете между нас", организирана за поредна година от Център „Амалипе". Децата, облечени в народни носии и с традиционни сурвакници, сурвакаха заместник-министъра на здравеопазването Адам Персенски, главния държавен здравен инспектор доктор Ангел Кунчев и представители от Фондация „Америка за България". Така децата отбелязаха ромската Нова година – Банго Васил. В благодарност на това децата бяха наградени с подаръци и лакомства.

Кампания „Засади дърво" бе възприета от младото поколение като отговорност към природата, да добият чувство, че са допринесли с нещо хубаво за своя роден край. Ромите обичат природата и полагат усилия да я съхранят и да я опазят чиста за поколенията. И така по повод настъпващата пролет и седмицата на гората учениците от СИП избраха терен и засадиха дръвче. С тази инициатива искахме да покажем и позитивната страна на ромската общност.

С участието си в проекта „Всяко дете може да бъде отличник" децата намериха много нови приятели от другите училища. Заедно посетихме Перперикон и премерихме силите си в народна топка и футбол.

Тъй като ранните бракове са сериозен проблем сред някои от ромските групи, СИП организира кръгла маса на тема „Превенция на ранните бракове в ромската общност – мисията възможна". С голямо желание и интерес се включиха ученички от 7-ми до 10-ти клас. Темата бе поднесена по интерактивен начин във вид на игра. Момичетата влязоха в роли от клипа, който им се представи.

Освен реализираните празници децата подготвяха поздравления и картички по различни поводи към своите учители и родители.

Организирането и създаването на атрактивни и увлекателни дейности поражда у учениците интерес към училището – то става желано място, в което те срещат разбиране и добиват самочувствие, независимо от принадлежността към определена етническа група. Извънкласните дейности, съобразени с интереса на учениците, се оказват най-добрият начин, за да се реализира това. Като се възлагат по-големи отговорности на учениците, те ще са

съпричастни към училищния живот и това ще предизвика активното им участие в училищни и извънучилищни мероприятия.

Включването на интеркултурни елементи и особено въвеждането на часове по „Фолклор на етносите" дават шанс на ромското дете да почувства образованието в училище като продължение на възпитанието вкъщи чрез ромските приказки, предания, обичаи и песни. Така ще приближи училището до семейството ни в ценностната система на ромите, което ще се отрази върху броя на привлечените в училище ромски деца, както и върху тяхната мотивация за учене. Проследяване на посещаемостта и степента на отпадане от училище на ромски деца, участващи в групата по СИП показва, че при тези деца процентът на отпадане от училище е по-малък, средният брой отсъствия на дете е намален.

Нашето училище е мястото, което дава сигурна и надеждна гаранция за привличането и задържането на децата от различен етнически произход. Нашата роля като учители е да съдействаме училището да се настани трайно не само в заетото с учебни занимания време, но и в свободното време на учениците. Трябва да привлечем интереса на децата, да задържим тяхното внимание и да засилим мотивацията им за учене и продължаване на образованието в гимназиален етап. Основен начин за това е включването на учениците в различни дейности в училище и извън него.

В своята дейност ние се радваме на безвъзмездната подкрепа и помощ от страна на ръководството на училището и някои от колегите. Добрите резултати са плод на съвместна дейност, за което им благодарим.

Много съм благодарна и на помощта на Център „Амалипе", от които имаме подкрепа през цялото това време.

Основната кауза на СОУ „Св. Климент Охридски" е да превърне училището в място, където всяко дете може да намери себе си, място, където всяко дете може да повярва, че може да бъде отличник, място, където да получи шанс да мечтае и да бъде човек.

Днес можем с гордост и задоволство от извършената работа да заявим, че нашето училище е модел за междуетническа толерантност, който е съвкупност от положителни практики, дейности и проекти.

Антоанета Алексиева Стефанова
Стара Загора

Образователни интервенции при превенция на ХИВ в ромска общност

ХИВ-инфекцията е бавно развиващо се и прогресиращо заболяване, което преминава през няколко стадия, докато причини СПИН. Естественият ход на инфекцията с ХИВ може да се раздели на 3 периода.

Първична или остра ХИВ-инфекция. Това е периодът на първите две до четири седмици след заразяването с ХИВ. През тази фаза вирусът се размножава активно в организма, а симптоми са налице при около 50-70% от заразените. Оплакванията са неспецифични и често наподобяват тези на грипа: висока температура, главоболие, болки в мускулите и ставите, отпадналост, гадене, повръщане, диария, увеличени лимфни възли, възможно е поява на несърбящ бързопреходен обрив по тялото.

Продължителността на този период е около 1 месец. През това време заразените най-често не подозират за наличието на ХИВ-инфекция, а същевременно вирусът се намира в големи количества в кръвта им и гениталните секрети, поради което и рискът за предаване на инфекцията е голям. Обикновено в тази фаза никой не обвързва оплакванията с диагнозата ХИВ-инфекция. Ако бъде направен тест за ХИВ, той ще бъде отрицателен или неопределен.

Безсимптомна (латентна) фаза. При повечето инфектирани с ХИВ първичната (остра) ХИВ-инфекция е последвана от дълъг, безсимптомен период със средна продължителност около 10 години. При подходящо лечение този период може да бъде удължен. Обикновено не се наблюдават оплаквания или симптомите са леко проявени – лесна уморяемост, увеличени лимфни възли. Характерен за тази фаза е спадът на броя на CD 4+ Т-лимфоцитите (Т-хелпери), които са с ключова роля за функциите на имунната система. В този стадий единственият начин, по който човек може да разбере, че е заразен, е да си направи кръвен тест за ХИВ.

Стадий на развит Синдром на придобита имунна недостатъчност (СПИН). Това е последният стадий на заболяването, в който имунната система е тежко увредена. При спадане на броя на CD4+ лимфоцитите под критичния праг от 200 в микролитър кръв, се разгръща картината на т. нар. СПИН-дефинирано състояние. Развитието на СПИН се бележи от появата на инфекции, чиито причинители не биха предизвикали заболяване у хора с нормално функционираща имунна система (т. нар. опортюнистични инфекции). При заразените с ХИВ опортюнистични инфекции се развиват, след като нивото на CD4+ лимфоцитите спадне между 1000 и 200 клетки в микролитър кръв. Развиват се различни бактериални, вирусни и гъбични опортюнистични инфекции (гъбичката кандида, хистоплазма и кокцидомицес, вирусът на обикновения херпес, цитомегаловирус, микобактерий авиум и паразитът пневмоцистус карини и др.). Болните от СПИН са силно предразположени към някои видове злокачествени (ракови) заболявания – неходжкинови лимфоми, сарком на Капоши и др.

По данни на Националната програма за превенция и контрол на ХИВ/СПИН към Министерството на здравеопазването „към 14 февруари 2014 година общият брой на регистрираните носители на ХИВ в страната е 1852 лица. От началото на 2014 година към 14 февруари са регистрирани нови 22 ХИВ серопозитивни лица. През последните години се очертава тенденция броят на новорегистрираните мъже да е четири пъти по-голям от броя на новорегистрираните жени. И през тази година 16 от новооткритите ХИВ позитивни са мъже, а 6 – жени. Географското разпространение на регистрираните случаи на ХИВ показва, че по-голямата част от тях са концентрирани предимно в големите градски райони като София – 11 лица, в област Стара Загора – 3 лица, в областите Бургас и Хасково – по 2 лица, в областите Пловдив, Перник, Пазарджик и Русе – по 1 лице. Като основна уязвима група, особено през последните две години, се очертава групата на мъжете, които имат сексуални контакти с други мъже, които от началото на тази година са 8 лица. По отношение на другата уязвима група – лицата, употребяващи интравенозни наркотици, данните показват, че броят на новорегистрираните намалява, от началото на годината са 2 лица" (4).

Ограничаването на разпространението на епидемията от СПИН е пряко свързано с образованието и промяната на поведението, на обществените норми, както и на социалните и политическите условия за осъществяването на ефективни промени.

Осъществени проучвания сред ромската общност я извеждат като най-уязвима сред малцинствените групи. Обясненията за това се свързват с различни фактори, които оказват влияние върху тази общност: скоростта, с

която се разпада патриархалният модел и липсата на друг такъв, който да определи устойчиви форми на социално развитие. Социалната изолация и различните форми на алиенация, определени от промените в икономическата среда сред ромското население, безработицата, която достига до 90%, ниска култура, трудности при изграждане на социални умения и мотивация за социална адаптация, което от своя страна води до увеличаване броя на проституиращите, употребяващите наркотични вещества, извършители на престъпления от различен характер и т.н.

Към тези причини могат да се добавят и причини от здравен характер: ниска здравна култура и недостатъчно обхващане от здравните служби, особено от профилактични програми; употребата на презервативи, която е все още културно-неприемлива в много ромски общности; устойчиви табута върху говоренето за секса, практикуване на двоен морален стандарт – репресивен спрямо сексуалното поведение на жените и пермисивен спрямо това на мъжете. По данни на здравни експерти голяма част от жените са засегнати от банални сексуално-преносими инфекции, което е предпоставка за потежки инфекции като ХИВ и хепатит В.

Промоцията на здравето получи широко международно признание и стана мощно обществено движение в много страни по света. Младите хора са една от най-важните групи за промоция на сексуално здраве. Те стават сексуално активни на все по-ранна възраст и случаите на сексуално-преносими инфекции са по-чести сред тях. Сформират се малки групи от около 10-12 души, които имат желание да разширяват знанията и житейските си и социални умения относно здравното поведение

Най-ефективният метод за обучителна дейност с цел усвояване на определени знания и социални умения (асертивно поведение, умения да кажеш „не", умения за водене на разговор, преговори; умения за разпознаване на емоции и др.) е работата в малки групи. Като форма тя е близка до основната структура за социална активност в общността – семейните и/или приятелските групи са обединения от 12-15 души с обща цел и висока степен на вътрешна сплотеност. Затова методът за работа на терен се допълва много добре с метода за работа в малка група.

За да се сформира една малка група, е необходима мотивационна работа от страна на социалните асистенти или сътрудниците на терен, които са се специализирали в тази дейност. Те подбират обикновено приятелски групи, които имат интерес да получат по-задълбочена култура (знания и умения) в областта на здравето под игрова форма. Когато се говори за работа в група, винаги се имат предвид двете нива на работа на групата: съдържателно (това,

за което се говори) и процесно (това, което става – взаимоотношения между членовете, скрити мотиви на поведение и т.н.).

В групите, чиято основна цел е придобиване на знания и умения в някаква област, процесното ниво се използва, за да обслужва съдържателното. Груповият процес касае отношенията между груповите членове и функционирането на групата като единен организъм. Добрата групова кохезия (сплотеност и разбирателство между членовете) е необходимо условие, което дава шанс да се работи по конкретната задача (например здравно образование). Загряването обслужва предимно процесното ниво.

Първата крачка към изграждане на атмосфера на доверие и обща групова идентичност е опознаването на груповите членове помежду си. Загряването обслужва тази цел в най-ранния етап на групата – когато тя се формира. Загряването в контекста на работата в група се отнася до първата фаза на груповата сесия, в която групата се въвежда и въвлича в темата и задачата за работа.

Успешното водене на група изисква да се познават груповите и културни норми и те да се дискутират открито, когато пречат на груповата задача (напр. темата за сексуалността е табу за разговор в ромска общност). Освен познаване на груповата култура важно е да се дава сметка за груповата структура и груповата динамика. Членовете на групата се стремят да се включат в груповия процес. Всеки един от тях се старае да намери общи теми с поне един от останалите членове. На този етап ролята на фасилитатора е от голямо значение.

При този метод за образователна интервенция за превенция на ХИВ в ромската общност за получаването на нови знания е фокусирано и се реализира чрез преживяванията, в които се включват обучаемите. То не е просто процес на акумулиране на информация, то е учене в ситуация, в която нещо се преживява, има действия, различен тип активност, има „правене" на нещата и се приема от младите хора от ромската общност.

Литература

1. **Бенкова, К., В. Шошева, Ст. Динчийска, М. Илиева, А. Стойков.** Социални и здравни аспекти на приобщаващото образование-деца със задръжка в психическото развитие. – Наука и технологии. Двадесет и трета международна научна конференция, Съюз на учените – Стара Загора, 2013.

2. **Илиева, М.** Интерактивни методи на обучение в ранна детска възраст при деца-билингви. Сборник доклади от научно-практическа конференция „Интеркул-

турното образование като средство за намаляване отпадането на ромските деца от училище". ЦМЕДТ „АМАЛИПЕ", Велико Търново, юни 2013 г.

3. **Илиева, М., К. Бенкова, В. Шошева, Ст. Динчийска, Е. Масларова, Р. Василев, А. Стойков.** Водене на случай при клиенти, застрашени от ХИВ и ХИВ-позитивни. Международна научна конференция „Иновации в образованието", Шумен, 2014.

4. **Илиева, М., М. Шошев.** Туберкулоза. – Практическа педиатрия, бр. 3, 2014, с. 24.

5. **Колев, Д.** Общностен мониторинг на здравните услуги в общините Павликени и Велико Търново. Пловдив, Астарта, 2012.

6. **Колев, Д.** Сърцето на общността. Пловдив, Астарта, 2013

7. **Шошева, В., К. Бенкова, Ст. Динчийска, А. Стойков, М. Илиева.** Социални и здравни параметри на ранното образование при деца-роми (3-5 год). – Наука и технологии. Двадесет и трета международна научна конференция, Съюз на учените-Стара Загора, 2013.

8. http://www.aidsprogram.bg/

Силвия Илиева
Стара Загора

Педагогически подходи при превенция на туберкулоза в ромска общност

Туберкулозата е хронично инфекциозно заболяване, което засяга главно дихателните органи (90% от случаите). Развиват се и извънбелодробни форми със засягане на други органи и системи (лимфни възли, централна нервна система, сърце, очи, кожа, органи на коремната кухина, кости и стави, урогенитална система и други).

Туберкулозата е лечима и предотвратима, но все още е една от основните причини за заболеваемост и смъртност по света, особено в страните от Азия и Африка.

Причинител на болестта е туберкулозният бактерий. Той се отличава със значителна устойчивост във външната среда. Особено дълго се запазва в храчките, отделяни от болните, включително и след тяхното изсъхване. В тъмни и непроветрени помещения, туберкулозният бактерий издържа до 3 години. Туберкулозните бактерии са силно чувствителни на директна слънчева светлина и загиват след 5-10 минути.

Основен източник на зараза е болният от белодробна туберкулоза човек. Малка роля, като източници на зараза, имат болните от извънбелодробна туберкулоза. Проникването на инфекцията в белите дробове става най-често по въздушно-капков път. Храчките на болен от туберкулоза съдържат милиони бактерии. Заразяването става много лесно, когато се намираме в близост с болен, отделящ туберкулозни бактерии при кашлица, кихане или разговор. Заразата може да се пренася и чрез прах. Възможно е и заразяване по хранителен път – през устата.

Практически всеки от нас се среща с туберкулозни бактерии, но заболяват една малка част от хората. Около 22% от хората, които са били изложени на продължителен контакт с туберкулозната бактерия, се заразяват. От тях само една малка част – около 10%, развиват заболяването на даден етап от

живота си. Дали човек ще развие заболяването или не, зависи в голяма степен от естествените съпротивителни сили на организма. Повечето от хората остават само носители на бактерията и никога не развиват заболяването. При тях имунната система успява да се справи с туберкулозната бактерия и тя остава в латентен вид в организма, т. нар. латентна туберкулозна инфекция. Такива хора не могат да заразяват с туберкулоза други хора, но биха могли на даден етап, в резултат на влошаване състоянието на имунната система, да развият активна туберкулоза. Латентната туберкулозна инфекция се установява основно с наличието на хиперергичен кожен туберкулинов тест на Манту, при отсъствието на клинични, микробиологични и лабораторни белези за активност. Лечение при латентната туберкулоза се предприема, за да се предотврати развитието на активна туберкулоза в бъдеще. Стандартният курс на лечение при нея обичайно използва само един противотуберкулозен медикамент.

Напредъкът по овладяването на това социално-значимо заболяване, както и на други заболявания, появили се през последните години, стана възможен благодарение на финансирането от страна на Глобалния фонд за борба срещу СПИН, туберкулоза и малария чрез програмите „Подобряване на контрола на туберкулозата в България" и „Укрепване на Националната програма по туберкулоза". През 2013 г. Министерският съвет прие Националната програма за превенция и контрол на туберкулозата в България за периода до 2015 г. Документът е продължение на действащия до 2011 г. Целевите групи в риск, към които продължават да са насочени дейностите, са лицата, лишени от свобода; лицата от ромската общност; наркозависимите; хората с алкохолна зависимост; бежанци и търсещи убежище; деца на улицата и млади хора в риск; хора, живеещи с ХИВ/СПИН.

Реализирането на дейностния и останалите подходи при превенцията на туберкулоза предполага приложението на диференцирания подход. Той може да се разглежда в широк и тесен смисъл на думата. В тесен смисъл на думата означава да се отчитат особеностите на микро- и макросредата, материалните условия и т.н. В широк смисъл на думата означава да се включат освен изискванията за диференциация, и изискванията на индивидуалния и възрастовия подход. В този смисъл могат да се очертаят няколко изисквания:

– да се отчитат индивидуалните различия на протичането на психическите процеси, на темперамента, на характера на личността, което обуславя и различия във формиращия процес;

– да се отчитат възрастовите особености на личността; да се разкриват специфичните особености на дадена възрастова група, които благоприятстват или не формиращия процес;

– да се отчита различната степен на хуманизация на отношенията в ромската общност и възможностите, които тя предоставя за пълноценна личностна изява на болния от туберкулоза и неговите близки и други.

Приложението на тези основни подходи е необходимо условие за интензификация на формиращите личността на клиента на програмата за превенция на туберкулоза процеси. Те създават оптимални възможности за изучаване и формиране на личността като цяло, за овладяване на онези качествени характеристики, без които е невъзможна изявата на хуманната гражданска позиция на заболелия от туберкулоза. В практическата дейност тези подходи са взаимно свързани и взаимнообуславящи се. Тяхното деление има твърде относителен характер, но приложението им е задължително. Очертаните изисквания имат примерен характер. Те не обхващат, а и не биха могли да обхванат цялостното многообразие на възпитателната дейност. Ето защо проявата на творчество от страна на сътрудника на терен е от съществено значение.

Общите изисквания към здравната превантивна консултация за болестта туберкулоза са основни принципни положения, чието спазване създава възможност да се организира и реализира оптимално медико-педагогическо общуване. Те се отнасят към всички видове методи, независимо от тяхната същност и особености. Касаят основни организационно-педагогически условия, чието спазване би позволило да се оптимизира формиращият процес и да се използват в максимална степен възпитателните възможности на различните видове дейност, в които е включен клиентът на програмата. Общите изисквания към подбора и приложението на методите за педагогическо въздействие бихме могли да очертаем по следния начин:

– да са целесъобразно подбрани и приложими по отношение равнището на възпитаност на личността, индивидуалните и възрастовите особености на клиента на програмата и изискванията на създадената ситуация;

– да са естествен резултат на задълбочения и прецизен анализ на степента на формираност на основните компоненти на ситуацията, в която е поставен клиентът;

– да предизвикват самоанализ, самопознание, саморегулация, самоформиране на личността; да стимулират онези вътрешни процеси у личността, които ѝ позволяват да се самовъзпитава;

– да създават възможност за преодоляване на вътрешните и външни противоречия в развитието на личността;

– да са в система с оглед осигуряване на непрекъснатост на педагогическото взаимодействие с цел превенция на туберкулоза;

– да са предизвикани от естествения ход на възпитателното взаимодействие; да не създават впечатление за изкуствено наложени ситуации; да не натоварват с отрицателна енергия и двете страни в общуването;

– да не унижават и накърняват достойнството на личността;

– да утвърждават търпимост, искреност, добронамереност в общуването.

Отчитането на тези изисквания е едно от решаващите условия, които обуславят ефективното протичане на медико-педагогическия процес. Реалният резултат обаче е възможен, ако се отчитат и специфичните организационно-педагогически изисквания към всеки метод.

Всичко това определя и значимостта на проблема, основните насоки на методическата работа със сътрудниците на терен в няколко направления:

– системно запознаване със степента на овладяност на хуманността като качество на отделния клиент на програмата и проявата ѝ във формалните и неформални взаимоотношения между клиентите в микро-, макро- и мезосредата.

– обсъждане на целесъобразни форми, методи и похвати за общуване между клиентите и сътрудниците на терен, които утвърждават хуманните отношения в ежедневието;

– запознаване с разнообразни видове ситуации и предлагане варианти за конкретното им приложение в практиката, в делничните взаимоотношения.

В процеса на професионалното си общуване сътрудниците на терен, работещи по превенция на туберкулозата, обсъждат как се утвърждава хуманен стил на общуване в делничните взаимоотношения и как се използват различни ситуации, които изискват проява на волеви усилия при изява на хуманността.

За постигане на тази цел се използва вербалното общуване, индивидуалните разговори, беседи и груповите дискусии. Специално внимание се отделя на някои специфични измерения на общуването, което съгражда хуманността у личността и хуманизира отношенията в съответната общност, а именно: проява на добронамереност, взаимно уважение, зачитане на инакомислещите, търпимост, толерантност.

Особено полезно е разиграването на типични ситуации, на конкретни факти от живота на клиента, в които се нарушават изискванията на хуманността. И тук се открояват възрастовите различия и индивидуалността на всеки. Съобразяването с тях позволява да се овладеят основните положения, които осигуряват индивидуализацията на формиращия процес – особености на темперамента и на характера на клиента, на специфичните проявления на познавателната, емоционалната и волевата сфера на личността.

Всичко това се вписва в системата на работа на отделния сътрудник на терен, в конкретните форми, методи и похвати, които той използва в ежедневието си по посока на превантивната работа на терен по туберкулоза – едно от най-значимите социални заболявания на нашето съвремие.

Литература

1. **Бенкова, К., В. Шошева, Ст. Динчийска, М. Илиева, А. Стойков.** Социални и здравни аспекти на приобщаващото образование – деца със задръжка в психическото развитие. – Наука и технологии. Двадесет и трета международна научна конференция, Съюз на учените – Стара Загора, 2013.

2. **Илиева, М.** Интерактивни методи на обучение в ранна детска възраст при деца-билингви. Сборник доклади от научно-практическа конференция „Интеркултурното образование като средство за намаляване отпадането на ромските деца от училище”. ЦМЕДТ „АМАЛИПЕ”, Велико Търново, юни, 2013.

3. **Илиева, М., М. Шошев.** Туберкулоза. – Практическа педиатрия, бр. 3, 2014, с. 24.

4. **Колев, Д.** Общностен мониторинг на здравните услуги в общините Павликени и Велико Търново. Пловдив, Астарта, 2012.

5. **Колев, Д.** Сърцето на общността. Пловдив, Астарта, 2013.

6. **Шошева, В., К. Бенкова, Ст. Динчийска, А. Стойков, М. Илиева**. Социални и здравни параметри на ранното образование при деца-роми (3–5 год). – Наука и технологии. Двадесет и трета международна научна конференция, Съюз на учените – Стара Загора, 2013.

7. **Шошева, В., И. Дерижан, К. Бенкова, Ст. Динчийска, Е. Масларова, Г. Вълчев, А. Стойков, М. Илиева, Р. Райкова**. Интегриране на ученици със специални образователни потребности в условията на общообразователното училище. Учебно помагало за учители. София, 2013.

8. www.tbprogram.bg

4. „Фолклор на етносите в България – ромски фолклор": средство за въвеждане на интеркултурно образование в училище

Румяна Стефанова
ПДУД, ОУ „Ц. Церковски", с. Средище

Юбилейно учителско портфолио по „Фолклор на етносите в България – ромски фолклор" в часовете за СИП, или Наръчник на учителя по предмета

По инициатива на ЦМЕДТ „Амалипе" – В. Търново, подкрепяна от МОН и фондация „Отворено общество" – София, в началото на XXI век (2003 г.) е въведен нов предмет за изучаване в часовете за СИП – „Фолклор на етносите в България – ромски фолклор".

Учебната програма по „Фолклор на етносите в България – ромски фолклор" за пети-осми клас е с интердисциплинарна насоченост и има допирни точки с културно-образователните области „Български език и литература", „Музика", като в нея са заложени изпълнението на стандарти от областта на Гражданското образование и от учебните предмети „История и цивилизация" и „География и икономика". Чрез този учебен предмет учениците се подготвят за по-системно изучаване на българското общество и етносите, които го съставят.

Целите на обучението по предмета в прогимназиалния етап са следните:

- Възпитаване на всички ученици в дух на етническа толерантност, търпимост и уважение към културата и ценностите на другите.
- Формиране на система от знания за обществото, света и човека, включващи:
  – етнически и естетически понятия (добро – зло, красиво – грозно и др.).

– понятия, свързани със семейните и родовите отношения (семейство, род, роднини);

– понятия, свързани с етническата и националната принадлежност (етнос, етническа група, народ, нация);

– понятия, свързани с етническата специфика на живеещите в България общности, знания за етническите групи в родния край и др.

- Формиране на познавателни, комуникативни и практически умения.
- Формиране на чувство за гордост от принадлежността към определена етническа група и към българската нация.

Учебният комплект по предмета съдържа:

- Учебно помагало „Разказани пътища" за ученици от 5. – 7. клас за часовете по СИП „Фолклор на етносите в България – ромски фолклор", с автори Теодора Крумова, Йосиф Нунев, Деян Колев (издателство „Астарта", Пловдив, 2012).
- „Книга за учителя". Методическо ръководство за учители, преподаващи СИП „Фолклор на етносите в България – ромски фолклор".
- Интерактивен диск в помощ на часовете по СИП „Фолклор на етносите в България – ромски фолклор".

Преподавам тази учебна дисциплина от 2004 г., т.е. вече 10 години, имам богато портфолио по предмета, което мога да нарека Наръчник на учителя по предмета. То съдържа:

1. Есе „Три неща, без които не мога в професията" – децата, които обучавам, моите колеги и книгите.

2. Описание на упражнението „Ориент експрес" = „По релсите на разнообразието", поместено в учебното помагало на ДРЗ „Отвъд различието" с подзаглавие „Към толерантност и диалог между християнство и ислям в България".

3. Научни публикации, разработки на уроци:

– Списание „Български език и литература", бр. 6, 2003 г. – „Усъвършенстване на устната и писмената култура на учениците билингви чрез практическа работа в кръжок „Фолклор". Посочвам продуктивни дейности за работа над слухово-произносителните умения и речниковия запас на учениците, извършващи събирателска работа над народни умотворения. С броилките специално внимание обръщам на фонемите Х, Ц, Ъ, затрудняващи децата роми от турскоговорящата общност „миллет".

– Списание „Български език и литература", бр. 5, 2007 г. – „Коригиране на устната и писмената реч". В изложението споделям как чрез интерпретацията на текстовете от учебното помагало за V–VIII клас „Разказани пътища" с автори Деян Колев, Антония Кръстева и Теодора Крумова, излязло

от печат през 2003 г. на издателство „Астарта” – В. Търново, и дописване на задачите към тях допълвам учебно-възпитателния процес по български език и литература за корекция на ученическите грешки (фонетични, морфологични, синтактични, пунктуационни, лексикални), регистрирани при диагностиката на знанията и уменията по български език и литература – входно ниво. (Учениците са от четири етноса – българи, турци, татари и роми.)

– В научните трудове на Русенския университет „Ангел Кънчев”, том 48 от 2009 г. е публикувана методичната ми разработка на открито занятие по „Фолклор на етносите в България – ромски фолклор” – СИП на тема: „Гергьовден в Средище. Обреди и ритуали, свързани с гадаене за здраве и любов у българите и ромите. Проучване и пресъздаване на обичаите в празнично занятие на „отворени врати”. Чрез описаното занятие демонстрирам опита си за приспособяване на преподаването с нуждите и способностите на моите ученици, за които официалният български език е цел на овладяване.

– Сборникът „Нови изследвания в ромологията”, София, 2009 г. на издателство „WINI1837” под научната редакция на Христо Кючуков, съдържа в раздел „Ромска етнология” моя статия „Гергьовден в с. Средище”. Изложението дава възможност да се проследи общото и етноотличителното в традициите на българи, роми, татари и турци, свързани с празника Гергьовден (Едерлез или Ъдърлез у ромите и Тепреш у татарите).

– На педагозите от пилотните училища по проекта „Намаляване отпадането на ромските ученици от училище (2011 – 2013 г.) на ЦМЕДТ „Амалипе” – В. Търново, подкрепян от фондация „Америка за България”, предложих и методическа разработка на преподавания от мен в СИП разказ „Скорецът” от Елин Пелин. Темата на урока е „Добродетелите на ромите в разказа „Скорецът” от Елин Пелин”. Урокът е поместен в сборника по проект на РИО – Силистра „Активно учене в мултикултурна класна стая”. Тематичната единица е разработена по учебните стратегии на програмата „Развитие на критическото мислене чрез четене и писане”.

– В рамките на общинската конференция „Училището – желана територия на ученика” (30.03.2007 г., община Кайнарджа) изнесох открит урок в СИП на тема: „Устойчиви лечебни практики от народната медицина в Средище и околните села”. Представен бе краен продукт от теренната работа на учениците. Те демонстрираха лечебните практики „леене на куршум”, „баене против уроки”, „пукане на сливици”, „баене на брадавици” и др.

– През 2012/2013 учебна година обогатих портфолиото с разработката на доклад „Обучението по Фолклор на етносите в България – ромски фолклор в СИП панацея не, а средство за покриване на ДОИ по Гражданско образование и реализиране целите на училищната учебна програма по Граж-

данско образование". Докладът представих на Втория национален форум по Гражданско образование в Силистра (април 2013 г.) „Гражданското образование – мисията е възможна". В изложението правя преглед на развитието на идеята за гражданското образование в България и посочвам учебните предмети, в които се изучават теми от тази област. Спирам се и на „Фолклор на етносите в България – ромски фолклор" (СИП) и на глобалните теми в учебната програма по предмета в V–VIII клас. Посочвам ядрата от ДОИ за учебно съдържание по Гражданско образование и стандартите по теми. Така допълвам учебната програма по предмета, например темата „Семейни и календарни празници на ромите в България" – Ядро 2: „Многообразие и идентичност на личността", стандарти 1 и 2: „Различава етническа и религиозна принадлежност", „Привежда примери за приноса на България в европейското и световното културно наследство".

Подтиквана от желанието да изучавам отколешното време, и по-специално семейните и календарни празници на жителите на моето село Средище, направих етнографско проучване на тема „Ромска сватба в с. Средище". Издирих снимки. Описанието бе поместено в книгата „Семейник, или колелото на живота" на етнографа от Силистра Донка Съботинова.

За учителите по биология и здравно образование в помощ може да бъде етнографското изследване „Сексуалната култура в средата на миналия век и днес в селата Средище и Сребърна". Един от изводите е: В качеството си на учители трябва да подтикваме родителите да разговарят с децата си, да водят с тях диалог (така както ние разговаряме в училище с тях в часовете по биология и здравно образование, в часовете на класния ръководител и в извънкласните форми) за секса, за да могат те, децата, да приемат естествено своето тяло и промените, които настъпват в него, да осъзнаят какво е да си мъж и какво е да си жена, какво ни сближава, какво определя нашето поведение, да знаят, че трябва да бъдем толерантни към другия пол, за да имаме добра връзка. Човечеството, то се движи чрез раждане на нов живот.

4. Сценарии: Този раздел на портфолиото съдържа „Сценарий за пресъздаване на обичаите, свързани с Рамазан байрам". Към него са прикрепени „Анкетна карта за проучване на празника Рамазан байрам" и „Отговора на анкетата". Включени са „Сценарий за откриване на музей Ние винаги сме заедно" и за „Седянка в село Средище". Горепосочените са съставени и реализирани по проект на училището „С фолклора в сърцето към Европа", финансиран от ЦОИДУЕМ, Договор № 33.3 — 184/15.10.2008 г. Приложени са сценарии за провеждане на общински събори на ромите в община Кайнарджа. Разделът финализира със сценарий за литературно-музикална композиция „Ние винаги сме заедно".

5. „Именникът” тълкува значението на собствени имена и произхода им, например: Айнур – с турско-арабски корен и означава „лунна светлина”. Съответства на българското име Светлина.

6. Джобът „Ученически текстове. Ученически книжки” съдържа стихотворения на ученици, посещавали занятията в СИП „Байрам”, „Палавници”, „Другари”, както и есета – „Вече знам моите права”, „Не ще ме принудят”. Идеята за писане и оформяне на детски книжки се роди по време на занятие в СИП „Фолклор на етносите в България – ромски фолклор” при изучаване на „Предание за Шибил”, поместено в учебното помагало „Разказани пътища”, и коментар на Йовковия разказ „Шибил”. Учениците предложиха след обсъждане име на инициативата „Лалето чете”. Училищното издателство „Дъга” дари през годините на училищната библиотека книжните тела „Сватбата на кака”, „Вицария Хахо-хихи”, „Нова година и Рождество в Русия”, „Арденьон”, „Речник на покъщнината”, „Калайджиите през моя поглед” и др.

Част от текстовете на учениците от СИП се публикуват в местния печат, както и в национални издания: сп. „О, рома”, бр. 5, 2005 г., с. 34 – „Какво е миллет?” с автор Елена Еленова и „Ъдърлез” от Семра Нейчева; в. „Азбуки”, бр. 14, 2006 г., с. 9 – „Времето” и „За старите и младите” – есета от Мехмед Тунджар.

7. Разделът „Учебни програми” включва „Програма за образователен семинар с родители на ученици от VII и VIII клас”. Обучението е с хорариум 12 часа и включва 6 теми. Посочвам само една: „Среща на родителите с успешно реализирали се роми от селото (учители – Гюнайдън Реджеб, Шенер Али; Неждет Расим – помощник-учител; търговци – Виолета Каракашева, Айше Ахмедова; общински съветници – Ерджан Рифат, Бейзат Исмаил).

8. В „Пресата за ромите” предлагам интересни, издирени от мен, статии от медиите, които показват добродетелите на ромите. Изрезките от вестници поставям на корково табло в класната стая и в часовете дискутираме: „Може да е българка, туркиня или циганка – стига да е човек” (в. „Лична драма”), „Във влака” (в. „Втора младост”, 12.12.2012 г.), „Тъжната коледна приказка на едно циганско момче”. Целта е формиране на толерантност към Другия, промяна на негативното обществено мнение към етноса.

9. Проектът „Намаляване отпадането на ромските ученици от училище” в медиите. Съдържанието е: „Основното училище в Средище със статут на базово” (в. „Извор”, бр. 1/55, 2011 г., с. 4); „В Средище ромите пяха и танцуваха на събора” в. „Форум”, 12-18.04.2012 г.; 18.01.2011 г. – интервю с мен по радио Шумен за дейностите по проекта; 05.01.2012 г. – интервю по радио „Фокус”; „В с. Средище на Гергьовден ромите гадаят за бъдещето с коприва” (в. „Форум”, 03-10.05.2013 г.).

През настоящата 2013/2014 г. проектът продължава под наименованието „Всеки ученик може да бъде отличник". Учениците са обединени в клуб „Ромски фолклор". Във вестник „Форум" (13-17.01.2014 г.) е поместена статията „Ученици от Средище направиха календар на ромските празници".

Ежеседмични са извънкласните дейности по предмета и изявите на участниците в СИП-а. Маркирам няколко за 2012/2013 учебна година – участие на Юсеин Асиев в ученическия литературен конкурс „Духът на българина" на РИО – Силистра, посветен на Деня на будителите (01.11.) с есето „Ръце с дъх на хляб" и на Марияна Бориславова с „Най-добрият човек от нашето село". Представяне на ученически мултимедийни продукти и рисунки в конкурса „Дъга на толерантността" и завоюване на поощрителна награда. Изложение на ромски ястия в „Празник на гърнетата" (с. Сребърна, 01.12.2012 г.) и завоювана I награда от Бирсевен Емилова (VIII клас) за вкусна ромска баклава. Демонстрация на обичая „Къна геджеси" (момина вечер) на областния конкурс „Букет" и завоювана III награда. Участие в ежегодния събор на ромите в община Кайнарджа (08.IV). Най-впечатляващата за 2013/2014 учебна година извънкласна дейност е рециталът на стихове от съвременни ромски поети, изнесен на IX Общински ромски събор в община Кайнарджа, провеждащ се в с. Средище на 04.04.2014 г. Участниците рецитираха стихове от Михаил Петров – „Ромска песничка", Стоян Будаков – „Табор е земята, а любов – небето", „Пътуват цигани, пътуват", Петър Малинов – „Циганска кръв", Ата Бечева, Асен Мирков, Анжело Малинов.

Настоящият наръчник дава идеи за успешна работа в часовете по „Фолклор на етносите в България – ромски фолклор" (СИП).

Николина Георгиева – главен учител
ОУ „Й. Йовков", Ямбол

Проектната и извънкласната дейност в мултиетническа среда

Един от основните приоритети, залегнали в Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите (2012 – 2020), е обхващане и задържане на ромските деца и ученици в образователната система, осигуряване на качествено образование в мултикултурна среда.

Както е известно, образователният процес не е и не може да бъде само процес на обучение. Наред с мерките за повишаване на качеството на учебния процес трябва да се предприемат и такива за засилване на възпитателната роля на училището.

Особено значение във възпитателния процес има извънкласната дейност. Тя може да бъде разглеждана като една от фазите на процеса на обучение, насочена към практическо прилагане на учебното съдържание. Извънкласната работа задълбочава знанията на децата и пробужда интереса им към самообразование. Тя създава благоприятни условия за ускоряване на социализацията на учениците от етническите малцинства. Извънкласната дейност е призвана да удовлетворява постоянно променящите се интереси на децата и юношите, техните духовни, социокултурни и образователни потребности, предоставя възможност на учениците да се занимават с дейности, които обичат.

Основно училище „Йордан Йовков" в Ямбол е училище с традиции за работа по различни проекти.

Първият проект, който реализирахме с деца от ромската общност, беше „Изкуството – обединяваща сила". Основната задача на проекта беше подготовка и реализация на детския мюзикъл „Калпазански аеробик". В музикално-театрална формация „Йо-хо-хо", която представи този мюзикъл, се включиха деца от различни етноси – българи, роми, турци.

Основните цели, които си поставихме при осъществяването на този проект, бяха:

• ангажиране на свободното време на учениците чрез интересни, занимателни и в същото време познавателни и развиващи дейности;

• формиране у децата от различните етноси на умения да учат, творят и се забавляват заедно;

• развитие и усъвършенстване на музикалните и театрални способности на учениците;

• образователна и социална интеграция на децата от етническите малцинства.

Изключително важна роля за социализацията на ромските ученици изигра реализираният от нас проект „Звезди без граници" в партньорство с читалище „Зора" и Национална астрономическа обсерватория и планетариум – Ямбол. Проектът беше финансиран от ЦОИДУЕМ.

Много и разнообразни бяха дейностите по този проект:

• посещение на Планетариума и древна тракийска обсерватория на Зайчи връх;

• среща с детския писател Панчо Панчев в читалище „Зора";

• драматизация на приказката на Елин Пелин „Голям Сечко, Малък Сечко и Баба Марта";

• приказен карнавал;

• екскурзия до връх Бакаджик;

• караоке конкурс „Три звезди" и др.

При осъществяването на всички дейности сме се опирали на разбирането и подкрепата на родителите. Те се включиха в някои от проведените мероприятия, като най-мащабното от тях беше проведеният в читалище „Зора" караоке конкурс. На него тържествено бяха наградени отличилите се участници в клубовете.

Веселият новогодишен карнавал, осъществен по национална програма „Без отсъствие" през миналата учебна година предостави шанс на всеки участник да заеме достойно място в своята социална среда, да разгърне своя талант и фантазия и да придобие самочувствие.

При избора и реализацията на различните дейности, включени в проектите, ние се стараем да се придържаме към основните принципи за организация на извънкласната дейност, а именно:

• принцип на доброволност;

• принцип на целенасоченост;

• принцип на възпитаване на личността в колектива и чрез колектива;

• принцип на „естетизация на детския живот".

При определяне на участниците в извънкласните дейности се ръководим единствено от желанието, интересите и нуждите на учениците, без значение на техния пол и етническа принадлежност. Принципът на доброволност е гаранция за равни възможности и равен старт за всяко дете.

Важен принцип при планирането и провеждането на извънкласните дейности е принципът на целенасоченост. Той се състои в това, че съдържанието на извънкласната дейност трябва да е насочено към усъвършенстване на личността на ученика. Организирайки свободното им време, ние се стараем да създаваме условия не само за развлечение, но и за интелектуално развитие на децата, за развитие на междуличностните им отношения.

Много интересни и полезни извънкласни дейности за учениците се оказаха състезанието „Стани богат", „Училищен телевизор" и „Виртуално пътешествие", осъществени по проект „Успех".

Излишно е да подчертавам, че подобни дейности повишават общата култура на децата, развиват тяхното мислене, наблюдателност, концентрация на вниманието и интелект.

Интересни за учениците са заниманията в клуб „Европа" и клуб „Пътешественик", чийто ръководител съм аз. Чрез информационните технологии, изобразителното изкуство и различни образователни игри участниците се запознават с различни държави, техните символи и забележителности. Особено вълнуващи са виртуалните екскурзии до европейските столици. По време на занятията учениците се учат да организират екскурзия: съставят маршрут за пътуване, изработват рекламни туристически материали и даже изпълняват ролята на екскурзоводи по време на пътуване.

Не по-малко важен при организацията на извънкласната работа е принципът на възпитаване на личността в колектива и чрез колектива**.** Както е известно, индивидът става личност благодарение на общуването, затова е изключително важно формирането на култура на общуване у учениците: общуване между възрастните и децата и общуване между самите деца в мултиетническа среда. Процесът на общуването, даже ако това не се осъзнава достатъчно, дълбоко се преживява от децата. Това е намиране на „себе си сред другите", това е мощен вътрешен стимул за формиране на личността.

В процеса на общуването децата взаимно се опознават, което от своя страна води до създаването на благоприятна атмосфера за изграждане на прекрасни отношения между тях: взаимопомощ, внимание, толерантност, търпимост.

За формиране на култура на общуване у децата важна роля играят учебните екскурзии, при които учениците не само повишават своите знания, со-

циален опит и обща култура, но и имат възможност да общуват помежду си извън училище.

За учениците от етническите малцинства е важно да осъзнаят своята културна идентичност и да разберат, че различните култури могат единствено да се допълват и обогатяват.

Представянето на различни култури дава възможност за опознаване на етнокултурните различия и за превръщане на културното многообразие във важен фактор за духовно развитие на подрастващите и за създаване на атмосфера на взаимно уважение, толерантност и разбирателство.

През учебната 2012/2013 година учениците от клуб „Пътешественик” представиха древния руски обичай Масленица – празник, съответстващ на българския Сирни Заговезни. С много смях, песни, танци, игри, руски чай и вкусни палачинки децата посрещнаха Масленица. Празникът беше част от дейностите по проект „Успех”.

С много ентусиазъм и фантазия участниците в клуб „Пътешественик” през тази учебна година рисуваха чинийки и вазички в руски народен стил (гжелска керамика).

Към основните принципи за организация на извънкласната работа можем да отнесем и обоснования от руския педагог Б. Т. Лихачов „принцип на естетизация на детския живот”. Същността на естетическото възпитание се състои в това, че детето трябва не само да умее да възприема прекрасното и да го оценява, но и да участва в създаването на красота в изкуството, в живота, в отношенията. Големи възможности за естетизация на живота на учениците предоставят дейностите по проекти и различните форми на художествена самодейност.

През учебната 2013/2014 година училищният фолклорен танцов състав, включващ петокласници от ромски произход, имаше няколко сценични изяви. Тези изяви повишиха тяхното самочувствие и увереността им в собствените сили.

Извънкласните и извънучилищни дейности създават благоприятни условия за естествена интеграция и социализация на учениците от етническите малцинства, подобряват техните социални умения и културата им на общуване, повишават тяхното духовно и интелектуално ниво. Сценичните изяви на учениците повишават самочувствието им и засилват мотивацията за образование и самоусъвършенстване. Всичко това е гаранция за задържане на учениците от ромски произход в образователната система.

Малина Кирова Георгиева
СОУ „Христо Ботев”, Камено, обл. Бургаска

Иновативни методи за интеркултурно образование

Развитието на образователната система през последните години се характеризира с нарастващо влияние на процеса на промяна върху нагласите и очакванията в обществото и определя в голяма степен визията на бъдещето образование. От друга страна, процесите на осъзнаване на преподадената информация и превръщането ѝ в трайни стойностни знания са затруднени и силно ограничени както от настоящата организация на учебния процес, така и от използваната традиционна методика за преподаване. Това в много голяма степен се отнася за децата билингви, които, неразбирайки преподавания материал, бързо губят интерес и мотивация за учене. Това в крайна сметка е в основата на отпадането им от образователната система. Ето защо е необходимо педагозите бързо да преориентират методиката на преподаване. Преподаването да се насочи към индивида с цел да се оптимизира разбирането и развитието на познавателния профил на всеки ученик (1). Учебното съдържание, което е важно да се усвои, да се представи под такива форми, които да дават на ученика максимални възможности за усвояване и да покаже на останалите какво е научил и разбрал.

Доказано е, че непосредственото наблюдение и личният опит са основен източник за точно и ясно познание на заобикалящата ни среда. Те обясняват образуването на конкретни представи, върху които се формират ученическите понятия за предмети и явления.

Използването на нагледността е задължително условие за обучението на учениците билингви заради факта, че голям процент от включените в учебното съдържание научни понятия са свързани с непознати за учениците обекти. Много от използваните понятия в учебния материал са твърде абстрактни, а това изисква онагледяване на учебната информация. Необходимостта от онагледеност се определя и от възрастовите особености на учениците, а именно от характерното за този възрастов период мислене, което

предполага повече опори за осмисляне и възприемане на предлаганата учебна информация.

Използването на дидактични игри и съчетаването им с целенасочено наблюдение и действие улеснява тази задача. Известен факт е, че играта като дейност преминава през няколко етапа в живота на детето. От водеща дейност тя се превръща в съпътстваща, а по-късно и в подпомагаща формирането на новата дейност – учене. Играта започва да влияе на социалното утвърждаване, обогатяване на мотивационната и емоционалната сфера, както и на цялостното интелектуално развитие на ученика. Дидактичната игра се превръща в несравним по своя потенциал помощен инструмент за приобщаване на учениците билингви към ученето и включването им в различни по характер познавателни дейности. Такъв тип ангажираност подхранва у учениците усещане за значимост и удовлетвореност и по естествен начин ги доближава до успеха.

Друг изключително ефикасен метод за интеркултурно образование е проектната работа. Напредъкът в обучението посредством този метод се съдържа още в наименованието му. Терминът проект произлиза от латинската дума projectus, която означава „настъпващ”, „напредващ”. Поставянето на учениците в ситуация, в която те не само мислят и решават проблеми, а включват в този процес направата на нещо – на предмет или извършване на дейност, с която се разширява погледът на участниците в него, е в основата на активното учене (3). Проектната работа е подходяща за постигането на конкретно определени образователни цели, дава възможности за творчество и свобода за учене, прави ученето по-интересно, по-забавно и улеснява разбирането.

ДИДАКТИЧНИ ИГРИ,
които могат да бъдат използвани в часовете по БЕЛ

1. Дидактична игра **„Прочети и подреди”**

Цел: Затвърдяване на знанията за **морфологичните единици** съществително име, прилагателно име, глагол. Съотнасяне на понятие към съответен въпрос, с който го идентифицираме. Активизиране на мисленето.

Материали: Картончета с въпросите, които задаваме, за да открием **морфологичните единици (2 ниво)** съществително име, прилагателно име, глагол и картончета с тяхното наименование (1 ниво).

Описание на играта: Учениците се разделят на три групи. От всяка група се избират по двама участници. Всяка двойка трябва да комбинира въпрос с

морфологичната единица, която пояснява. Останалите ученици четат и проверяват. Действието се повтаря с други думи.

2. Дидактична игра **„Ловци без оръжие”**

Цел: Актуализиране и затвърдяване на знанията за съществителни имена, прилагателни имена и глаголи. Развиване на вниманието.

Материали:

I вариант. Предварително подготвени изречения или текст, в който да се съдържат приблизително равен брой съществителни имена, прилагателни имена и глаголи. Листове за всички ученици.

II вариант. Три листчета, на всеки лист е написана колона от 5-6 думи (съществителни, прилагателни или глаголи). В колоната има една различна дума. Написан е и въпросът, с който се определят думите от колонката.

Описание на играта:

I вариант (2 ниво). Учениците се разделят на три групи. Представител от всяка група изтегля листче, с което се определя какво ще ловува групата (съществителни имена, прилагателни имена или глаголи). Учителят бавно чете избрания текст или изречения, а учениците записват „уловените” думи. Печели играта групата, уловила най-много думи от съответната граматична категория. Преди да бъдат прочетени изреченията, всяка група си припомня въпроса, с който ще откриват своята дума.

II вариант (1 ниво). Учениците се разделят на три групи. Представител от всяка група изтегля листче. Групата прочита думите и открива излишната дума. Печели играта групата, която първа изпълни задачата.

3. Дидактична игра **„Раз, два, три – ръката си вдигни”**

Цел: Разграничаване на съществителното собствено от съществителното нарицателно име. Активизиране на вниманието.

Описание на играта: Водещият на играта съобщава с равен глас съществително име, например *прилеп* и брои „раз, два, три”. Тъй като съществителното е нарицателно, децата не бива да вдигат ръка. Тези от тях, които вдигнат ръка, излизат от играта. При подаване на съществително собствено име децата са задължени да вдигнат ръка. Ако някое дете сгреши, излиза от играта. Побеждават учениците, които точно изпълняват правилата на играта. Задачата в тази игра е от 1 ниво и е постижима за всички деца.

4. Дидактична игра **„Що е то?”**

Цел: Съотнасяне на съществителни имена към поредица прилагателни. Формиране на умения за съставяне на изречения. Активизиране на въображението.

Материали: Листчета, на които са записани прилагателни имена. За всеки ученик трябва да има листче.

Описание на играта: Учениците се разделят на три групи. Ученик от I група чете написаните на листчето прилагателни. Например: *сиво, страхливо, скокливо*. Ученик от II група отгатва за кое съществително тези прилагателни имена са най-подходящи. Ученик от III група съставя изречение с прилагателните и съществителното име. Играта продължава, докато се изчетат всички листчета с прилагателни имена. Задачата в тази игра е от 1 ниво и е постижима за всички деца.

5. Дидактична игра **„Помисли и друга дума намери”**

Цел: Обогатяване речника на учениците със синоними. Затвърдяване на знанията за съществителни имена, прилагателни имена и глаголи.

Материали: Два вида картончета (на едните са написани определени думи, а на другите техните синоними).

Описание на играта: Учениците се разделят на три групи. Всяка група открива една от граматичните категории (съществителни имена, прилагателни имена или глаголи). И трите групи работят едновременно. Първият участник от всяка група избира дума и я прочита (1 ниво), а вторият участник открива синонима ѝ (2 ниво). Играта продължава, докато всички думи се подредят по двойки в съответната категория.

Проект „И плевелът може да бъде полезен”

Учениците разграничават понятията „полезни и вредни растения; плевел”. Откриват положителните качества и у растения, които се считат за безполезни и вредни. Научават повече за здравословното хранене и последствията от лошите хранителни навици на съвременния свят. Провеждат изследователска и събираческа дейност. Проектната работа завършва с издаване на сборник с готварски рецепти „И плевелът може да бъде полезен”.

В началото на книжката учениците изясняват с няколко думи целта на своята работа: *„Иска ни се с тази малка книжка да надникнем в тайните на природата, да предизвикаме вашия интерес и да възбудим обичта ви към*

нея – Нейно Величество ПРИРОДАТА!" След това идентифицират понятието ПЛЕВЕЛ и разкриват положителните качества у растения, които се считат за безполезни и вредни. За изготвянето на тези материали учениците издириха много информация, след което я обработиха и редактираха. Тази съвместна работа научи младите еколози на взаимно уважение и търпение. А издирването на готварските рецепти предизвика много положителни емоции и желание за последваща съвместна работа. Книжката завършва с „Бабини рецепти", които бяха продиктувани от възрастни хора от град Камено. Теренната работа за тяхното събиране сплоти участниците в клуба и създаде нови приятелства.

В работата на училището по Програма „Намаляване на отпадането на ромските деца от училище" учениците от СИП „Фолклор на етносите" взеха участие в издаването на сборник с готварски рецепти и приказки на различните етноси заедно със своите приятели от с. Росен и с. Равна гора. Изготвянето на тези книжки донесе приятни емоции и превърна част от дейностите, свързани с училището, в източник на положителни преживявания, което е и крайната цел при работа в мултикултурна среда.

В книжката **„Пъстра трапеза"** са събрани готварски рецепти от различни етноси. Забавните моменти при изготвянето на сборника бяха свързани с начина на избиране на рецептите, които да бъдат включени в книжката. Повечето от рецептите първо бяха изпробвани и след това според степента на харесване – избрани.

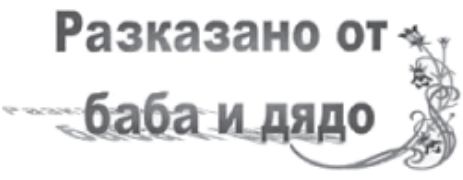

„Разказано от баба и дядо" е сборник с приказки от различни етноси, издирени, записани и редактирани от учениците в СИП „Фолклор на етносите".

Използвана литература

1. **Гарднър, Х.,** 1997. Да се насърчи разнообразието чрез персонализиране на образованието: последици от новото възприемане на човешкия интелект. – Перспективи, Т. XXVII, №2/3, 305-326.

2. **Гетова, Д., Т. Боев,** 1996. Дидактични игри. С., Просвета.

3. **Петрова, В.** 2003. Конструктивистки ориентации в подходите за изучаване на природната и обществената среда и работа по проект. – В: Работа по проект при запознаване с природната и обществената среда в I-IV клас. Ст. Загора. ТрУ- Педагогически факултет, 49-57.

Тянка Кърджилова
Данаил Димов
I ОУ „Св. Паисий Хилендарски", Гълъбово

Европейски проекти в подкрепа на интеркултурното образование като средство за намаляване на отпадането на ромските деца от училище

Интеркултурното образование е полезно за всички деца, независимо дали са членове на мнозинство или на малцинствена група, каквато е ромската. Като учители ние трябва да разбираме различния начин на живот, който водят голяма част от ромските деца. Ниският социален статус, финансовите проблеми и най-вече крайната бедност и мизерия, в която живеят някои от тези деца са причините за ранното им отпадане от училище. А това е така, защото не посещават учебните занятия, остават неграмотни поради честите отсъствия от училище. Обикновено родителите на тези деца са също неграмотни или полуграмотни, нямат елементарни хигиенни навици, не упражняват никакъв родителски контрол. Ромските традиции също са много различни от традициите на българите. Ранната женитба на ромите, създаването на многолюдно потомство характеризират този етнос и, волю неволю, у българите като етнос, колкото и да са толерантни и добронамерени като народ, се е създало определено негативно отношение към проявите и делата на тези хора. И като знаем, че предразсъдъците и дискриминацията са характерни за човешката природа, пред нас стоят за решаване редица проблеми.

Най-напред, когато едно дете излезе от тази среда и влезе в училище, ние сме хората, които трябва да му покажем, че има и друг свят, и други ценности, и други начини на поведение, които то трябва да усвои и спазва. Едно уважение и едно оценяване на човешкото и културно разнообразие може и трябва да бъде издигано на всяко ниво на основното училище. Чрез

получаване на знания по природните науки например децата могат да осъзнаят някои от предразсъдъците и отношенията, които засягат достойнството на другите. Трябва да им се даде възможност да развият разбиране за своя бит и едновременно с това да осъзнаят позитивното въздействие, получавано от другата група деца, които са носители на други ценности, полезни за тях. Щом като децата се научат да разбират и упражняват равенство, справедливост и откровеност в училищните ситуации, ще им бъде дадена възможност да предизвикват предразсъдъците, тъй като ги изпитват на собствения си гръб.

Ключовата идея на нашата презентация е да вземем това, което вече правим в класната стая, и да направим още една стъпка напред чрез използване на знанията, уменията и отношенията, формирани от и чрез учебното съдържание за интеркултурно образование. Виждайки възможностите, които съществуват в нашите уроци за една интеркултурна перспектива, ние можем лесно да ги направим интеркултурни. Всъщност възможностите съществуват, но ние можем да ги изпуснем, ако не ги забележим. А едно интеркултурно обучение и възпитание може да бъде превенция за ранното отпадане на децата от училище, тяхното задържане и успешно интегриране в учебния процес.

Какво е интеркултурно образование?

Това е образование, което уважава, приветства и признава нормалността на разнообразието във всички области на човешкия живот. То подсеща обучаемия за идеята, че човешките същества по естествен начин са развили различни начини на живот, обичаи и мироглед и че тази широта на човешкия живот обогатява всички нас. Това е образование, което промотира равенство и човешки права, бори се срещу несправедливата дискриминация и ни запознава с ценностите, върху които се гради равенството. Интеркултурното образование е за всички деца, независимо от техния етнос и независимо от тяхната възраст. Фундаментален компонент на интеркултурното образование е езикът. Интеркултурното образование се случва чрез „скритата учебна програма" на визуалния и социалния свят, в рамките на които живее детето.

Интеркултурното образование се отнася за етноса и културата, а не за цвета на кожата.

Нашите цели и задачи са:

- Да използваме официалната учебна програма в контекста на етническото разнообразие от български и ромски деца по начин, който повишава и обогатява ученето от всички тях, и да я направим достъпна и възможна за ромските ученици – децата-билингви.

- Да адресираме учебната програма за нуждите на всички ученици в училище, независимо от техния произход.
- Да улесним учителите в създаването на инклузивна учебна среда.

Какви са ползите от интеркултурното образование?

- То насърчава детското любопитство за културното и социално развитие.
- То помага да се развие и подкрепи въображението на детето за нормалността на различието.
- То помага да се развие детското критическо мислене чрез даване на възможности то да придобие перспективи за собствена културна практика.
- То помага да се развие чувствителност у децата.

За да осъществяваме реално и ефективно нашите цели, решихме да включим родителите в училищното планиране, като:

– подкрепяме непрекъснато работата на родителския клуб;
– включим неграмотните и слабограмотни родители в проекта „Нов шанс за успех";
– осигуряваме възможности за неформални срещи между учителите и родителите;
– изследваме начини за адресиране на родителските страхове и загриженост;
– каним родителите да се включат в извънкласни дейности и интеркултурни събития;
– идентифицираме възможности за подкрепа на училището от родителите;
– развиваме стратегия за включване на широката общественост в интеркултурния подход на училището.

Формалните и неформални политики и практики по отношение на различните компоненти от живота на училището имат значимо въздействие върху преживяванията на децата и опита на другите членове на училищната общност. Училищната общност развива своя опит и позитивна ангажираност с разнообразието от култури чрез практики, които очертават и формират живота на децата в училище. Интеркултурното образование се простира далече зад тесния фокус на учебното съдържание, преподавано в класната стая. Използването на интеркултурна перспектива в разработването на училищното планиране има централно значение за ефективното развитие на инклузивно, интеркултурно училище. Важно е всички членове на училищната общност – деца, родители, учители, помощен персонал и администрация, да са включени в процеса на създаване на училище, което цени културното разнообразие, и да са въвлечени в колективна отговорност за развитие и поддържане на инклузивна и интеркултурна училищна обстановка.

Училището има голям принос за успешното интегриране на децата и учениците от ромски произход (80%), които живеят в района на училището. Особено внимание се отделя на намаляване отпадането на ромските ученици от училище. Изготвена е програма за превенция на отпадането, сформиран е ученически парламент и родителски клуб, с помощта на които се провеждат различни мероприятия за формиране и развиване на умения за общуване и социални контакти, спазване на училищните правила и поемане на отговорности, свързани с развитието на детската личност. Така и ученици, и родители чувстват своята значимост като членове на училищната общност. В училище са сформирани 5 групи СИП „Фолклор на етносите – ромски фолклор" със 77 ученици. Реализираме проекта „Всеки ученик може да бъде отличник" към „Амалипе" съвместно с училищата в с. Черна гора и с. Трояново. Голяма част от ромските родители на деца от нашето училище се включиха в проекта „Нов шанс за успех".

За намаляване отпадането на ромските ученици от училище и предотвратяването на сегрегацията в училище само на ромски деца голямо значение отдаваме на печеленето и изпълнението на редица международни европейски проекти, които училището реализира. Бяха осъществени два проекта към ACES – Академия на централноевропейските училища – „Small Feet Making Big Steps" с основно училище „Църквеняк-Витомарци" от Словения и основно училище „Панония" от Будапеща, Унгария. Вторият проект – "Life Is A Checkered Scene", беше изпълнен с две училища – ОУ „Васил Главинов" от Скопие, Македония и Лицей „Наталия Дадиани" от Кишинев, Молдова. В тяхното реализиране участваха успешно учениците от ромския етнос, тъй като темата на проектите беше свързана с работата на ученическия парламент, създаден в училище благодарение на проектите, осъществявани в сътрудничество с ЦМЕДТ „Амалипе" и с интеркултурното образование. Успешно реализирахме и двугодишен проект по Коменски – „Healthy Europe, Happy Europe", с 10 училища от девет европейски държави – България, Англия, Франция, Италия, Литва, Полша, Турция, Португалия и Шотландия. I ОУ „Св. Паисий Хилендарски" е носител на Зелен флаг и работи и за екологичното образование на учениците. Проектите „Less Litter" и "Be careful of surroundings", проведени с редица извънкласни и извънучилищни инициативи (туристически походи, екскурзии с учебни цели, състезания, викторини и т.н.) с главни действащи лица ромските деца, съдействаха за повишаване на интереса, активността на учениците и тяхната отговорност към училище и учебния процес и за формиране на мироглед към околния свят, доста поразличен от средата, в която са свикнали да живеят.

Финализираните и текущи проекти бяха и са в подкрепа на програмата за намаляване на отпадането на ромските деца от училище, изпълнявана в рамките на 3 години от над 170 училища в страната, и дейностите помагат на текущия проект „Всеки ученик може да бъде отличник".

Какво се случи в проектите ?

- Сформиране на клубове "Ръка за ръка";
- Планиране на проектните дейности;
- Нашето наследство – традициите (легенди, митове, песни – СИП „Фолклор на етносите – ромски фолклор");
- Ден на толерантността – да ценим културата и етническия произход на другите;
- Учебни работилници (workshops) за разнообразието;
- Ролеви игри, промотиращи разнообразието;
- Артизложби;
- Празнуване на Коледа и възпроизвеждане на българския обичай „Сурва";
- Ромска Нова Година – Василица;
- История, традиции, религия;
- Мартеницата – символ на здраве;
- Конкурс по готварство;
- Послучай ромската Нова година – Василица, наши ромски деца посетиха Министерството на младежта и спорта и пожелаха на министър Мариана Георгиева и нейния екип честита и успешна нова година;
- Запознаване със здравословни европейски храни;
- Запознаване с традициите, обичаите и културата на различните европейски народи, като:
  – ромска сватба;
  – турска сватба;
  – литовски фолклорни танци;
  – френските танци;
  – тайните на шотландската гайда;
  – португалската народна музика;
  – сицилианските песни;
  – английските танци;
  – полската музика.

Спортните дейности с участието на наши ученици във всички посетени държави – Унгария, Словения, Литва, Португалия, Словакия, Чехия, Шотландия, Англия, Италия, Румъния, Полша, Чехия, Франция, Македония, на-

сърчиха учениците за постигане на успех в спортните прояви, груповата динамика и възприемане на различията в групата на участниците, както и интеркултурната комуникация.

Резултати от участието в европейски проекти

- Огрaмотиха се част от ромските родители по проекта „Нов шанс за успех”.
- Увеличи се интеркултурната сетивност на учителския колектив.
- Подобри се професионалният опит на учителите за справяне с разнообразието и различието в училище.
- Учителите се запознаха с нова методология, подходяща за работа в мултикултурни класове.
- Започна разбиване на стереотипа и начина на живот на част от ромския етнос.
- Борбата с предразсъдъците и дискриминацията стана по-ефективна.
- Започна да се променя в известна степен мисленето на мнозинството по отношение на малцинствените групи.
- Участието ни в европейски проекти на този етап помага на училището да не се превърне в сегрегирано ромско училище.

А интеркултурното образование...

Интеркултурното образование помага на децата да осъзнаят своя потенциал за учене и развива уменията и способностите им.

Интеркултурното образование е важно средство за насърчаване посещаемостта на ромските деца в училище.

Интеркултурното образование е изключителна мярка за ограничаване на ранното отпадане от училище на децата от ромския етнос.

Резултати от интеркултурното образование

- По-голямата част от ромските деца са успешно интегрирани и посещават редовно училище.
- Повишена е ефективността на образователния процес.
- Идентифирано е недискриминационно поведение между децата от двете общности.
- Конфликтните ситуации между децата от български и ромски произход са сведени до минимум.
- Намалява чувствително отпадането на ромските деца от училище и се увеличава броят на учениците, продължаващи своето образование в средните училища.

„Образованието трябва да бъде насочено към пълно развитие на човешката личност и засилване на респекта към човешките права и свободи. То трябва да промотира разбиране, толерантност и приятелство между всички народи, етнически и религиозни групи..." *(Декларация за човешките права, чл. 26)*

Всички наши дейности са насочени към промяна на мисленето на ромите, към формиране на друго отношение към училището и образованието на децата им, защото ние ясно разбираме, че колкото повече хора са на маргинала, толкова по-слаб е центърът. Само с успешно интеркултурно образование ще направим училището успешно и инклузивно място за всички деца, независимо от техния произход, различен начин на живот и традиции, ще се справим с предразсъдъците и дискриминацията и ще ограничим отпадането на ромските ученици от училище.

Таня Миладинова – учител
IV ОУ „ Г.С. Раковски", Берковица, обл. Монтана

Уча, творя, играя!

Днес повече от всякога имаме нужда да живеем заедно в един свят, много по-често управляван и движен от решенията, които създаваме в общностите. Естетиката и изкуството могат да отключат не само потенциала на децата и младите, но да им помогнат да бъдат много по-емпатични. Време е да се научим да си помагаме и подкрепяме във всеки етап от процеса на учене, реализация и създаване на средата ни за живот. Всички сме различни и имаме своя страст и вдъхновение към определена област на живота, която трябва да развиваме. Не можем да се обучаваме качествено в една матрица, еднаква за всички. Време е да освободим образователния процес на всички нива, децата да играят, да се забавляват и развиват естествено.

В тази връзка в IV ОУ „Георги С. Раковски", гр. Берковица съществува СИП „Фолклор на етносите – ромски фолклор" от повече от пет години. В него участват деца с проблеми и трудности в обучението и такива, които отсъстват често и безпричинно от училище. Той има за цел да запознае децата с културните традиции чрез представяне на битови сценки, представяне на етнически герои, рисуване и пресъздаване на приказни герои и характерни облекла. Опознаването на собствените традиции приобщава учениците от ромския етнос в дух на толерантност, възпитание на уважение към различното, отразяване на културното многообразие, съхраняването и популяризирането на традициите и бита на етносите, живеещи на територията на община Берковица. За да разберем и осмислим дълбоките корени на даден народ, трябва да познаваме неговия етнос и фолклор, обичаите, които с дълбока емоция и страст пътуват през времето, за да ни учат и обогатяват нашето духовно пространство. Особено голям интерес децата проявяват към песенното и танцовото богатство на своя етнос. Те сами инициират представителни изяви на ниво училище, община, което съдейства за развитие на тяхното общуване и сценична изява. С особена популярност сред децата се ползва и провежданият всяка година фестивал „Отворено сърце", който дава възможност на децата да излязат извън рамките на ежедневното общуване и да създадат нови запознанства с други деца от цяла България. Да сравнят собствените си успехи и постижения с тези на други деца. Децата в групата по СИП се включват активно и в изявите на училищния и извънучилищния живот, като демонстрират завидно самочувствие и увереност.

Тошко Александров Тодоров – директор
Анжела Маринова, Бойка Семкова,
Мариана Тодорова – педагогически екип
ОУ „Отец Паисий", с. Радомирци, обл. Плевен

СИП „Фолклор на етносите – ромски фолклор" и неговата роля в училищния живот

Образователната система в България е изправена пред множество дилеми, провокирани от мултикултурността. Ние, учителите, сме изправени ежедневно пред реални проблеми в обществото, които поставят образованието пред много труден за прогнозиране на неговия положителен резултат избор.

С въвеждането на делегираните бюджети училищата не разполагат с достатъчно средства за извънкласни дейности. Учениците нямат достатъчно поле за изява на своите възможности. Като цяло се наблюдава тенденция към увеличаване на противообществените прояви и агресията в училище и на улицата. Родителите изпитват безпокойство от неблагоприятното влияние на околната среда върху техните деца. Болшинството родители са от категорията „социално слаби", не разполагат с достатъчно средства за осигуряване участие на децата си в екскурзии или други форми и са силно затруднени при организирането на свободното им време. Голяма част от тези причини водят и до отпадане на учениците от училище.

Поради тези причини нашето училище в продължение вече на доста години насочва вниманието си към възстановяване, разширяване и обогатяване на извънкласните и извънучилищните дейности и създаване на условия за развитие на потенциала на всяко дете чрез включване в дейности, които да осмислят свободното му време, да изграждат колективен дух за принадлежност към спортен отбор, клас; да ги мотивират за участие в дейности за промяна към по-добро чрез занимания с дейности по интереси, за превенция на всички форми на рисково поведение, за преодоляване на проблема за отпадане от училище.

Вече втора учебна година училището ни работи с Центъра за междуетнически диалог и толерантност „Амалипе" по **проект „Намаляване отпадането на ромските ученици от училище",** който се изпълнява в рамките на тригодишна програма, осъществявана с подкрепата на Фондация „Америка за България". Проектът е насочен към превенция на отпадането от училище на ромските деца в задължителна за обучение възраст.

Извънкласните дейности първата година бяха насочени към разрешаване на проблема с големия брой отсъствия, ниския успех в училище, относително малкия процент роми, продължаващи своето образование в гимназиалния етап на образованието, неучастието на ромски родители в училищния живот и в училищните структури на управление.

През учебната 2013/2014 година продължихме съвместната си работа с ЦМЕДТ „Амалипе" по **проект „Всеки ученик може да бъде отличник"**, реализиран с подкрепата на „Тръст за социална алтернатива".

Тази учебна година акцентът ни е да помогнем на всеки ученик да открие в какво е добър, за да бъде той отличник в своята област. Помагаме на учениците да доразвият знанията и уменията си.

В нашето училище имаме изработена своя програма за превенция на отпадането на учениците от училище. Процентът на ромските ученици в нашето училище е 94,58% в начален етап и 85,16% в прогимназиален етап. През изминалите учебни години нямаме отпаднали ученици, но имаме ученици, които заминават с родителите си в чужбина.

Един от основните проблеми пред българската образователна система и по-конкретно пред учебното съдържание е **слабото застъпване на мултикултурни и интеркултурни елементи**. Още със стартиране на съвместната ни работа с Центъра за междуетнически диалог и толерантност със средства от училището финансираме две групи по СИП „Фолклор на етносите – ромски фолклор" – една в начален и една в прогимназиален етап на образование, в които са обхванати общо около 50 ученици. Те изучават фолклора, традициите и ритуалите на различните етноси в България. Смятаме, че сме постигнали и целта на въвеждане на СИП-а: „създаване на ефикасен модел за възпитаване на етническа толерантност, гордост и приятелство, както и за привличане и задържане на децата в училище чрез изучаването на ромски фолклор".

Учениците в СИП „Фолклор на етносите" в начален етап се запознаха през учебната година с приказките на ромите, сватбите на ромите, техните песни и празници. Вече могат да правят паралел между ромски и български песни, да откриват общочовешкото в тях. Познават се основните календарни празници на ромите в България и се откриват общите елементи между праз-

ниците на ромите и българите. Спокойно можем да кажем, че учениците съзнават, че ромите са етнос със свое достойнство и традиции, които са тясно свързани с обичаите на българите и другите етноси, живеещи в България.

Учениците в СИП „Фолклор на етносите" в прогимназиален етап се запознаха през учебната година с произхода и прародината на ромите, техните приказки, календарните и семейните празници и ромската музика. Те съставиха цялостна картина за произхода и историческата миграция на ромите, за тяхното заселване по българските земи. Учениците от прогимназиален етап могат да описват основните ромски групи, осъзнавайки техните общи черти и специфика. Всички те разбират необходимостта от преодоляване на предразсъдъците спрямо ромите.

Оргомна е ролята на въведения СИП „Фолклор на етносите – ромски фолклор" в живота на нашето училище. СИП-ът осъществява тясна връзка между училището като институция и ромската общност. Училището се превръща в център за местната общност. Децата, които участват в тази извънкласна дейност, са с формирано толерантно отношение и солидарност помежду си. Те са по-организирани и отговорни.

С удоволствие вземаха участие във всяко училищно тържество и инициатива:

– откриване на учебната година;

– честването на 150-годишния юбилей на училището на 1 ноември 2013 година;

– празника „Хелоуин"

– състезание по БДП;

– активно участие в Международния ден на толерантността;

– участието в V общински конкурс за рецитатори „За него, живота", посветен на творчеството на Вапцаров;

– есенния бал в училище;

– участие в общински фестивал „Да пребъде Коледа";

– коледния базар, организиран от Община Червен бряг;

– посетиха семейство от местната общност по случай Банго Васили;

– посетиха Министерството на труда и социалната политика също послучай Ромската Нова година благодарение на прекрасната инициатива на ЦМЕДТ „Амалипе";

– отбелязване на 141 години от обесването на Васил Левски в училище и в град Червен бряг;

– включиха се в инициативата „Не на тормоза" на 26 февруари 2014 година;

– отбелязаха Националния празник 3-ти март;

– отбелязаха Празника на ромите на 8 април;

– участваха във всяко спортно състезание;

– включиха се в инициативи по случай Деня на Земята на 22 април;

– включиха се в инициативата „Да изчистим България за един ден" на 25 април;

– Денят на славянската писменост и на българската просвета и култура;

– почетохме паметта на Ботев и на загиналите за Освобождението на България на 2 юни.

В края на месец април гостувахме в град Койнаре на празника „Хубав ден Великден, дваж по-хубав Гергьовден!"

В рамките на изпълнение на **проекта „Всеки ученик може да бъде отличник"** в началото на учебната година всеки клас предложи свой представител за сформиране на училищен парламент, който избра свое ръководство и набеляза свои инициативи. Училищният парламент взема активно участие в училищния живот, в организирането на всички инициативи и празници.

Незабравим спомен за всички ще остане Денят за ученическо самоуправление, който се проведе на 9 май 2014 година. Бяха избрани ученици-учители, както и ученици за всички административни длъжности в училище. Училищният парламент заедно с училищното ръководство и избраните заместници се събраха предния ден, за да бъдат уточнени всички детайли по изпълнение на инициативата. Дежурните ученици сутринта проверяваха на входа бележниците и личните карти и дежуряха в коридорите по време на междучасията. Ралина Емилова от VII клас, която е и председател на ученическия парламент, изпълни длъжността на директор. Всички се събрахме в учителската стая за кратък инструктаж преди започване на учебните занятия. В края на часовете също се събрахме, за да споделим мнения от изминалия ден.

Ден на ученическо самоуправление се проведе и в останалите училища, които също работят по проекта – СОУ „Христо Смирненски" в гр. Койнаре, ОУ „Отец Паисий" в гр. Кнежа и ОУ „Христо Ботев" в с. Глава. Директорите от тези училища, представители от ученическите парламенти и ученици-директори взеха участие в кръглата маса, която се организира в нашето училище. На събитието присъства и г-жа Йонка Данова – регионален координатор на ЦМЕДТ „Амалипе". Гостите бяха поздравени от учениците от нашето училище-домакин. След това в непринуден разговор всички споделихме впечатления, мнения от изминалия ден, дадоха се предложения за подобряване дейностите в училище. Всеобщо беше мнението, че учителската професия не е никак лека, че е необходима помощ както от страна на родителите, така и от самите деца.

През тази учебна година се подобри и сътрудничеството ни с родителите. Беше сформиран родителски клуб, както и избрано негово ръководство. Ръководителят на родителския ни клуб взе активно участие в родителския семинар „Заедно за добро образование на децата днес и в бъдеще“, който се проведе от 22 до 24 февруари тази година. Той започна да провежда обучения „Родители обучават родители“ по глобални теми като „Ромски групи в България“, „Брак и семейство“, „Училището като институция – професионално ориентиране“. Макар и бавно, родителите осъзнават своята роля в обучителния процес на децата. Целта ни е да променим техните нагласи, за да се създаде подходяща среда, а това от своя страна да доведе до преодоляване на причините, водещи до отпадане на учениците от училище.

С нетърпение се подготвяхме за Единадесетия детски ромски фестивал „Отворено сърце”, а участието ни в Десетия юбилеен детски ромски фестивал се превърна в истинско и незабравимо изживяване за учениците. Със средства от бюджета на училището бяха изработени ромски носии, с които нашите участници във фестивала се откроиваха със своята пъстрота и неповторимост. Истинско преживяване за учениците се оказа посещението на хълма Царевец, както и восъчните фигури в мултимедийния посетителски център „Царевград Търнов“.

На 14 юни тази година се организира еднодневна екскурзия, в която взеха участие и ученици от СИП „Фолклор на етносите – ромски фолклор”. Някои ученици за първи път излизаха извън населените си места и участваха в екскурзия. Бяха посетени паметникът на връх Шипка, гробницата на Севт III в могилата Голямата Косматка и Тракийската гробница в град Казанлък. Незабравим спомен за учениците ще остане и посещението на Музея на розата в град Казанлък, както и на Етнографския комплекс „Етър” в град Габрово.

Чрез СИП „Фолклор на етносите – ромски фолклор“ в нашето училище се осъществява преходът от получаване на знания към изграждане на ценности – ценностите на толерантността и уважението към Другия.

Ние считаме, че когато образованието и мултикултурният диалог вървят ръка за ръка, тогава ще имаме добра основа за интеграция на малцинствата и ще ограничим до минимум риска от отпадане от училище.

Даваме си сметка, че са необходими още много усилия, за да получат учениците сериозна подготовка, за да могат те да се реализират пълноценно в условията на социокултурно разнообразие. Стремежът ни и за в бъдеще е да можем да съхраняваме културната идентичност и да се съхраняват и предават традициите и обичаите на етносите на учениците, които се обучават в ОУ „Отец Паисий”, село Радомирци, община Червен бряг.

Йорданка Алексиева – старши учител
Ели Москова – старши учител
НУ „Михаил Куманов", Пещера, обл. Пазарджик

Смяната на средата – предпоставка за излизане от социалната изолация

Начално училище „Михаил Куманов" в гр. Пещера е създадено преди 47 години в кв. Луковица и в него през годините се обучават деца от различни етноси. Работата с ученици в мултикултурна среда е изпитание за всеки учител. Но този вид образователна среда е уникална, защото събира в себе си представители на различни етноси и културни традиции, които общуват и работят заедно.

През учебната 2013/2014 г. съвместната работа с ЦМЕДТ „Амалипе" по програмата „Всеки ученик може да бъде отличник" спомогна още повече за преодоляването на различни предразсъдъци и стереотипи – социални, етнически, образователни и др., а ролята на учителя е да стимулира процеса на обучение в мултикултурна среда чрез прилагането на активни и разнообразни методи на преподаване. С помощта на тези методи у децата се изграждат знания за себе си, опират се на предишния си опит, на собствените си мисли и разсъждения и научават нови неща от другите участници в обучението.

Смяната на средата е една от предпоставките за излизане от социалната изолация. Част от учениците от IVклас на НУ „Михаил Куманов" се включиха с желание и ентусиазъм в Зеленото училище, организирано от център „Амалипе" в гр. Лясковец – комплекс „Манастира".

Нетрадиционната учебна среда и интензивното общуване между учениците от различни училища създаде предпоставка за индивидуална изява и преодоляване на анонимността. Участието в спортни игри, тематични вечери и т.н. затвърди извода, че груповото общуване води до положителна поведенческа промяна.

Търсенето на решения на познавателни задачи, близки до реалния живот, превърнаха децата в активни участници в процеса на обучение, променящи неговия ход чрез собствения си опит и преживявания.

Създадени бяха условия за обучение и учениците да общуват по-свободно помежду си, да си сътрудничат и помагат, да се впишат в обществената среда и по този начин да излязат от социалната си изолация.

Изводите и обобщенията за изучаваните процеси и явления не се предоставяха, а се формулираха последователно от самите деца чрез активни комуникации на различни равнища. Работата в екип култивира съзнателна отговорност към общото дело и толерантност към различието.

Всеки ученик беше свободен да търси информация и взаимодействие. Осъзна се личната отговорност – всяко дете да свърши определена работа и да е отговорно за това. Конструктивната взаимозависимост им даде увереност, че успехът на групата е успех на всеки един член от нея, а от основен източник на информация учителят се превърна в модератор на процеса, експерт, консултант, организатор, който осигурява емоционалната атмосфера.

След завръщането на децата от Зеленото училище се промени и отношението на родителите към осмисляне свободното време на учениците и научаването на нови неща. А положителната промяна в поведението и отношението към учебния процес се почувства бързо и от учителите – децата станаха по-амбицирани, по-уверени в собствените си възможности, което доведе логично и до по-високи резултати в УВП.

Начално училище „Михаил Куманов“ в съвместната си работа с център „Амалипе“ отчете, че уважението и разбирателството в процеса на обучение се проявява и в така любимия и достъпен за учениците СИП „Фолклор на етносите – ромски фолклор“. Отличното представяне на XI Международен детски ромски фестивал „Отворено сърце“ в гр. Велико Търново стимулира децата непрекъснато да се развиват и показват най-доброто от себе си, доказвайки, че наистина „Всеки ученик може да бъде отличник“!

Валентина Паунчева
ОУ „Христо Ботев", с. Гълъбник,
общ. Радомир, обл. Перник

Работа в мултикултурен клас

Основно училище „Христо Ботев" е със 147-годишна история, единственото на територията на община Радомир средищно училище с общежитие. То е и единственото училище от област Перник, което работи с Център „Амалипе". В него се обучават деца предимно от ромски етнически произход, които са деца в риск. В ОУ „Христо Ботев" се обучават деца от социално слаби семейства, деца с един родител, деца без мечти. При нас те идват, за да получат не само знания, но и грижи, разбиране, подкрепа и любов, която често не получават дори и в собствените си семейства.

Училище от Обединена Европа – истинска школа за интеграция, знания, духовност и хармония, чиято цел е осигуряване на равен достъп и качествено образование на всеки без оглед на етническата му принадлежност. Ние сме хората, които ги учим не само да пишат и смятат, ние ги учим кое е лошо и кое е добро, показваме им правилния път, учим ги преди всичко да бъдат хора.

Цели. Една от приоритетните цели е ефективната образователна интеграция на децата и учениците от ромското етническо малцинство. Това може да се постигне чрез осигуряване на равни възможности за достъп на качествено образование на ромските деца. Проблем при осъществяване на образователната интеграция е ниската степен на грамотност и квалификация на възрастните роми – родители и близки на учениците. Честата липса на мотивация и отговорно отношение от тяхна страна към обучението на децата им е предпоставка за нередовното посещение на учебни занятия от учениците, което води до отпадането от училище.

Всеки ученик е добър в нещо. Една от основните ни цели е да открием областта, в която даденият ученик е добър, и да му помогнем да се превърне в отличник в тази област, като доразвие своите знания и умения по приемлив

за обществото начин. Също така да привлечем родителите и да ги ангажираме с училищния живот и с решаването на проблеми, свързани с деца, застрашени от отпадане.

Визия. В училището е изградена една толерантна среда, която е предпоставка за по-успешното интегриране на децата от различните етноси.

Мисия. Целият колектив на ОУ „Христо Ботев“ чрез постоянната си работа създава гаранция, че децата придобиват нагласата, знанията и уменията, които са им необходими, за да се учат цял живот, да се трудят и проявяват високо гражданско съзнание.

Децата от различните етноси живеят и учат в атмосфера на мултикултурно опознаване, толерантност и сътрудничество.

Нашите постижения са следните:

- Допълнителни занятия по български език с деца и младежи, чийто език не е българският. В тези допълнителни часове децата, освен че допълваха знанията си по български език, провеждаха и викторини, свързани с живота и дейността на автори от българската литература.
- Чрез създадения СИП „Фолклор на етносите“ в училището броят на отпадналите ученици намалява; запазени са ромските традиции и идентичност; засилва се интереса на учениците към училищния живот; забелязва се повишаване на образователното ниво на ромските деца; развиват се умения за самоорганизация на ромската общност, засилване на участието на ромите в процеса на вземане на решения, както и за взаимно опознаване и формиране на толерантност между децата от различните етноси.
- Създаден беше клуб „Вкусна география“, където учениците от клуба изучиха рецепти на кулинарни произведения, идващи от различни географски места и различни етноси и култури. Децата с огромно желание и интерес посещаваха заниманията на този клуб.
- Проведоха се занимания и в клуб „Осиновяване на книгата“, където децата представяха по артистичен начин „осиновена“ от тях книга или легенда, история от друг етнос, различен от техния. Също така те преписваха любима тяхна книга и я илюстрираха.
- В клуб „Игри на знанието“ учениците демонстрираха знанията си за други култури, етноси и цивилизации. Провеждаха се различни състезания, като например викторина за нашата галактика.
- От три години всяка учебна година в училището се провежда конкурс „Гълъбник търси талант“. Този конкурс беше изненада за целия педагогически колектив, защото идеята и организирането му е изцяло на нашите деца.

- Проведени бяха съвместни извънкласни занятия на деца от ромски и български етнически произход. Това са бойскаутски походи на Витоша и екскурзии до природни и културни забележителности в България. Посетени бяха градовете София, Банско, Велико Търново, Карлово, Пловдив, както и Белоградчишките скали. Децата бяха очаровани от забележителностите на всяко едно от посетените места и дълго време след това коментираха какво точно ги е впечатлило.
- В училище имаме и арт работилница, която е една съвместна инициатива с „Технополис", гр. Перник. В тази арт работилница децата изработват коледни картички и мартеници за „Технополис" и в знак на благодарност от страна на магазина получават дарения. Благодарение на тази благотворителна инициатива имаме много електроуреди за столовата в училище и за общежитието.
- Учениците с много голям интерес подготвиха рисунки, свързани с бита, нравите и обичаите на различните етноси и тези произведения гостуваха на Община Радомир и РИО, гр. Перник.
- Благодарение на Център „Амалипе" по случай Ромската Нова година учениците посетиха Министерство на отбраната, а по повод Международния ден на ромите учениците изнесоха кратка програма в Унгарския културен институт.
- С голям ентусиазъм учениците от ОУ „Христо Ботев" взеха участие в инициативата на Община Радомир „Добри практики", където показаха завидни знания в областта на математиката.

Освен всичко казано дотук, в училище се провеждат още много тържества, спортни празници и викторини.

Резултатите от тези часове са, че всяко дете с наша помощ се опитва да открие себе си и своята индивидуалност. Освен различните знания за света около тях, те се научават на отговорност, самосъзнание и родолюбие. Възпитаваме ги да бъдат добри, да си помагат, да ценят това, което имат, да уважават себе си и околните. Учениците в нашето училище се чувстват сигурни и защитени, защото им създаваме среда за живот, близка до семейната.

Чрез образованието и извънкласните форми на обучение бе възможна интеграцията и съхраняването на етнокултурната идентичност на учениците от етническите малцинства и отпадането им от училище бе сведено до минимум.

Всяко дете има право да получи качествено образование, което да отговаря на нуждите и способностите му.

Всяко дете има право да бъде щастливо.

Павлина Иванова Филева
Маргарита Иванова Георгиева
Диана Тончева Георгиева
ОУ „Христо Ботев”, с. Каспичан, Шуменско

Иновативни методи за работа в мултикултурна среда

В началото на XXI век нашата образователна система е изправена пред нови предизвикателства: световните процеси на глобализация и процесите на демократични промени у нас. Българското общество трябва да се стреми да осигури възможности за равен старт на всяко дете, независимо от неговата социална или етническа принадлежност. Децата на България са настоящето и бъдещето на българското и обединено европейско общество. Цялостното им развитие е грижа и отговорност на всяка държава

Икономическите фактори, бедността, безработицата, пониженият стандарт на живот поставят децата в затруднена битова ситуация. Родителите все по-често търсят изход в емиграцията, като в резултат на това при децата се стига до честа смяна на училищата и понижаване мотивацията им за учене и последващо отпадане.

Това явление се придружава от много негативни последици. Отпадането от училище на ромски ученици генерира поток от млади необразовани хора, неподготвени за съвременния пазар на труда, потенциални безработни, бедни и без перспектива.

За голяма част от ромите доброто образование не е онзи сигурен механизъм, който осигурява високо качество на живот и висок жизнен стандарт, носи лична удовлетвореност и успех. Ниското социално положение на голяма част от тях, ниското равнище на образование и квалификация ги прави неконкурентноспособни, води до тяхната дезинтеграция.

Етнокултурната специфика на ромската общност и патриархалните норми на свръхконтрол върху поведението на момичетата също водят до ранно отпадане на ученици от училище.

В последните няколко години приоритет на българското образование е намаляване на отпадането на ромски ученици от училище. За постигане на тази задача допринасят неправителствени организации, чиято главна мисия е да се създаде мрежа от училища, последователи в това начинание. Безспорно тази съвместна работа дава своите добри плодове, а и училищата придобиха достатъчно знания и опит да експериментират в решаването на проблеми, свързани с образованието. Проведени бяха редица изнесени обучения, семинари, тренинги, работни срещи, обмениха се опит и добри практики между училищата. Някои от тези дейности бяха планирани по проекти, които училищата сами разработваха и осъществяваха. Учителите бяха запознати с културните и етнически специфики на малцинствата, повишени бяха професионалните им компетентности за работа в мултикултурна среда. В резултат на тези обучения учителите придобиха достатъчно знания и опит, за да експериментират, като използват нови методи и успешни иновационни практики в педагогическата си работа.

В ОУ „Христо Ботев" учат 98% роми. Цялата дейност на педагогическия колектив начело с директора е подчинена на стремежа да направим нашето училище привлекателно и желано място.

Една от целите, заложени в Стратегията за развитие на нашето училище, е интегриране на учениците роми чрез повишаване на интеркултурното им образование, обогатяване знанията за историята и обичаите на етноса, привличане на родителите и активното им участие в училищния живот.

Целенасочената работа в тази насока започна през 2010 година благодарение на експертната подкрепа на ЦМЕДТ „Амалипе", гр. Велико Търново.

През 2011 година получихме предложение за включване в програма към ЦМЕДТ „Амалипе", насочена към превенция на отпадането от училище на ромските деца.

Истинско предизвикателство бе да приемем функциите на базово училище, което да предаде своя опит и знания на други училища с подобни проблеми. В началото имахме известни притеснения относно това как ще ни приемат, но с течение на времето открихме не само нови приятели и партньори, но и съмишленици, с които обменихме знания и опит.

Основните стълбове на Програмата за превенция на отпадането от училище на ромските деца са: СИП „Фолклор на етносите – ромски фолкор", изграждането на родителски клуб и ученически парламент. Обученията на учители по различни проекти превърнаха тези модули в опорни точки на Стратегията за развитие на училището ни. Следвайки насоките на ЦМЕДТ „Амалипе", доверявайки се на собствения опит и интуиция за работа с ученици от етнически малцинства, училището ни успя да обогати своята практика и да се превърне в желано място за учениците.

Паралелно с участието ни в Програмата за превенция кадидатствахме успешно по проект към ЦОИДУЕМ, свързан с утвърждаване културното многообразие на етническите малцинства. Целенасочено включихме като партньори пилотните ни училища ОУ „П. Хилендарски"в гр. Плиска и ОУ „Св. Климент Охридски" в с. Ст. Михайловски. Това даде възможност да задълбочим контактите си в дух на приятелство и взаимопомощ.

Вече трета година училището работи по проект „УСПЕХ", като се обхващат около 60% от учениците в извънкласни форми на работа, които развиват способностите и творческия потенциал на учениците. Включването ни в този проект се оказа част от успешната формула за интеграция на ромските ученици.

Целодневната форма на обучение е успешен начин за повишаване качеството на знания на ромските ученици в училище. Така те прекарват по-голяма част от времето със своите възпитатели, откъснати са от отрицателното влияние на средата.

Пример за добра практика бе участието ни в проект „С грижа за интеграцията на учениците от етническите малцинства" с партньор община Каспичан и още три училища на територията на общината. По този проект в нашето училище работиха пет групи в различни направления: „Интеграция чрез спорт", „Хороводна стъпка", „Вокална група", „Приложни изкуства", „Лятна занималня".

В Клуба по приложни изкуства се изработиха най-различни предмети за украса на класните стаи, поздравителни картички, апликации и много други, като се прилагаха специфични техники, развиваха се сръчност и усет към красивото у децата.

Любителите на музиката и танците бяха обхванати съответно във вокална и танцова формация, в които разучаваха песни и танци на различни етноси.

Клубовете развиваха своята дейност и през лятото. Целта бе да бъде уплътнен и организиран летният отдих на учениците под ръководството на педагогически специалисти.

Реализацията на този проект създаде възможност децата да прекарат пълноценно ваканцията и в образцова езикова среда, която да спомогне за разширяване на активния и пасивен речник на български език и да улесни адаптацията на учениците в началото на учебната година.

Работа на Ученическия парламент

В изпълнение на училищната програмата за превенция един от основните приоритети бе продължаване работата на Ученическия парламент. Съставът

му бе избран на демократичен принцип, като всеки клас (от II до VIII) излъчи свои представители. Изборът им бе предшестван от тайно гласуване, като за целта се изработиха бюлетини и урни. В състава на ученическия парламент влязоха ученици с безспорен авторитет сред останалите и с желание за работа и изяви.

Задачите, които трябваше да реши Ученическият парламент, бяха:

1. Продължаване на работата за превръщане на училището в място, където всеки ученик би се чувствал полезен и значим.

2. Намаляване на броя на застрашените от отпадане ученици.

3. Повишаване успеха на училището.

4. Намаляване на агресията, подобряване на дисциплината в училище.

5. Подобряване на училищната среда и опазване на училищното имущество.

6. Възпитаване в благотворителност и милосърдие.

Вече поредна година Ученическият парламент е главен инициатор на редица мероприятия в училище. Много от тях се провеждат с активното участие на СИП „Фолклор на етносите – ромски фолкор" и Родителския клуб.

Новото, което приложихме тази година в работата на Ученическия парламент, бе, че дадохме възможност на учениците от начална степен да поемат отговорност за организирането на дейностите, като по-големите и опитни осмокласници бяха техни „обучители". По този начин се осъществява приемственост между членовете на Ученическия парламент.

В средата на месец декември 2013 г. в училище бе организиран коледен концерт с благотворителна цел – да се подпомогнат деца в неравностойно положение и самотни възрастни хора. Събраните средства и предмети бяха дарени на нуждаещи се местни жители по предложение на членовете на Ученическия парламент.

На 14 януари бе отбелязан празникът Банго Васил. Подготвени бяха драматизации на ромски предания и легенди. Пресъздадена бе обредната трапеза по случай Василица, като активно участие взеха групите по СИП „Фолклор на етносите – ромски фолклор". Родителите на учениците се погрижиха за празничната маса.

Поредна година в училище се отбелязва Свети Валентин. По този повод УП изработи специална кутия, която бе препълнена с валентинки и донесе много вълнения и усмивки на получателите. Учениците от СИП „Фолклор на етносите – ромски фолклор" подготвиха тематично табло за празника.

Проблемът с агресията между учениците е много актуален в последните години. Ето защо Ученическият парламент инициира отбелязването на Деня на розовата фланелка – ден, в който казваме „Стоп!" на насилието и агресията. Изработени бяха тематични емблеми, с които учениците изразиха своята

солидарност и съпричастност. Подготвена бе музикална програма, която завърши с „розово хоро".

Дейностите, свързани с екологичното възпитание, повишават отговорността на децата към опазване на природата. На 22.04. – Ден на Земята, Ученическият парламент предложи да се почисти и оформи дворното пространство, като се засеят цветя и градински насаждения. Всички класове се включиха в инициативата, а най-активните ученици бяха стимулирани с предметни награди.

През настоящата учебна година работата на Ученическия парламент бе насочена към намаляване на агресията в училище, подпомагане на изоставащите ученици, утвърждаване на човешките добродетели, здравно образование и екологично възпитание, запазване и уважение към традициите и обичаите на различните етноси.

Работа на Родителския клуб

В ОУ „Христо Ботев" няма създадено училищно настоятелство поради различни причини. Комуникацията между учителите и родителите допреди няколко години се осъществяваше единствено на родителски срещи или индивидуални посещения по домовете.

Създаването на родителски клуб бе в отговор на нашите усилия да ангажираме родителите и да ги направим съпричастни към училищния живот, като разчупим традиционната форма на родителските срещи. Това бе поредното предизвикателство, което приехме с ентусиазъм, следвайки насоките на ЦМЕДТ „Амалипе" и споделените добри практики на обучителните семинари.

Целта на сформиране на Родителския клуб е да се преодолее проблемът със слабата ангажираност на родителската общност към образователно-възпитателния процес, да бъде променена обществената нагласа; разчупването на социалната капсулация на ромите, както и да се работи върху един доста сериозен проблем, а именно – намаляване броя на отпадналите ученици от ромски произход.

През настоящата година съставът на Родителския клуб бе решен по нов начин. Миналата година за членове се подбраха родители, които имат вече изграден авторитет в ромската общност и натрупан семеен опит. В проведените беседи с тези родители стана ясно, че те се съобразяват с традициите на етноса и им е трудно да ги нарушават дори в случаите, когато осъзнават, че са в ущърб на децата (например ранните бракове, респективно ранната бременност).

Тази учебна година от всеки клас бе избран по препоръка на класния ръководител родител, който да има поне две деца, обучаващи се в училището, и да бъде достатъчно отговорен, за да приеме членството в Родителския клуб като мисия. Прави впечатление, че по-младите родители са по-изпълнителни, активни и мотивирани при осъществяване на различните дейности на клуба.

На сбирка на Родителския клуб бе обсъден въпросът с агресията сред учениците и пропуските във възпитанието на някои деца. Констатира се, че този проблем съществува сред учениците в първи клас (една част от учениците са живели в социални домове). Затова се взе решение да се проведе среща с родителите и учениците от първи клас, на която да се обсъди този въпрос. На срещата присъства класният ръководител и членове на Родителския клуб. С помощта на специално подготвена презентация бе представен проблемът за агресията и насилието между учениците. Посочени бяха примерни казуси за разрешаване от родителите.

По случай Великден членовете на Родителския клуб боядисаха и украсиха яйца, с които бяха зарадвани самотни и възрастни хора от селото.

Опитът ни в работата с Родителския клуб ни даде възможност да начертаем следващите насоки за работа и да направим следните изводи:

- Считаме, че следващата задача, която стои пред училището и всички институции и организации, ангажирани с проблемите на ромите, е работа с родителите, насочена към правилно възпитаване на техните деца и мотивиране за постигане на по-високи образователни резултати. Семейната среда, правилното семейно възпитание, създаването и съхраняването на културни ценности и морал са фактор номер едно в изграждането на личността. След семейството на второ място се нарежда училището. Затова не би следвало да се подценява водещата роля на семейството. За реализирането на тази задача е необходима допълнителна работа с родителите под формата на лектории и практически семинари, в които да се включат голям брой участници. Важно за тези срещи е да бъдат атрактивни, да се използват иновативни методи, да се провеждат в подходяща атмосфера, родителите да бъдат активни, а не пасивни участници. Особено внимание трябва да се обърне на неграмотните и малограмотни родители, които да се стимулират да продължат образованието си, като се изтъкнат предимствата на образованието за социализацията им в обществото.
- Отличителна характеристика на семействата от ромски произход е многодетността. Това е проблем, свързан преди всичко с традициите и етническата характеристика на това малцинство. Ето защо е необходима

работа с родителите в тази насока – да осъзнаят факта, че раждането на дете е отговорност, то трябва да бъде планирано събитие, обвързано с редица икономически и социални фактори с цел подобряване качеството на живот на децата и израстването им като пълноценни личности.

- В резултат на осъществените дейности с Ученическия парламент и Родителския клуб се повиши самочувствието на ромските ученици, всеки намери мястото си в училище и се разви в областта, в която е добър. Родителите повишиха доверието си към учителите. Осъзнаха значимостта на училището като институция.

В ОУ „Христо Ботев" са сформирани две групи по СИП „Фолклор на етносите – ромски фолклор", съответно: II–IV и V–VIII клас. Създаването му е благодарение отново на съвместната ни работа с ЦМЕДТ „Амалипе" и включването ни в Програмата за превенция отпадането на ромските ученици от училище.

Вече трета последователна година СИП „Фолклор на етносите – ромски фолклор" е включен в учебния план на училището и се приема положително от учениците. Тази учебна година СИП-ът се финансира от бюджета на училището. За поредна година ще вземем участие в Международния ромски фестивал „Отворено сърце".

Преподаващите СИП „Фолклор на етносите – ромски фолклор" са преминали специално обучение към ЦМЕДТ „Амалипе", за което имат издаден сертификат.

Участниците са ученици от ромски и турски произход. Изучаването на ромския фолклор и история е в отговор на възникналата потребност у подрастващите от опознаване на собствената си същност и идентификация в българската нация.

Основните цели, които се поставят чрез обучението по СИП-а, са:

– да се възпитат учениците в дух на етническа толерантност, търпимост и уважение към културата на другите;

– въз основа на познаването на собствения си етнос да се формира чувство на гордост от принадлежността си към определена етническа група, която е неразривна част от българската нация;

– да се провокира интересът на участниците към фолклора и традициите на различните етноси и откриване на допирните им точки.

Работата в този СИП е неизменна част от многобройните ни дейности по различни проекти, свързани с образователната интеграция на ромите в България. Всичко това обогатява и разнообразява живота в училище.

Послучай 8 април бе подготвена презентация, която да запознае присъстващите на празника с историческите събития, дали повод този ден да

присъства в календара ни като Международен ден на ромите. Изпълнена бе кратка литературно-музикална програма.

В часовете по СИП „Фолклор на етносите – ромски фолклор" учениците се запознаха с произхода на ромите. Разгледаха се ромските групи в България. Големи вълнения предизвика дискусията за това към коя група роми принадлежат ромите в село Каспичан. По-голямата част от учениците се самоопределят като турци и се срамуват да признаят, че са роми. При обсъждане на традициите, които се спазват при отбелязването на зимните празници, стана ясно, че традициите на етноса в населеното място почти припокриват българските. Най-живи, впечатляващи и същевременно консервативни остават сватбените обичаи, носещи автентични ритуали, ритми, песни, които се предават от поколение на поколение. Сватбите при ромите в селото са събития с голям отзвук и се превръщат в празник за ромската общност в населеното място. Естествено, темата за любовта и приставането на мъж са едни от най-интересните за учениците. В дискусията по тези теми учащите са най-активни.

Село Каспичан е едно обикновено село, в което подобно на много български села проблемите са безработицата, липсата на достатъчно финансови средства, емиграцията и миграцията на местното население. В селото няма подходящо място, където младите хора могат да се събират и общуват помежду си. В този смисъл училищните мероприятия се превръщат в алтернатива на такива срещи, оживяват и разчупват монотонния и непривлекателен живот на село. Това безспорно води до повишаване авторитета на училището сред населението и повишаване доверието на родителите към образователната институция.

Разработването на система от извънкласни и извънучилищни дейности в съответствие с интересите и възможностите на тези деца допринася за развитие на силните страни на личността, което допринася за по-добрата им интеграция.

Ниската мотивация на ромските ученици за посещение на училище е обусловена от причини, свързани с усложнения учебен материал и натрупването на излишна информация. Голяма част от тях поради беден речник трудно влизат в контекста на уроците, което ги демотивира и обезкуражава. Ето защо усвояването на българския език и въобще цялостният процес на задържане в училище е свързан с процеса на ранна социализация, протичаща в предучилищната подготовка. Там се създава готовност за учене и се усвояват начални умения и навици. Според нас подготвителният клас е по-удачна форма на предучилищна подготовка, защото заниманията протичат в училищна среда и децата свикват с нея, което улеснява процеса на адаптация в

първи клас. Децата усвояват някои навици, а постепенното навлизане в обучителния процес е по-резултатно.

Друга насока, в която трябва да се работи, е работа с родителите. Трябва да се направи всичко възможно родителите на учениците да участват активно и отговорно в училищния живот, да се задълбочи връзката учител – родител. Да се внуши на родителите, че образованието на техните деца трябва да бъде приоритет и основна тяхна грижа, да се изградят у самите родители умения за възпитаване на децата им. В този смисъл е добре да се сформира „Училище за родители", в което родителите да се научат да бъдат ангажирани и отговорни към децата си, респективно към обществото.

Работата в мултикултурна среда е работа в дух на позитивизъм, толерантност и уважение към личността на другия. Това е индикатор за професионалните и личните качества на педагога.

Доц. дн Мариана Мандева
Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий"

За езиковото образование на деца от етнически малцинствени общности (лингвистични и нелингвистични проблеми)

„I Have a Dream!"
M. L. King[25]

1. Съвременни езикови политики: Европа – България

1.1. От монолингвизъм към мулти- и плурилингвизъм в езиковото образование на ученика

Европейският съюз зачита „... правото на идентификация чрез езика на над 450 милиона негови граждани. Разбирането, че езикът, който говорим, ни помага да определим кои сме, се оказва водещо както за формиране на вътрешните езикови правила (реализираната езикова политика) на Съюза, така и на програмите, които поощряват интегрирането на страните членки за съвместно намиране на решения на проблеми в областта на изучаването на езиците" (Стойчева 2006: 25). В условия на глобализация се приема, че „... владеенето на Е1 и Е2 представлява единно явление" (Шопов 2012: 28), а билингвалният индивид е „обичайна реалност" (Шопов 2012: 224-227). Днес езикът става „мост" – „... мост за междуезиково разбиране" (Шопов 2013: 340).

Като ценност се утвърждава съхраняването на различията и многообразието на езиците. „Разноезичието или езиковото многообразие е владеене на известен брой езици или съжителството на различни езици в дадено общество" (Рамка 2006: 14-15). Многоезичието е класически термин, означаващ ползването на много езици. „С постепенното разширяване на езиковия опит

[25] M. L. King. <http://www.dadalos-iizdvv.org/vorbilder/mlk/ml_king.htm> (09.05.2015).

на даден индивид в културната му среда... той не класира тези езици и култури поотделно" (Рамка 2006: 15). Според новата терминология на Съвета на Европа в областта на езиковата политика многоезичието (*мултилингвализъм:* L < multus = много) е със значение „...ползване на няколко езика в даден географски регион (изразяващо се във владеене и ползване на няколко преливащи се книжовни норми и „устни" териториални говори)" (Стойчева и др. 2011: 17). Понятието „плурилингвализъм" (L < pluralis < plus = повече) се свързва с „... владеене на няколко езика... и се противопоставя на географското определение на границите, в които се ползват в ежедневното общуване няколко езика, изразено с термина мултилингвизъм" (Стойчева и др. 2011: 17).

В съвременния научен дискурс се отделя специално внимание на въпроса за индивидуалния плурилингвизъм и ролята на образователните институции на европейските страни. Политиката на многоезичие, и в този контекст ролята на училищата, е важен фактор в развитието на способността за комуникация през многото езикови бариери на континента. „Завършващите образованието си трябва да имат висока степен на грамотност по националния или официалните езици на страната. Освен това за процеса на междукултурна комуникация им е нужна компетентност в допълнителни езици. Тази потребност, належаща за съвременната икономика и за бъдещото икономическо развитие на обществото, е отразена в документи и стратегии на национално и европейско равнище. Приема се също, че тя е комплексен процес, който трябва да започне от най-ранна възраст... Пренебрегването на езиковото и мултикултурното образование не само предпоставя неравен старт за голяма част от завършващите, но и разширява... пропастта, която съществува... при входа в задължителното образование" (Стойчева и др. 2011: 13). *Очевидна е преориентация от монолингвизъм към мулти- и плурилингвизъм в езиковото образование на младата личност, при това още от детската градина и началното училище*.

Актуалността на тези въпроси ще нараства, тъй като усвояването на няколко езика е средство за взаимно разбиране между народи с различни култури и води до формиране на съзнание за европейска културна идентичност. Владеенето на език е комуникативен континуум, конкретизиран под формата на Езиков паспорт. Той представя речевите действия, които езиковата личност може да извършва със средствата на използваните езици. Разграничават се три равнища и шест степени във владеенето на уменията за слушане, четене, участие в разговор, самостоятелно устно изложение, писане (Рамка 2006: 35-41).

Резюмирано и метафорично казано: *днес езиковото обучение, провеждано в училище, строи „прозорец" на ученика към мултикултурния свят. Дава активен принос за това езиковото образование да се превърне в нещо повече от владеенето на езици и да обхване и предаването на културните и на другите ценности в съвременните общества.*

1.2. Борба с неграмотността и малограмотността

В съвременното „общество на знанието" думата „грамотност" се употребява в смисъл и на езикова грамотност (literacy), и на математическа грамотност (numeracy), и на грамотност в областта на природните науки и технологиите. В последно време все повече се говори за „новата грамотност на XXI век", включваща умения за справяне с дигиталните технологии, за работа в мрежата с цел извличане и анализ на информация, за осигуряване на достоверност на намерената информация и т.н. (Уорлик 2008: 41). Става ясно, че понятието „грамотност" днес функционира в тесен смисъл – езикова грамотност (literacy), и в широк смисъл – комплекс от грамотности.

Езиковата грамотност (literacy) е фундаментална. Тя е определяща за формирането на всяка друга грамотност, включително на „новата грамотност на XXI век" – дигиталната грамотност. В основата на езиковата грамотност са компетентности, свързани с четене и писане на родния език или на езика, официален за дадена страна, но също така и други компетентности (по слушане, говорене). Става дума за „... способността на човека да идентифицира, да разбира, да интерпретира, да създава, да обменя, да общува, да изчислява, като използва отпечатани и написани на ръка материали, свързани с различни видове контекст" (Национална стратегия 2014: 3).

Езиковата грамотност е фундаментално човешко право и фундаментална човешка отговорност. Тя е главен фактор за личен и обществен просперитет в съвременната „цивилизация на знанието". Има решаваща роля за способността на личността да се учи и развива през целия живот, да участва пълноценно в обществото и да живее независимо, отговорно и успешно. Езиковата грамотност е мощен инструмент за повишаване на производителността на населението в трудоспособна възраст, което води до интелигентен и устойчив икономически растеж и подобряване на социалната система.

„Съгласно определението на ЮНЕСКО от 1958 г. неграмотен е всеки, който никога не е учил да чете и да пише. Терминът малограмотност се отнася до хора, които, въпреки че са посещавали учебно заведение, не притежават достатъчни умения за четене и писане. Следва да се разграничава една особена форма на малограмотност – функционалната неграмотност, която означава, че дадено лице не е придобило четивните и писмените умения, необходими във всекидневния живот" (Становище 2010: 3). В актуални документи на европейските институции с тревога се посочва, че „... явленията неграмотност и малограмотност съществуват във всички страни на света, като 960 милиона души са засегнати от това бедствие... Според резултатите от проведените от ОИСР проучвания по PISA броят на младежите със слаби четивни умения в Европейския съюз се увеличава – ... от 21,3% през 2000 г. до 24,1% през 2006 г." (Становище 2010: 2). „Тъй като четенето и писането

са основни елементи на всеки образователен процес, Европейският съюз следва да допълва и координира действията на държавите членки с цел да се засили борбата с малограмотността и да се зачита правото на образование" (Становище 2010: 3). Тези констатации изискват повишена мобилизация на европейските и на националните институции – както в образователната сфера, така и по отношение на социалната и икономическата политика.

През последните години различни фактори провокират актуализирането на тази тема у нас – постиженията на българските ученици в националното външно оценяване и в международните изследвания, както и констатирането на пряка зависимост между равнището на езикова грамотност и социално-икономическите и демографски реалности (Национална стратегия 2014).

Специално внимание заслужава въпросът за огрaмотяването на децата от етнически малцинства. *Формираните умения за слушане, говорене, четене и писане на официалния български език (като втори език)*[26] *са мощен инструмент за намаляване на бедността, насърчаване на заетостта, гражданската активност и социалното включване* (Стратегия 2013).

2. Изучаване на официалния български език от деца от етнически малцинствени общности – „ключ" за отговорен и успешен живот в променящия се свят

2.1. Обучението по български език като втори език в 1. – 4. клас – инструмент за предотвратяване на отпадането от училище в следващи образователни етапи и степени

Преждевременното напускане на училище е актуален проблем, поставящ сериозни предизвикателства пред държавите членки на ЕС (Препоръка на Съвета 2011).

---

[26] В ситуация на мултикултурни отношения актуалност добива триадата: първи език – втори език – чужд език. Първият език е езикът на първичната група, в която се социализира индивидът. Вторият език е познат на обучаваните от социокултурното им обкръжение – понякога само на рецептивно равнище, но в домашни условия се практикува етнодиалект на друг език. В повечето случаи вторият език е официален за страната, в която се изучава. Чуждият език е вид втори език, който се овладява в учебна обстановка, но не се използва интензивно в речевата среда на учещия. Отношенията между понятията „втори език" – „чужд език" са отношения между родово понятие и видово понятие.
Статутът на българския език в Република България е решен в чл. 3 на Конституцията: „Официалният език в Република България е българският" (Конституция: 2). Правата на гражданите, чийто първи език е различен от официалния, са защитени от член 36, ал. 2.

„*В България се наблюдава тревожно висок процент на децата в задължителна училищна възраст, които или не са обхванати от системата на образование, или впоследствие отпадат от нея. Най-голям е относителният дял на децата от рискови групи, и в частност сред ромското население. Последицата е създаване на големи диспропорции в степента на образованост, в резултат на което относително компактни групи остават в периферията на обществения живот и са допълнително затруднени в интеграцията си* (подчертаването мое – М.М.). Този проблем има по-широки социални измерения и не може да бъде решен само с мерки в областта на образованието" (Национална програма 2006: 5). Идентифицират се причините за преждевременно напускане на училище – социални, етнокултурни, икономически, педагогически причини. Очертават се мерки на национално, регионално и училищно равнище за решаване на проблема (Стратегия 2013).

Интерес в случая представляват *педагогическите причини.* Те имат съществено влияние върху отпадането от училище и се проявяват в различни направления. Според изследване на тема „Причини за отпадането от училище", проведено от Витоша Рисърч, „Макар две трети от отпадналите деца да смятат, че им е харесвало да ходят на училище, 47% определят изучавания материал като много труден за тях, а 30% не са разбирали това, което им е преподавано. Така... 41% от изследваните отговарят, че в училище не им е интересно" (Проект 2006: 7). „Учителите са на мнение, че голяма част от децата, срещащи трудности с ученето още в първи и втори клас, имат проблеми с говоренето и разбирането на българския език" (Проект 2006: 7). Оттук следва допускането, че *ако в началото на училищното обучение компетентностите по общуване на официалния български език (като втори език) се формират устойчиво и удовлетворително, това ще предотврати/ограничи отпадане в следващи етапи и степени на образованието.*

2.2. Непреднамерено изучаване на официалния български език като втори език

Българският език (включително като втори език) се учи от детето преднамерено и непреднамерено, в училищни и в извънучилищни условия. За преднамереното изучаване на езика като втори език в училище напоследък се говори и пише много. *Встрани от вниманието остава проблемът за непреднамереното му изучаване в извънучилищни условия. От значение тук е степента на владеене на официалния български език на старта в училище, формирана в контекста на групите езикови ситуации в районите със смесен етнически състав.*

Основни компоненти на езиковата ситуация са езиците, които се говорят, и броят на хората, които ги използват. Като релеванти за описанието на ези-

ковата ситуация се посочват още типове езици и тяхната субординация, езиците лингва франка и езиците с широко или местно разпространение. Езиковите общности се класифицират в зависимост от това като моно- или мултилингвални.

Диференцират се три групи езикови ситуации в районите със смесен етнически състав (Георгиева 2004: 4-9).

Първа група. В населеното място няма интензивни контакти с българи и не съществува социална необходимост от усвояването на официалния български език. Турският/ромският език обслужва почти всички сфери на общуване. Налице е билингвизъм, при който турският/ромският език е първи език, а официалният български език е втори език.

Втора група. В населеното място живеят различни етнически групи. Турският/ромският език се ползва в семейно-битовата сфера и в междуличностното общуване на обществени места, когато ситуациите разрешават това, но в останалите сфери (културна, обществена) се ползва официалният български език.

Трета група. В населеното място живеят различни етноси, но езикът за общуване във всички сфери, без семейно-битовата, е официалният български език.

„*Конкретната група езикова ситуация в районите със смесен етнически състав оказва съществено влияние върху равнището на владеене на официалния българския език на старта в училище и върху произтичащите методически решения за постигане на регламентираните образователни стандарти в края на 4. клас*" (Мандева 2014: 6). Отделен е въпросът за обновяване на учебниците и на учебните помагала по български език (1. – 4. клас) в контекста на тази проблематика. Разглеждането ѝ изисква отговорно отношение и самостоятелно внимание, включително на институционално равнище (МОН), и затова тук само я отбелязвам.

2.3. Преднамерено изучаване на официалния български език като втори език в мултикултурна училищна среда

Влиянието на системата на първия език върху системата на изучавания втори език води до образуване на ненормативни форми и фрази на втория език, повлияни от нормата на първия език. Открояващи се езикови интерферентни грешки на различни нива – фонетично, морфологично, синтактично, създават сериозни затруднения при овладяването на официалния български език като втори език (Георгиева 2004: 17-23). Например в 1. – 4. клас подчертано внимание заслужават интерферентните грешки на фонетично ниво, които препятстват успешното огрмотяване. Широкото артикулиране на тесния български вокал [ъ], неправилното омекотяване на звуковете [к],

[л], [н] в краесловие, елизията или замяната на звук [х] с друг съгласен звук, метатезата на звук [ц] със звук [с], протезата и/или епентезата на гласни звукове при струпани съгласни препятстват формирането на т.нар. „фонологична увереност", определяща за изграждане на техниката за четене, която на свой ред гради основа за разбиране на прочетеното и за пробуждане на желание за четене.

Как да се преодолее това? Богати възможности дава „потапянето" на детето в обогатена образователна среда, отразяваща сложността на живота, неговото езиково и културно многообразие. Интерактивното обучение по български език, провеждано в мултикултурна училищна среда, формира търсеща общност, която споделя въпроси, идеи и решения. Ученици с различни езикови умения вземат еднакво участие при обсъждането на проблеми, които се решават заедно. Синергетичната учебна речева дейност провокира естествена потребност за интензивно и отговорно общуване чрез официалния български език. Създават се подходящи условия за преодоляване на интерферентни грешки на различно ниво – фонетично, морфологично, синтактично ниво. Обединяват се мотивацията, когницията и метакогницията. Формират се социални и граждански компетентности. Училището става „място за деца", където „населението" се превръща в „общество". *Изгражда се мултикултурната личност, способна чрез езика да бъде „себе си" и да взаимодейства успешно с Другия, за да „създава" живота в променящия се свят.*

3. „I Have a Dream" – прочит в нов социокултурен контекст

„Имам една мечта!" – казва Мартин Лутър Кинг през 1963 г. в една от най-великите речи в историята на човечеството. Години по-късно хората са оценявани не според етнически, езикови, културни и други различия, а според техния характер. Задължително е тази реалност да е отражение в съвременното ни училище.

Думите „слушане", „четене", „говорене", „писане" са съществителни имена. Време е да ги превърнем във важни „глаголи" за всяко дете. За да се случи това обаче, е неотложна единна държавна политика, интегрираща усилията на цялото общество – училища, семейства, библиотеки и др. (Национална стратегия 2014). Всяка от тези институции трябва да поеме отговорност – не толкова да „преподава" „велики" книги, колкото да „преподава" любов към четенето (Б. Ф. Скинър)[27] (Вж. Приложението).

[27] „We shouldn't teach great books; we should teach a love of reading" (B. F. Skinner).

Няма „готови отговори" на въпроса как да реформираме българската образователна система, за да се развива тя като гъвкава институция, адекватна на новите социокултурни реалности и на потребностите на ученика за настоящето и за бъдещето. Сами „пишем" нашата „Книга на образователната промяна" – не с думи, а с дела. *От всички нас – политици и експерти, студенти, учители и родители – зависи да кажем: „Имам една мечта днес!". Мечта да осигурим равен достъп до образование и качествено образование на всяко дете, независимо от неговия етнос, език, култура*[28]*. Сега!*

Ползвани съкращения

Е1 – първи език; Е2 – втори език; МОБЕЛ – методика на обучението по български език и литература; ОИСР – Организация за икономическо сътрудничество и развитие; PISA – Програма за международно оценяване на учениците

Литература

Георгиева 2004: Георгиева, М. Обучението по български език в условия на билингвизъм. Шумен, УИ „Еп. К. Преславски".

Конституция: Конституция на Република България. <http://www.government.bg/cgibin/ecms/vis/vis.pl?g=&n=4&p=0034&s=001> (09. 05. 2015).

Мандева 2014: Мандева, М. За езиковите ситуации, в които децата ни изучават българския език като втори език – „доклад" по един „ненаписан доклад". – Образование, № 6.

Национална програма 2006: Национална програма за развитие на училищното образование и предучилищното възпитание и подготовка (2006 – 2015 г.). <http://www.mon.bg/opencms/export/sites/mon/left_menu/documents/strategies/programa_obrazovanie.pdf> (09.05.2015).

Национална стратегия 2014: Национална стратегия за насърчаване и повишаване на грамотността (2014 – 2020). МОН. <www.mon,bg> (09. 05. 2015).

Препоръка на Съвета 2011: Препоръка на Съвета от 28 юни 2011 г. относно политики за намаляване на преждевременното напускане на училище. Официален вестник на Европейския съюз, 01. 07. 2011, С 191/1.

Проект 2006: Проект „Предотвратяване на отпадането от училище в България". МОН и УНИЦЕФ. <http://www.unicef.bg/public/files/press/12.pdf> (09. 05. 2015).

Рамка 2006: Обща европейска езикова рамка. Учене, преподаване, оценяване. Варна, Изд. „Relaxa".

[28] "Всички хора се раждат свободни и равни по достойнство и права" е записано в Конституцията на Република България, член 6, ал. 1 (Конституция: 5).

Становище 2010: ЕС. Становище на Комитета на регионите относно „Борба с малограмотността". Изготвяне на амбициозна европейска стратегия за предотвратяване на изключването и насърчаване на личната реализация. <www.eulaw.egov.bg/DocumentDisplay.aspx?ID=302908> (09. 05. 2015).

Стратегия 2013: Стратегия за превенция и намаляване дела на отпадащите и преждевременно напусналите образователната система (2013 – 2020) < www.strategy.bg/FileHandler.ashx?fileId=3302> (09. 05. 2015).

Стойчева 2006: Стойчева, М. Европейска езикова политика. София, УИ „Св. Климент Охридски".

Стойчева, и др. 2011: Стойчева, М. и др. Езикови политики. България – Европа. София, УИ „Св. Климент Охридски".

Уорлик 2008: Warlick, D. Redefyining Literacy. 2.0. Columbos, Ohio, Linworth Publishing.

Шопов 2012: Шопов, Т. И даде човекът имена. Увод в педагогическата психолингвистика. София, УИ „Св. Климент Охридски".

Шопов 2013: Шопов, Т. Педагогика на езика. Наръчник по комуникативно преподаване и учене на английски език. София, УИ „Св. Климент Охридски".

Assoc. Prof., Dr. habil. Mariana Mandeva;
St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo
E-mail: mandeva_m26@abv.bg

Приложение

„Преподаване" на любов към четенето в мултикултурна училищна среда – бъдещи млади учители на „терен" (извънаудиторна заетост – МОБЕЛ)

Валентин Колев Узунов
Стара Загора

Интерактивни технологии по история и география

Процеса на учене е нещо естествено. Нещо от нашата природа. Нещо, което правим цял живот. Нещо, което трябва да ни изпълва с любопитство, ентусиазъм и вдъхновение. Всеки учител има предпочитан набор от методи, който използва в преподавателската си работа. Няма *добри* или *лоши* методи, има такива, които учителят е подбрал подходящо за съответния клас, за съответното учебно съдържание, съответната възраст и т.н.

Страната Цигания не съществува, следователно тя няма консулски представителства и двустранни спогодби: територията на рома е в него самия и нейните граници са психологически, значи гъвкави, но крехки, адаптивни, но проницаеми. Ромите съзнават прекрасно риска, на който са изложени техните деца, подложени в училището на влиянията на една ценностна система, която не е тяхна и която не желаят да придобият.

Детето, бидейки в клас, си дава сметка за огромното разстояние, което разделя училищното възпитание от неговото семейно възпитание както по форма, така и по съдържание. Училищният език не е майчиният език, понякога дори не е и езикът, на който се говори с обкръжението (който може да бъде диалект. В този случай училищният език се явява трети език).

Училищните игри се различават от ромските игри, които развиват навици, различни от възприеманите в училището.

Тези въпроси вълнуват всички, свързани по някакъв начин с образованието на децата. И най-често отговорът им се крие в технологиите. Като представители на поколение, което се запознава с компютъра, преди да се запознае с книгите или велосипеда, децата днес лесно възприемат технологиите като средство не само за забавление, но и за учене. Особено ако компютърът дава възможност да се правят много повече неща, отколкото стандартният лаптоп вкъщи.

В последно време се заговори и за т. нар. интерактивни методи. Те се основават на идеите на хуманистичната психология, а резултатността им се

подкрепя и от изследванията на невропедагогиката, физиологията на мозъка и когнитивните науки като цяло. Ако дефинираме метода на обучение най-общо като система от правила, които определят взаимодействието между учителя и ученика, между преподаващия и учащия, то интерактивните методи естествено се вписват в това определение. Те са онази част от репертоара на обучаващия, в която акцентът е върху специално и целенасочено организирани ситуации и взаимодействия, в които обучаемите чрез преживяване и емоционална рефлексия придобиват различни знания и умения.

При интерактивните методи ученето е фокусирано и реализирано чрез преживяванията, в които се включват обучаемите. То не е просто процес на акумулиране на учебна информация и усвояване на знания и умения. Това е учене в ситуация, в която нещо се преживява, има действия, различен тип активност.

Мозъчната атака е метод, който дава възможност за кратко време да бъдат предложени голям брой идеи за решаване на даден проблем.

Основната идея при мозъчната атака е отделянето на момента на създаване и предлагане на идеи от момента на тяхното оценяване. Мозъчната атака протича през фази. В първата фаза водещият поставя проблема за решаване ясно, кратко и по привличащ вниманието на участниците начин.

След това се изясняват **правилата** на мозъчната атака:

• Не коментираме и не критикуваме направените предложения.

• Важно е количеството, а не качеството на предложенията.

• Стараем се да използваме предложенията на другите и да ги доразвивам.

• Всички предложения се записват така, както са направени.

• Вземаме думата само при посочване от водещия.

• Времето за предложения е точно определено (обикновено не повече от няколко минути).

След записването на предложенията започва фазата на тяхното изясняване. Те се преглеждат едно по едно и ако има нещо неясно, далият предложението го изяснява на групата.

Накрая се извършва анализ на предложенията в зависимост от целта, която сме си поставили. Могат да бъдат отделени реалистичните от нереалистичните предложения: Предложенията могат да бъдат обединени в няколко групи – могат да бъдат избрани най-добрите решения на проблема и след това групата да започне работа по тях.

Записване на идеи

Записването на идеи е разновидност на мозъчната атака. Разделяме участниците на групи по 4-6 човека.

Всяка група си избира водещ и започва да дава решения по проблема, като всеки отговаря писмено на въпроса и отгоре на листа записва името си. След това в малките групи листовете се разменят и всеки прави писмен коментар на предложенията на останалите. Така всеки участник получава листа и коментарите на идеите си и се опитва да ги използва при окончателното им формулиране. До този момент групите работят в мълчание.

След това всяка група обсъжда своите идеи и ги записва на постер. Занятието завършва с обща дискусия върху идеите.

Визуализиране

Чрез визуализиране могат по-лесно да бъдат запомнени някои събития, процеси и факти и да бъдат конструирани и положителни виждания за процесите.

Една от използваните техники за визуализиране е разработването на **карти на ума**. Тя дава възможност за визуално разработване на проблемите, като се използват рисунки, снимки символи, идеограми и/или думи, лозунги, пословици. Този метод се използва често, когато започва анализ на по-сложен проблем, и дава добра възможност за начална илюстрация на проблем и за съсредоточаване на участниците върху същността му. Може да се нарисува карта на такива понятия, като нашето семейство, моето училище, отношенията в нашия клас. Може да се направи карта на даден местен конфликт или проблем – бил той личен, групов, с всички основни моменти, имащи отношение към неговото протичане, като използваме различни символи, за да направим картата по-разбираема и ясна.

Друга техника за визуализиране е т. нар. **асоциативен облак**, където в средата се поставя в рамка понятието (проблемът), което искаме да опишем и около него рисуваме или използваме думи, за да го определим.

Занимателно упражнение е изработването на **повест на моя живот**, където участниците последователно на отделни картинки описват важни събития от своя живот.

Може ли ученето да се превърне в игра, в която децата възприемат учебния материал по-лесно? Може ли вниманието на малчуганите от малките класове да се задържи за цял учебен час? Може ли учениците с удоволствие да правят тестове и да показват най-доброто от наученото на дъската, без да се притесняват?

Може! С използването на интерактивните технологии ученето става забавно и лесно. Учениците роми задържат своето внимание и се потапят в учебно-възпитателният процес, без да се удавят, без да се чувстват изгубени!

Литература

1. **Илиева, М.** Интерактивни методи на обучение в ранна детска възраст при деца-билингви. Сборник доклади от научно-практическа конференция „Интеркултурното образование като средство за намаляване отпадането на ромските деца от училище". ЦМЕДТ „АМАЛИПЕ", Велико Търново, юни, 2013.

2. **Илиева, М., А. Стойков.** Непрекъснатото образование и ромската общност – утопия или реалност. – Сп. „Известия", СУБ – Сливен, Том 22. Издателство ОБНОВА-БТ-СИЕ, 2013, с. 63-66.

3. **Илиева, М.** Съвременни образователни тенденции и предизвикателства в предучилищното образование и ранната детска възраст на ромските деца в България. II есенен научно-образователен форум „Съвременни предизвикателства пред учителската професия". СУ „Св. Кл. Охридски", ДИУУ, 24-25 ноември 2012 г.

4. **Колев, Д.** (съст.). Интерактивни техники в обучението по ромски фолклор. В. Търново, 2004.

5. **Колев, Д., Ант. Кръстева, Т. Крумова.** Разказани пътища. Учебно помагало по ромски фолклор за ученици 5–8 клас. В. Търново, 2003.

6. **Стойков А., Р. Василев, М. Илиева.** Формиращи функции на деловата игра в процеса на обучението на студентите от специалност „Социални дейности". XIV международна научно-практическа конференция на тема „Психолого-педагогически проблеми на развитието на личността на професионалиста в условията на университетското образование". Китен, 2-6 септември 2014 г.

7. **Илиева, М.** Игровые модели работы с цыганскими детьми раннего возраста в Болгарии. – Научный журнал „Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук", № 4 (63), 2014, с. 273.

Росица Стефанова Никова
ОУ „Отец Паисий”, с. Добротица,
общ. Ситово, обл. Силистра

„Сцената образова, сцената мотивира, сцената дава самочувствие”

Българският учител, театрален деец и народен будител Кръстьо Пишурка преди век и половина осъзнава ролята и образователна сила на театъра в българското школо. Вървейки по пътя на нашите праотци в образованието, търсим надграждането на идеята.

Животът безспорно е най-добрата сцена и къде, ако не в училище, можем да подготвяме „добрите актьори“ на съвремието. Днес не е по-трудно от самото начало, но е толкова отговорно, колкото и тогава в ангажимента по изграждането на хора с позиция, хора с развит потенциал в сферата на науката, културата и изкуството.

Дълъг е пътят до идеята, че сцената и работата по изграждане на театралния детайл е решение на част от проблемите в образованието на деца билингви и в частност деца от ромския етнос. Училищните театрални спектакли, имащи отговорността да се превръщат в общински, в региони с много неразрешени социално-битови проблеми са не само радост за общността, но и място за образование и повишаване на грамотността в културен аспект.

Как дойде идеята за организирането на спектакли? Хубавите идеи идват спонтанно там, където има и хъс те да се реализират! Началото бе поставено преди три години, в навечерието на 130-годишнината на ОУ „Отец Паисий“, село Добротица. Школото дава четмо и писмо на децата от четири прилежащи села, в по-голяма част деца от ромския етнос „миллет“.

В желанието празникът да бъде не само запомнящ се, но и значим със своето съдържание, тръгнахме в посоката на българското будителство и доказване на правото на самочувствие и национална идентичност. В многогодишната работа с деца, за които денят започва с училището, а светът свършва до табелата на селото, се налагаше да се търси посока, която ще ни

отведе до добри и трайни резултати в учебно-възпитателната работа с деца билингви и най-вече за задържането на децата от ромския етнос в училище.

Паралелно с един от стандартите в ГО за познаването и приемането на различията в етническа, религиозна и езикова принадлежност е и стандартът за изместване центъра на тежестта от даването на знания в готов вид. Тези стандарти са водещи в избора на методи, прийоми и похвати в новото познание, дейност, общуване (до степен на емпатия), нова култура на учене на текст и мизансцен, многоаспектни контакти със средата и включване в единство на продуктите и механизмите на мислене и дейност. Акцент бе поставен на интерактивните методи и техники на работа, основаващи се на взаимодействието – съчетаването на различни форми на контрол (самоконтрол, групов контрол, индиректен и неавторитарен контрол от страна на учителя и учениците), значителна свобода на избор на учещите по отношение на средствата, мястото, времето и ритъма на подготовка, специфична организация на времето и пространството – смяна на различни дейности в логическа последователност (индивидуална работа, работа в двойки и в групи); положителен, подкрепящ и стимулиращ микроклимат. Целесъобразно се ползваха методиката за групово учене, която включи следните технологични етапи:

1. Определят се екипите – на доброволен принцип, според предпочитанията на участниците в дейността.

2. Избира се лидер в групите, обсъжда се условието на задачата, което трябва да бъде разбрано от всички.

3. Разпределят се „ролите” и вътрешно се диференцира дейността.

4. Обсъждат се вариантите на информация, опит и компетентности, всеки член на екипа изразява своята позиция, групата решава изявата на всеки от класа.

5. Коригират се допуснатите грешки, прави се оценка и самооценка на изпълнението на задачата и на работата на членовете на екипа, коментира се как са се справили всички.

Всички тези етапи са в основата на методи за формиране на умения и навици; методи за прилагане на знанията на практика; методи за затвърдяване на знанията, уменията и навиците; методи за работа с големи групи (хорово пеене и актьори-водещи).

Започнахме да изкачваме стълбицата!

Първото стъпало нарекохме ОБРАЗОВАНИЕ.

Поставяйки драматургично и музикално произведение, екипът, отговарящ за писането на сценария, разяснява и надгражда изучаваното в учебната програма.

Водещият на първия спектакъл „Златният прах на забравата“ влезе в ролята на стария Иван Вазов, който „разгръщаше“ пожълтелите, написани от перото му страници. Поставихме първа глава от романа „Под игото“ и представихме пред публиката актуален, в съкратен вид, прочит на цикъла от дванадесет оди „Епопея на забравените“. „Старият“ Вазов с помощта на добре обмислен сценарий редеше лист върху лист от гениалните си произведения и отваряше завесата на една непозната епоха пред малките деца, стимулирайки ги да четат и знаят за време, отдавна отминало и носещо една позабравена патетика. Реквизитите, сценографията и добрата, дълго репетирана игра направи публиката със своята адекватна реакция другото главно действащо лице в залата на читалището. Завесата се вдигна пред децата и те поискаха да научат още и още, засвири кавал и, пренасяйки ги в идиличния Сопот, им доказа силата и внушението на музиката.

Вторият спектакъл, посветен на националния празник 3 март и Деня на самодееца, със заглавие „Ученикът в театъра, театърът в училище“, включваше в сценария си седем драматургични произведения за възрастовите групи от I до VIII клас. За достоверност и автентично представяне на произведенията се подготвиха сценични декори в размер, подходящ за професионална сцена – къща, чешма, ръкавица и други. Търсейки креативното в образователната насоченост на спектакъла, заложихме на свързващи моменти от добре познати и не толкова популярни произведения от българската и световната детска литература. Тринадесет приказни герои умело, с голям театрален талант, водеха от книга до книга публиката на спектакъла. Началото бе поставено от най-малките – I клас, с приказката „Дядо и ряпа“. Четирите класа от начален етап представиха драматизирани детски приказки („Най-скъпоценният плод“, „Дядовата ръкавичка“ и „Горска аптека“), а за вече порасналите ученици се падна отговорността артистично да прочетат откъси от произведенията на големия Йордан Йовков „Шибил“ и „Божура“ и на Ивайло Петров „Докато се родя“. В спектакъла намериха място и музикални и танцови изпълнения, тематично съотносими към представеното драматургично произведение. Приказните герои водещи „повдигаха“ завесата, разказвайки и образовайки публиката. Спектаклите изпълниха най-важното си предназначение да образоват не само публиката, но и самите участници.

Третият спектъкъл със 100% участие на ученическия състав бе под мотото „Песента на колелетата на рода български“ и презентира разноликите фолклорни области на България. Интересът към художествената ни литература бе продиктуван от правилното и завладяващо поставяне на епизоди: „По жицата“на Йордан Йовков, „Ветрената мелница“ и „Хитър Петър на Елин Пелин, Хайтовия „Дърво без корен“, „Майчина сълза“, „Мелница за змии и гещери“, „Неродена мома“ и „Дядо и внуче“.

Водещи на спектакъла бяха добруджанско семейство с двете си деца и ромка, пътуваща из България, които умело презентираха драматургичните произведения и разказваха за фолклорните особености на българските земи.

Второто стъпало нарекохме МОТИВАЦИЯ.

Когато твоят майчин език е различен от българския, най-важното при сценичния ангажимент е моментът на желанието за изява, вникването в детайла на произведението и вярата, че ще успееш. В работа с малките деца основополагащото е мотивирането и шансът да накараш малкия актьор да си повярва, че ще успее. Ученикът трябва да одобри избора на учителя за драматизиране на произведението и това вече го прави част от големия избор и актьорското превъплъщение.

Ето тук идва и голямата роля на учителя при репетициите на маса, разяснителните бележки за характеристика на епохата, героите и традициите. Водейки го за ръчичка, детето трябва да си повярва, че ще успее и ще представи себе си и своите учители максимално добре. Вярата в собствените възможности на сцена е и вяра за добро представяне в учебните дисциплини. С много малки изключения всички ученици бяха участници в спектаклите. С подобни мащабни начинания, благодарение на работата по мотивацията на учениците, се покрива идеята за успешна реализация на младите хора в различните аспекти на живота.

Откриването на дарби и таланти в учениците е определящо и за работа в кариерното развитие в основното училище.

Третото стъпало нарекохме САМОЧУВСТВИЕ.

Успешното преминаване на стъпалата на образованост и мотивация те изкачва на по-високото трето стъпало и ти дава възможност за израстване и повишаване на самочувствието, че знаеш и можеш. Самочувствието идва само след добре свършената работа, изминавайки пътя на познанието и усъвършенстването. Когато аплодисментите не спират, тогава идва и то, заслуженото самочувствие за добре свършената работа. Учителят знае какво иска и как го е постигнал, а момичетата и момчетата знаят, че могат още и още. Тръгват нагоре и търсят следващото стъпало на следващия спектакъл, завесата се вдига, а с нея се вдигат и задръжките за изява и доказване.

Водещите – приказни герои и „добруджанското семейство", питат: „Кога ще бъде следващият спектакъл?". За предстоящи изяви питат гости и публиката. А когато гостите са представители на дипломатически корпус, областното и общинско ръководство, експерти от РИО, директори и учители, тогава разбираш, че трудностите са си заслужавали репетициите на студено и падащите декори.

Със следващия пак ще тръгнем от първото стъпало. След много работа детското краче ще се повдигне към второто, за да може там горе, над третото, заслужено на пиедестала да изчакат аплодисментите да затихнат и в позата на поклона да разберем, че от утре пак ще работим, даже и повече, за да усетим насладата от изкачването и секундите наслада от стоенето на пиедестала на успеха.

Феята с вълшебна пръчка погалваше героите от детската библиотека и те оживяваха и разказваха, Вазов накара и участници, и публика да усетят парещата болка от загубата на един народ и кратката радост от неговата дългоочаквана пролет, руската циганка, в ролята на гост на България, се възхити и преклони пред България.

Щастие е тогава, когато напишеш добър сценарий и накараш учениците да ти повярват.

Удовлетворение е, когато учителите ти подадат ръка и дадат начало на репетициите.

Успех е тогава, когато родителите ти кажат само „Благодаря за това, което правите с детето ми“.

Признателност е, когато учениците искат още и още подобни прояви.

Позиция е тогава, когато институции и общественост признаят труда на педагогическата колегия.

Секунди стоим на четвъртото стъпало ПИЕДЕСТАЛ, но си заслужават и сълзите, и паданията на сцената, защото там, скрито от публиката, остава замисълът на педагога, че във всяко начинание има образование, мотивация и самочувствие.

Когато салоните на спектаклите са пълни с родители, тогава те ще бъдат по-често и в училище, но най-важното, което се случи, е, че децата поискаха да прочетат книжките за Мечо Пух и Ян Бибиян, за Пипи и глезената Богданка, за Рада и Шибил и най-вече да повярват, че оная „бяла лястовица“ лети над нас, не винаги я виждаме, но знаем, че я има.

Ваканциите са време за игри и четене, но са и време за писане на следващия сценарий, а той трябва да бъде още по-добър, защото публиката вече иска повече и повече, а и учениците търсят по-качествена изява.

Трудното начало бе поставено, а тригодишната ни биография за подготовка на спектакли и декори е само старт в летописната книга на ОУ „Отец Паисий”, село Добротица.

Не дръпнахме завесата докрай, зад нея надничат непокорните детски главички и те не искат да дадат „край“ на спектакъла, а дават „старт“ за подготовката на следващия. Повярвахме си и успяхме. Красивата ромка Гюлджан от село Златоклас направи родителите си много горди със запомняща

се роля на Йовковата Божура. Тя показа, че може да надскочи средата си и да поведе децата, които обикновено стоят сред публиката. Същата тази Божура никога вече не се съгласи на епизодична роля, а търси голямата изява.

Пишурка започна в класната стая, защото знаеше, че оттам се започва формирането на личности, а ние открихме,че сцената е тази, която дава самочувствие на можещи. Ако можеше да види, че неговото начинание постави симбиозата на учител и постановчик в най-добра позиция, щеше да бъде много горд от своята гениална идея за театър в училище.

Истинската дефиниция в тази дейност е, че това е процес сложен и многоаспектен, но и плодороден. Спектакълът в малкото населено място е обединител на общността и доказване на силата на училището като водеща институция.

Задържането на децата в училище е не самоцел, а казус с всекидневно търсене на решение. Прозряхме най-смисленото от нашата работа като педагози: изграждаме личности, които няма да бъдат зрители на своя живот, а главни действащи актьори.

Пишурка, ние продължаваме!

5. Индивидуален подход в работата с учениците и дейности за насърчаване на ученическата активност

Неделчо Неделчев – педагогически съветник
СОУ „Бачо Киро", Павликени

Добри практики за ученическо самоуправление в СОУ „Бачо Киро", град Павликени

Ученическият съвет е активна форма на ученическо самоуправление от повече от петнадесет години в нашето училище. В ролята си на негов консултант педагогическият съветник подпомага учениците с конкретни насоки за работа, в структурирането на ученически екипи и мотивирането им за творчески дейности. Практиката от всяка година показва, че дейността му зависи както от настойчивостта и изобретателността на ръководителите им, така и от творческия заряд на самите ученици.

През миналата учебна година Ученическият съвет е съставен от 18 члена – по един демократично избран представител на паралелка от V до XII клас. Председател на Ученическия съвет бе Василена Петева Маринова от X^{а} клас. Планът на Ученическия съвет беше публикуван на официалния сайт на училището, за да може да бъде допълван с предложения от учениците. Запазена е практиката на Съвета да провежда чести регулярни заседания по изпълнение на план за работата, за разрешаване на текущи въпроси и вземане на решения.

В началото на всяка учебна година Ученическият съвет отбелязва първото си по-значимо събитие – празника **Хелоуин**. Подготвят се информационен постер, мултимедийна презентация и украса на физкултурния салон. Организират се много игри с публиката и забавления, в които през последната година участваха над 150 ученици.

Ученическият съвет традиционно отбелязва и 1 декември – **Световен ден за борба срещу СПИН,** с раздаване на презервативи и информационни мате-

риали на входа на училището. На монитора в голямата сграда се излъчва презентация по темата, подготвена от ученици от гимназиалния училищен етап. За часа на класа се предоставя беседа, изготвена от медицинското лице в нашето училище.

Всяка година в нашето училище се провежда и популярният конкурс на Ученическия съвет за **най-добре украсена класна стая** по случай коледните празници. Почти всички паралелки се възползват от правото си по време на журирането да представят украсата си или коледните обичаи. Ставаме свидетели на възстановки на традиционната трапеза за Бъдни вечер и Коледа, обредни трапези, много национални и чужди традиции, танци и песни. Журито има възможност да зададе множество въпроси към учениците и да оцени коледния дух във всяка класна стая. След огромна конкуренция между всички 27 паралелки в училище и прецизно точкуване в специална оценъчна карта за максимална обективност журито определя съответните победители по възрастови групи, които могат да се почерпят с голямата награда – торта или сладкиши.

Като коледна традиция, по идея на Ученическия съвет, в СОУ „Бачо Киро” се провежда инициатива за изработване и поставяне на **най-дългия гирлянд** за украса на училището. Много ученици се включват в изработването му, а поставянето му в коридорите на училището винаги е абсолютно предизвикателство пред множество доброволци от всички класове. Миналата учебна година гирляндът нямаше начало и край – без прекъсване обикаля коридорите на училището, физкултурния салон и фоайето на училището. Част от гирлянда продължава и в малката сграда на училището, където той беше изработен от учениците от I до IV клас съвместно с техните класни ръководители и възпитатели. Общата му дължина достигна над 800 метра (през учебната 2012/2013 година беше 504 метра) и се оказа достатъчен за пищната украса на сградите на училището.

Миналата учебна година Ученическият съвет на СОУ „Бачо Киро”, съвместно с екип от учители, организира и проведе **Коледна дискотека** за учениците от VII до XII клас. В сценария бяха включени изпълнения на ученици, невероятно сценично изпълнение на танцови двойки, игри с публиката и томбола. С благотворителни цели бяха събрани средства в размер на 411 лева, които са предоставени за развитието на мажоретен състав и духов оркестър в нашето училище. Специално безвъзмездно участие взе и местната рокгрупа „HEADBANGERS”.

Както всяка година, във връзка с отбелязване на празника на **св. Валентин** беше поставена кутия за писма и пожелания във фоайето на новата сграда. На 14 февруари екип на Ученическия съвет, или т. нар. „валентинки”,

посети всяка паралелка и предаде посланията на адресатите им, което беше съпроводено с много положителни емоции и изненади.

Денят на ученическото самоуправление както всяка година е изпълнен с интересни дейности и инициативи – провеждат се оперативни съвещания с ръководството на училището, както и учебни часове във всички паралелки от V до XII клас. В рамките на този техен ден Ученическият съвет реализира и **кампания под наслов „Да бъдем чисти!",** която е насочена срещу употребата на тютюн и марихуана. Като символ за подкрепа на кампанията се приема носенето на бяла връхна дреха (тениска, риза, блуза и други) през този ден. На всеки ученик е предоставен самозалепващ се стикер с името на кампанията и целите ѝ. Два ученически екипа разпространиха над 150 брошури, изработени от педагогическите съветници, за превенция на тютюнопушенето и употребата на „трева", включително и сред учениците, участващи в импровизирани „сборища" на съседните улици. Подготвени са и прожектирани мултимедийни презентации на монитора на голяма сграда и информационно табло. В часа на класа е разпространен информационен материал, а с много ученици са проведени индивидуални беседи. В кампанията взеха пряко участие над 150 ученици, но вниманието на цялата общност беше ангажирана с целите и дейностите на кампанията.

Отбелязването на **Деня на Европа** – 09.05.2014 г., беше предшествано от инициатива за изработване на постери за представяне на всяка страна член на ЕС от всеки клас. Представените 27 постера от всяка паралелка бяха експонирани на изложба на втория етаж на новата сграда на училището.

Във връзка с патронния празник на училището Ученическият съвет проведе **онлайн фотоконкурс** на тема „Доброто около нас", в който участваха 47 фотографии на ученици от цялото училище. Съгласно регламента бяха отчетени резултатите и най-харесваните снимки получиха грамоти по време на тържествата по случай празника на училището.

През месец май Ученическият съвет на СОУ „Бачо Киро" в град Павликени обяви конкурс и впоследствие откри изложба на рисунки, рецепти и колажи на тема **„Рецептите на баба с плодове и зеленчуци"**, провеждан по схема „Училищен плод" и програма „Участвам и променям". Участие взеха 37 ученици от I до VIII клас, сред които осем бяха наградени с предметни награди за своите колажи и кулинарни рецепти от „Кухнята на баба". Сред целите на конкурса беше посланието „*Аз обичам плодовете*" да достигне до максимален брой деца и техните родители, както и да се възроди и подкрепи интересът им към националните традиции в българската кулинария.

С разпространение на информация беше отбелязан и Международен ден на културно-историческото наследство, като учениците бяха мотивирани да посетят местните музеи.

Във връзка с „Механизъм за противодействие на училищния тормоз между децата и учениците в училище” като част от обсъжданията на заседанията на Съвета се провеждаха и **дискусии** по основни и конкретни въпроси за ограничаване на случаите на агресия и тормоз.

В часа на класа бяха изготвени **информационни беседи** на теми за физическо здраве и социалното благополучие като част от добрите практики на Съвета в резултат от работата по програма „Участвам и променям”.

Работата по популяризиране на дейността на Ученическия съвет чрез профил във Фейсбук, е изключително успешна. Абонатите на страницата надхвърлят 550 души към днешна дата. Публикуват се както новини, свързани с дейността на Ученическия съвет, така и обяви за различни конкурси, възможности за участие в проекти и програми.

През учебната година представители на Ученическия съвет подпомагат според възможностите си работата на училищните комисии, участват в работата на Училищното настоятелство при покана от тяхна страна и работят за издигане на обществения имидж на СОУ „Бачо Киро” в град Павликени.

Миглена Колева
Добрин Николов
СОУ „Св. Паисий Хилендарски", Върбица

Ученическият парламент, или младежкото участие във властта

Ученическото участие е един от основните принципи във философията на Конвенцията на ООН за правата на детето. Според него учениците са не просто обект, а фактор в собственото си развитие. Това предполага непрекъснат процес на изразяване и активно включване във вземането на решения по въпроси, които ги засягат, съобразно тяхната възраст и степен на зрелост. Делегирането на права и отговорности на ученическата общност трябва да се базира на диалог, коректно споделяне на информация и взаимно уважение.

Целта на овластяването в училище има широк диапазон: от подобряване качеството на образованието и условията за учебен труд до защита и насърчаване на гражданското им съзнание. Независимо каква е тя обаче при всички случаи окуражава тийнейджърите да участват в планирането и провеждането на различни инициативи, да популяризират постигнатото и да обменят опит с други училища.

Естествен генератор на идеи и успешен модел за овластяване на учениците е Ученическият парламент. В СОУ „Свети Паисий Хилендарски" – гр. Върбица, той има дълбоки корени, но осезаемото му присъствие на съорганизатор на училищния и извънучилищния живот и съмишленик на педагогическата колегия се забелязва през последните години, в които училището ни работи в тясно сътрудничество с ЦМЕДТ „Амалипе" – гр. Велико Търново, по програма „Намаляване на отпадането на ромските деца от училище." Опитът, натрупан досега, доказва вярната посока на развитие, а постигнатите успехи са повод за гордост и основа за нови, още по-смели ученически изяви.

Настоящият доклад осветлява емблематични ученически инициативи, случили се през учебната 2013/2014 г., които определят модула на Програмата на Центъра като единствен модел за разгръщане на ученическото само-

управление и формиране на гражданска позиция по важни обществено-значими проблеми. В хода на изложението и в заключителната част са предложени мнения, оценки и препоръки на членове на УП, представители на ученическата общност и местната власт, споделени в серия интервюта.

Авторският екип смята, че избраният подход към темата гарантира обективност и ще бъде интересен за аудиторията.

1. Нормативната уредба

Както всяка организация, така и Ученическият парламент се нуждае от своя нормативна уредба, включваща документи, които регламентират структурата, избора и правомощията на ръководството и постоянните комисии, графика и вида на заседанията, взаимоотношенията между парламентарните представители и останалата ученическа общност.

За да се изготви *Правилникът*, бе избрана временна комисия, която се запозна отблизо с Конституцията на Република България, Закона за местното самоуправление и местната администрация и Правилника на училището. На базата на тези документи бе създаден първият проект за устав, а по-късно – осъвремененият му и допълнен вариант. Ежегодно новоизбраните членове приемат правилата, заложени в Правилника. Числеността им състав се определя от броя паралелки от V – XII клас през съответната година, които излъчват по двама представители.

На първото си заседание УП полага клетва, избира четиричленно ръководство – председател, двама зам.-председатели и секретар, и определя състава на четирите постоянни комисии. Техният ресор е съобразен не само с действащите педагогически комисии, но и с основните насоки на училищния и извънучилищния живот:

1. Комисия по култура.

2. Комисия по спорт и туризъм.

3. Комисия за превенция на ранното отпадане на учениците от училище.

4.Комисия за борба с противообществените прояви, агресията и дискриминацията.

Така в лицето на комисиите с ученически представители учителите виждат своите партньори. Работата на комисиите продължава с изготвяне на празничен и спортен календар, с проучване на застрашените от отпадане ученици и превенция на агресията и насилието.

Вторият основен документ, регламентиращ взаимоотношенията на активистите по време на заседанията, поведението им сред съучениците и контактите им с педагогическата и гражданската общност, е *Етичният кодекс*.

Той се опира на универсалните човешки ценности, сред които уважението и зачитането на личното достойнство стоят на почетно място.

Правилникът за дейността на парламента и *Етичният кодекс* приучват тийнейджърите към стриктно спазване на установените правила и норми на поведение. С примера си те увличат и останалите ученици.

2. Властта в действие

2.1. Стилът на новото ръководство

Още с встъпването си в длъжност новото ръководство наложи свой стил на провеждане на заседанията. То пое и изпълнява до този момент задълженията си съгласно Правилника. Секретарят уведомява членовете за предстоящите заседания, чийто дневен ред е предварително маркиран от ръководството. Духът на проведените през изтичащата учебна година 6 общи заседания бе различен, белязан със знака на опита и със стремежа за доказване на уменията за истинско самоуправление. Ролята на водещ се изпълнява изцяло от председателя и неговите заместници, а ръководителите на УП, педагогическият съветник и ръководството на училището съветват, консултират и гостуват на сбирките. Протоколите от всички заседания са публикувани в сайта на училището в рубриката „Ученически парламент".

2.2. Активът на постоянните комисии

Устремното начало на новото ръководство оказа силно влияние върху темпото на работа и коефициента на полезно действие на постоянните комисии. Плановете на четирите екипа бяха изготвени своевременно и съдържаха не само инициативи, но и конкретни отговорници, срокове и очаквани резултати. През тази учебна година активността бе ознаменувана с успехи във всички ресори.

Най-голямото постижение на *Комисията за превенция на ранното отпадане на учениците от училище* е нулевият процент на отпадналите. Разширена бе мрежата от наставници, които приеха присърце задачата да помагат на своите съученици. Членовете на комисията се срещнаха и с родители на застрашени ученици и успяха да ги убедят, че присъствието на децата им в училище е от изключително важно значение.

Комисията за борба с противообществените прояви, агресията и дискриминацията заседава при сигнали на насилие, а в резултат на превантивната кампания с материали за часа на класа, анкети и разговори с потенциалните нарушители бе направена диагностика на причините, пораждащи агре-

сията. С цел да бъдат приобщени към училищния живот някои от тези ученици бяха включени в инициативите на УП.

С най-висок рейтинг и през тази учебна година са *Комисията по култура* и *Комисията по спорт и туризъм*. Първата бе организатор на много културни събития. Традиционни за училището ни са Денят на толерантността, Денят на влюбените, изпращането на випуск 2014, „Езиците на сцена" и др. Преди година бе учредена награда „Мартенски дни на наследството", която се връчва на дванадесетокласници с принос към утвърждаване на едноименния етнофестивал като един от най-значимите училищни празници. По предложение на комисията нейни лауреати са вече трима випускници. Новост в дейността бе провеждането на флашмоб „Усмихнатите деца на Върбица" по случай Международния ден на детето. Идеята бе осъществена в сътрудничество с община Върбица, НЧ „Пробуда 1871" и родителския клуб „Единство". В детския празник участва и ЦДГ „Славейче" – гр. Върбица.

В резултат на активността на *Комисията по спорт и туризъм* бе възродено училищното спортно първенство. Работата в екип – ученици и преподаватели по ФВС – бе увенчана с успех. Проведени бяха футболни и волейболни мачове между класовете, а помощник-рефери на срещите бяха членове на комисията и застрашени от отпадане ученици.

2.3. Денят на самоуправлението

В пълна степен делегирането на права, задължения и отговорности на учениците се проявява в Деня на самоуправлението. Затова и неговото провеждане се очаква с нетърпение. На свое заседание УП гласува кандидатурите за ръководните и административните постове, дежурните учители и помощния персонал в училище. По традиция се сформират два екипа, за да се осигури по-масово участие на учениците. Постът на директора е запазен за кандидат-зрелостниците.

Стартът на Деня на самоуправлението бе даден от първия екип с директор дванадесетокласничката Деница Минкова. По време на междучасията бяха организирани мултимедийни забавления, за реда се грижеха дежурните миниучители. В класните стаи образователно-възпитателният процес се водеше от ентусиазирани заместници, преобладаващата част от които бяха кандидат-гимназисти. Позициите на педагогическия съветник, медицинското лице и библиотекаря също се заеха от ученици. През целия 9-ти май ученици управляваха, ученици преподаваха.

Вторият ръководен екип, оглавен от Елис Фикри, застъпи в следобедните часове, а по-късно закри деня на самоуправлението.

За разлика от предходни години на този 9-ти май начело на община Върбица застанаха трима средношколци. Идеята на УП бе приета радушно от общинското ръководство и се реализира успешно. За заместниците и в училище, и в общинската администрация бяха подготвени задачи, даващи възможност на младежите да добият лични впечатления от реалното упражняване на властта.

2.3.1. Властта през погледа на учениците

Учениците, докоснали се до властта, смятат, че всеки носи своята отговорност за решаването на проблемите и не трябва да пренебрегва задълженията си или да подценява значимостта си. Тази гледна точка разкрива полезния ефект от младежкото участие в управлението на училището и общината. Наред с това се доказва, че по-широкият достъп до публичната сфера и временното заемане на ръководни постове подпомагат разбирането за взаимната връзка между гражданите и институциите. Тийнейджърите се възползват умело от възможността да изказват свободно идеи и да правят предложения за преодоляване на съществуващите трудности.

От еднодневното „стажуване" и наблюдението на работата на служителите в училището и общинската администрация учениците придобиват информация, обогатяват представата си за функционирането на институциите, разбират по-добре ролята на възрастните. Сред мненията преобладава разбирането, че наученото е полезно и практически приложимо, макар и след известно време. Удовлетвореността, която споделят, е резултат от установяване на връзка между знанията, получени в училище, и бъдещия граждански и професионален живот. В единични случаи има изясняване на амбициите за бъдещо професионално поприще. Ето някои мнения:

Денис Мустафов – кмет за един ден: „Горд съм, че УП издигна кандидатурата ми за кмет на община Върбица. Съжалявам, че 9-ти май не съвпадна с приемния ден на титуляра. Бих желал да се срещна с гражданите на Върбица".

Валентина Митева – зам.-кмет за един ден: „На 9-ти май бях зам.-кмет за един ден. Разбрах всъщност колко тежка и отговорна е задачата на общинските ръководители. Запознах се с документацията и проектите на общината... Надявам се догодина да заема кметското кресло".

Деница Минкова – директор: „Работата на директора се оказа динамична, изискваща познания, мигновена реакция и смели решения. За мен бе удоволствие да посетя урока по БЕЛ на миниучителката Емине Османова".

2.3.2. Отзивът на местната власт

Дейността на ученическия парламент е добре позната на местната власт.

В специално интервю за ученическия вестник „Диалог" **г-н Борислав Георгиев – зам.-кмет на община Върбица**, сподели: „Доволен съм, че община Върбица бе управлявана, макар и за един ден, от достойни заместници. По този начин младото поколение се докосна до реалната власт, запозна се отблизо с начина, по който функционира местното самоуправление, и със сигурност разшири мирогледа си. Поставихме началото на едно изключително полезно и ползотворно сътрудничество".

3. Ученическият парламент в огледалото на ученическата общност. Работа в мрежа

Съпоставката между мненията на преките участници в работата на УП и другите ученици позволява да се направи сравнителен анализ, а формулираните изводи и препоръки да се опират на балансирани и обективни данни. В тази посока проведените интервюта с представители на ученическата общност очертават по-нататъшното развитие на парламента с цел реализиране на мисията му съобразно интересите и препоръките на учениците.

В изследването, направено в края на учебната година, се включиха 40 средношколци. Според 75% от интервюираните изтичащата учебна година се определя като успешна за УП. Посочват се изяви, свързани предимно с 9-ти май, с културния и спортния календар. По повод младежкото участие във властта в изказаните мнения се препоръчва още по-осезателно присъствие на членовете на парламента във вземането на решения, засягащи разнообразието от форми на извънкласния и извънучилищния живот.

Благодарение на ЦМЕДТ „Амалипе" активистите споделят опита си с три партньорски ученически парламента при СОУ „Св. св. Кирил и Методий" – гр. Смядово, ОУ „Никола Йонков Вапцаров" – гр. Нови пазар, и ОУ „Никола Йонков Вапцаров" – с. Дибич. Работата в мрежа позволява не само да се установят трайни приятелски връзки, но съдейства и за акумулирането на нови идеи, избистрени по време на работни срещи и общи изяви по проекта „Всеки ученик може да бъде отличник". През м. юни 2013 г. председателите на четирите парламента подписаха Пакт за сътрудничество, предстоят им съвместни инициативи, заложени в малкия грант.

4. Успехите днес и идеите за утрешния ден

В резюмиран вид постигнатото би могло да изглежда така:

– 0% отпаднали ученици;

– повишен успех от НВО;

– работещ парламент;

– действащо триединство ученик – учител – родител;

– сътрудничество с местната власт;

– партньорство в мрежа;

– посланик на област Шумен в Съвета на децата.

Председателят на УП Валентина Митева бе избрана за член на Съвета на децата към ДАЗД. Нейната кандидатура бе предпочетена пред още 6 от областта. Ученичката вече взе участие в първото заседание на Съвета. От нея се очаква да представлява интересите на шуменските деца на национални форуми, в които се обсъждат образователни политики. Изборът ѝ е повод за гордост за училището и ученическия парламент.

Приоритетите за утрешния ден произтичат от повелите на времето, интересите на ученическата общност и доказания ефект от осъществените до момента инициативи. Посоките им са разностранни, но съвпадат с обхвата на работа на постоянните комисии.

• Разширяване на мрежата от ментори.

• Организиране на карнавали, музикални вечери.

• Провеждане на училищно спортно първенство.

• Туристически инициативи.

• Номинации: КЛАС НА ГОДИНАТА и УЧЕНИК НА ГОДИНАТА.

Оценявайки младежкото участие в управлението на училището като водещо до въвличане в истинска дейност извън класната стая, учениците заявяват, че очакват тяхното мнение да бъде изучавано и вземано под внимание при разглеждане на важни обществени въпроси и особено когато се предвижда промяна, засягаща пряко техния живот и статут в училище. В тази връзка те се надяват да бъдат периодично анкетирани и да дебатират наравно с педагозите, родителите, обществеността.

Освен към критично мислене и аргументиран диалог младежкото участие учи на лична и споделена отговорност чрез опита. Парадигмата му гласи: „Светът (училището) е съ-участие в общи дела". Участието е основано на диалог и обмен на различни гледни точки. Въпросната парадигма създава далеч по-голямо усещане за съ-притежание, а доверието в институцията училище расте заедно с по-широкия достъп на младежите до нейното управление.

Елена Манчева – учител
Първо основно училище „Никола Първанов",
Лом, обл. Монтана

Инициативите на ученическия парламент – възможност за включване и овластяване на учениците

В Проектозакона за училищното образование е заложена философията на овластяване на местните власти, родителите и учениците и работата им в екип. Чрез изграждането на местни и училищни структури се дава възможност на всички да изразяват своите позиции и да трупат опит като активни граждани. Децата и подрастващите са част от обществото и като такива имат какво да ни кажат. Те могат да бъдат овластени при решаване на въпроси, които ги засягат пряко. По този начин развиват граждански умения.

Несъмнено ученическите съвети и ученическият парламент (УП) са един добър модел за активно участие на учениците във и извън училищния живот. Трудно е да говорим за овластяване на учениците за краткото време (три години) от създаването на ученическия парламент в нашето училище. Но от опита, който имаме при работа с деца, бихме могли да споделим някои полезни идеи, осъществени в практиката ни.

Ученическият парламент има за цел да провокира учениците за активно участие и включване в извънкласни дейности. *Основната му задача е да събира, обменя и популяризира мненията и идеите на учениците; да бъде в помощ на реализацията на Програмата* за превенция на отпадане на ученици от училище**.** При учредяване на УП са спазени принципите на свободен избор и равни възможности за включване на всички ученици без разлика в етносите.

Овластяване чрез планиране

Практическа стъпка към ефективно включване на учениците в училищните решения, които ги засягат пряко, е участието им в училищното **плани-**

ране. Годишният комплексен план на училището е съвместен план с плана на ученическия парламент, със споделени отговорности и ангажименти и е съгласуван с ръководството на училището. На заседания на УП се маркират основни проблеми, текущи и планувани дейности и задачи, както и теми, свързани с честванията на дати и годишнини. Приемат се така наречените **Инициативи на УП за месеца**, които влияят положително върху настроението на учениците и обогатяват училищния живот.

Като пример (1) можем да посочим:

Инициативи за Деня на толерантността 16 ноември:

• *Чаено междучасие*.

• Послания за толерантност върху *балони,* на които се чете „Да сме добри към околните и различните" (участват всички класове).

• Представители от всеки клас, облечени в *ръчно изрисувани тениски,* изразяват своята съпричастност към темата за толерантност.

• *Презентации, изработване на постери, игри за толерантност* в часа на класа.

• *„Дърво на толерантността",* обкичено с хартиени цветя с послания (идея на 5 клас).

Тези идеи се реализират от всички ученици на всяко училищно ниво.

Пример (2) **Инициативи за месец февруари**

• За Деня на доброто – 17 февруари, УП подема инициатива *„Доброто в нас"* със следните дейности:

– *„Танцувай под знака на добротата"* – музика и танци през голямото междучасие;

– *„Да бъдем добри"* – стилно оформени послания към деца и родители (4 клас);

– *„Нарисувай добротата"* – изложба на тематични рисунки, отразяващи добри постъпки (5 клас);

– кутия със „семена" добринки с надпис *„Всеки ден по една добрина да е от мен!",* поставена на видно място в училище (събраните добринки са залепвани върху флипчарт) (6а клас);

– музикално-сценична изненада на ПГ и 1 клас (5б клас);

– в памет на Апостола – подготвяне на програма и постер (6 клас);

– отбелязване на Деня на розовата фланелка – инициатива на тема *„Тормозът спира дотук!"*(26 февруари – като ден за борба с тормоза в училище); класовете изработват собствени правила и постери срещу тормоза и насилието; раздаване на лентички с надпис *„Не на тормоза в училище"*(7а клас).

Овластяване чрез участие

Важен **елемент на модела** за овластяване на учениците е **действието/участието**. Той дава напредък към интеграцията на децата от ромски произход. Приложен е подходът „участие чрез действие". Имайки предвид, че децата проявяват различна степен на ангажираност и отговорност, тяхното участие се базира на диалог, споделяне на информация и взаимно уважение между учениците и учителите. **Овластяването чрез участие** учи подрастващите да действат като възрастни, да приемат обществено значими роли, т.е. да са активни граждани.

Участието на учениците се изразява в различна форма:

– изпълнение на определена задача;

– иницииране на дейност от учител, но решенията се вземат от УП (така например инициираното от учител посещение в Дом за деца за Деня на доброто, а учениците спонтанно приемат идеята и заедно я осъществяват);

– иницииране на дейност и реализиране от самия УП (карнавал с маски).

Например благородна инициатива на ученическия парламент обедини всички деца в дните на доброволчеството – 5 декември. Събраха се топли дрехи и обувки и се раздадоха на нуждаещите се.

По инициатива на ученическия парламент учениците отправиха дарителски жест към пострадало семейство от град Бургас. Проведе се благотворителна акция, в която участваха ученици от I до VIII клас, бе подкрепена от учителите и ръководството на училището. Със закупуването на картичка те изразиха своята съпричастност към тази трагедия. Спонтанна бе и акцията на УП без участието на учител за събиране на средства за лечение на ученичка от IX клас, паднала от прозорец на класна стая на гимназията.

Традиция е отбелязването на Денят, посветен на доброто настроение и добрите дела – 17 февруари. В инициативата на ученическия парламент „Доброто в нас" се включиха всички възпитаници. Рисунки, изразяващи добротата и добрите постъпки, бяха подредени в тематична изложба. По-големите ученици приятно изненадаха първокласниците с четене на приказки.

Децата от IV клас изрязаха и раздадоха хартиени сърца, върху които учениците написаха послания за добринки. „Нека светът бъде по-добър и всички да правим добрини!" – написа първокласничка. Четвъртокласниците ни напомниха народната мъдрост „Добра дума железни врати отваря". Малките инициатори се обединиха около идеята, че добротата идва от сърцето и залепиха посланията към деца и родители върху стилно оформени сърца.

Овластяване чрез интерактивните методи

Методите на преподаване, чрез които учениците са активни участници в учебния процес, пораждат потребност от изява на активна позиция по проблем като например околна среда. Пример: В бинарен урок по Човекът и природата и Математика мобилна работна група ученици проучи как се използва водата в училище, в семейството, направи необходимите изчисления и изводи, както и препоръки към ръководството на училището и към своите съученици за икономия на вода.

Други подходи на участие

Възможността учениците да участват в решения, които ги засягат, се дава на всяко ниво в училищната общност – клас, възрастова група, ниво училище – представители от всеки клас участват в ученическия парламент. Всеки се вълнува от различни проблеми и мечтае за различни неща**.**

Овластяване на ниво клас

В класовете се обсъждат темите за час на класа и начините за провеждането им. Учениците имат думата да изразят мнение. Освен това се обсъждат идеи за взаимопомощ като акцията „*Да помогнем на наши връстници, изоставащи с уроците си*", атмосферата в класа, насилието, отношения с учители и ученици, начини на празнуване на празници на класа или инцидентно възникнали проблеми в класа. Този тип участие е лесен за изпълнение и ефектът от него е много голям. Проблемите на децата се решават чрез активно, доброволно и мотивирано участие на самите деца.

Овластяване на ниво училище

Всека паралелка от 1 до 8 клас избира свой представител в ученическия парламент. Основната задача на тази структура е да привлече децата и младежите в училище към обсъждането на значими за тях въпроси и участието в решенията на училищно ниво, които ги засягат пряко. Темите за обсъждане се обмислят заедно с учител, който пряко отговаря за работата с УП. В началото водещата роля е на учителя, който помага на учениците да формулират идеите си и да повярват в тях. Бавно и постепенно става поделяне на водещата роля между учителя и децата. Участниците споделят какво ги вълнува в училище, какво биха искали да променят, защо и как. Избират

свой лидер – председател на УП – връстник на останалите участници. Оттук започва истинската промяна на училищната среда. Много е важно участниците в УП да не се капсулират в себе си и да изключат от взимането на решения останалите ученици. Затова приетите решения и инициативи се поставят на видни места в училище и достигат до всеки ученик, учител и родител. Отговарящият учител създава заедно с лидерите схема за въвличане и на други участници, създава се алгоритъм за приемственост. В нашето училище се наблюдава такава приемственост. Всеки випуск има свой лидер, който търси начин за изява.

Ефективността в овластяване е постигната, когато учениците се допитват до учителя и искат мнението му за поредната своя идея и за нейното реализиране. Тук учителят помага на учениците да постигнат целите си. Водещата роля в процеса на обсъждане и взимане на решения вече е изцяло в тях, а отговорността и ангажиментът за взимането им под внимание е на училищното ръководство.

Ден на ученическото самоуправление

Идва моментът на истинското участие и овластяване – **Денят на ученическото самоуправление**, поемайки ръководството и дисциплината в училище в свои ръце. Десетки ученици са в очакване отново да заместят своите учители след подаване на заявления. Педагогическият екип подкрепя идеята, като оказва съдействие на своите възпитаници. Преподаватели и ученици подготвиха и реализираха уроците с много ентусиазъм. Учениците вкусиха от предизвикателството да погледнат от другата страна на чина и изпитаха тръпката от преподаването. Първите опити на младите учители и изпълняващите ръководни длъжности се оказаха успешни. Самоуправлението в училище е събитие, което носи много положителни емоции и полезна информация за образователно-възпитателния процес. Този ден е една възможност за подрастващите да покажат най-доброто от себе си, отразява самите тях, техните понятия, мечти. Развиват се социални и граждански компетенции, които играят особено важна роля за овластяването на учениците в риск от отпадане.

Денят на самоуправлението се превръща в ден на поетата отговорност. Участието на децата носи само ползи, изгражда увереност в самите тях, повишава личната и колективна ефективност, подобрява самокритичността, мотивира ги, прави ги мобилни, дава надежди за бъдещето.

Оценка и обратна информация

Важен елемент на овластяването на учениците е **оценката и обратната информация**. За учениците е важно да знаят, че това, което правят, дава резултат и че са отговорни за своите дела. Всички участници в ученическото самоуправление представят информации за проведените уроци и участие през този ден, в които изразяват лично мнение и удовлетвореност от собствената си работа. „Директорът" за един ден има важни задачи за изпълнение. Заедно с екипа „преподаватели" дадоха предложение (към сценария) за честване на патрона на училището и отправиха послания към връстниците си. Тази година те се справиха се със задачата, бяха креативни и дадоха добре обмислени предложения. Всички получиха похвални грамоти от ръководството на училището.

Заключение

Чрез инициативите на ученическия парламент при Първо основно училище „Никола Първанов" в гр. Лом се утвърждава механизъм за активно участие на учениците в училищния живот, както и тяхното овластяване. Идеята е този механизъм да продължи да подобрява и обогатява училищната среда, да въвлича все повече участници в дейности и да създаде приемственост между тях. Смятаме, че работим в правилната посока и с времето механизмът ще се превърне в модел на овластяване на учениците.

Диана Калайджиева
Марияна Пенчева
ОУ „Поп Минчо", с. Коларово, Старозагорско

„Форум театър" като иновативен метод за овластяване на младите хора

Модерното гражданско образование се фокусира върху формирането на нагласи у обучаващите се за анализиране на собственото поведение и моделиране на ефективни поведенчески стратегии за справяне с трудни ситуации.

Всеизвестен е фактът, че решаването на проблеми изисква да се излезе извън общоприетото разбиране за интелигентност на личността. Необходима е т. нар. емоционална интелигентност. По своята същност тя представлява комплексна цялост от поведения, способности, убеждения и ценности, които помагат на подрастващите успешно да реализират потенциала си за развитие и промяна на установена жизнена позиция.

Като образователна институция училището следва да насърчи младите хора да експериментират с нови поведенчески модели, които ще им помогнат да се справят с проблеми в реални житейски ситуации. За учениците може да се окаже обнадеждаващо и мотивиращо да осъзнаят, че техните действия имат значение при всеки акт на контактуване. Това би разширило границите на навичното им поведение с неочаквани за тях самите алтернативи за действие в проблемни ситуации.

Реализирането на посочената стратегия визира възрастта между 11–17 години, тъй като през този период младите хора разполагат с повишени способности за анализ и усвояване и с развити възможности за приспособимост към нови ситуации, т.е. саморазвитие и промяна.

Клубът по Форум театър към ОУ „Поп Минчо" в с. Коларово, общ. Раднево бе създаден в началото на 2013 г. Това е един атрактивен и широко приложим метод за стимулиране на:

– гражданска активност, овластяване и подкрепа;

– търсене на основано на консенсус решение по проблеми, свързани с конфликтите между поколенията;

– умения за взаимодействие в мултикултурна среда;

– изграждане на обществена нетърпимост по проблеми, генериращи социално напрежение, напр. агресия, насилие, трафик на хора, липса на етническа толерантност и др.;

– учене от опита на другите;

– подобряване на координацията и ефективната комуникация между хората и институциите;

– мотивация;

– лидерство;

– умения за работа в екип;

– умения за вземане на решения.

Що е Форум театър? Това е подвид на голямото понятие Социален театър.

Защо е театър? Защото се играе пиеса, има актьори и сценарий.

Защо е форум? Защото публиката обсъжда представените в пиесата проблеми и предлага промени в сценария. Зрителите престават да бъдат просто свидетели на проблемите, те стават активни участници в живота на своята общност, защото могат да кажат „СТОП! Аз не харесвам това!" и да предложат промяна.

Форум театърът е разработен като образователна методика от бразилеца Аугусто Боал през 50-те и 60-те години на миналия век. Според него има достатъчно театри, които пресъздават реалността, а тя трябва да се променя, залагайки на градивната намеса на публиката по време на представлението.

Как работи този метод на практика? Представете си пиеса, която завършва трагично. Вие сте зрител на действието, по време на което трагичният герой бавно, но сигурно върви към своята гибел. А вие само стоите отстрани и наблюдавате. Такъв сюжет не противоречи ли на собствените ви разбирания за справедливост? А какво би станало, ако имахте възможност да излезете на сцената и да предложите промяна в сценария? Бихте ли опитали да спасите трагичния герой? Колко често сме били в подобна ситуация в реалния живот? Не се ли разминаваме всеки ден с младежи, претърпели насилие, посягащи към дрогата, с наши приятели, несправедливо обвинени...? И колко често реагираме, за да променим нещата?

Форум театърът дава отговорите на тези въпроси. Методът позволява да правим промени в пиесата, която наблюдаваме, ако има сцени, които не харесваме, и герои, които не одобряваме. Дистанцията между зрителите и сцената е премахната така, както в истинския живот е нужно да се намесим, ако търсим промяната. Затова пиесата трябва да отразява истински истории

– такива, в които зрителите да познаят себе си. Фокусът са проблеми от ежедневието, които често подминаваме или приемаме като непреодолими.

Пиесата позволява да наблюдаваме докъде могат да доведат предразсъдъците, липсата на толерантност или културните различия. Този път обаче може да бъдем активни и да предложим промяна. Това е метод на „учене в действие". Тук смело важи репликата „Ако можехме да върнем времето назад", защото във Форум театъра това е позволено. Пиесата се преиграва отново, сцена по сцена, отразяващи всички предложени от публиката промени в сценария, героите и диалозите така, че действието да не доведе до трагична развръзка, а проблемът да бъде решен. Публиката има възможност да създава и премахва реални ситуации, да наблюдава до какво води всяка интервенция и да прави своите заключения на базата на преживяното.

Участието в тази интерактивна „лаборатория за решаване на проблеми" предоставя на всеки ученик да сподели своето „да" или „не" с другите, да премине през специален интерактивен ритуал на събуждане на всички свои сетива и да придобие увереност да играе активна роля в своя живот и в своята общност чрез:

– развитие на личностния си потенциал, да изграждат стойностна ценностна система;

– изграждане на толерантни отношения на базата на развитие на умения за съвместна дейност;

– „репетиране" придобиването на социални умения за справяне с проблеми и конфликти;

– разчупване на стереотипното мислене към различните други.

Форум театърът е и инструмент за гражданско участие. Много подходящ за работа в мултикултурна среда. Чрез него достигаме до убеждението, че всеки от нас може да направи малка стъпка, която да доведе до големи промени.

В реализиране на идеята включихме и родителския клуб. Провеждахме дискусия с майка от ромски произход с добро образование и ученик, завършил нашето училище с отличен успех, който мотивира участниците да се стремят към себереализация.

Подготовката

Като начало формирането на работна група и изборът на целева група за форум пиеса са две отделни задачи, чиято поредност зависи от конкретния проект. Възможно е да търсим начин за разрешаване на актуален проблем в дадена общност или предварително да обучим групата на методологията

на Форум театър, а след това да я включим в проекти и инициативи, адресирани към различни проблеми и целеви групи.

Във всеки отделен случай обаче е необходимо да имаме предвид следното:

– Колко сериозен е проблемът?

– Кои са засегнатите страни?

– Как проблемът се отразява на взаимоотношенията на между хората в общността?

В клуба по Форум театър в нашето училище участват 16 ученици от 5. до 8. клас. По-голям процент от учениците са от ромски произход.

Идеята за клуба дойде като естествено продължение на проведените в часовете по СИП „Фолклор на етносите" два тренинга през 2013 и 2014 г., посветени на толерантността. За тренингите използвахме креативни и действени методи като ролеви игри и разиграванията, както и методи от изкуствата (драма музика, танц, рисунка). Чрез участието си в тях децата бяха въвлечени в общо преживяване и равностойно „правене на изкуство". Големият въздействащ ефект върху групата ни подтикна да продължим да прилагаме интерактивни техники, като този път избрахме експресивен и действен метод, какъвто е Форум театърът.

Това, което превърна работата ни в групата в „ активност", бяха целите, които сами си поставихме, и степента, в която нашата дейност достигна до всеки участник. Дадохме възможност на учениците да изкажат собствени предложения за първата среща. Тя се проведе в неформална обстановка. В самото начало участниците определиха самостоятелно правила на групата. Включихме и Арт терапия – учениците изработиха театрални кукли на тема „Какъв бих искал изглеждам в очите на другите". Това допринесе за сплотяване на групата и вдигна градуса на настроението.

Всяко занятие започваше с играта „Термометър". На първото занятие показателите на термометъра показаха ниско ниво на настроение, затова направихме игри за разчупване на леда, за формиране на екип, за концентрация, бързина и съобразителност.

При следващо занятие участниците усвоиха правилата за игра на сцена, изразяването на чувства и емоции за различните роли. Последва избор на проблем, дефиниране на герои и работа върху сценарий.

Изборът на проблем беше предшестван от дискусия в работната група по следните въпроси:

– Познаваме ли проблема?

– Как бихме реагирали самите ние, ако попаднем в подобна ситуация?

– Имаме ли познати хора, които имат такъв проблем?

– Проблемната ситуация ще ни впечатли ли достатъчно,за да ни подтикне към действие?

– Има ли логични решения на проблема?

За да бъде достъпен за разрешаване по метода на Форум театър, идентифицираният проблем трябва да:

– бъде актуален и важен;

– включва ситуация на подтисничество;

– представлява част от ежедневния живот, а не изключение;

– може да бъде разрешен от съвместните усилия на местната общност;

Пиесата посочва проблема и повишава обществената чувствителност към него.

Когато дискутирахме върху проблемите, които вълнуват групата, използвахме метода „Мозъчна атака". Избраните подредихме в списък и всеки избра за себе си този, който най-много го вълнува.

Преобладаваха гласовете за два от тях:

– борба със зависимости – тютюнопушене;

– ранното отпадане от училище.

След това по схема определихме участниците. Героите във форум пиесата са:

– Насилник – това е отрицателният герой, източник на съществуващия проблем. Не е необходимо насилието да има чисто физическо проявление. „Насилник" може да бъде например приятел, който подтиква другите към вземане на дрога, или властен родител, нежелаещ да комуникира с детето си. Във Форум театъра насилникът винаги има конкретно лице. Не можем да кажем „Виновна е системата".

– Жертва – това е персонажът, който понася неблагоприятните последици от поведението на насилника, примирява се със съществуващото положение и остава пасивна през цялото действие и накрая прави трагичен избор.

– Свързани лица – персонажи със заявена позиция по отношение на проблема.

– Неутрални герои – те остават неутрални по отношение на проблема през цялото време.

Сценарият е списък с отправни точки, характеризиращи ситуацията, проблема и участниците в него. Репликите са импровизирани в зависимост от контекста.

Сценария писахме сами, проблемът се оказа, за съжаление, близък и познат за някои от участниците. Репликите идваха с лекота и непринуденост. Отбелязахме сюжета, отделните сцени, трагичния финал.

Репетициите започнаха. За да се превърне работната група в театрална трупа, е нужна подготовка. Използвахме ролеви игри и драматизация.

Ролята на жокера – той е свързващото звено между актьорите и публиката. Той влиза в директен контакт със зрителите и подпомага протичането на дискусията. Тази задача се пое от учителите, ръководители на клуба.

Всяко Форум представление преминава през три етапа, всеки от които със своя самостоятелна роля:

– изиграване на пиесата в първоначалния ѝ вариант;

– преиграване на пиесата с участието на зрителите;

– дискусия върху преживяното и неговото отражение в реалния живот.

При повторното преиграване зрителите станаха актьори и публиката беше поканена да предложи промени и да участва на мястото на героите. Сцената от пиесата се повтори заедно с предложената промяна, след което попитахме публиката дали е удовлетворена от новото развитие. Предложението се прие от публиката и актьорите продължиха пиесата, импровизирайки съобразно направената промяна. Важно правило е, че „Насилникът" в пиесата не може да бъде променян директно от публиката. Промените се случват само около него, което дава възможност да се наблюдава развитието на неговото поведение в отговор на поведението на останалите герои. Преиграването приключи тогава, когато окончателният вариант на пиесата удовлетвори всеки от зрителите. Така изпълнихме изискването Форум представлението да завършва задължително с разрешаването на проблема.

Анализ и заключителна оценка

Важно беше след представлението да получим обратна връзка от публиката. Това може да стане чрез неформален разговор, анкета, рисунки, графики.

Участниците нарисуваха на постер ефективния модел на бъдещото поведение на героя-жертва от проблемната ситуация. Така те се превърнаха в откриватели и рицари на справедливостта, получиха увереност, че случващото ни се в живота подлежи на контрол, когато сме заинтересовани да отстояваме себе си.

Включването на Форум театъра в училищния живот може да подтикне младите хора към промяна, защото в него те не са само актьори в измислена игрова ситуация, а представят, развиват и доизграждат собствения си активен социален опит.

Какво постигнахме

Можем да признаем, че този проект ни вдъхнови да повярваме, че може да бъдем новатори и да премахнем сковаващите рамки на безразличието и предразсъдъците.

Участниците в клуба по Форум театър повярваха, че да имаш позиция, е достойно.

Заключителната оценка беше общото решение, че човек трябва да бъде стопанин на мечтите, решенията и делата си, като това включва и смелостта от поемането на отговорност за откритото заявяване на определена собствена позиция.

Използвана литература

1. **Каменова, К.** Форум театър или изкуството да сме активни граждани, 2007.
2. **Мерлеведе, П.** 7 стъпки към емоционална интелигентност, 2005.

Лидия Тодорова Костова – старши учител
Второ начално училище „Васил Левски", Омуртаг
Базов учител към ЦМЕДТ „Амалипе", Велико Търново

Училищен парламент – път за овластяване на малките ученици

Второ начално училище „Васил Левски" е едно от двете начални училища на територията на гр. Омуртаг. То е създадено през 1967 година по решение на ОНС, Отдел „Народна просвета" гр. Търговище, като са отделени всички ученици роми от квартала. До 1981 година то е интернат, като след това е обособено във II НУ „Катя Димитрова". От 1993 г. училището носи името „Васил Левски". Представянето на кратката история на училището е необходимо, тъй като след толкова години то все още носи негативите на тоталитарното време.

Училището не се намира в така наречения „ромски" квартал на града, а в неговата периферия. Не може да се твърди, че в училището се учат само роми, защото има деца от смесени бракове, а и родителите не се определят като „роми". Информацията в тази връзка е конфиденциална и не можем да се ангажираме с определяне на етническата принадлежност на нашите ученици.

През годините една от основните цели и приоритет в дейността на училището са образователно и социално интегриране на учениците. В училището има изградена действаща система за интегриране на учениците от различните етноси.

Осъществяването на процеса на интеграция лежи само и единствено върху плещите на ръководството на училището и педагогическия колектив. Постигнато е много, но главно чрез дейности, обхващащи различните аспекти на работа на педагозите. Независимо от ежегодно организираната рекламна кампания и разнообразните дейности в училище, както и осъществяването на връзки и дейности с различни институции, все още училището понася всички негативи, свързани с миналия му статут.

В началото на учебната 2013/2014 година броят на учениците бе 117, разпределени в 6 паралелки. В училището успешно функционира и подготвителна група с 15 деца, която е безкрайно полезна и учи най-малките на знания, умения и навици, които са необходими за постъпването им в първи клас. Сформирани бяха и четири полуинтернатни групи, т.е. учениците се обучават в целодневна форма на обучение.

Специфични за училището проблеми и затруднения, произтичащи от условията на работа:

– емиграционни и миграционни процеси;

– липса на мотивация от страна на родителите за образоване на децата им;

– затрудненията на децата билингви при овладяването на българския език като фактор за усвояване на учебното съдържание и изграждане на комуникативни умения;

– неблагоприятната среда в семейства с ниски доходи, които не могат да покрият разноските за образование на децата си;

– нередовното посещение на учебните занятия и отпадане на ученици.

Кадровата обезпеченост на Второ начално училище „Васил Левски" е добра. В училището работят 11 учители с магистърска и бакалавърска степен на образование и 3 със степен професионален бакалавър. Директорът на училището и един учител притежават II Професионално-квалификационна степен, а девет учители са с V Професионално-квалификационна степен.

С оглед решаването на специфичните проблеми във връзка с образователно-възпитателния процес вниманието на педагогическата колегия е насочено към:

I. Гарантиране на равен достъп до качествено образование на децата и учениците от етническите малцинства, което се осъществява чрез:

• Разработване и прилагане на Стратегия за развитие на *Второ начално училище „Васил Левски", гр. Омуртаг с акцентиране върху проблема.*

• Функциониране на полуинтернатни групи.

• Функциониране на групи по свободноизбираема подготовка.

• Провеждане на рекламна кампания на училището с участие на ученици и учители.

II. Създаване на подкрепяща и привлекателна среда в училището, осъществяващо се чрез:

1. Подобряване на материалната база в училище

• Наличие на кинозала, компютърен кабинет, оборудван със съвременна техника и интернет, оборудване на етнокабинет и кабинет за работа с деца и ученици със специфични образователни потребности, стая за занимания по интереси.

• В училището е осигурена съвременна учебна среда, както и подходящи съвременни помещения за хранене, игра и т.н. Класните стаи са оборудвани с табла, помагала и др. подходящи за обучението и възпитанието материали. Стар е мебелният фонд.

• Санитарните помещения също са ремонтирани.

• Асфалтирани са спортните площадки по проект „Красива България" на Община Омуртаг.

• Създадена е площадка по безопасност на движението по пътищата и площадка за велосипедисти.

• Наличие на мултимедии, лаптоп, екран, камера, цифрови фотоапарати, флипчарт и др.

• Наличие на спортни уреди и пособия, спортни екипи, велосипеди.

2. Разработване и реализиране на проекти

• „Символите – нашата идентичност" – по модул „Ритуализация на училищния живот" – Национална програма „Училището – територия на учениците".

• „Мажоретен състав „Усмивка" – модул „Развитие на извънкласната и извънучилищна дейност" – Национална програма „Училището – територия на учениците".

• Финансова подкрепа на библиотеките при обновяване на фондовете им с книги и други информационни източници.

• „Коледуване и етническа толерантност".

• „Изкуството да живеем заедно" – финансиран от Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства.

• „Училището – място за всяко дете" – финансиран от Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства.

• „Намаляване на отпадането на ромските ученици от училище" – финансиран от Център за междуетнически диалог и толерантност „Амалипе" – гр. Велико Търново.

• „Историята на моя роден град и старите столици на България".

• Проект „УСПЕХ".

• „Подкрепа на целодневното обучение на учениците от начален етап".

• „Да открием, обикнем и пазим природата заедно".

• Проект „Нов шанс за успех" – огрaмотяване на възрастни.

• „С грижа за всеки ученик" – Национална програма за допълнителна работа с изоставащите от учебния материал ученици.

• Партньори по проект „Цветно училище" и по проект „Академия за толерантност" на Прогимназия „Акад. Даки Йорданов" – гр. Омуртаг.

III. Извънкласни и извънурочни дейности, което се осъществява чрез:

• Участие на Мажоретен състав „Усмивка" във фестивал „Отворено сърце", гр. ВеликоТърново.

• Организиране и провеждане на екскурзии до гр. Котел, гр. Габрово, Шипка, гр. Велико Търново, гр. Шумен, гр. Плиска, гр. Варна и др.

• Провеждане на празници: патронен, послучай официални празници, спортни и др.

• Участие в общоградски празници и честванията, в спортни инициативи. Завоюване на призови места и награди.

• Провеждане на Дни на отворените врати.

• Участие в кампания „Участвам и променям", подкрепена от Омбудсмана на Република България и др.

• Ежегодно участие в кампанията „Да изчистим България за един ден".

През годините е извършена целенасочена дейност за постигане на реални резултати относно успешната учебна и социална интеграция на учениците, обучаващи се във Второ начално училище „Васил Левски", гр. Омуртаг.

Изградената и действаща система за извънкласни и извънучилищни дейности в училището дава възможност за образователно и социално интегриране на учениците от различните етноси. Активното включване на нашите ученици в извънкласни и извънучилищни дейности обогатява техния светоглед, желанието им за изява и чувството им за себеутвърждаване.

От месец декември 2005 година започва издаването на училищен вестник „ЗВЪНЧЕ". През годините с подготовката и реализирането му се заемат най-големите ученици – четвъртокласниците, участници в СИП „Информационни технологии".

През 2007 година за Великден учениците под ръководството на своите учители изработват гигантско яйце, високо 2 м и широко 1,20 м. Яйцето е украсено с рисунки и апликации на ученици, фотоси от училищния живот. Инициативата е наградена от кмета на общината.

През 2007 година в училището беше сформиран Мажоретен състав „Усмивка".

Всяка година на градското тържество по случай 24 май – Деня на славянската писменост и култура, мажоретният състав представя училището със своите изпълнения. От 2009 година момичетата от Мажоретен състав „Усмивка" с ръководител г-жа Лидия Костова ежегодно участват на Детски ромски фестивал „Отворено сърце", гр. Велико Търново.

През 2010 година училището започна работа по проект „Превенция за намаляване отпадането на ромските ученици от училище" към Център за

междуетнически диалог и толерантност „Амалипе" – гр. Велико Търново, като пилотно училище. Беше сформирана група по СИП „Фолклор на етносите – ромски фолклор" с ръководител госпожа Ресмие Мустафова. От 2011 година училището е базово.

Формирането и функционирането на училищен парламент допринася за повишаване на интеграцията и ангажираността на учениците към училищния живот и съпричастността за решаване на проблеми, свързани с намаляване на отпадането на учениците от училище. Създаденият Училищен парламент в начален етап доказва, че това е ефективна форма за овластяване на учениците дори и в ранна ученическа възраст.

Ограничените средства на училището наложиха да се използват финансови ресурси от проекти. По този начин успешно се използва училищната програма за „Превенция за намаляване отпадането на ромските ученици от училище" към Център за междуетнически диалог и толерантност „Амалипе" – гр. Велико Търново. Осъществява се успешното интегриране между целите и постигнатите резултати по различните проекти.

През 2011 година училището ни разработи и реализира проект „Училището – място за всяко дете", финансиран от Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства. По проекта беше сформиран Училищен парламент, който е единствен в Североизточна България в начален етап на образованието. Всеки клас демократично след предизборна кампания избра своите представители за Училищния парламент. Критериите за участие бяха следните:

– ученици, добре владеещи български език;

– ученици, показали отличен успех през предходната учебна година;

– ученици, участващи активно в училищния живот.

В училищния парламент е задължително участието на отговорника на класа, какъвто има във всяка паралелка. Ръководител на групата беше госпожа Антония Дойчева. На първото Учредително заседание избраните ученици депутати избраха председатели, правила, емблема и девиз „Светът е за всички".

Цели на Училищния парламент:

• Формиране на личности с добра образователна подготовка и култура, с ярко изразено гражданско съзнание и поведение, способни за ефективна обществена реализация.

• Повишаване на мотивацията на учениците за продължаване на образованието си.

• Изграждане на взаимоприемливи и толерантни отношения между етносите.

• Повишаване на самочувствието на учениците, чувството им за равнопоставеност и увереност в собствените сили.

• Постигане на ефективна интеграция и социализация на учениците.

Задачи на Училищния парламент:

• Организиране и провеждане на извънкласни и извънучилищни дейности, които да бъдат интересни, да стимулират подрастващите да посещават училище и да общуват пълноценно с връстниците си.

• Работа с родителите, възпрепятстващи децата си да посещават училище.

През първата година от работата на Училищния парламент се проведоха четири заседания на теми: „Образованието – цел на всяко дете и родител"; „Агресия и насилие"; „Ранните бракове"; „Отпадане на децата от училище". Организирането на дискусиите при провеждане на заседанията на Училищния парламент допринесе за възпитаване в толерантност чрез съвместни дейности за съхраняване на културното многообразие и идентичност на учениците и ги мотивира да посещават редовно учебни занятия. На едно от заседанията присъстваха и родители. Работата с тях изясни нуждата от образование в наши дни и ги мотивира да осигуряват редовно посещение в училище на своите деца.

Участниците в парламента проведоха обмяна на опит с Училищния парламент от партниращата организация от ОУ „Георги Бенковски" – с. Беломорци, общ. Омуртаг. Срещата с по-големи ученици допринесе за образователната интеграция на учениците от етническите малцинства в процеса на модернизация на българското училище.

Учениците-депутати ходиха на „Зелено училище" в летен лагер „Родни простори" в гр. Приморско. Целта на участието в „Зелено училище" беше да изведе нашите възпитаници от средата, в която живеят, да подобри комуникативността им чрез общуването с други техни връстници и да им даде самочувствие на равнопоставени граждани на Европа.

От 2012/2013 учебна година Училищният парламент стана клуб към проект „УСПЕХ" с ръководители госпожа Лидия Костова и госпожа Даниела Плугчиева. Учениците-депутати дискутираха на различни теми по време на своите сбирки, като решаваха проблеми, свързани с училищния живот. Една от темите беше „Какво е толерантност?" по случай Деня на толерантността – 16 ноември. Освен дискусия по темата, децата направиха табло, на което всеки ученик-депутат отпечата своята ръка върху Дърво на толерантността с „Десет златни правила за толерантност". По случай Първи март децата изработиха собственоръчно мартеници и зарадваха всички ученици, учители и служители в училището, като им връзаха мартенички за здраве и късмет

през годината. По случай Осми март поздравиха своите майки и всички учителки в училището с песни и стихотворения и малки подаръчета, изработени от самите тях. За да разберат как работят различните институции, ученици-депутати посетиха община Омуртаг, историческия музей в града, градската библиотека в Народно читалище „Отец Паисий“. На 18 май 2013 година за първи път в училището беше отбелязан **Ден на ученическото самоуправление** под ръководството на ръководителите на групите от Училищния парламент – госпожа Лидия Костова и госпожа Даниела Плугчиева. Учениците влязоха в различни роли. Ролята на директор беше поверена на амбициозната и инициативна четвъртокласничка Джемиле Ереджебова. Тя се запозна с работата на директора на училището и видя колко отговорно е да си директор. В ролята на своите учители влязоха по-инициативни и отговорни ученици и разнообразиха ученическия живот. Всички ученици-учители се постараха да изпълнят новите си роли и отговорно заместиха своите преподаватели в учебно-възпитателния процес. Учениците, изпълняващи ролята на непедагогическия персонал, с желание се справиха с ангажиментите, които им бяха поверени – раздаваха книги в училищната библиотека, купони за обяд, беше почистено училището. Денят беше изпълнен с много радост и емоции както за участниците в ученическото самоуправление, така и за всички останали деца. Предизвикателството беше голямо! Проведе се състезанието „Аз обичам България!“. Децата показаха знания и умения в различни области чрез разнообразни и интересни игри. Учебната година за Училищния парламент приключи с екскурзия – награда до връх Шипка, Архитектурно-етнографски комплекс „Етъра“ и Априловска гимназия – гр. Габрово.

През 2013/2014 учебна година Училищният парламент продължи своята дейност отново по проект „УСПЕХ”, но под ръководството на госпожа Татяна Петрова – директор на училището. Отново учениците имаха дискусии и беседи на различни теми. Запознаха се със символите и историята на Република България и на Европейския съюз. Изработваха и табла по темите. През месец април момичета от Училищния парламент се включиха в благотворителен базар, организиран от Община Омуртаг. Целта на базара беше да се съберат финансови средства за операцията на едно тригодишно момиченце от нашия град. Събраната сума беше пусната в урната с дарения. На 16 май 2014 година за втори път в училището се проведе Ден на ученическото самоуправление. В роля отново влязоха учениците от Училищния парламент. Като директор на училището се изяви Сандра Красимирова от IV „а“ клас, която през настоящата година е и председател на Училищния парламент. Всички се справиха отговорно със задачите си. В началото на месец юни учениците-депутати отбелязаха Деня на приятелството. Отново имаше заслу-

жена награда – екскурзия за тях до Национален архитектурен резерват „Мадара" и паметник „Създатели на българската държава" – гр. Шумен. Училищният парламент участва в благотворителната акция за подпомагане на пострадалите райони от наводненията в България. Събраха одеяла, дрехи, обувки, кухненски пособия и играчки, които ще бъдат изпратени до бедстващите райони.

Заседанията на Училищния парламент усъвършенстват знанията и уменията и задоволяват потребностите на подрастващите за работа в екип, провокират техния интерес в области като наука, изкуство, спорт и други. Занимания в клуба дават възможност за осъществяване на новаторство и експериментиране, умело съчетани с традицията при реализиране на извънкласни и извънучилищни дейности, и постигане на успешна интеграция и социализация на учениците.

6. Училище и родители: равноправни партньори в една обща кауза

Теодора Крумова
Велико Търново

Родителският клуб в училище: реално партньорство за успеха на децата ни Как да създадем успешен Родителски клуб

Всеки родител е важен за детето си. Затова е небходимо родителите и местната общност да имат желание, да могат да участват и да влияят върху вземането на важни решения във всички сфери на училищния живот. Активността и организираността са важни условия за това. Родителите могат и трябва да помагат на своите деца и на училищата или детските градини, в които децата ни учат. Родителският клуб е една добра форма за по-добро организиране на тази подкрепа. Обединени в Родителски клуб, активните родители помагат на училището или детската градина да работи по-добре и да образова по-добре децата, а също така помагат на децата да се учат по-добре и да имат по-щастливи мигове в училище.

Важно е родителската общност да се включи активно в училищния живот. Във всички училища, участващи в програмата „Всеки ученик ще бъде отличник", подкрепена от Тръста за социална алтернатива, се организират дейности за активизиране и овластяване на родителите. Основен елемент в Програмата, който всички училища прилагат, е създаването на Родителски клуб.

Родителският клуб е ключът към търсенето и намирането на общи решения и най-добри подходи за справяне с предизвикателствата, които ни отправя ежедневието, с цел подобряване на нашия живот и постигането на мечтите на децата ни. Целта на родителския клуб е привличане на родителите и ангажирането им с училищния живот; ангажиране на родителите в решаването на проблеми, свързани с деца, застрашени от отпадане; създаване на активна връзка между училището и родителската общност. Важна цел е и повишаването на капацитета и самоорганизацията на родителската общност.

Същност на родителския клуб

Във всяко училище родителският клуб се създава по различен начин, отразявайки спецификата на общността в дадено населено място. Той обаче има няколко общи характеристики. Това е група от активни родители, които доброволно искат да се ангажират с дейности за по-добро бъдеще на своите деца и които вярват, че могат да постигнат много и положителни успехи за себе си и децата си чрез добра комуникация помежду си, с учители, родители и други институции. Те могат да влияят на училищните дейности, позволяващи участието на родители (организиране на екскурзии, мероприятия, подобряване на материалната база и т.н.). Родителският клуб може да включва членовете на Училищното настоятелство, но не само – той трябва да е съставен от по-широк кръг родители, избягвайки тази формалност, която предполага училищното настоятелство. В същото време това е група организирани родители, която впоследствие може да се превърне от неформална структура на родителския клуб в училищно настоятелство. Това е и група родители, убедени, че искат да помогнат на училището и ще помагат безвъзмездно с цел по-добро бъдеще на своите деца. Родителският клуб въздейства на децата по начин, по който никой друг не може. Авторитетът на родителя е по-голям от този на учителя пред детето. Той се събира периодично – поне веднъж месечно, а може и по-често, и прави обсъждане на значими теми за родителите и за децата, свързани с образованието.

За да направим така, че нашите деца да израснат като успешни личности и да реализират своите мечти за едно успешно бъдеще, е необходимо родителите, работейки заедно, да си поставят няколко основни цели, които да постигнат чрез родителския клуб:

- Привличане на по-голяма част от родителите и ангажирането им с училищния живот.
- Ангажиране на родителите в решаването на проблеми, свързани с превенция на отпадането на деца от училище и работа със застрашени от отпадане ученици.
- Повишаване на капацитета и самоорганизацията на родителската общност.
- Промяна на негативните традиционни практики като ранните бракове и ранните раждания.
- Включването на родителската общност като активен участник в училищния живот.
- Развиване на положително отношение на децата към ученето и редовно посещение на училище.

- Насърчаване на децата към продължаване на образованието след 7 или 8 клас и подпомагане за професионалното ориентиране на учениците за успешна кариера в бъдеще.

Всеки успешен родителски клуб в началото на учебната година създава план за работата си. За да може да постигне своите цели, трябва да си постави и задачи/дейности, които да реализира през учебната година. Част от тях са:

- Да осигурява активното участие на родителите в дейности, организирани от училището – отворени врати, открити уроци, празници, тържества, екскурзии, спортни събития и др.
- Да допринася за издигане имиджа на училището чрез дейности по естетизиране на учебната среда, обогатяване на материалната база, популяризиране на училищната политика за толерантност.
- Да работи в сътрудничество с учители, специалисти, институции по превенция на отпадането на ученици от училище.
- Да организира събития в общностите, които имат за цел популяризиране на училището като институция.
- Да организира общностни дискусии/ родителски лектории по различни теми, като:
  – ранни бракове и как да ги преодолеем;
  – ромска общност и ромски групи;
  – училището като институция;
  – защо е необходимо да си добре образован;
  – защо е необходимо да участваш активно в живота на училището, в което учи твоето дете и др.
- Да реализира дискусии/срещи на следните теми:
  – Кои деца са застрашени от отпадане:
  ▪ обсъждат се причините;
  ▪ създават се съвместно с класните ръководители профили на всяко едно от застрашените деца;
  ▪ набелязва се план за действие за задържане на детето в училище;
  ▪ разпределят се отговорности – всеки родител поема някаква отговорност за реализиране на определена точка от плана за задържане на детето в училище – акцент се поставя върху работата със семейството на детето, както и с други представители на общността, които биха могли да помогнат за решаване на проблем:

– съществуват ли проблеми в училището – обсъждат се проблеми и как родителите биха могли да помогнат за преодоляването им;

– какви са текущите нужди на училището (на учениците, на учителите, на родителите) и как и къде те могат да бъдат адресирани;

– какви текущи възможности има през съответния месец, от които училището може да се възползва и как – възможности за финансиране; включване в инициативи.

- Да провежда анкета за впечатленията и удовлетвореността на родителите от материалната база, учебния процес, отношенията и живота в училище – анализиране на резултатите от анкетите и включването на приоритетните проблеми, които родителите са посочили в анкетата в плана за дейности на родителския клуб (виж по долу).

Как се сформира родителският клуб

За да се сформира родителски клуб, първоначално не са необходими много хора. Необходими са няколко активни родители (понякога дори само двама-трима), които да поставят основата. След това постепенно всеки от участващите родители може да помисли кой от своите приятели и познати да привлече. И накрая получаваме: „Ако до всяко добро същество застане поне още едно...". На първата среща родителският клуб трябва да определи:

- Основните правила, по които ще работи. Те се изготвят съвместно от всички членове. Възможно е в този процес да се включи и учител, който ще подпомага работата на родителският клуб, но в изготвянето на правилата трябва да участват всички заедно.
- Изготвяне на Програма за работата на клуба. В нея трябва ясно да е записано каква цел си поставя родителският клуб, какви дейности ще реализира (общностни събития, родителски лектории, работа по индивидуални случаи на деца, застрашени от отпадане, вкл. и ранни бракове и др.)
- Определяне на координатор / ръководител на родителския клуб. Могат да се разпределят други позиции – секретар на клуба, протоколчик и т.н. Родителите, които ги заемат, могат да се сменят на ротационен принцип. В същото време не е добре още на първата среща да се избере координатор. Изборът на координатор на втора среща би било стимул родителите да дойдат на нея, а и така ще се види кой проявява най-голяма ангажираност и към кого останалите проявяват най-голямо доверие.

Особено важно е родителският клуб да отразява етническия състав на учениците в училище. Той трябва да включва представители на всички етноси, чиито деца се обучават в училище, както и представители на различните ромски групи, ако в даденото населено място живеят няколко подгрупи на ромската общност. Дори една група да бъде пропусната, тя може да спре да участва в дейността на родителския клуб. Важно за създаването и успешното функциониране на родителския клуб е привличането на неформалните ли-

дери. Дори да не са родители на ученици и да нямат желание да се включат в родителския клуб, те трябва да са информирани за дейността му. Помощ в това отношение биха могли да окажат местните религиозни лидери. В същото време в стремежа си да привлечем ромските родители, които обикновено са по-малко активни, често подценяваме работата с българските родители, а тяхното включване също е важно. Необходимо е усилия да бъдат полагани и към двете страни, защото най-лошото, което може да се случи в едно училище, е изтеглянето на българските ученици от него. За да не се стигне дотам, трябва предварително да се работи и с българските родители и те също активно да участват в работата на родителския клуб.

За да функционира добре, родителският клуб трябва периодично да се събира и да провежда срещи на своите членове. Периодичността на тези срещи трябва да е поне веднъж в месеца, а може и по-често. Срещите се организират в училище, с помощта на учител, поне веднъж месечно. Ако родителската общност е слабо организирана и все още е трудно да се съберат в училище, първите срещи могат да бъдат направени и в самата общност. Много важно е как ще бъде организирана първата среща. Тя би трябвало да се организира съвместно – от представител на училището и родител/и. Добре е обаче впоследствие те да продължат да се провеждат в училище, за да могат постепенно родителите да свикнат, че училището е и тяхно място. Този процес ще бъде подпомогнат, ако училищното ръководство определи място за родителския клуб в училище. Така и чисто пространствено родителите ще могат да се асоциират с училището. Срещите могат да се провеждат и под формата на дискусия, и под формата на срещи и събития. На всяка среща се води протокол за дискутираните теми, приетите решения и поетите ангажименти. На всяка следваща среща първо се прави преглед на изпълнението на решенията, взети на последната такава. Активен сезон за работа (въпреки че е неактивен сезон за образователни дейности) е лятото и работата на родителския клуб през този период не бива да спира, защото през лятото се засилват случаите на ранни женитби и тогава също може да се работи за записване в училището на деца, които са отпаднали.

Освен за преодоляване на проблемите, свързани със самите ученици, превенция на отпадането от училище, превенция на ранните бракове и др., задача на родителския клуб е да работи и за повишаване на капацитета на родителите: колкото по-активни са родителите и колкото по-ефективно те участват в живота на училището, толкова по-добре е за децата и за техните учители. Родителските лектории и обучения са добър начин за повишаване на родителския капацитет. Родителският клуб може да организира лектории и обучения за родителите и те винаги имат голям ефект. Обикновено в тях

участват около 15-20 родители. Много важно е да се включат родители от всички етноси (ако има различни етноси в населеното място), от всички населени места, от които има ученици в училището, както и ако има представители на различни малцинства, да бъдат включени представители на всички малцинства. Родителите, които са участвали в предварително определен брой срещи или събития, в края ще могат да получат сертификат за участие или друга форма на отличие, което е стимул за редовното им и активно участие.

Приложение

1. Подготовка на организацията и провеждането на среща на родителския клуб

№	Дейност	Отговорен	Срок
1.	Предварителни покани за родителите относно предстоящата среща – нека всеки родител да се почувства специален. Могат да се изработят заедно с децата.		
2	Определяне на подходящо място за провеждане на обучението – зала, класна стая или друго подходящо местоположение. Възможно е срещата да се проведе и в кварталното кафе или друго място в близост до родителите.		
4.	Осигуряване на материали – бели листове, маркери, материали и химикали за участниците, други необходими помощни материали в зависимост от темата на обучението. Потърсете и директора на училището за подкрепа – бъдете сигурни, че ще направи каквото е възможно за подкрепа.		
5.	Предварително информиране на участниците най-малко една седмица преди датата на провеждането и напомняне няколко дни преди това. Използвайте принципа всеки родител от родителският клуб да доведе още един родител със себе си (за всяка среща).		
5.	Други (фотоапарат или телефон, за да си направите хубави снимки, те ще ви трябват, за да покажете какво се е случило на срещата. Помислете и кой от родителите ще може да снима по време на срещата.)		
6.	След провеждането на всяка дискусия/среща попълнете бланката за протокол и присъственият списък		
7	Забавлявайте се ☺		

2. Примерен график и теми за родителски лектории:

Ноември	Образованието на децата ни. Ключови институции, права и задължения в сферата на образованието. Промени от новия Закон за предучилищното и училищно образование.
Декември	Какво представлява общностната анкета, с какво може да ни помогне тя и как да я направим, анализираме и приложим в практиката на родителският клуб?
Януари	Единни в празниците си – Василица, Коледа, Байрам – какво и как празнуваме. Кое е общото? Как да направим тържество в училище и в нашето населено място?
Февруари	Обсъждане на резултатите от общностната анкета. Планиране на дейности и приоритети до края на годината.
Март	8 април: какво е 8 април и как можем да го отбележим. Какво е Холокоста и какви са поуките на историята. Дискусия за Холокоста и организиране на 8 април.
Април	Защо е важно децата ни да имат средно и висше образование? Положителните примери. Как да направим кампания за продължаване на образованието след 7–8 клас и в университет.
Май	Кампания за продължаване на образованието в средни училища.
Юни	Провеждане на общностна анкета в края на годината.

Милена Илиева, дп
Стара Загора

Образователни интервенции при работа с родители-роми

Конвергенцията може да настъпи толкова по-успешно и присъствието на ромските деца в училище да се затвърди, колкото по-споделени от всички заинтересовани страни са усилията за участие в процеса. Имало е ромски семейства, които са разрушавали на практика (и символично) своето училище (изгорени крила, преустроени, демонтирани и продадени сгради), но има и такива, които го построяват, участват в неговото функциониране, защитават го и защитават неговите преподаватели. Необходимо е да се подчертае ролята – забравяна или най-често подценявана – на децата в процеса на адаптация на техните родители и в променянето на техния възглед за училището изобщо. Когато родителите виждат, че техните деца са уважавани и щастливи в училище, тяхната собствена нагласа дълбоко се променя; свидетелствата за това са многобройни и често много вълнуващи.

Според Лижеоа ромските родители подчертават (и не само те!), че е възможно да бъдеш възпитан, без да бъдеш образован, образован, без да бъдеш възпитан, както и че възпитанието не бива да бъде извеждано от образованието, най-вече от тяхното. „В училището родителите очакват да открият преподаватели, а не възпитатели. Очевидно **те не желаят да преотстъпят собствените си права на възпитатели на учебната институция**, въпреки че около тях това е нормална практика."

Използването на неподходяща и неясна терминология продължава да подхранва неразбирането и неоснователно генерализираната ситуация на отношенията между общностите. В момент, когато училището е търсено като полезно за всички, когато родителите желаят да се възползват от неговата целесъобразност, трябва проектите и на двете страни да бъдат изяснени. Конвергенцията предполага единомислие. А единомислието предполага наличието на общи усилия за решаване на проблемите; или с други думи, ако

понякога са правени усилия за обясняване на родителите какво всъщност представлява училището, рядко се правят еквивалентни усилия за обясняване на специфичния (културен, исторически) ромски контекст на училището и на неговите преподаватели.

Би трябвало да се поработи и върху съдържанието на преподаването, и върху проблемите, пораждани от факта на наслагване на различните кодове или норми, които се сблъскват в училището. Един от пътищата за това според Жан Пиер е зачитането на всичко научено от детето в недрата на неговата собствена жизнена среда.

Това положение е от изключителна важност за ромското дете: ромската култура не е, както това понякога се казва за другите деца, „култура с произход"; това е една актуална и всекидневно преживявана култура. Детето е този, който учи: твърдение толкова банално, че никой не го забелязва. Детето не може едновременно да води две различни културни и социални съществувания и да преминава от едното в другото всеки път, когато прекосява прага на класната стая.

Когато съм задавала въпрос на семейни роми **кое е най-важно за теб?,** отговорът винаги е бил един и същ – детето/ децата. И в такъв аспект не трябва да се подценява възможността за ангажиране на родителите в учебния процес, например в училищно настоятелство. Факт е, че в ромските училища такива настоятелства не са учредени.

В последните години все повече расте интересът към ангажиране на родителите в образованието и възпитанието на децата. Въз основа на научни изследвания, анализ на дългогодишна практика и динамичните промени в обществото и семейството се е стигнало до извода, че **образованието е твърде важно нещо, за да бъде оставено само на преподавателите, и че родителството е твърде важно, за да бъде оставено само на родителите**. Родителската ангажираност получава нови измерения като партньорство на учителите, като споделена отговорност за възпитанието на децата.

Друг подход за ангажиране на родителите в учебния процес е **ефективен училищно-обществен съвет**, който включва родители, учители и представители на обществеността. Съветът свързва усилията на училището в търсене на съдействие с тези на другите фактори за подобряване обучението на децата. Има и други стратегии като: планиране и провеждане на семинари, имащи за цел да подсилят уменията на родителите да помагат на децата по определени предмети; родителски образователни семинарии; доброволни дейности и конференции и т.н.

Но не трябва да се забравя, че ангажирането на родителите е безсмислено без финансова и техническа помощ.

Изразеното мнение е, че родителите не пускат децата на училища, за да не откраднат момичетата, или защото времето е лошо и т.н. Когато в неформалните разговори питах децата каква е точно взаимовръзката между математика и девственост, всички усмихнато отговаряха след няколко минутки мълчание, че няма връзка. Опознаването на другия, преоткриването на българската култура е ключът и към интеркултурата. Защото страх от непознатото има. Ромските родители не се доверяват лесно, непознавайки обкръжението, смятат средата за враждебна и чужда. Включвайки в един урок елементи на различните култури и разкривайки постепенно хоризонтите, ние ще прокараме светъл лъч в бъдещето на ромските деца.

На въпроса „Каква професия би искал да упражнява твоето дете?" родителите на децата от смесените училища смятат, че образованието трябва да се завърши, насочват се към различни хуманитарни професии, също така и към професии, свързани с придобиването на занаят.

От друга страна родителите на децата от ромските училища смятат, че посещението в училище не води до значителна промяна в социалния статус и за тях е важно ежедневното пребиваване и оцеляване. Един не толкова малък процент от интервюираните родители заявяват, че на ромите образование не им трябва. Какво биха могли да очакват родителите като подкрепа от страна на семейството при такъв отговор? Не много. Поради това и присъствието на родителските срещи от страна на ромските училища е доста понижено. Липсват училищни настоятелства в повечето ромски училища.

Семейната среда играе важна роля при оформяне на ценностите у детето. Ние сме свикнали да мислим, че е нещо нормално да се посещава училище. Но за ромите това не е така. Не е било важно години наред. Не трябва никога да се забравя, че ромите имат специфични нагласи, особено образователни. За едно момиче е важно да се задоми в момента, в който е годно за семеен живот и деца, а това означава още на 11–12-годишна възраст. Перспективата пред момчето е почти същата.

Фактор, който играе важна роля, е мнението и съдействието на родителите на учениците, тяхната ангажираност в учебния живот. А тази връзка според учителите е малка, почти липсва. Това вероятно се дължи на факта, че повечето родители са с основно и по-ниско образование и контактите между учител и родител стават трудни. А семейството е ключов фактор за изграждане на ценностната система на ромите, за формиране на нагласите. По-силен фактор от него едва ли има! За ромите основната единица е семейството и намирането на начин за привличане към каузата "Да за образованието" е решаващо.

Успявайки да ангажираме родителите в училищния живот, запознавайки учителите със специфичните особености на ромския етнос, ще бъде положена добра основа за съвместно обучение, основано на междукултурно разбиране, което пък от своя страна ще е в състояние да преодолее съществуващия негативизъм у учителите към способностите на ромите и предпоставка за взаимно разбиране, толерантност и търпимост, тъй необходими в постиндустриалното общество. Защото е необходимо децата роми да имат стимул и модел за подражание. И могат да го имат. Било чрез създаването на подготвителни класове в ромските училища или чрез специални програми; чрез основаването на занимални за изоставащите ученици, респективно за децата, невладеещи български език.

Изводи и препоръки:

• Много необходима е и работата с родителите по отношение на създаването на среда и условия за занимания у дома. Голяма част от родителите смятат, че след като не могат да четат и пишат добре, не могат по никакъв начин да помогнат на децата си в училище.

• Постепенно включване и ангажиране на родителите в училищния живот и предизвикване на интерес у тях. Това може да се случи чрез практическото прилагане на интеркултурното образование в СИП-ове, час на класа и други извънучилищни форми.

У ромите има заложби на творчество, а възпитанието и образованието са творческа работа. Ромите могат да се справят!

Библиография

1. Илиева, М., А. Стойков. Непрекъснатото образование и ромската общност – утопия или реалност. – Списание „Известия", СУБ – Сливен. Том 22. Издателство ОБНОВА-БТ-СИЕ, 2013, с. 63-66.

2. **Илиева, М.** Образователни тенденции и предизвикателства в предучилищното образование и ранната детска възраст на ромските деца в България. Сборник „Съвременност и традиции в предучилищното образование". ЧСОУ „Делфините", април 2012 г., с. 47-51.

3. **Колев, Д.** (съавтор). Отвъд антиромските стереотипи: светът не е само чернобял. Астарта, Пловдив, 2013.

4. **Колев, Д.** (съавтор). Превенция на ранните бракове. Астарта, Пловдив, 2011.

5. **Колев, Д.** Интеркултурното образование и СИП "Фолклор на етносите" – рамка за успешната образователна интеграция на ромските деца. – В: Сп. Български език и литература, 2007, бр. 5.

6. **Лиежоа, Ж.** Роми, цигани, чергари. София, 1996.

Елена Генчева
Софка Бонова
ОУ „Граф Н. Игнатиев",
с. Граф Игнатиево, Пловдивско

Училището – желана територия за родителите

Ученето през целия живот, реализирано чрез взаимодействието училище – семейство

Хората днес живеят в сложен социален свят. Повече от всякога те искат да планират живота си; очаква се да участват активно в обществото и трябва да се научат да се адаптират към всички промени във всекидневието. Ученето през целия живот в най-широкия смисъл на думата е от ключово значение за научаване и разбиране на това как да се посрещат тези предизвикателства. Ключовите компетенции за учене през целия живот представляват комбинация от знания, умения и нагласи, от решаващо значение са за развитието на човека и социалното включване. Те увеличават възможностите за избор, повишават адаптивността към променящите се условия на живот и работа, правят хората социални, мобилни и мотивирани.

Развиването и признаването на знанията, уменията и компетентностите на гражданите имат решаващо значение за индивидуалното развитие, конкурентноспособността, заетостта и социалното сближаване в общността.

Повишаване на социалните умения и компетенции на родителите

Основната задача на семейството се състои в осигуряването на сигурност на членовете му и възпитание на децата. Чрез примера на родителите си децата изграждат своята личност, формират своя характер и мироглед. Но за да бъде детското развитие градивно, е необходимо да се обръща внимание на включването на родителите в живота на детето в училище и да се развиват, а понякога и да се променят т. нар. личностни качества на възрастните.

„Ролята на семейството като институция в началното училище нараства от гледна точка на очакванията на обществото да се засили сътрудничеството между двете институции, което да доведе до синергетичен ефект, т.е. резултатът от взаимодействието между тях да е повече от обикновена механична сума, който да води до създаване на такава среда, която е най-благоприятна за стимулиране и насочване на индивидуалното и социално развитие; среда, която е нормална за радостен, щастлив и обогатяващ детето, родителите и учителите живот.“[29]

За да се постигне благоприятна среда за развитие на индивидуалното и социалното развитие на децата, е необходимо родителите да притежават добре развити социални и граждански компетенции. Формалното образование е естествен процес в училище за учениците, докато за родителите то се явява неформално, което е насочено към придобиване на знания, умения и компетенции, които могат да помогнат за издигане на социалния статус на възрастния човек.

„Социалните умения са всички форми на поведение, които трябва да усвоим, за да участваме ефективно и конструктивно в социалния живот, както и да разрешаваме конфликти, когато това е необходимо.“[30] Социалните и гражданските компетенции са в листата от осем ключови компетенции на европейските граждани, описани от Лисабонската стратегия на ЕС (2000 г.). Развитието на осемте ключови компетенции е основано на критично мислене, творчество, инициативност, решаване на проблеми/задачи, управление на риска и вземане на решение.[31] Подобряването на социалните умения е предпоставка за социална активност и ефективно взаимодействие между хората. Чрез предоставяне на повече специализирана информация относно тяхната роля и значение за професионалния и личностен успех се стимулира формирането на потребност у хората за себеразвитие и мотивация за търсене на разнообразни начини за удовлетворяване на нуждата им от знания и умения в тази насока.

Социалните умения са тези, които са необходими, за да се разбираме с другите хора. Развитието им протича през целия живот и изисква целенасочено управление и грижа още от детството, но трябва да продължи и в другите възрастови групи.

---

[29] **Попкочев, Тр.** Сътрудничество семейство – училище и качество на образованието. В: Сътрудничество за качествено образование, Враца, 2011.

[30] Атрактивно професионално ориентиране за ученици /http://www.avgproject.eu/siteBG/trainingPupilBG.html/

[31] Доклад за използваемост на продукт „Наръчник за осемте ключови компетенции за учене през целия живот“ /http://www.keycompetenceskit.eu/res/Transferability_Report_BG.pdf

Социални умения, които могат да се формират и развиват чрез активното включване на родителите в ефективно взаимодействие училище – семейство като част от неформалното образование, са:

- Съпричастност, емпатия и разбиране на гледната точка на другите.
- Умения за решаване на проблеми.
- Водене на преговори.
- Управление на конфликти.
- Активно слушане.
- Ефективна комуникация.
- Приемане и толерантност на различни групи.
- Умения за работа в екип.

Особено важно се оказва развитието на социални компетенции за работа в група:

1. Самостоятелност.
2. Себеутвърждаване.
3. Общуване.
4. Адаптиране към живота на групата.

Модел на взаимодействие между училището и семейството, опосредствано от класния ръководител

За постигане на оптимално взаимодействие между страните в кръга родител – дете – учител се използват методите на сътрудничество, които според Р. Захариева, цитирана от Св. Терзиева[32], могат да бъдат: за индивидуална работа с родителя, за групова работа с родителя и комбинация от методи. Под методи за индивидуална работа авторката посочва разговор, педагогическа консултация, размяна на писмени бележки, размяна на електронни бележки. Под групови методи авторката има предвид интерактивни методи – презентации, разрешаване на казуси, дискусии, а на второ място – групи за подкрепа в училището, по интереси и др., които могат да бъдат неформални и формални, от които първите имат за цел споделяне на опит, а вторите – за подкрепа на родителите и за изграждане на родителски умения за справяне с възникнали казуси. В работата за формиране на социални умения и компетентности у родителите са използвани набор от тези методи, които изиграват своята важна функция, а именно развитие на личностните качества, необходими за подкрепата на децата от страна на родителите.

[32] **Терзиева, Св.** Семейството – институция в детската градина и началното училище" /http://rioburgas.org/articles/download_file/300/

В резултат на прилагането на формите и методи за сътрудничество се променят контактите между семейството и училището – те вече са не просто формални, а съдържателни. Създава се доверие в институцията, грижеща се за образованието и възпитанието на децата. Споделя се отговорността за успехите и неуспехите на учениците от учителите и родителите, в резултат на което образованието и възпитанието на учениците вече не е анонимен процес.

Като пряк участник в кръга дете – родител – учител класният ръководител реализира целенасочено различни видове интерактивни дейности, чрез които подпомага ефективното родителство. Той прилага умения на фасилитатор, медиатор, модератор. Негова основна задача е да мотивира родителите за предстоящата среща и да ги насочи към активно участие в различните дейности, да провокира интереса им и да ги убеди във важността и значението на изграждането на зряла, успяваща и с висока самооценка личност, която да опосредства процеса на възпитание на децата. Иначе казано, за да бъдеш добър родител, е необходимо първо да си възпитал себе си.

Нетрадиционните форми на общуване, които се използват, допринасят за създаване на позитивна атмосфера между участниците в процеса и все по-голямата ангажираност и осъзнатост на родителите, като едновременно с това развиват личностните им качества и повишават техните компетенции за себеизразяване, емпатия и работа в група.

Прилагането на разнообразни методи и техники – ролеви игри (симулационни и ситуационни), разрешаване на казуси, работа в група, творчески задачи, забавни състезания, игри и анкети за обратна връзка, води до това родители и деца да работят заедно и да се преоткриват един друг.

Контактите с повече и различни хора предоставят възможност за съпоставка на разнообразните родителски поведения и стратегии, възможност за преоткриване на положителни страни на личността и нейното развитие. Ефективното взаимодействие постига не само формиране, а и коригиране на вече формирани социални умения у родителите.

Чрез провеждане на тематично ориентирани интерактивни срещи се постига развитие на социалните умения за работа в група като себеутвърждаване, общуване и адаптиране към живота на групата, активно слушане, емпатия и др.

Срещите следват условна структура.

1. Игри за запознанство и разчупване на леда.
2. Представяне на домашни работи за родители.
3. Решаване на казуси.
4. Изпълнение на творчески дейности.
5. Игри и анкети за обратна връзка.

Игрите за запознаване и разчупване на леда помагат да се създаде положителна атмосфера за провеждане на срещата. Общата активираща игра освобождава участниците от натрупаното притеснение, намалява дистанцията, създава настроение, предразполага родителите към последващо себеизразяване чрез творчество.

Като успешна се оказа дейността „Домашна работа за родители". Родителите имат предварително зададена домашна работа, която е свързана с темата на срещата. Всяко семейство представя своята „домашна работа" пред останалите участници. Така се усъвършенстват презентационните умения – умения за представяне, управление на времето, повишава се самоувереността и самочувствието на презентиращия. Домашните работи са под формата на проекти, есета, ръчно изработени колажи, чиято предварителна подготовка усъвършенства уменията за предварително планиране, себеизразяване чрез творческо решаване на проблемите и умения за ефективно общуване.

Изборът на темата е обусловен от глобалните цели на интеракцията. „Добрите страни на моето дете" цели по-доброто опознаване на децата от родителите, кара ги да преоткрият положителните им качества, докато пишат домашните работи, и да се запознаят с добрите черти от характера на съучениците им при представянето.

„Какво детето ми харесва у своите приятели?" акцентира върху взаимовръзката между детето и неговите приятели, разглеждайки приятелството като отражение на психоемоционалното му състояние. Задачата поставя родителя в позиция на изследовател на приятелския кръг и същевременно на вътрешния свят на детето. Провокирани от темата, родителите развиват умения за общуване в семейството и конкретно с децата си.

Домашната работа за родителите с тема „Календар на настроението" се попълва всяка вечер, като на следващата среща се коментира не само какво е било настроението на детето, а и какви са причините за него. Целта на домашната работа е да се открие зависимостта между доброто настроение и случващото се около и с детето, да се установи по емпиричен път, че настроението не е постоянна величина, а моментно състояние. Докато попълват „Календара", родителите отделят специално време, разговаряйки за чувствата на детето, емоциите и преживяното и развиват умения за себепознание и самоусъвършенстване.

Мнението, което детето има за себе си, е най-значимият фактор, определящ бъдещото му щастие и благополучие. Да се развие самочувствието на една личност е сложна задача. Отговорност на възрастните е да помогнат на детето да се чувства ценно, независимо от обстоятелствата, в които попа-

да. Поставената домашна работа „Ще бъда, ще правя, ще имам...“ провокира родителите да търсят причини, заради които се гордеят със себе си, показват на другите своите постижения, като така повишават самоувереността, самоуважението и самооценката на своите деца чрез представяне на професията или хобито си.

Когато децата виждат родителите си успяващи, компетентни и с висока самооценка, те се стремят да приличат на тях. Биват мотивирани, самостоятелни, уверени и имат по-високи успехи в училище и в живота.

Срещите от този тип разкриват склонността на родителите да се включват в такива обучения. Те го приемат като предизвикателство, с лекота се поставят в различни позиции. Майки и татковци вникват в същността и значението на емоциите на своите деца, извличат позитиви от обичайно негативното. Участниците достигат до заключение, че децата са щастливи, когато прекарват повече време заедно със своите уверени и ангажирани родители.

В провежданите тренинги участниците откриват родителски грешки в проблемни казуси, разсъждават върху тях и обобщават общовалидни педагогически истини. Търсят се положителни характеристики у негативни образи, за да могат успешно да подпомагат изграждането на положителната самооценка на децата си. Чрез решаването на казуси се развиват способности за определяне на собствените цели и търсене на начини за тяхното постигане, умения за реалистично изграждане на резервни варианти за действие, справяне с променящи се обстоятелства.

Тематичните срещи развиват самочувствие, достойнство, отговорност и у децата, и у възрастните чрез развитие на социални умения и разумно поведение към околните.

Творческата дейност влияе върху повишаване на самооценката, социализацията, изразяването и регулацията на емоциите. Чрез поставените творчески задачи се изразява някакво вътрешно състояние с помощта на стих, картина, апликация, обемна конструкция. Така участниците се чувстват разбрани и се научават да изразяват себе си чрез социалноприемливи средства. Полезно е всеки да познава различни канали за себеизразяване чрез творчество, чрез които да познае себе си и да преживее катарзис на непреодолени вътрешни конфликти.

Развитието на умението за ефективна комуникация се постига със заключителните игри и анкетите за обратна връзка. Споделянето на емоциите, изразяването на преживените чувства повишават емоционалната интелигентност на участниците и разширяват светогледа им.

Заключение

Практическото използване на посочения модел за взаимодействие между родителите и семейството позволява да се направят следните изводи:

1. Родителите развиват умение за зачитане мнението и аргументите на околните, за участие в конструктивен диалог и изграждане на позитивно отношение в междукултурното общуване.

2. С помощта на разнообразни изразни средства се развива способност за креативно представяне на идеи, преживявания и емоции.

3. Развива се компетентността за даване на обективна оценка на проблемни житейски ситуации.

4. След системното включване на родителите в подобен род училищни дейности те стават по-ангажирани към проблемите на училището.

5. Повишава се доверието в учителите и училището, тъй като родителите се чувстват добре приети и ценени, намират подкрепа помежду си и от институцията.

6. Семейството и училището като основни фактори в живота на детето, формиращи неговата индивидуалност и развиващи способностите и умения му, си партнират.

Литература

Кузма, К. Как да развиете самочувствието на детето си. Изд. „Нов живот", 1989.

Попкочев, Тр. Сътрудничество семейство – училище и качество на образованието, Сътрудничество за качествено образование. Враца, 2011.

Терзиева, Св. „Семейството – институция в детската градина и началното училище".

Доклад за използваемост на продукт „Наръчник за осемте ключови компетенции за учене през целия живот".

Европейската квалификационна рамка за учене през целия живот, 2009.

Наръчник на компетенцията К8 – Учене през целия живот.

Наръчник за учители „Обучение на педагогическите специалисти за превенция на училищното насилие, тормоза и други негативни прояви".

http://www.socopolice.eu/site/downloads/guides_bg/K8_Guide_Lifelong_learning.pdf
http://www.avgproject.eu/siteBG/trainingPupilBG.html
http://www.keycompetenceskit.eu/res/Transferability_Report_BG.pdf
http://rioburgas.org/articles/download_file/300

Мария Ранчева – ст. учител
ОУ „Св. св. Кирил и Методий“, с. Чавдар, Софийско

Родителите – важен фактор в превенция на отпадането на ромските деца от училище

„Една личност се възпитава от всичко: хора, неща, явления, но най-вече и най-дълго от всичко – от хората. От тях на първо място – родители и педагози.“

А. С. Макаренко

Отпадането на ученик от училище в XXI в. е позорно и тревожно явление за обществото. В този аспект най-застрашени са децата от малцинствата и най-вече от ромски произход.

Въпреки приетите документи за интеграция на ромите (НСИР и ПД за изпълнение на Стратегията) механизмът за изпълнение на набелязаните цели е много слаб.[33] Смятам, че определяща роля във възпитанието на подрастващите роми трябва да има училището. Именно в училището трябва да се формират личностни качества на учениците. Възпитание на чувството за значимост и равноправие измежду други етноси е залог за успеха в борбата за намаляване броя на отпаднали ромски деца от училище. Но горепосоченото възпитание не може да се осъществи само от педагози – това е комплексен труд от тесни взаимоотношения между училището, родителите и самите ученици.

Родителският фактор е особено важен във възпитанието на децата. Той може да бъде както положителен, така и отрицателен. Отрицателен фактор е незаинтересоваността на родителите за образованието на детето, липсата на благоприятна семейна среда, ниската култура на родителите.

Създаването на родителски клубове в училище води до пряка ангажираност на родители към процеса на образованието, извънучебните занимания и физическо възпитание на учениците.

---

[33] **Колев, Д.** Наръчник на общностния модератор „Отново на училище“, ЦМЕДТ „Амалипе“. АСТАРТА, 2013, с. 50.

Основна задача на родителите – членове на клуба, е заедно с педагогическия колектив и училищното ръководство да направят училището привлекателно място за учениците. В тази връзка на родителите и учителите предстои да се разработи план-програма с превантивни мерки по отпадането на учениците от училището. Тук трябва да се вземат предвид всички фактори, които негативно влияят на посещаемостта и успеваемостта на учениците в риск. Такива са:

– незаинтересованост от страна на родителите;

– неблагоприятна социална среда (финансови затруднения, лоши битови условия, ниска култура на родителите);

– слаба адаптация на учениците от малцинства в мултикултурна среда в учебното заведение;

– равнодушие и неангажираност от страна на педагози;

– липса на мотивация у учениците за образование;

– нарушена връзка училище – семейство.

Въпреки че посещаемостта и успеваемостта са тясно взаимосвързани, аз лично предлагам тези два показателя да се разглеждат поотделно. Бих искала да обоснова моето становище по този въпрос. Като учител с дългогодишна практика многократно се уверих, че налице е факт за ниско качество на самоподготовка у учениците от социално слаби семейства (визирам в частност ромските семейства). От страна на родителите, които са полуграмотни или съвсем неграмотни, тези деца не получават никаква подкрепа или стимул да се образоват. Такива деца смятат, че училището е само една досадна загуба на времето, при тях липсва желание да го посещават, проявяват незаинтересованост и равнодушие към училищния живот; с една дума – в училището е скучно и не е интересно.

От друга страна функциониращите в училище различни кръжоци и клубове по интереси привличат изоставащите ученици. Тук те могат да се реализират, да демонстрират своите способности и таланти, да заемат лидерски места, което води до повишаване на самочувствието и чувството на значимост в ученическата среда.

Тук следва и взаимовръзката:

в училището е интересно (СИП, клуб, кръжок)

↓ ↓

редовно посещение на занятията, репетициите и т.н., респективно и редовните часове → „Аз мога" – респект, уважение, лидерство

→ мотивация за повишаване на успеха

↓

намаляване риска от отпадането

За реализиране на така представената от мен схема е абсолютно необходимо участието на родителските активи. Такива са родителските клубове, като смятам, че в състава на клуба трябва влизат не само успешни и образовани родители, но най-вече родителите с ниска социална култура. При такова общуване и съвместна работа културата на последните задължително ще претърпи трансформации, което на свой ред непременно ще се отрази положително, както на децата им, така и на останалите членове от семейството. Това е една от положителните страни при създаването на родителския клуб.

Друга положителна страна е укрепване на връзката родител – дете. За мнозина ромски родители училището е просто „даскало“, което тяхното дете е длъжно да посещава и е абсолютно безполезно. Приобщаването на такива родители към училищната среда, вземане на решения по важни въпроси и реализирането им ще промени коренно представата им за средата, в която техните деца живеят и общуват всеки ден. Това поражда общи интереси у родителите и децата им, общи теми за разговор – обсъждания, дискусии. Освен това промененото виждане у такива родители ще доведе до популяризирането на училищните дейности и със сигурност ще се отрази и на мнението на другите родители за училищната среда.

Другата положителна практика – налице е пример (в лицето на успелите и образовани родители роми), че всеки може да успее в живота, необходимост от образованието, получаване на професионална квалификация. Това поражда у родителите желанието и стремежа децата им също да успеят в живота, да имат добър успех и съответно да посещават училището редовно. Започват да проявяват интерес към оценките на детето, да налагат по-строг контрол.

Известно е, че връзка учител – родител (от ромски произход) е обикновено затруднена. Точно тук е моментът своята роля да изиграе родителският клуб. Като хора от една среда – комшии, роднини, съселяни или съграждани, родителите по-бързо намират общ език и са по-склонни да бъдат убедени, че децата им имат нужда от образованието. При работа с родителите на децата в риск родителите активисти си разпределят задачите по контрола и изпълнението на взетите от тях съвместно с педагозите решения.

Следващата задача на членовете на клуба е да дават предложения, да проявяват инициатива и да взимат участие в превръщането на училището в интересна и привлекателна за децата институция. Като пример мога да посоча училището, в което работя – „Св. св. Кирил и Методий“, с. Чавдар. Съвместно с родителите активисти и учениците от ученическия парламент от училищното ръководство бе взето решение за разкриване през 2014/2015 учебна година на три кръжока – „Ръкоделие“, „Дърводелство“ и „Дърворезба“, като часовете по ръкоделие ще се делят на няколко модула: шев и кройка,

гобленарство, плетиво, оригами, макраме и др. Кръжокът по „Дърводелство" се нае да води един от родителите от клуба – абсолютно безвъзмездно. Също от родителите постъпи предложение изработените от деца изделия да се изнасят веднъж месечно на централния площад на селото като благотворителен пазар, а събраните средства да бъдат разпределени за съответно належащите нужди и обстоятелства.

Предимствата за функциониране на подобни извънкласни занимания аз вече описах по-горе, но в конкретния случай има и още едно положително звено – всеки труд се заплаща; всеки може и е длъжен да работи и да получава признание за своя труд. Детето се приобщава към труда и творчеството, получава заслужените похвали, гордее се със себе си, мотивира се да изработи нещо по-хубаво, да просперира! Организацията на планираните благотворителни пазари изцяло се поема от родителския клуб.

Планирано е още един кръжок да отвори вратите си за млади таланти – театрално-сценично и музикално изкуство на ромите и българите. И в този формат родителите ще взимат най-активно участие – ушиване на костюми и изработка на декори. Положителното в този формат е, че децата ще повишават културата си на речта, поведението и общуването. При изнасянето на представления и концерти в други населени места те ще общуват с други ученици, ще разширяват своя мироглед, а най важното е, че ще популяризират и запазват културата на ромския етнос в най-висшата ѝ форма – сценично и музикално изкуство.

Това са само част от настоящите и бъдещите практики в училището в с. Чавдар. От личен опит бих искала да споделя с колегите, че работата с реално активни родители е много интересна и плодотворна. Благодарение на тяхната помощ, инициативност и сериозен подход към проблемите в нашето училище рискът от отпадането на учениците от училището е сведен до минимум.

Катилиян Костадинов
Ивелина Христова
Славка Бозаджиева
Рефат Талиб
СОУ „Цанко Бакалов Церковски ”,
с. Никола Козлево, обл. Шумен

Добри практики и създаване на механизъм за превенция на отпадането на ромските ученици от училище чрез родителски клуб

СОУ „Цанко Бакалов Церковски ” в село Никола Козлево започна да работи по проблемите на образователната интеграция на ромите още през 2005 година, когато беше изготвена първата ни стратегия за ОБРАЗОВАТЕЛНА ИНТЕГРАЦИЯ НА УЧЕНИЦИТЕ ОТ ЕТНИЧЕСКИТЕ МАЛЦИНСТВА със специален фокус към ромското малцинство. Тогава основната ни цел беше постигане на пълноценно и равноправно интегриране на ромските ученици в СОУ „Ц. Б. Церковски”, с. Никола Козлево посредством ограничаване и преодоляване на идентифицираните проблеми чрез прилагането на ефективна училищна програма (стратегия).

Ето и проблемите, които бяха идентифицирани още тогава и които са актуални и днес:

1. Ниският социален статус на ромите в община Никола Козлево.
2. Ниска степен на информираност на ромското население.
3. Затруднена адаптация на децата от ромски произход в началното училище.
4. Незадоволително усвояване на преподавания учебен материал поради недостатъчно владеене на българския език.
5. Бедността като фактор за нередовното посещаване и прогресиращо увеличаване на броя на отпадналите ученици.

6. Слаба ангажираност на родителската общност към образователно-възпитателния процес.

Успехът на всяко начинание зависи от ясно очертания път, а разрешаването на всеки проблем – от неговото ясно дефиниране. И след като сме изложили проблемите, трябваше да търсим механизми за преодоляването им.

Ето ги и тях.

Гарантиране правото на равен достъп до качествено образование на учениците от етническите малцинства.

• Чрез идентифициране на децата и учениците от етническите малцинства на територията на община Никола Козлево.

• Разкриване на полуинтернатни форми на обучение в училището и ресурсно осигуряване на ПИГ в съответствие на изискванията за осигуряване на качествено образование и компенсиране на пропуските в обучението.

• Допълване на длъжностните характеристики на директорите и на учителите и регламентиране в тях на компетентности, необходими за процеса на интеграция.

Чрез първата дейност ние вече имаме база данни за всички деца от пет-до шестнадесетгодишна възраст. Това е възрастта на подлежащите на задължително обучение.

По втората дейност: в момента разполагаме с осем полуинтернатни групи, т.е обхванали сме 100% всички ученици, до осми клас включително.

По отношение на последното: за наша радост СОУ в Н. Козлево чрез спечелен проект по ОПРЧР към Министерството на образованието и науката проведе четири тридневни обучителни семинара за повишаване на квалификацията на учителите именно по проблемите на образователната интеграция на малцинствата и интеркултурното образование в българското училище.

Създаване на предпоставки за успешна социализация на децата и младите хора от етническите малцинства.

• Чрез създаване на картотека на неприбраните и отпадналите ученици.

• Разработване и провеждане на политика за работа с родителите на отпадналите ученици и на застрашените такива.

• Създаване на информационен регистър на учениците, отпадащи от училище.

• Организиране на извънкласни форми за привличане и адаптиране към учебния процес на отпадналите и необхванати ученици от ЕМ чрез проекти по различни програми.

• Извънучилищни дейности: организиране и участие в мултикултурни школи за деца и родители, конкурси на интеркултурна тематика, фестивали за етнокултурни традиции и фолклор, спортно-туристически дейности.

Целта на първите четири дейности е намаляване на броя на отпадащите ученици от етническите малцинства, а на последната – повишена чувствителност към етнокултурното разнообразие и, разбира се, превенция на отпадането на ромските ученици от училище. Всъщност това е основната ни цел. И тук е мястото да кажа, че по тази цел работим много усилено с Център „АМАЛИПЕ" – град Велико Търново, от 2009 година. И да благодаря за оказаната методическа и финансова помощ.

Благодарение на съвместната ни работа постигнахме много добри резултати по отношение на превенцията на отпадането на ромските ученици от училище. И ако през периода 2005 – 2010 година броят на отпадналите ученици за една година е до 10-12 ученици, то от 2010 година насам тази бройка рязко пада до двама ученици на година, а тази учебна година нямаме отпаднал ученик. Всичко това е резултат от изготвянето на **УЧИЛИЩНАТА ПРОГРАМА ЗА ПРЕВЕНЦИЯ НА ОТПАДАНЕТО НА УЧЕНИЦИТЕ ОТ РОМСКИ ПРОИЗХОД.**

Тази програма има няколко основни компонента:

1. Анализ на ситуацията

• Информация за учениците по малцинствени групи, тоест установяване в кои класове колко ученици от ромски произход има и какъв е социалният им статус.

• Анализиране на информацията за отпадналите ученици за предходните три години.

• Установяване на застрашените от отпадане и изготвяне на профил.

• Проследяване на отсъствията и успеха на учениците от ромски произход (слабите оценки и многото отсъствия са ясен индикатор за проблем).

• Родителска ангажираност.

2. Цел и задачи

Нашата основна цел е създаване на механизъм за превенция на отпадането на ромските ученици и управлението му на училищно ниво.

Постигаме я чрез следните задачи:

– изграждане на прецизна система от взаимовръзки и обратна информация за поведението и успеваемостта на учениците;

– развиване на ефективна система от действия за преодоляване на проблема с безпричинните отсъствия;

– реализиране на дейности в партньорство с други структури, родители, неправителствени организации – подкрепяща среда;

– обучение на педагогически екипи да идентифицират и решават социалните, образователните, поведенческите и други проблеми, които поставят децата в риск да отпаднат от училище;

– разработване и прилагане на обучителни, извънкласни и извънучилищни програми и подкрепи за мотивиране и задържане на децата, осигуряване на консултиране, съветване, професионално ориентиране, активно въвличане и работа със семейството;

– създаване на условия за опознаване и разбирателство между различните етнически групи и мотивиране на семействата за безпроблемно интегриране на учениците.

3. Проблеми и дейности за преодоляването им

Проблемите и част от дейностите вече посочих по-горе. Сега бих искал да акцентирам върху една от дейностите ни, чиято работа наистина заслужава специално внимание. Това е работата на родителския клуб. Родителски клуб в нашето училище за първи път е учреден през месец април 2010 година, чиято работа продължи до месец октомври 2012 година с основна задача подпомагането на учителите и училищното ръководство по преодоляване на проблемите на отпадането на ромските ученици от училище. Родителският клуб беше сформиран от 18 активни родители, част от които са и членове на училищното настоятелство. Всички знаем, че слабост на нашата образователна система е, че няма достатъчни механизми за ангажиране на родителската общност с проблемите на средното образование, особено що се отнася до ромите. А родителският клуб е такъв механизъм, чрез който училището се отваря към родителите от една страна, а от друга – това е и начинът за преодоляване на социалната капсулация на ромите. Важно условие за успеха на родителските клубове е привличането на неформалните ромски лидери. За момента съставът на родителския клуб наброява 60 членове, от които трима са неформални лидери. Това е напълно достатъчно, за да има ефективна работа. Около тях се формира ядро от още 7-8 родители, които организират работата на целия клуб. Тоест достатъчно условие е половината от тях да са активни, инициативни, а другата половина да са просто изпълнители и/или носители на посланията от работа на клуба. Защото е много важно хората да са информирани, а информацията в населени места, където преобладава ромско население, е много труднодостъпна. Особено ако става въпрос за образование. В този смисъл родителските клубове са своеобразни медиатори между училищата и общността. И смятам, че точно тук е силата, потенциалът на такъв тип формирования.

С този родителски клуб ние вече разширяваме работата, обхвата на дейността, като акцентираме на интеркултурното образование в нашето училище. Ето защо сме заложили и обучение на родители. Бяха проведени три обучителни семинара с по 30 родители с нехомогенен етнически състав, където бяха дискутирани следните проблеми:

• Проблеми на образователната интеграция.

• Ромските групи в България – образование, обичаи, празници.

• Организиране на извънкласни дейности в училище с цел превенция на отпадането на учениците от етническите малцинства.

• Методи за мотивиране на родителите от етническите малцинства за промяна на отношението към образованието.

• Модели на семейно възпитание.

• Ранни бракове в училище и превенция на ранните бракове.

• Интеркултурни образовотелни модели.

Взаимоотношенията между двете институции – семейство и училище, могат да постигнат просперитет само при активно взаимодействие и проява на толерантност по отношение на различията в разбирането за приоритетите в развитието на детето.

Активното взаимодействие се основава на много добра комуникация между педагог и дете, между педагог и родител, в чиято основа залягат доверието в предприетите действия от страна на възрастните относно здравето и развитието на детето, оказване на съдействие от страна на родители и учители при разрешаване на проблем или при организиране на събития, важни за ученическия колектив, своевременно информиране за възникнали проблеми и полагане на съвместни усилия за разрешаването им.

Училището като институция налага нови правила на общуване, като същевременно определя права и задължения за учениците, родителите и учителите, които са равнопоставени участници в образователно-възпитателния процес. Нито родителят, нито учителят са се родили научени да възпитават деца. Единият ще почерпи информация от литературата по въпроса, другият – от практиката, защото все още няма училище за родители. Но заедно, съчетавайки теорията и практиката, със сигурност ще постигнат максимално добър резултат.

Основен проблем в училището е новата роля, която се определя за родителите, респективно семейството, като субекти на процеса на образование и възпитание на младата личност.

Нашите изводи от работата на родителския клуб са повече от обнадеждаващи. Смело можем да заявим, че сме спечелили една голяма част от родителската общност на страната на училището като институция. Вече не сме сами в каузата да интегрираме и децата, и родителите в името на едно по-образовано общество. Отговорността и заинтересоваността на родителите се е повишила, а учителите усещат все по-осезателно помощта на родителския клуб при обучението и възпитанието на учениците.

Габриела Рангелова
Златка Стефанова
37-мо СОУ „Райна Княгиня", София

Модели за партньорство между родители и училище

Родителите са първите и постоянни учители на детето. Родителите са тези, които трябва да създадат позитивна нагласа у детето, че то ще бъде подпомагано и в училище – да се адаптира в нова среда, да се образова и развива. Да покажат, че обучението е важно и ценно, че то ни дава право на избор и добра реализация.

Не трябва да има бариера между семейството и училището. Родителското участие има съществено влияние върху постиженията на учениците през целия процес на учене. Връзките, които се изграждат между учителите и родителите, оказват силно влияние върху децата и тяхното самочувствие, самооценка и умението им за общуване с околните.

Класовете ни са с разнороден състав. Обучаваме деца с ромски произход и деца със специални образователни потребности. Работата ни е изключително трудна и отговорна. Успоредно с учебния процес трябва да работим в посока на опознаване на деца и родители, за да създадем атмосфера на толерантност, взаимопомощ и доверие. В началото имаше и негативни изказвания от някои родители. Но с течение на времето родителите разбраха, че училището е за всички, че може да са заедно въпреки различията. Детската значимост се формира от усвоените знания и поведение, а не от раса, пол, религия и социално положение.

Родителите станаха наши партньори. По тяхно желание се провеждат допълнителни срещи. На тези срещи те дават идеи, споделят информация, вземат заедно важни решения.

Родителите имат и общи преживявания. Включват се активно в спортни празници, различни занимания и екскурзии. Помагат в подготовката на учи-

лищните тържества. Те са подкрепяща и разбираща публика. Правят се дарителски акции (дрехи, книги, учебни помагала) за социално слабите деца.

Учениците ни участват в различни проекти. Заниманията в тях се явяват практически дейности, насърчаващи активността им да изследват, да трупат знания, да работят с материали и формират социални умения за справяне с различни проблеми и работа в екип.

По този начин се увеличава родителската ангажираност към училищните мероприятия. Постепенно се преодолява пасивността и скептицизмът на родителите по отношение на възможностите на училището да предложи наистина интересни и полезни за децата форми за изява.

Съвместната работа на учител, ученик, родител ще доведе до стремеж на детето да постигне по-високи резултати. Училището ни има добра материално-техническа база. Изоставащите ученици се обучават допълнително в седмични консултации, лятна работа или са включени в групата „С грижа за всеки ученик“. Децата с голямо желание посещават часовете по хореография. Слушат музика и изпълняват танци на различните етноси. С интерес работят и с учебните помагала на ЦМЕДТ „Амалипе“. В тях знанията са съчетани със занимателни игри и приказки. По този начин децата все повече се сприятеляват и заедно се забавляват.

Класните стаи и коридори в училището ни са украсени с рисунки и с предмети, изработени от децата. Снимките, направени по време на състезания, викторини, проекти и тържества, напомнят за общите преживявания и извоювани награди.

Редовното посещение на учебните занятия, целодневната форма на обучение, участието в различните дейности са от важно значение за усвояване и повишаване знанията на учениците и за развитие на техните умения и интереси. Помощта на ръководството на училището, екипната работа с учителите и специалистите (логопед, психолог, ресурсен учител, педагогически съветник) са гаранции за успех на много проблемни деца.

Целта на всички тези дейности и мероприятия е да направи родителите част от училищния живот и от образователно-възпитателния процес на децата им.

Розалина Симеонова Русенова – директор
СОУ „Васил Левски", Троян

Родители в действие

Проект „Със знания и стремеж към бъдещ успех" се реализира от Сдружение „Училищно настоятелство" при СОУ „Васил Левски" – гр. Троян, с помощта на Фондация „Работилница за граждански инициативи" по програма „Знания за успех" с финансовата подкрепа на „SAP Laps" България. Това е първият проект, който Училищното настоятелство изпълнява самостоятелно като водеща организиция. Той бе на стойност 7740 лева и с период на реализация 30 октомври 2013 – 30 юни 2014 г.

Основна цел на проекта бе да се предоставят нови възможности за развитие на личностния потенциал на деца и младежи от уязвими групи в СОУ „Васил Левски", както и подобряване на взаимодействието между ученици, учители, родители в местната общност. Специфичните цели на проекта бяха да се подобрят знанията и уменията на учениците от начален и прогимназиален етап чрез провеждане на обучителни модули по **гражданско образование**; да се усъвършенства **професионалното ориентиране** и консултиране на младежите от гимназиален етап чрез провеждане на професионално обучение; включване на учениците в **дискусии** относно бъдещо професионално развитие; модернизиране на учебно-възпитателната среда в СОУ „Васил Левски" чрез създаването на училищен мултифункционален център.

В края на октомври 2013 г. бе сключен договор между Училищното настоятелство и Фондация „Работилница за граждански инициативи" – гр. София, за безвъзмездно целево финансиране на проект „Със знания и стремеж към бъдещ успех". Екипът на проекта веднага се зае с подготовката на проектните дейности. Беше изработен план за действие на екипа, сключени бяха договори с учителите обучители.

На 26 ноември 2013 г. в СОУ „Васил Левски" – Троян, беше проведена Начална пресконференция. На нея присъстваха директорката на училището г-жа Розалина Русенова, родителските активи от 35 паралелки, училищното

настоятелство и учители. Проектът беше представен от председателя на Сдружение „Училищно настоятелство" г-жа Виолета Маркова. Събитието беше отразено във в. „Ловеч прес", в. „Троянски глас" и в училищния вестник „Междучасие".

През месец януари бяха закупени материали за поставяне на окачен таван на III етаж. Ремонтните дейности се извършиха качествено и в срок. В началото на февруари закупихме и подредихме предвидените по проекта дивани. Оформи се привлекателен и уютен за учениците кът. В навечерието на патронния празник на СОУ „Васил Левски" се състоя и официалното откриване на училищния мултифункционален център от председателя на Сдружение „Училищно настоятелство" г-жа Виолета Маркова и директорът на училището г-жа Розалина Русенова. Гости бяха зам.-кметът на община Троян г-жа Поля Димова, родители, учители и ученици, участници в обученията по проекта.

През ноември започна организацията за провеждане на обученията на учениците по проекта, както и създаване на дискусионно студио. Сформирани бяха две групи за гражданско образование: 18 ученици от II клас и 16 ученици от VI клас и една група от 16 ученици за професионално обучение и консултиране в IX клас.

През декември учителите-обучители изработиха учебни програми. Обучението започна веднага след коледната ваканция, както беше предвидено по проекта. Учебните часове се провеждаха по установен график, посочен в учебните програми.

Учениците от II клас под ръководството на г-жа Росица Якова се запознаха с училището като образователна институция и каква е неговата ценност, усвоиха основни правила за общуване с другите, получиха важни знания за труда на възрастните и професиите, изградиха умения за себепознание и себеизразяване, подредиха постери със снимки от проведените занятия.

Групата от VI „а" клас с ръководител г-жа Радостка Петкова бе изключително активна и успешна през целия период на обучение. Учениците усвоиха знания за конституцията на Република България, изработиха постери с българските символи. На 9 май – Денят на Европа, те се срещнаха с кмета на гр. Троян г-жа Донка Михайлова и зададоха своите въпроси, посрещнати в топла и приятелска атмосфера.

Учениците от IX клас повишиха своите знания и практически умения в часовете по професионално обучение под ръководството на г-жа Милена Мартинова. Те беседваха, репетираха и демонстрираха наученото в сферата на трите професии: сервитьор, готвач и камериер. Учениците показаха придобитите нови умения в специален открит урок. Гости на мероприятието

бяха представители на РИО – Ловеч, както и преподаватели от всички професионални училища в областта. Учениците презентираха на живо „Гурме вечеря", започвайки от приготвяне на специалните ястия до изискаността им поднасяне на „клиентите". Г-жа Мартинова проведе и консултации с учениците от професионалните паралелки „Организация на хотелиерството".

Участниците в дискусионното студио с ръководител г-жа Таня Василкова научиха кои са важните фактори за избор на професия, как да развият умения за реална самооценка, да опознаят силните си страни, да създават свое портфолио, CV и мотивационно писмо. Четирилистна детелина беше символ на дискусиите по проекта, защото четири са пряко ангажираните страни в образованието: ученици, родители, учители и училищно настоятелство. Като резултат от изразените становища по въпроса за съвременното образование се родиха и конкретни решения за подобряване на учебния процес в СОУ „Васил Левски" – Троян. Проектът на родителите бе широко популяризиран в печатни и в електронни медии.

В дейности по проект „Със знания и стремеж към бъдещ успех" пряко участваха повече от 363 ученици от II до XI клас, 15 учители, а в инициативите се включиха над 60 родители и представители на общността. Училищното настоятелство, представящо родителската общност на СОУ „Васил Левски" – гр. Троян, успешно реализира първия си проект и заяви чрез действие колко необходимо и важно е прякото присъствие на родителите в училищния живот.

Проект „Със знания и стремеж към бъдещ успех" показа един работещ **съвременен модел за партньорство между родители и училище.**

Екипът за реализиране на проекта изказва своята благодарност на Фондация „Работилница за граждански инициативи" за доверието, финансовата подкрепа и възможността да работи за и в името на децата в СОУ „Васил Левски" – гр. Троян.

Маша Викторова – учител
СОУ „ Отец Паисий”, с. Медковец, обл. Монтана

Ролята на училището за активизиране на родителската общност

Ще споделя с вас работата и опита на СОУ „Отец Паисий” в с. Медковец за формиране на родителска активност и подобряване на контактите с родителите. Днес животът налага учители и родители да обединят усилията си в името на това децата да получат най-доброто като образование и възпитание. В съвременното училище реалностите са динамични, подвластни на многообразието и промените. В съвременното училище многообразието от възможности и различните пътища за реализиране на поставени цели поставят институцията пред предизвикателства и търсене на творчески решения за постигане на успех. За успешна работа и ползотворен учебен процес е особено важно да работим заедно – учители, родители, извънучилищна общност. Приобщаването на родителската общност към училищния живот е сигурен гарант за позитивни резултати и траен успех.

В настоящото изложение ще представя основни моменти от процеса на приобщаване на родителите към училищния живот и повишаване на родителската активност.

За една голяма част от родителите отговорностите за обучението на собственото им дете не се осъзнават и от това произтичат трудностите при приобщаване на тази група родители към училищния живот. Тези родители не идват в училище, не се интересуват от успеваемостта и проблемите, с които се сблъсква тяхното дете. Не осъзнават, че тяхната незаинтересованост пречи на успеха на детето им.

Групата на родителите, които се интересуват преди всичко от битовите въпроси, свързани с пребиваването на детето им в училище, е активна в ситуации и по въпроси, отнасящи се до храната в училищния стол, безплатната закуска, безплатните учебници. Тази група се приобщава трудно, защото има устойчиво погрешна представа за ролята на училището в живота на детето.

Една част от родителите смятат, че училището и учениците носят вина за трудностите и проблемите с поведението на детето им и са склонни към саморазправа, агресия.

Най-малобройна е групата на отговорните родители. Тяхното приобщаване към общоучилищния живот обаче също може да се окаже трудно поради големите различия при осъзнаване на отговорностите.

Именно тези различни групи родители провокират търсене на различни подходи и модели за изграждане, развитие и задълбочаване на контактите и взаимодействието училище – родители.

В училището работим в няколко направления: организиране на родителски срещи; индивидуална работа с родители; поддържане и подобряване на контактите с общинските и държавните институции в помощ на родителите; неформални срещи с родители; приобщаване на родителите към учебния час; включване на родителите в работата на клубове и групи за работа по проекти.

Организирането на родителски срещи е традиционен модел за работа с родители, но в съвременните условия той е малко приложим. Този модел се ползва при решаване на общи въпроси – екскурзии на класа, тържества и др. Този модел се ползва и когато в класа преобладават родителите, които се интересуват преди всичко от битовата страна на пребиваването в училище.

Позовавайки се на опита и резултатите, отчитаме, че особено добре работещ модел е индивидуалната родителска среща. При тези срещи се акцентира върху проблемите на ученика, изгражда се атмосфера на доверие, набелязват се общи мерки за действие, създават се условия за опознаване на ученика. Индивидуалните срещи са преди всичко инициатива на учителя. Предизвикани от лош успех или дисциплина, те винаги имат за цел подобряване позицията на ученика в училище. Успехът на индивидуалните родителски срещи е в ръцете на учителите – изискват постоянство, единен подход, добронамереност.

Много полезни за приобщаване на родителите са контактите между институциите. Тези контакти, организирането на съвместни форуми показват на родителската общност обща загриженост и премерен респект. През тази учебна година успех в тази посока е организираната „Кръгла маса на образованието", на която си дадоха среща училище, родители, местна власт и споделиха проблеми и възможности за тяхното разрешаване .

Много добър резултат в училище се постига с прилагането на похвати – включване на родителя в учебния час, в работата на групата по СИП „Фолклор на етносите – ромски фолклор", в извънкласните дейности. Практическите задачи и извънкласните дейности са много полезни при работата с родители. Тези модели за работа ангажират пряко родителите с учебния процес и с дейността на училището. Всяка една практическа задача, зададена за учебния час, изисква включването на родителите, на семейството.

Ще споделя опит от часовете по учебния предмет История и цивилизация. Темите по предмета предполагат използването на практически задачи, а

заглавията го показват красноречиво: „Хлябът на българите" – изложба за часа по темата „Колективни опори", „Сладкият дворец – Царевград Търнов", „Читалищата в моя клас", „Владетелите на Първото Българско царство", „Двадесет личности, променили България", „Средновековното общество". Възможност за приобщаване на родителите са часовете по СИП „Фолклор на етносите – ромски фолклор": участието на учениците в сценични изяви, срещите с традицията и миналото правят часовете популярни сред родителите. Те се включват в подготовката на всички училищни изяви, а това е постигане на търсения резултат.

През тази година можем да отбележим с удовлетворение по-високи резултати на външното оценяване в седми клас. В класа преобладават ученици от ромския етнос, като само двама ученици са от друг етнос. Всички абитуриенти, допуснати до матура, се дипломираха успешно, почти всички допуснати са от ромския етнос. Една част от тях (трима ученици) са решени да продължат образование, други трима вече започнаха работа.

Включването на родителската общност в живота на училището е особено успешно при реализирането на извънкласни дейности и проекти на Програма „Учене през целия живот ". Процедурата по създаване, кандидатстване и одобрение на проекта предполага полагане на отговорен, допълнителен труд от страна на учителя, но се постига поставената цел – родителите не само са осъзнали своята роля като партньори и помощници на своите деца, но се променя и нагласата в семейството за ролята и мястото на училището. Дейностите по тези проекти са изключително с практическа насоченост и участието на родителите е задължително условие за тяхната реализация. Родителите поемат отговорности, участват пряко в работата на проекта, разбират, възприемат и осъзнават отговорностите на учителя. Работата в защитената платформа „e-Twining" по проекти на програма „Коменски" са най-добрият начин учениците да приложат знания, учителите да демонстрират високо ниво на компетенции и отговорности, а родителите да покажат на практика своята съпричастност и отговорност към бъдещето на своите деца.

Практическите задачи и извънкласните дейности пряко ангажират семейството на ученика, имат видим, осезаем резултат, родителите имат възможност да покажат своето участие и ангажимент, да сравнят своето участие с това на другите родители. Използването на практически задачи в обучението дава траен резултат за приобщаване на родителите. През тази учебна година направихме една малка крачка към приобщаване на родителите и превръщането им в партньори, но това е добър ход, който води в добра посока. Използването на разнообразни модели за приобщаване на родителите е необходимо условие за постигане на успех в тази отговорна училищна задача. Защото само заедно можем повече.

Камелия Риджолска – директор
I ОУ „ Васил Левски", с. Вълчедръм, обл. Монтана

Модел на училищна политика за работа с родители по превенция на отпадане от училище

„Твоите деца не са твои деца, можеш да им дадеш подслон на тялото, но не и на душата им, защото тя живее в къщата на утрешния ден, където ти не можеш да отидеш дори в сънищата си. Ти можеш да опиташ да си като тях, но не се опитвай да приличат на теб, защото животът не върви назад и не спира на вчера."

Древноперсийски автор

Образованието и възпитанието изискват ангажираност, координираност и истински партньорски отношения между училището и семейството. Родителите са първите и постоянни учители на детето.

Изборът ни на темата е сериозно предизвикателство, защото нашите деца се нуждаят от образование и любов. А любовта е споделена отговорност – родителска, учителска, обществена.

Създадохме Обществен договор, представляван от ученическия съвет, училищното настоятелство и директора на училището. Същият е обсъден на общоучилищна среща и подписан от заинтересованите страни.

Главната ни задача е да помогнем на детето да се чувства ценено и да вярва в способностите си и по този начин да подкрепим пътя към израстването му като автономен и успешен човек.

За тази цел трябва да изградим качествени човешки отношения между нас, възрастните, между възрастните и децата и между самите деца.

Най-силното ни оръжие е безусловната обич.

За да направим изводи за партньорството ни с родителите, решихме да тръгнем с изготвяне на тяхната визитка, която е по:

• Възраст: до 30 години – 49, от 31 до 35 години – 96, от 36 до 40 години – 88, от 41 до 45 г. – 60.

• Образование: висше – 30, средно – 151, основно – 83, начално – 42, без образование – 12.

• Статус: работещи – 169, безработни – 149.

• Бивши наши ученици от родителите – 157.

През учебната 2012/2013 г. приехме своята Училищна програма за превенция на отпадане от училище и намаляване на отсъствията. Същата се актуализира всяка нова учебна година.

Общата цел е: обхват и задържане на децата в училище чрез мотивация и създаване на положителна нагласа към образователно-възпитателния процес за завършване на основно образование.

Според мнението на учителите ситуацията в семейството е сред главните причини за отпадане от училище и по-конкретно: незаинтересованост на родителите и проблеми между родителите в семейството.

Тези причини са най-изразени сред родителите на децата от ромски произход.

Доколкото при ромите са съхранени традиционният начин на живот и ценности, модерната институция – училището, се възприема като не особено подкрепяща модела на социализация на младите членове на ромския етнос.

Друга етнокултурна причина за отпадането на децата от ромски произход от образователната система е разбирането, че училищният успех и образованието за тях не са привлекателни, защото не са свързани с непосредствена практическа полза.

Изтъкването на икономическите фактори като причина за отпадането на ромските деца е значимо в отговорите на родителите.

Съществуващите мерки и училищни политики за момента не са успели да дадат визия за важността на проблема. Контактът между всички заинтересовани страни не е дал резултат по проблема, защото не са участвали заедно при намирането на по-бързо и трайно решение.

Неефективна е системата за обвързване на социалното подпомагане с посещенията на децата в училище.

Пет основни вида дейности свързват семействата, училището и общностите: **родителство** – родителите имат задължения към децата си: надзор, ръководство и предоставяне на необходимите материали; **здравословни и безопасни условия и домашна среда**, която насърчава обучението и доброто поведение в училище; **сътрудничество с общността** – училището координира работата и ресурсите си с общността на родителите и бизнеса, живот вкъщи; училището включва семействата в образователна дейност на учениците у

дома и ги подпомага, за да го правят ефективно; **вземане на решения** – училището предоставя на родителите значими роли в училище при вземане на решения, родителите се включват в УН, родителско участие в училищни комисии, съвети и др.; **доброволчество** – родителите допринасят значително за функционирането на училището: родителско участие в училище, доброволческа дейност на родителите в класните стаи и в присъствието им в специални събития.

Акцентът на работата с родителите по превенция на отпадането бе проведената „Кръгла маса".

Заинтересованите страни и тяхната комуникация е един от най-важните гаранти за промяна и успех. За съжаление не можем да обобщим, че това се постигна. От многото поканени се отзоваха: Началникът на Полицейското управление – Вълчедръм, Главният експерт на ОКС, обществен възпитател. Не присъстваха от Агенция „Социално подпомагане", „Закрила на детето" и МКБППМН. Най-сериозен е вакуумът между училището и местната власт в лицето на Кметство с. Черни връх. Оттам имаме пътуващи ученици, битови и междуличностни конфликти сред родителите, които след това се пренасят от децата в училище.

Практиката ни показва, че с децата се работи по-лесно и неконфликтно, защото родителите имат нагласа за двоен стандарт: „Моето дете е право, а всички останали – виновни".

За тази цел бяха проведени анкети с родителите за разпознаване на поведението на децата. На тематичен педагогически съвет се запознахме с десетте златни правила при отглеждане на „трудни деца" от книгата на Андрю Фулър. Много от идеите в тази книга са почерпани от успешни стратегии, които някои родители вече са изпробвали върху своите тийнейджъри. Има обаче и доста „хитринки", които са подходящи за по-малки деца. Например: десетото правило „Те имат нужда от Вас!"

Да научиш, че си обичан заради това, което си, а не заради това, което правиш, е един от най-големите житейски уроци. Трудните деца трябва да научат този урок, а той се преподава добре само от родителите.

Детето се нуждае от родителя като приятел. То има нужда родителят да му бъде взискателен приятел.

Какви са резултатите от анкетата?

1 място – 36,7%: деца – спорещи
2 място – 19,3%: деца – дипломати
3 място – 15,7%: Деца – състезатели
4 място – 13,7%: деца – тихи бунтари
5 място – 6,7%: деца – смелчаци
6 място – 5,2%: деца – манипулатори

Нашият извод е, че родителите не разпознават поведението на децата си. Всяко дете е различно, но общото между тях е техният стремеж към откривателство на външния свят, любопитството към всичко в живота, желанието да се забавляват. Техният вътрешен „компас" за правилно и неправилно все още не е развит. Именно родителят е този, който, разпознавайки поведението на детето си, трябва да го насочи в правилната посока. Дори и най-трудните деца имат своите меки черти, просто трябва да се стигне до тях.

През учебната 2013/2014 г. проведохме „Училище за родители". Това е дейност по проект от ЕСФ ОП „РЧР" на Община Вълчедръм, в който Първо основно училище е партньор.

Проектът се казва „Да си подадем ръка" и има за цел привличане на родителите като активни участници в образователно-възпитателната дейност.

Това не е нова форма, а използвана вече в практиката ни. Всяка общоучилищна и класова среща е тематично насочена и със сериозна подготовка от наша страна.

Презентирахме им възможности за участие при създаване на ученическото портфолио; анализирахме резултатите от ВО – 4 клас и НВО – 7 клас с цел корекционни дейности за качествено образование и повишаване на функционалната грамотност.

Положителни тенденции в училищната политика за намаляване на отпадналите се наблюдава при: въвеждане на ИКТ (не се отсъства в тези часове), осигуряване на училищни учебници, учебни помагала и пособия от 1–7 клас, осигуряване на закуска за всички ученици, обедно хранене за целодневната организация на образователно-възпитателната дейност, схема „Училищен плод", работа по проекти.

Преосмислянето на работата с родителите е нужно поради факта, че тя се осъществява с променлив успех.

Активното родителство е равно на защитени и знаещи деца. Колкото **по-задружни, по-отговорни и по-въвлечени** в процеса на обучение са родителите, толкова по-хубави неща биха се случвали. Ежегодно педагогическият съвет номинира най-активните родители и ги награждава с грамоти и предметни награди.

Най-активно е родителското участие в провежданите училищни празници и тържества. Те са зрители и участници в:

– часовете по бизнес и предприемачество като консултанти;

– Ден на християнското семейство; състезание „Това го знаят мама и тати"; море от любов, коледен празник, патронен празник, празник на буквите;

– конкурс „Светлината на Великден" на РИО и ПМГ Монтана – спечелени 5 грамоти;

– общоучилищни тематични родителски срещи с презентации: „Възможности за участие на родителите при създаване на ученическо портфолио”; „Резултати от ВО – 4 клас и НВО – 7 клас с цел корекционни дейности за качествено образование”; „Диагностика на междуличностните отношения на детето с родителите”;

– работа с родители по проекти за целодневна организация на учебния процес и техни представителни изяви.

Педагогическият колектив на I ОУ „Васил Левски” гледа на родителите като безценни помощници и партньори при осъществяване на задачите, които сме си поставили в ежедневната ни работа.

НУ „Христо Смирненски”, Бяла Слатина

Партньорството между семейство и училище – фактор за успешна социализация на ромските деца. Модели за работа в мултикултурна среда

Демографската обстановка в България е специфична. Докато някои европейски държави се намират в демографска депресия, у нас ситуацията се оприличава на демографски срив. За страната ни са характерни най-ниската раждаемост и най-високата смъртност в Европа. През последните 15 години раждаемостта в България е спаднала рязко.

В България се наблюдава двоен модел на възпроизводство. От една страна, по-голямата част от населението има ниска раждаемост, която е крайно недостатъчна за неговото възпроизводство. От друга страна, изпадналите в социална изолация слоеве, съставляващи около 25% от неговия брой, дават около 70% от общия прираст. Това води до задълбочаване на проблемите на това население и в никакъв случай не съдейства за решаването им.

За преодоляване на тези проблеми не са достатъчни само социални помощи за отделния индивид или семейство. Процесът на интеграция чрез образование дава възможност на учениците от различни етнически групи да получат необходимата подготовка, гарантираща им пълноценно участие и реализация във всички сфери на живота в условията на пазарна икономика. Осигуряването на качествено и широкодостъпно образование на всички деца в Република България е държавна задача, за осъществяването на която е необходимо да бъдат обединени усилията на Общината, училището и всички институции.

Работата по Програма „Намаляване на отпадането на ромските деца от училище” има за цел да осигури равни възможности за достъп до качествено образование на учениците от етническите малцинства, а включването на нашето училище като партньор е изключително ползотворно.

Върху натрупания собствен, специфичен за училището опит трябва да се конституират подходящи стратегии за постигане на поставените цели за

интеграция на ромските деца в училище. Коя е ефективната училищна политика, която би преобразувала конфликта между цели и ресурс в двигател на развитието? Изходът не е във взривяването на всички стари дидактически модели, а върху натрупания собствен, специфичен за училището опит да се създадат подходящи стратегии за постигане на поставените цели за интеграция на учениците роми в училище. В търсене на ефикасни средства за преодоляване на тези проблеми ние все по-често разработваме и актуализираме своите политики. Част от тези политики включват:

– изграждане на интерактивна учебна и училищна среда;

– създаване на успешни модели за партньорство между семейство и училище;

– разширяване и разнообразяване на формите за организиране свободното време на учениците, на извънкласната и извънучилищна дейност.

Полагаме грижи за атрактивна учебна среда.

• За нас е важно всички в училището да се чувстват добре.

• Със съвместни дейности в културната, социалната и спортната област стимулираме добрата училищна атмосфера.

• Училищната сграда е санирана и е с PVC дограма.

• Разполагаме с локално парно отопление.

• Всяко лято се осъществяват дейности за освежаване на интериора.

• На разположение на учителите във всяка класна стая е мултимедиен проектор и преносим компютър.

• По Национална програма „Училището – територия на учениците", Модул "Подкрепа на целодневното обучение на учениците от начален етап", вече разполагаме с атрактивна игротека ПИГ 1-ви клас.

• От две години училището разполага и със система за видеонаблюдение.

Една от задачите, която стои пред нас, е приобщаване и стимулиране участието на семейството и местната общественост в живота на училището. Родителите са част от училищния живот и като такива е необходимо да са запознати с процесите, протичащи в училището. При работата си с тях е нужно да се спазват някои принципи като: уважение и доброжелателност; лична значимост и индивидуално отношение; вариативност и разнообразие; информираност и дипломатичност; дискретност и добронамереност.

Знаейки, че успехът на всяко начинание в училище зависи най-вече в каква степен са приобщени родителите към неговата философия, редовно провеждаме родителски срещи, на които запознаваме родителите с целта, задачите и дейностите, които стоят пред нас в изпълнение на нашите инициативи. В последните три години в училище работи родителски клуб, който е живата връзка с местната общност. На срещите, които провеждаме, се поста-

вят въпроси, свързани с учебния процес в училище, дисциплината, извънкласните и извънучилищните занимания на учениците. Подкрепата, която получаваме от родителите, ни прави по-уверени и сигурни в нашите намерения и действия.

Друг елемент от дейностите е организирането на комуникативни тренинги и лектории за родители. Един от очакваните резултати при работа е повишаване на образователната, здравната, административната и комуникативна култура на родителите на децата от етническите малцинства.

В тази насока бе и организираната лектория с родителите на тема „Административна и комуникативна култура". Идеята бе да се повишат компетенциите на ромите при контактите им с общинската администрация и да се запознаят с видовете услуги, които общината предлага.

Разясниха се основните принципи на административното обслужване на населението. Представиха се организациите, извършващи административно обслужване. Изясниха се изискванията към местата за осъществяване на административно обслужване. Обосновава се връзката между административното обслужване като фактор за създаване на адекватна административна среда за превенция и борба с корупционните явления. Представиха се възможностите на съвременните информационни технологии за подобряване на административното обслужване.

Често в училище се провеждат и здравни беседи във връзка с възникнали случаи на епидемиологични заболявания в страната. Активното участие на хората е показател за подобряващата се здравна култура на ромското население.

Голяма част от родителите се включиха в училищната инициатива „Да направим училищната среда по-привлекателна за родителите и учениците от НУ „Христо Смирненски" – гр. Бяла Слатина"

НУ „Христо Смирненски" се намира в централната част на ромската махала. Площта му включва огромно дворно пространство, сградата на училището, футболно и волейболно игрище и свободно пространство, което е бетонирано. То е единственото място, където децата могат свободно да играят, да карат велосипеди, за да не са на улиците, по които има постоянно движение на леки и товарни автомобили.

Освен от майки с малки деца, двора на учебното заведение се ползва и от младежи за игра на футбол и волейбол. Това място се бе превърнало в единственото парково пространство, тъй като в близост до квартала нямаше обособен парк или детска площадка, където да могат спокойно родителите и децата им да почиват и играят.

В изпълнението на дейностите по този проект активно участие взеха учителите, родителите и персонала на училището. Бе възстановена зелени-

ната на футболното игрище, бяха монтирани пейки и кошчета за отпадъци, бяха засадени дръвчета и розови храсти. Очертани бяха и игрищата за футбол, волейбол и народна топка.

Учениците и техните родители бяха провокирани към активно участие в училищния живот и чрез изграждане на интеграционен кабинет. Целта е да се накарат учениците от ромския етнос, изведените от помощното училище и техните родители да участват активно в живота на училището. В ежедневната си работа учителите създават условия за изграждане на знания и умения у тези деца. Работят индивидуално съобразно техните възможности, ангажират вниманието им с целесъобразно подготвени упражнения, поставят им реални цели и задачи, изпълними за тях.

Педагогическият екип е убеден, че от изключително значение за успеха на учениците са персоналните срещи с родителите. По време на тези срещи ресурсният учител и класните ръководители: запознават родителите с принципите на интегрираното обучение на деца със СОП в системата на народната просвета и със задълженията им; предлагат им конкретни форми и начини за самоподготовка на ученика у дома; обучават ги да усвоят различните форми и похвати на работа с детето, за да създадат и развият у него полезни умения за самостоятелен и независим живот; съдействат на семейството за разширяване на социалните контакти на ученика; съдействат за включването на родителите в подготовката за празниците в училище; съдействат за снабдяване на родителите със специална литература и работни листи за ученика; участват в родителски срещи и други общоучилищни форми и дейности. Задачите по интегрирането на ученика трябва да се възприемат и разглеждат като общи, както, респективно, и отговорността на всички специалисти.

Една от дейностите с доказан ефект е участие в подготовка и провеждане на празници. От казаното по отношение на ромските родители можем да направим следния извод: колкото по-образовани са те и колкото по-съпричастни са с дейности, близки до образованието, толкова по-положително е отношението им към образованието и по-силно е желанието децата им да посещават училище. Очевидно е, че за да бъдат привлечени и задържани в училище ромските деца, е нужно паралелно да се полагат грижи и за ангажирането на техните родители. Празниците са тези, които се превръщат в мост между училището и родителите.

Добра основа за изграждането на толерантни отношения дават взаимното опознаване и най-вече съпреживяване на празниците. Включването на знанията във вид на тържества дава възможност за личностна изява на всяко дете и е ясен знак за превръщането на знанията в трайни ценности, като гордост от етническата принадлежност и уважение към принадлежността на другия.

Представянето на знанията под формата на тържества стимулира познавателната активност на учениците, мотивира ги за приобщаване към празниците на различните етноси и довежда до формиране на етнотолерантни взаимоотношения. Това е в унисон със съвременните предизвикателства, които налагат новите норми на поведение, а именно създаване на възможност всеки, живеейки според собствените си разбирания, да се научи да живее и с останалите.

Извънкласната дейност осигурява условия за развитието на всяко дете, съобразени с неговите интереси и способности. Тя допринася за формирането на модели на поведение.

Формиращият потенциал на тази дейност се свързва най-вече с големите възможности за изява и удовлетворяване на различни потребности, интереси, извън рамките на училището и неговата задължителна програма. Отличава се с неформално общуване, изградено въз основа на доверие и общи интереси, с големи възможности за личностна изява и развитие на всяко дете.

Социалната значимост на извънкласната дейност се свързва и с подготовката на младото поколение за обществен живот. Съдейства до голяма степен за личностна изява, за формиране на нагласи, идеали, ценности, възможност за общуване, неограничен достъп по отношение на възраст, религия, социална и етническа принадлежност.

Ангажирането по естествен начин на въображението, способностите и интересите на децата несъмнено съдейства за тяхното физическо, интелектуално и личностно развитие. Анализът на съвременното състояние и тенденции в развитието на извънкласните и извънучилищни дейности у нас и по света показва, че те са обективна необходимост за привличане, задържане и интегриране на децата от етническите малцинства и децата в неравностойно положение в училище.

Добре организираната извънкласна и извънучилищна дейност трябва да привлича ученика, да удовлетворява потребностите му. Разнообразни са и възпитателните възможности на този вид дейности, а именно:

• Създаване на условия за ускоряване на социализацията на участниците. Всеки ученик получава шанс да заеме достойно място в своето социално обединение, в средата на връстниците си.

• Стимулиране развитие на съзнанието. В непринудени и увлекателни занимания децата се обогатяват със знания от различни области, разширява се умственият им кръгозор, увеличава се диапазонът на обществените им интереси.

Участниците осъществяват богати и все по-сложни взаимоотношения с връстниците си от класа, с членовете на обединенията по интереси, с фактори на социалната среда извън училището.

Извънкласните дейности допринасят за повишаване атрактивността на образованието, мотивацията на учениците и като крайна цел осигуряват по-високо качество на образованието. Изграждането на духовно богата личност е продължителен процес и започва от ранно детство – периодът на повишена сензитивност към външни възпитателни взаимодействия. В динамичното ни съвремие задължение на всеки родител чрез семейството и отговорност на всеки учител чрез училището е да развиват интелектуалните възможности на детето, независимо от етноса и религията, към които принадлежи, както и неговото физическо и психическо състояние. Това е необходимо, за да се съхрани детската индивидуалност, да се развие творческият потенциал за изява и приобщаване към културните и национални традиции и ценности.

В извънкласните дейности всичко се движи от порива и вътрешната потребност за изява на ученика. В извънкласните форми ученик и учител влизат в друг вид взаимоотношения. В тях всеки участва със своя талант, личен принос. Там учителят е духовен водач на детето, което е готово да го следва заради своите потребности. На другия ден, влизайки в час, ученикът не гледа на учителя като на бариера, а като на партньор.

Наясно сме, че добре организираната извънкласна и извънучилищна дейност трябва да привлича ученика, да удовлетворява потребностите му. Разнообразни са и възпитателните възможности на този вид дейности. Възможност за такава дейност и удовлетворяване на интересите на нашите ученици намерихме и чрез участието ни като партньори в програмата „Намаляване отпадането на ромски деца от училище".

В рамките на този проект в начално училище „Христо Смирненски" – град Бяла Слатина, бяха сформирани три клуба „Фолклор на етносите" и един СИП „Фолклор на етносите – Ромски фолклор", чиято основна цел е съхраняване и опазване на културното многообразие. Работата им в училище е под мотото „Българският и ромският фолклор – два свята различни, но равни". Фолклорът предлага големи възпитателни възможности – заедно с децата да се научим да отсяваме и оценяваме доброто, непреходното, да намерим пътищата, по които да поведем децата в света на традициите. Една от задачите, към която са ориентирани дейностите в групите, е превръщането на културното многообразие в източник и фактор за взаимно опознаване и духовно развитие, за създаване на атмосфера на толерантност, разбирателство и взаимно уважение.

След проучване на интересите и потребностите на учениците бяха заложени дейности, които да бъдат интересни и да отговарят на техните нужди.

В разработените образователно-възпитателни програми за дейността на клубовете и групата по СИП са включени елементи от традициите, занаятите, приказния и музикалния фолклор, историята, бита и културата на бъл-

гари и роми. Чрез запознаване с традициите на различни празници, с обсъждане на елементите на духовната и материалната култура на даден народ и етнос децата осъзнават същността на фолклора, неговата непреходна стойност, научават се да уважават културните различия, разбират необходимостта от познаване на празничната обредност.

Чрез фолклорните празници и обичаи хората са изразявали своите стремежи, тревоги, вълнения, надежди. В часовете за дейности на клубовете и групата търсим и откриваме прилики в обредните практики на различните етноси. Обогатяват се представите на децата за различните празници като начин за изразяване на духовната същност на един народ и това децата да се осъзнаят като носители на своята култура, наследена от родителите им. Разказвайки за своите празници, учениците се убеждават, че близостта в традициите на роми и българи е породена от съвместния им живот, общите трудности, радости, надежди и от общата им родина България. Сходства открихме в припокриването на повечето ритуали. Ромските сурвачки са подобни на българските – изработват се от дрян и се украсяват с пуканки, чушки, сушени плодове. Ястията, които се приготвят за новогодишната трапеза, също не се различават съществено – и на българската, и на ромската трапеза присъстват обредният хляб (кулак), баница с късмети. Още прилики открихме и при други празници – на Великден и българи, и роми боядисват яйца и приготвят козунаци, първото яйце винаги е червено и с него се боядисват лицата на децата, за да са здрави през годината. Прилики в обредните практики има и при празнуването на 6 май – Гергьовден, или Едерлез – украсяването на входната врата със „зеленина", изплитането на венец от здравец и гергьовче за агнето, връзването на люлки, „пеенето на пръстените".

Опитът показва, че каквото и да правим с учениците в извънкласните форми, колкото и добре да сме ги запознавали с различни произведения на фолклора, всичко това няма да има ефект, ако децата не се изявят и покажат постиженията си, ако не бъдат забелязани или стимулирани с положителна оценка. Подходяща форма за изява е пресъздаването на народни обичаи пред родителската общност. Подготовката на един такъв празник е своеобразен мост между училището и родителите и е важен стимул за активност сред самите ученици. Едни от най-светлите празници както за българи, така и за роми са зимните празници – Коледа, Нова година и Сурваки. Всички присъстващи – ученици, родители, учители слушаха с интерес подготвеното от участниците в клубовете.

Дейностите, насочени към работа с родителите и учениците в нашето училище, допринесоха за:

1. Повишаване интереса у учениците към учебния процес и заинтересованост у децата и родителите от ромската общност към нуждата от образо-

ваност. Повишава се степента на редовна посещаемост от страна на ромските деца в училище.

2. Повишаване на образователната, здравната, административната и комуникативна култура на част от родителите от етническите малцинства. Те се приобщават към образованието и социализацията на децата им в училище.

Дългогодишната ни работа в мултикултурна среда налага следните изводи:

1. Ако децата чувстват вниманието на своите родители и учители, ако са ангажирани с полезни и интересни извънкласни дейности, те ще се почувстват значими и мотивирани.

2. Чрез опознаване на културното многообразие на различни етноси учениците осъзнават собствената си индивидуалност и уникалност, създават се нагласи за търпимост и взаимно уважение.

3. Извънкласната и извънучилищна дейност създава условия за ускоряване на социализацията на участниците. Всеки ученик получава шанс да заеме достойно място в своето социално обединение, в средата на връстниците си.

4. Стимулира развитие на съзнанието. В непринудени и увлекателни занимания децата са обогатяват със знания от различни области, разширява се умственият им кръгозор, увеличава се диапазонът на обществените им интереси.

5. Включването на учениците в извънкласни инициативи повишава тяхната активност. Помага на ромските ученици да са по-уверени.

Всичко това привлича и задържа учениците в училище, стимулира траен интерес към учебния процес като цяло, води до успешна образователна интеграция на децата и учениците от ромски произход, като не допуска отпадането им от образователната система.

Литература

[1.] Екип по демографски изследвания – „Доклад за демографската обстановка на България".

[2.] **Колев Д.** Интеркултурното образование и СИП „Фолклор на етносите" – рамка за успешната интеграция на ромските деца.

[3.] Кръстева А., Д. Колев, Т. Крумова. Истории край огнището. Учебно помагало.

[4.] Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства (2004).

[5.] **Траянова И.** Значение на извънкласните и извънучилищни форми на обучение за формирането и развитието на ученическата личност.

[6.] http://www.romadestiny.org/box/School_for_gypsies.html

Теменужка Христова Маринова – директор
ОУ „Антон Страшимиров“, с. Бохот, общ. Плевен

Родители и учители – активни партньори

От началото на 2001 година съм директор на ОУ „Антон Страшимиров“ с. Бохот, общ. Плевен, което за мен е голяма отговорност, ежедневно предизвикателство, идентифициране на проблеми и търсене на начини за справяне с тях.

ОУ „Антон Страшимиров” е със 153-годишна история – просветен и образователен център в с. Бохот, а от години и за околните населени места, където училищата са закрити. През годините е запазен възрожденският дух и жажда за просвещение. На тази база се гради съвременният облик на училището като естествен център на общността, като сме призвани да отговорим на новите съвременни условия, потребности и характеристики на сегашното състояние и динамично развиващата се социално-икономическа среда. Предизвикателство е да се постигне качествено образование и високи резултати от образователно-възпитателната работа, но още по-сериозно е предизвикателството, когато се работи с деца, чийто майчин език не е български, от социалнослаби семейства, със слаба или липсваща мотивация за образование. Едно от най-сериозните изпитания, пред които сме изправени, е да спечелим доверието на консервативната и затворена ромска общност. Чрез успешно реализиране на множество проекти, инициативи и дейности години наред изграждаме модел и търсим начини за успешна работа в мултикултурна среда и утвърждаване на интеркултурното образование като средство за намаляване на риска от отпадане на ромски деца от училище и повишаване на резултатите от учебно-възпитателната дейност. Заедно с родители и общественост организираме много празници, инициативи, практикуми, лектории, чрез които с течение на времето, смея да твърдя, започват да се променят нагласите, да се преодоляват стереотипите и негативизма. Регулярно се провеждат срещи на директор, учители и родители, на които споделяме проблеми и трудности и заедно търсим начини за решаването им. По този начин

родителите се чувстват значими, започват да стават активна, осъзната страна и част от тях започват да споделят отговорността на учителите и училището за важността на образованието за бъдещето на децата им.

За мен като директор винаги е била водеща идеята децата да бъдат в училище не само защото е задължително, а защото се чувстват добре, защото знаят, че ще се случи нещо интересно и приятно, защото са ценени като личности и имат възможност за изява с това, което умеят най-добре, а родителите им да са активни партньори. През всичките тези години се стремя това да стане реалност. Като екип имаме множество успешно реализирани проекти, самостоятелни и в партньорство с редица организации – Фондация „Образователно сътрудничество", „Спасете децата" на Обединеното Кралство, ЦМЕДТ „Амалипе", ЦОИДУЕМ и др.

Ние сме едно от първите училища в България, които още през 2003/ 2004 учебна година въведохме изучаване на СИП „Фолклор на етносите" и до днес работим в сътрудничество с ЦМЕДТ „Амалипе", като сме едно от водещите училища и по сегашната им програма „Всеки ученик може да бъде отличник". От съществено значение в работата ми е обмяната на опит, идеи и добри практики с колеги от България и други страни.

От дългогодишния опит, който имам, съм убедена, че ключов фактор за успеха на децата от етническите малцинства в училище са родителите. Много е важно родителската общност да има доверие на училището и учителите. Това е едно от нещата, към които се стремим.

За да бъдат привлечени ромските родители в училище, е необходимо следното:

• Да се полагат грижи и за образованието на родителите, за утвърждаването на образованието като ценност сред цялата ромска общност.

• Стимулиране участието на семейството в училищния живот – ромските родители остават „чужди" на училището като институция, което води до неангажираност.

• Застъпването на елементи от културата и традициите на малцинствата в учебното съдържание превръща училището в интересно място за тези деца и повишава тяхната мотивация за образование, както и ангажираността на техните родители.

В партньорство между ОУ „ Антон Страшимиров", с. Бохот и ОУ „Св. Климент Охридски", с. Буковлък инициирахме **изнесен двудневен обучителен семинар** за родители и учители по Проект „Искри от огнището" към ЦОИДУЕМ.

И в двете училища от години активно и целенасочено работим за привличане на родителите като активни, осъзнати партньори и участници в училищ-

ния живот. До този момент всичко това се случваше в училище или на терен в населените места.

С реализирането на изнесеното, двудневно обучение осъществих една моя идея, благодарение на спечеления съвместен проект.

В такава неутрална обстановка родители и учители са **равнопоставени** – хранят се заедно, пият кафе заедно, настанени са при едни и същи условия, задачите и отговорностите, пред които се изправят, са еднакви за всички. Този иновативен подход на общуване между учители и родители даде невероятен резултат. При организиране на срещи, обучения, лектории в училище водеща и доминираща страна са учителите и колкото и да сме добронамерени, не може да се постигне равнопоставеност. По същия начин се случва, когато се инициират срещи в домовете. Съвместното пребиваване на неутрална територия създава условия за неформално общуване, откровеност, партньорство и неминуемо създава условия за постигане на доверие между учители и родители, а те са страните, от които зависи успехът на децата в училище. Това постави на нова, по-различна основа общуването учител – родител. Съвместното решаване на казуси и ролеви игри дават възможност, влизайки в „обувките“ на другия, да се преосмислят много неща – позиции, отношения, гледни точки. Ефектът от различната, неутрална обстановка е много по-голям от организираните такива в училище или на терен.

Обучението създаде условия за комуникация, обмяна на опит и добри практики между двете училища в селата Бохот и Буковлък. Активна страна в тренинга бяха родителите и учителите, които се превъплътиха в различни роли и така показаха своето отношение, споделиха своите проблеми и очаквания от обучението на децата. Родители решаваха казуси в ролята и от позицията на директор, учител, а учителите – от позицията на родители. Това превъплъщаване даде възможност за осмисляне и осъзнаване на гледните точки и проблеми от ежедневието.

Чрез прилагане на разнообразни интерактивни методи – работа по групи, сформиране на екипи (смесени, родители и учители, отделно учители и родители), разрешаване на казуси, споделяне на очаквания и ролеви игри, се постигна изключително приятна, насърчаваща и провокираща активността на страните атмосфера.

По време на обучението беше проведена анкета с родителите, включваща важни и наболели въпроси, като недопускане на безпричинни отсъствия от училище, какви санкции трябва да се налагат на родителите, чиито деца не посещават редовно училище, в какви инициативи биха се включили, знаят ли с какво обичат да се занимават децата им (спорт, танци, изкуства и др.).

Въпроси, които предразполагат към размисъл и осъзнаване на отговорността да си родител за успеха и бъдещето на децата.

Постигнати резултати от изнесеното обучение за родители и учители:

• Иновативен подход в общуването между учители и родители.

• Изградени взаимоотношения на доверие, активна позиция и ясно очертани очаквания на заинтересованите страни.

• Повишена професионална компетентност чрез усвояване на интеркултурни методи и похвати на работа.

• Включване на родителите като активна страна при организиране на лектории, дискусии и тренинги.

• Преодоляване на изолацията на ромските семейства, превъзмогване на стереотипите и негативните нагласи.

• Дейностите укрепиха връзката между родители и учители.

• Родителите се ангажират активно да помагат в училищния живот и така те дават пример за подражание;

• Припознаване на училищната среда като привлекателна и желана територия за учениците и родителите от ромския етнос.

Постигнахме положителни резултати и успяхме да поставим на друга, нова и по-стабилна основа общуването между заинтересованите страни в образователно-възпитателния процес – учители и родители. Общуването извън обичайната за страните обстановка и неформалните контакти допринесоха за изграждане на доверие, активност и ангажираност към решаването на проблемите на съответната страна, в името на по-добро образование и бъдеще за децата.

Всички участници дадоха изключително висока оценка и изразиха готовност и желание за осъществяване на подобни събития и в бъдеще.

И най-важният резултат – остават в сърцата ни скъпи спомени, много положителни емоции и удовлетвореност! Трайни приятелства, партньорство и основното, което постигнахме, е в името на безброй детски усмивки и искрящи от щастие очи!

Ени Любенова
Иванка Атанасова
Светослава Богданова
ОУ „Св. св. Кирил и Методий”, с. Сърнево

Оценяването от родителите – възможности и предизвикателства

„Най-верните приятели – родителите.
Най-големите дарители – учителите.
Най-добрите учители – децата.”
Майка Тереза

Съвременният живот налага учители и родители да обединят усилията си в името на това децата да получат най-доброто като образование и възпитание. Усилието на родителите да се занимават с учебния процес на децата си е от най-голямо значение за качеството на тяхното образование. Вниманието на родителите е факторът, нареждащ се на първо място по значение в сравнение с усилията на специалистите в училище и личната мотивация на самото дете. Ето защо създаването на успешна комуникация и добро взаимодействие между родители и учители е от изключителна важност и за самите тях, и за децата.

Когато говорим за оценяване от родителите, можем да тълкуваме това в две направления, а именно оценка на детето от родителя и оценка на учителя и училището от родителя. Оценката на родителите е формална, но и много важна в целия училищен живот.

Повече от всичко родителите са модел за подражание за децата си и трябва да се погрижат за себе си, за своите нужди и собствения си живот. Децата трябва да виждат това от своите родители. Добре информираните родители обаче, които биват насърчавани да поддържат близка емоционална връзка със своите деца и да оценяват своите собствени потребности като

личности, имат много по-голям шанс да отгледат способни и истински щастливи деца.

Опитът на УНИЦЕФ показва, че родителите имат потребност и активно търсят информация, насоки и подкрепа, за да се чувстват уверени и компетентни в своите взаимоотношения с децата, да разширят познанията си за детското развитие и психологически потребности през периода на израстване.

Ето какво споделят родителите, предизвикани сами да оценяват децата си:

„Научих се да разграничавам детската чувствителност от безсмисленото упорство. Научих се да забелязвам, изслушвам, помагам и оценявам детето си."

„По-добре разбирам как се чувства и мисли детето ми. По-спокойно и уверено решавам конфликтни ситуации, без да използвам насилие."

„Започнах да гледам на детето си като на една малка личност с желания, потребности и характер, която изпитва нужда от положителната ми оценка като родител."

Родителството е старо колкото човешкия род и мнозина вярват, че е инстинктивно, така че защо е нужно да го обсъждаме или да научаваме нещо ново за него? Всеки смята, че знае какво представлява родителството. Щом знаем какво е, значи лесно можем да му повлияем, нали? Но нещата не са толкова прости. Родителството е много сложен комплекс от практически дейности, умения, мисли, отношения и чувства. Колкото и важно да е, то е само една част от идентичността на родителите и се конкурира с други техни роли – на партньори, професионалисти, членове на обществото и личности. Родителството е и процес, който протича през целия живот: от малките деца, които наблюдават и се учат от поведението на своите родители, ранните представи дали човек да има или да няма деца, през подготовката за родителство, бременност, раждане, различните фази на растеж на детето, до предопределяне на отношенията с вече порасналите деца. Не трябва да се забравя, че родителството е не само за възрастните – децата също активно участват и влияят на своите родители и взаимоотношенията с тях. Обективната оценка на родителите играе важна роля при изграждане на характера на детето. Толкова много се знае за родителството и толкова много неща родителите не знаят, че винаги се намира някой, който да твърди, че родителите трябва да бъдат обучавани. Разбира се, полезно би било родителите да знаят повече. Всяко дете обаче е отделна вселена и няма готови „рецепти" за добро родителство.

За времето, в което нашето училище работи в партньорство с ЦМЕДТ „Амалипе" в СИП „Фолклор на етносите", родителите на учениците ни започнаха да разбират все по-добре нуждите на своите деца, да ценят успехите,

талантите и стремежите им за изява. Те осъзнаха, че тяхната близост и съпричастност към училищния живот са мощен стимул за по-големите успехи в труда на децата им както в учебен, така и в поведенчески, емоционален и творчески план. В момента срещите и общуването между родител, учител и ученик са вече ежедневие.

Програмите и политиките, които подпомагат и насърчават ранното детско развитие, са инвестиция в бъдещето на държавата и обществото. Интегрираните програми, които имат за цел да създадат оптимални условия за физическото, социално, емоционално и познавателно развитие на детето, включително и чрез засилена подкрепа за семействата, спомагат и за намаляване на социалните и икономически неравенства в обществото и представляват ефективен инструмент за прекъсване предаването на бедността през поколенията.

Съвременната концепция за учене през целия живот има не само времево измерение (както най-често е интерпретирана) – тя предполага и учене в разнообразни контексти на образователната среда и включване на широк и твърде разнообразен кръг от заинтересовани страни с потенциал да влияят върху процеса на учене. Ученето през целия живот не започва след училище, а далеч преди него и го съпътства от първия до последния клас, а това означава, че в този период, наред с учителите, върху образователно-възпитателния процес оказват влияние и редица други значими фактори, сред които медиите, социалните мрежи, в които участват децата, и разбира се – семейството и родителите.

Ето защо ако целта на всички ключови заинтересовани страни е ученикът/детето да постигне желаните резултати от възпитателно-образователния процес, те трябва да отчитат взаимно ролите и значимостта си и да търсят координация и съгласуваност на усилията си. Разнообразни са модулите за включване на родителите в училищния живот: от участие в обмен на информация и подкрепа на домашната подготовка и извънкласните дейности до финансова помощ за дейностите на класа и училището. Със задълбочаването на публичните дискусии за децентрализацията при предоставянето на образователни услуги и за нарастващата необходимост от автономност на училищата се увеличава интересът към значимостта на родителското участие в процесите на вземане на решения и търсенето на отговорност в училище.

Няма система за оценка на качеството, която да налага активно и системно търсене на обратна връзка от родителите. Целият преглед на нормативната база показва по-скоро амбиция за приобщаване, за включване на родителите в процеса на управление на цялостния образователен процес, отколкото конкретно в процеса на оценяване. В двата основополагащи за

училищното образование нормативни документа – Закона за народната просвета, и Правилника за неговото прилагане – участието на родителите в образователния процес, се свежда до три основни функции: отговорност за осигуряване на достъп на децата до училище и детска градина; източник на допълнителни средства за образование – платец на изискуемите такси и обект на финансови санкции в случай на нарушения и потенциален член на училищното настоятелство. Законовият текст не дефинира настоятелството нито като изключително, нито като приоритетен родителски инструмент за включване в училищния живот. Родителското участие не е изведено като приоритет нито при регламентирането на инициативата за създаване на настоятелство, нито при описанието на страните, които могат да членуват в него. Членът от Закона гласи, че настоятелствата са юридически лица с нестопанска цел за осъществяване на общественополезна дейност, учредени „по инициатива на директора на детската градина, училището или обслужващото звено или на родители, учители или общественици" (чл. 46, ал. 1). Духът на нормативните документи, преобладаващото наклонение и същността на образователните дейности, залегнали в документите и свързани с участието на родителите, оставят впечатление, че тяхното участие е третирано по-скоро формално, а не като равноценен партньор в учебно-възпитателния процес. Сама по себе си тази реалност е обезкуражаваща и обяснява донякъде ниския интерес към включване на родителите в училищния живот.

В училищно настоятелство „Надежда" към основно училище „Св. св. Кирил и Методий", с. Сърнево, по традиция членуват по двама родители от всеки клас. Тази институция активно участва в дейността на училището ни – подпомага избора на учебници и учебни помагала, по които се обучават учениците ни, инициира извънкласни дейности и мероприятия, като например участия в празници и обичаи, традиционно чествани в с. Сърнево и общ. Раднево, и подпомага поддръжката на материално-техническата база.

Според социалните теории изграждането на родителското доверие към училището е продукт на натрупване на опит – доверието се създава в практиката. Реалното и пълноценно участие на родителите в училищния живот позволява те да разкрият своя истински потенциал и да заслужат доверието на училището. В крайна сметка това води до използване на капацитета на родителите като ключова страна в образователно-възпитателния процес. Доверието към родителите ги мотивира и аргументира за включването им в широк кръг области на училищното развитие. По този начин съвсем очаквано едва 1/5 от българските родители, включени в международното изследване на родителското участие, оценяват като сравнително често присъствието на членове на техните семейства в училището.

През октомври 2012 година по проект на ЦМЕДТ „Амалипе" в училището се основа родителски клуб. Срещите в клуба са ежемесечни, често се провеждат „на кафе" и броят на членовете не е ограничен. В клуба се обсъждат: дейности за повишаване мотивацията на учениците за учене; превенция на отпадането от училище; превенция на ранните бракове; превенция на противообществените прояви; теми за толерантност и взаимопомощ, за повишаване на родителската съпричастност и активност.

От опит гордо можем да заявим, че през последните две учебни години в нашето училище зачестиха не само присъствията, но и преките родителски участия в празничните тържества и в тяхната подготовка. През месец януари 2013 година по повод Василица – ромската Нова година, направихме възстановка на етнообичая и традицията в с. Сърнево. Родителите активно участваха и в подготовката, и в реализирането на празника – майки и баби приготвиха традиционните за трапезата ястия (питка с пара, баница с късмети и сарми с дряново клонче и жълтица). Дядо Демир показа на децата как се изработва автентичната и традиционна за нашия край сурвачка-букла. Радостта и силните емоции бликаха не само от детските широки усмивки, но и от просълзените очи на близки и роднини. Този празник подейства като мощен стимул за родителите и занапред все по-често да се включват в инициативите на учениците.

Равнището на образованост на родителите е важен фактор при реалната оценка на учебния процес и справянето на децата им в училище. Ниският образователен ценз или пълната липса на каквато и да било училищна подготовка на родителите водят до сериозни рискове за оценяване на образованието на децата. На първо място родители, които са напуснали училище в ранна възраст, или родители, които са получили нискокачествено образование, не винаги са в състояние да подпомогнат качествено образованието на своите деца. Тези проблеми донякъде могат да бъдат компенсирани чрез активно взаимодействие между училището и родителите, но нискообразованите родители не са в състояние да участват пълноценно в училищния живот и най-често са изключени от училищните структури, предназначени за родителско участие, в които се взимат решения (родителски актив – на равнището на класа, или настоятелствата – на ниво училище). Вследствие на това заинтересоваността на нискообразованите родители от това доколко подготвени са децата им и как се справят в училище, е ограничена, те не мотивират децата си да посещават училище и така се затваря порочният кръг, при който децата рядко получават по-висока образователна степен от своите родители.

През 2012 година нашето училище работи по проект „Нов шанс за успех" – „Огрaмотяване на възрастни" към ОП „РЧР". В резултат на това бяха

ограмотени немалък брой от родителите на нашите ученици. Същевременно тези от тях, които не са успели да завършат основното си образование, са включени в самостоятелна форма на обучение, като редовно се явяват на предвидените изпитни сесии и успешно представилите се на изпитите преминават в съответния по-горен клас. От училищното ръководство те получават адекватна помощ къде да продължат образованието си. Нуждата от завършване на основно образование и продължаващо обучение е все по-добре осъзната от тях и осмислена в контекста на реализацията в живота и работата. „Учене през целия живот" беше представено в презентацията на училището, с която участвахме в проекта NELLI през 2013 г.

В училищата, където има значително присъствие на децата от уязвими групи, е важно да се намерят форми и механизми за преодоляване на „образователния и подоходен ценз" за участие в настоятелствата и да се насърчава информирано и мотивирано включване на родители с по-ниско образование и доход, които обаче имат право на глас за приоритетите на училището, за сътрудничеството между училището и местните общности и могат да допринесат в значителна степен за повишаване на ефективността на работа с децата от уязвими групи и за постигане на по-добри резултати по отношение на задържането в училище на т. нар. „проблемни деца" и подобряване качеството на тяхното образование и възпитание.

За оценяването на учителския труд реално могат да се използват различни, вече установени методи и процедури, като например: наблюдения от директора; посещение от експерт; оценяване от колеги; национално външно оценяване; постиженията на учениците от тестове; самооценяване; ученически рейтинги; наблюдения от общинските ръководители на образованието и др. Но за достигане на целите, поставени от училищното ръководство или учебната програма, съществено значение има и оценяването от родителите, което трябва да стане неизменен процес в образованието на децата. Не винаги обаче оценката от родителите спрямо техните деца е обективна. В много случаи родителят не приема или по-скоро не иска да приеме действителността и да оцени адекватно и без предразсъдъци своето дете. Адекватната родителска оценка действително е изключително важна за работата на учителя, защото му дава самочувствие и стимул за творческа работа. Самооценяването и оценяването обаче от своя страна много често са твърде субективни и невинаги съпоставими с външната експертна оценка или други методи за оценяване на дейността на учителя.

Учителската колегия е разделена в отношението си към оценъчната дейност на родителите. Някои български учители са по-толерантни към родителските оценки, а други – не. Тяхната неувереност според нас се свър-

зва, от една страна, със страх от проява на субективизъм, а от друга страна – с непознаването на инструментариум, с помощта на който биха могли да бъдат оценени от родителите.

За това как родителите биха могли да оценяват училището на своите деца, ние предлагаме примерен въпросник (Приложение №1) и примерна анкета (Приложение №2) – инструментариум, който успешно би могъл да бъде приложен на практика.

Приложение №1: *Въпросник „Училището на моето дете”*

Моля, отбележете с X в съответното поле Вашия отговор.

ВЪПРОСИ	**ДА**	**НЕ**
1. Детето ми обикновено очаква с нетърпение да отиде на училище.		
2. Детето ми има добри приятели в училище.		
3. Чувствам се част от училищната общност.		
4. Училището ме информира добре за това, което се случва в него.		
5. Канили са ме да участвам в уроците.		
6. Мисля, че това е най-доброто училище в квартала.		
7. Училището и дворът му изглеждат добре.		
8. Тоалетните са чисти и безопасни.		
9. Децата се разбират добре помежду си.		
10. Учителите се разбират добре помежду си.		
11. Възрастните и децата се разбират добре помежду си.		
12. Учителите и родителите се разбират добре помежду си.		
13. Всички семейства са еднакво важни за учителите в училище.		
14. Имам приятели/приятелки сред другите родители.		
15. Харесвам учителите.		
16. Учителите се интересуват от нещата, които им казвам за моето дете.		
17. Добре е, че в училище има деца от различен произход.		
18. Посещаването на училището само по себе си помага на детето ми да се разбира по-добре с хората.		
19. Посещаването на училището само по себе си помага на детето ми да разбере какво е демокрация.		
20. Детето ми научава колко е важна грижата за околната среда.		
21. Детето ми се храни здравословно в училище.		
22. Въвличали са ме в инициативи за подобряване на средата в училище.		
23. Всяко дете, което живее в близост до училището, е добре дошло в него.		
24. Когато детето ми започна да посещава това училище, персоналът положи усилия да се почувствам въвлечен/а.		
25. Отнасят се към всяко дете с уважение.		

26. Децата с увреждания са добре приети в училището и другите се отнасят към тях с уважение.		
27. Момчетата и момичетата се разбират добре помежду си.		
28. Хомосексуализмът и трансполовата идентичност се възприемат като нормална чат от живота.		
29. Хората се уважават, независимо от цвета на кожата им.		
30. Хората са равноправни участници в живота на училището, независимо от тяхната религия или липсата на религиозни убеждения.		
31. На децата не се гледа със снизхождение заради начина, по който са облечени.		
32. Децата се уважават заради усилията, които полагат, а не заради резултатите им на тестовете.		
33. Децата избягват да се наричат взаимно с обидни имена.		
34. Тормозът не е проблем.		
35. Ако се случи някой да тормози детето ми, знам, че в училището ще ми помогнат.		
36. Ако някой ден някое дете отсъства, на следващия ден учителят се интересува какво е правило детето по време на отсъствието.		
37. Учителите нямат любимци сред децата.		
38. Мисля, че учителите постъпват справедливо, когато хвалят ученик.		
39. Мисля, че учителите постъпват справедливо, когато наказват ученик.		
40. Когато някое дете прекъсва урока, другите деца му правят забележка.		
41. Моето дете се учи да разрешава спорове като слуша, разговаря и прави отстъпки.		
42. Училището изпраща децата вкъщи, ако се държат лошо.		
43. Уроците използват добре нещата, които детето ми е научило извън училище.		
44. Училището има добра система за подкрепа на децата, когато имат проблем.		
45. Детето ми научава много в това училище.		
46. На децата често се гласува доверие да учат самостоятелно.		
47. Училището се справя добре с пестенето на енергия.		
48. Детето ми се учи да се грижи за средата в училище и в района около училището.		
49. Децата си помагат взаимно, когато се затрудняват с уроците.		
50. Детето ми знае как да получи помощ, когато има нужда.		
51. Училището е място, където хората наистина се вслушват в идеите на останалите.		
52. Детето ми винаги разбира какво се очаква от него по време на урок.		
53. Детето ми обикновено разбира какво трябва да прави, когато получи домашна задача.		

54. Домашните помагат на детето ми да напредва с ученето.		
55. В обедната почивка детето ми понякога участва в кръжоци или се занимава със спорт.		
56. След училище детето ми понякога участва в кръжоци или се занимава със спорт.		

Това са трите неща, които най-много харесвам в училището:

1. .....
2. .....
3. .....

Това са трите неща, които най-много искам да се променят в училището:

1. .....
2. .....
3. .....

Приложение №2: *Анкета „Аз и училището на моето дете”*

1. Помагате ли на детето си с уроците?
2. Как вие си сътрудничите с училището?
3. Ходите ли редовно на родителски срещи?
4. Следите ли оценките, отсъствията и забележките на детето си?
5. Говорите ли пред детето си против институцията и училището?
6. Мотивирано ли е детето ви да ходи на училище?
7. Колко често вашето дете участва в конфликти в училище?
8. Колко усилия полага детето ви за задачите, свързани с училище?
9. Изпитва ли според вас детето ви респект от учителите?
10. Смятате ли, че дисциплината в училище е важна?
11. Смятате ли, че детето ви е в подходяща приятелска среда?
12. Обича ли детето ви да ходи на училище?
13. Кои предмети определяте като трудни?
14. Ходи ли детето ви на допълнителни уроци?
15. Кой от учителите на детето ви го мотивира да учи?
16. Имате ли препоръки към материалната база на училището?
17. Имате ли препоръки към ръководството на училището?
18. В кой клас учи детето ви?
19. Кой попълва анкетата? /майка, баща, настойник/

Родителите са първите и постоянни учители на детето. Те играят съществена роля, за да подпомогнат децата си да учат. Семейното учене е мощен

инструмент за достигане на някои от най-уязвимите групи в нашето общество. То има потенциала да подсили ролята на семейството и да промени нагласите към образованието, помагайки да се изградят силни местни общности и да се разшири участието в ученето. Ето защо е важно оценката от родителите да съпътства и самото учене.

Всички възможности за включване на родителите в образованието на техните деца създават една нова среда, в която семейството и децата са във фокуса на вниманието и всички услуги, предлагани от образователните институции, са насочени в тяхна полза. За да се случи това, са необходими съвместните усилия на държавните институции, училищните ръководства, учителите и родителите. Достатъчно е училищните власти да разработят политики за приобщаване на родителите, учителите да инициират начини за по-активно общуване с родителите и да ги въвлекат в училищните проекти и дейности, а родителите да осъзнаят своята съществена роля в образованието на своите деца и да настояват за активно участие.

Триадата учител – ученик – родител, обединена в едно цяло както по отношение на даване на знания и опит, така и по отношение на критика и оценка на постигнатото, има потенциала да подсили ролята на семейството и да промени нагласите към образованието в положителна посока.

Адекватната оценка е предизвикателство за всеки родител, но и възможност да напътства правилно развитието и възпитанието на своето дете.

Литература

Андреев, М. Дидактика. С., Народна просвета, 1981.

Цолов, В. Тенденции в развитието на образованието. С., Министерство на народната просвета, 1984.

Гайдаров, Т. Влияние на оценката върху личността на ученика. С., Народна просвета, 1978.

http://www.unicef.bg/proekti/Rabotilnitsa-za-roditeli-Da-porasnem-zaedno/5 http://rabotatanatotseva.blogspot.com/2009/09/blog-post_7590.html

http://www.osf.bg/downloads/File/2011_New/Report_ccsp_Bulgaria_Parents_Participation_School_BGFRF01092010F.pdf

Мара Георгиева – директор
ОУ „Васил Левски”, Българово, Бургаско

Участие на родителската общност в живота на училището

Успяваме, защото всички работим в една посока. Основното училище в град Българово е училище с изградени традиции. То е единствено на територията на града и обучава всички деца от 1 до 7 клас. Училището ще отбележи 110-годишнината си през 2015 година. За тези години то се е превърнало в притегателен център за цялата общност.

И в празник, и в делник в него се събират не само да се обучават децата на Българово, а за да посрещнат празници, да се отбележат различни събития. Благодарение на доброто взаимодействие между училище, родители, институции, НПО празниците и делниците ни са изключително вълнуващи и емоционално наситени. Образованието в града винаги е било ценност, която се проповядва, с която се гордеем и защитаваме.

За да се наложи успешният модел на взаимоотношения, за да сме успешни и днес, за да се гордеем с нашите деца, неизменно до тях сме учители, родители, баби, близки.

Българово е малко градче. Тук всички се познават, отношенията между хората са непосредствени и неподправени. Училищният двор е територия, която пресичат ежедневно много хора. Всичко е като на длан и за радост това има своите хубави страни. Защото можем да получим оценката за работата веднага, но заедно с това и да получим помощ. Ненапразно когато УН разработваше своя стратегически план, записа като мисия: да подпомага сътрудничеството и взаимодействието между училището и обществото (правителствени и неправителствени институции и организации, бизнеса, медиите и други) в полза на децата, така че да създаде условия за тяхното индивидуално и личностно изграждане и интегрирането им в обществото.

Подчинявайки работата си на така създадената мисия, УН премина през дълъг и нелесен път. Приобщаването на родителите към живота на учили-

щето и тяхното участие в него започва активно, когато детето прекрачи прага на училището. Още на първата среща класният ръководител черпи информация какви са любимите занимания на децата и представя на родителите възможност да се включат в дейността на класа според възможностите и желанията им. Така в спортните празници участват родители, които харесват спорта. Отборите са пъстри, емоциите – големи.

И така от клас в клас. Къде се включват нашите родители?

Те участват в подготовката за коледна украса и тържествата за празника, в организиране на викторините за патрона на училището. След това идват мартениците и великденските оразници. Децата в училище знаят силните страни на своите родители и сами им предлагат да се включат в различните дейности. Те се чувстват горди, когато родителите им са в училище и помагат.

Когато наши отбори участват в състезания, заедно с децата са и родителите. Така всички са спокойни, защото заедно се подготвяме, правим емблемите на отбора, водим децата до Бургас и споделяме радостта от представянето им.

И тази година деца и родители участваха в конкурсите за коледна и великденска украса, за мартеница, в състезанията „Аз съм българче", Безопасност на движението, Православни и християнски ценности, купата на „Кока-кола", Пролет над Бургас.

Удовлетворението от доброто представяне на децата мотивира родителите да подпомагат работата им. Нашите родители участват и в ежедневието на училището. Те се интересуват по какви проекти работят децата и отблизо следят тяхното участие. Това е изключително полезно и за децата, и за училището (учители и административно ръководство).

В подготовката на празниците родителите се включват изключително ентусиазирано. Те участват в подготовката като художници, майстори кулинари, аранжори или в приготвянето на костюмите. Самите празници са пълни, защото всички ги посрещаме заедно. Екскурзиите, които организираме, са не само за учениците. В тях взимат участие и всички родители, които желаят. Така споделяме не само отговорностите, но и възхищението от природата и културните ценности на нашата Родина. Родителите са канени не само на родителски срещи, а и на педагогически съвети, когато се разглеждат различни проблеми, свързани с обучението на учениците в ОУ. Те могат да присъстват на открити уроци при отворени врати на училището.

• УН в училище подпомага работата. Как и в какви случаи става това. УН помага при опазване и подновяване на материалната база. То събира оферти и сключва договори за ремонтни дейности в училище.

• УН участва в подсигуряване на награди на учениците и отделните класове. То закупува спортни пособия.

• УН е достоен партньор на училището и опора при постигането на добрите резултати.

Родители, учители, административно ръководство издигат инициативи, като:

– Родител на месеца;

– Стъпки в дейността на класа;

– Най-сполучлива питка за Коледа;

– Кулинарно състезание с мама и баба и др.

Взаимодействието между родители и ученици не може да се изгради за един ден, но е нужно всеки ден. То е резултат от дълга и упорита политика на училището. Зад това стоят инициативи, като:

– да разпредели ролите си в клас и УН, където всеки избира според силната си страна;

– общи дейности, които сплотяват родители и учители. Помагат им да се опознаят, да усетят възможната и полезната помощ и да я осъществят. В голяма степен това са празниците;

– да съумеем във всеки родител да видим наш поддръжник;

– да можем да покажем, че уважаваме всеки един с неговите възможности и потенциал;

– да споделяме опита си в ежедневието и на общи обучения.

Успехите на училището не са еднозначни. Те са успехи за всички. Зад тях не стоят само професионалните умения на учителите. Зад тях са цялата общност и моделите на взаимоотношенията ѝ. За да има устойчивост на образованието, ни е нужно да има добро сътрудничество между учители, родители, деца. И само тогава всички ще се чувстват силни и доволни от себе си.

Миглена Василева Влахова
ПДУД в ОУ „Панайот Волов", Пловдив
Валентина Димитрова Еленова – старши учител
ООУП в ОУ „Панайот Волов", Пловдив

Родителят – партньор и помощник на учителя

За втора поредна година училище „Панайот Волов" в Пловдив работи по програма „Намаляване отпадането на ромските деца от училище" към ЦМЕДТ „Амалипе".

Започнахме с:

– проучване нагласите на родителите за оказване на помощ на учителя и децата;

– консултиране на родителите за възможностите и формите за допълнителна работа;

– формиране на екип от родители;

– обучение на родителите;

– обмен на информация за успеха и развитието на децата.

През 2012 година се проведе първата сбирка за сформиране на родителски клуб, на която бяха поканени родители, баби, дядовци и ученици, завършили нашето училище и продължаващи обучението си в по-горен етап. Отзоваха се 21 души, от които петима станаха членове на родителския клуб – „Клуб на поколенията". Те съдействаха за срещите на децата с успели родители, за дискусиите, проведени с родители, продължаващи обучението си по „Нов шанс". Включиха се в беседата „Здравословно хранене", в изработването на мартеници и в празника за Деня на ромите. Две от майките влязоха в ролята на помощник-учители и посещаваха 2 пъти седмично часовете по български език в подготвителна група, в първи и във втори клас и в часовете по домашен бит и техника, където оказваха помощ на децата с недобре развита моторика при дейности рязане и лепене.

От членовете на сформирания клуб на родителите през изминалата учебна година четирима продължиха членството си и през учебната 2013/2014

година. В края на месец октомври 2013 година се проведе първата сбирка за включване на нови членове в „Клуб на поколенията". Отзоваха се 34 души. От тях двама към момента са действащи членове. Родителският клуб наброява шестима членове.

През тази учебна година клубът се нарича „Имате поща – за Вас, родители". Идеята за дейността е изцяло на членовете на „Клуба на поколенията". Те изработиха поща от картон, в която поканиха родители да пускат писма с идеи за подобряване на училищния климат, с причини за отсъствията на децата им, с предложения, съвети и оплаквания.

Всеки първи понеделник от месеца членовете на клуба се събираха и четяха, обсъждаха писмата, търсиха решение за проблемите, оформяха предложения до учителите и ръководството на училището.

Така дойдоха идеи за повече извеждания на децата извън квартала. Няколко групи ученици посетиха ПУ „Паисий Хилендарски", Етнографски, Исторически, Археологически и Природонаучен музей, Стария Пловдив, Дом на младоженците, Джумая джамия, Народна библиотека „Иван Вазов", Община Пловдив и стадион „Локомотив". Групите деца имаха освен ръководител учител, и помощник-придружител – член на родителския клуб.

Двама членове продължават миналогодишната традиция за влизане в роля на помощник-учител – дейност, която отчете добри резултати.

В обучението по реч, език и литература при деца, за които българският език не е майчин, проблемите са многобройни. В първи клас учителят започва работа с непознати деца. Въпреки че голяма част от тях са посещавали подготвителна група, те все още не владеят добре български език и имат неясна и бедна представа за социалната среда. Една от задачите на нашите педагози е ангажирането на родителите в учебно-възпитателния процес и приобщаване към решаването на образователните цели.

С оглед на това да се дообогати и подпомогне работата в часовете по български език и литература, група учители от ОУ „Панайот Волов" се заеха със съставянето и издаването на учебно помагало „Картинен речник". Идеята бе той да бъде използван като допълнителен илюстративен материал за усвояване на определен обем разговорни думи.

Преследвайки цел децата от първи клас да усвоят възможно най-бързо и добре българския език, запознахме родителите с възможностите, които предоставя картинният речник като средство за обогатяване на лексикалния запас. Плавно и лесно, значимите за децата хора – майка, баща, братя, сестри, баба, дядо, се включват по-адекватно в учебно-възпитателния процес.

Обсъдихме възможността родители да се включат като помощници на учителя в учебните занятия, в часовете за консултации в малки групи, при изпълнение на задачи за домашна работа.

В часовете като гости „помощници” взеха участие родители, които имат завършено основно образование. Те успешно, с желание се включваха в задачи от рода:

• „Асоциации”, където родител казва дума, например „мида”, а детето трябва да покаже картинка, асоциативно свързана с думата. При затруднение гост-родителят оказва помощ.

• „Намери и довърши” – родителят измисля изречение и го казва без последната дума, а детето го довършва, посочвайки подходяща картинка от страницата, на която работим.

В часовете за консултации запознавахме и обучавахме родителите с игрите, които ще играем; обяснихме техния механизъм, за да имат нужната подготовка. В тези часове най-често родителите търсиха помощ относно поставените на децата задачи за домашна работа. Помощта идваше не само от наша страна, но и от родители, които не срещат затруднение при изпълнението на задачата.

Не винаги се отзовааваха всички родители. Част от тях, по-младите, с повече и по-малки на възраст деца се отказаха от съвместната ни работа, но на тяхно място се включи по-възрастното поколение – баби и дядовци, които имаха свободно време, търпение, мотивираност.

В началото използвахме картинния речник като „помагало в картинки”, в което има много интересни неща. Така представено, помагалото породи любопитство както у децата, така и у родителите. То подтикна децата да разлистват страниците, да спират погледа си върху илюстрациите и да отговарят на въпроси, поставени от учителя или родителя.

Използваме картинки при определяне на първи, на последен звук, а на по-късен етап децата показват буквата на звука, който определят. Помагалото е ценен помощник и при определяне на звукове в думата, при работа със сричка, изречение, съставяне на кратък разказ (игрите „Асоциации”, „Верижка, „Намери и довърши”).

Всички деца разполагат с помагала, освен това в класните стаи има допълнителни екземпляри, до които има свободен достъп. Създаде се навик речникът да се използва и в различни режимни моменти (най-често сутрин децата, които са дошли по-рано в училище, го показват на по-малките си братя и сестри и обясняват по картинките), по време на сюжетно-ролеви игри и други ситуации. Разлиствайки го, учениците често задават въпроси на учителя, родителя или помежду си. Самият факт, че проявяват интерес към книга, е показателен за желанието им да се научат да общуват на български език, да пишат и да четат. Картинният речник успешно се наложи като помагало и за 4. клас.

Разчитайки отново на помощта на родителите, ние поставяме различни домашни задания от типа:

С помощта на мама или татко:

• Намери картинки, които показват:

– домашни животни (Разкажи за твоето домашно животно. Какво е то? С какво се храни? Как се грижиш за него?);

– професии (Назови ги, определи броя на звуковете и броя на буквите в думата);

– герои от приказки (Назови ги, сподели от коя приказка са, разкажи част от нея);

– тематична/и картина/и (Напиши изречение/я, разказче).

• Открий на с. ... картинка с ... (Мама/татко да прочете думичката, а ти я напиши). На по-късен етап детето, с помощта на родител, съставя и изречение с тази дума.

• Научи най-много „вкусни" думички (Научи с/от мама или татко какво има на пазара, в магазина, в сладкарницата. Напиши).

Какво постигнахме?

• По-чести срещи с родителите.

• Разговорите, проведени с тях, в обстановка, по-различна от бита, в който живеят, доведоха до доверие между учител – родител – ученик.

• Мотивираност на родители и ученици за овладяване на българския език.

• Желание за съдействие и помощ при организиране на игри, състезания, конкурси и тържества.

• Приобщени родители като помощник на учителя в часовете и консултациите – двама.

• Включили се родители при организирането на тържества, изработването на декори и украса за класната стая – седем.

• Родителите общуват по-пълноценно с децата на различни теми, интересно им е, училището им е по-близко.

Как ще продължим?

• Споделяне на опит – квалификационна дейност в училище.

• Привличане и обучение на други родители като помощници на учителя в часовете и консултациите.

• Традиционните срещи с родителите да се превърнат в споделяне на опит на вече ангажираните родители с нови, желаещи да съдействат.

Използвана литература

Жиговечка, Ц. и др. Картинен речник. Издателство Вион, Пловдив, 2007.

ДОКЛАДИ ОТНАЦИОНАЛНАТА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ „ИНТЕРКУЛТУРНОТО ОБРАЗОВАНИЕ КАТО СРЕДСТВО ЗА НАМАЛЯВАНЕ ОТПАДАНЕТО НА РОМСКИТЕ ДЕЦА ОТ УЧИЛИЩЕ“, 25-26 юни 2014 г., Велико Търново

ТОМ II

Българска, първо издание

Предпечатна подготовка и оформление
АСТАРТА, e-mail: astarta_publ@mail.bg

Формат 70/100/16
Печатни коли 19,25